

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ, ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ

Διπλωματική Εργασία

με θέμα

«Η βιωματική μάθηση ως μέθοδος εκπαίδευσης σε επαγγελματίες ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών μέσα από την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα (Non Directivité Intervenante) του Michel Lobrot»

Ιωάννα Κ. Πανταζή

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια

Αθηνά Σιπητάνου, Καθηγήτρια

Συνεξεταστές:

Ευθύμιος Βαλκάνος, Καθηγητής

Αναστασία Παμπούρη, Μέλος Ε.Δι.Π

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2020

Ευχαριστίες

Ελευθερία σημαίνει να πηγαίνεις όπου επιθυμεί η ψυχή σου, «παρά το ελεύθειν ὅπου ἔρᾳ τις». Μεγαλώνουμε με την πεποίθηση πως είμαστε ελεύθεροι, όμως τελικά είναι διαφορετικό «να είσαι» και διαφορετικό «να αισθάνεσαι» ελεύθερος. Η εκπαίδευση ενηλίκων για μένα αποτελεί μια από εκείνες τις πρακτικές που σου δίνουν την ευκαιρία να αξιοποιείς στο έπακρο τις δυνατότητες σου και να εξελίσεσαι ελεύθερα και αληθινά.

Ευχαριστώ θερμά την καθηγήτρια μου την κα Αθηνά Σιπητάνου για τη πολύτιμη βοήθειά της στην ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας, αλλά και για την ικανότητά της να ακούει τους ανθρώπους γνήσια, αληθινά και με ενσυναίσθηση. Ευχαριστώ επίσης την κα Αναστασία Παμπούρη που στάθηκε δίπλα μου σε όλη τη διάρκεια της συγγραφής και μοιράστηκε μαζί μου χρόνο και γνώσεις που προσέδωσαν στην παρούσα εργασία επιστημονικότητα και ψυχή καθώς και τον κο Ευθύμιο Βαλκάνο για το ενδιαφέρον και την ευγένεια που μου έδειξε από την πρώτη στιγμή της συνεργασίας μας.

Ιδιαίτερα ευχαριστώ από καρδιάς τον μέντορά μου τον Κώστα Μπακιρτζή. Ήταν ο άνθρωπος που μέσα από την εκπαίδευσή στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα με βοήθησε να εξελιχθώ και με συνόδευσε εξαιρετικά σε κάθε πέρασμα αλλαγής ως εμπυχωτής και δάσκαλος.

Τέλος ευχαριστώ από καρδιάς τους δικούς μου ανθρώπους την Ελευθερία, την Αλεξάνδρα και τον Ασήμη. Σε αυτούς οφείλω την έναρξη και την ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών. Μέσα από τα κοινά μας βιώματα και τις ατέρμονες συζητήσεις, μου έμαθαν πως ελεύθερος άνθρωπος είναι αυτός που βιώνει έντονη και γνήσια συγκίνηση όταν προσπαθεί με πείσμα να πραγματοποιήσει τα όνειρά του.

*Αφιερώνεται στη μνήμη του Michel Lobrot
για όσα μου έμαθε όταν συναντηθήκαμε στο Γαλαξίδι, τον Αύγουστο του 2015.*

Περιεχόμενα

Περίληψη	7
Abstract	9
Εισαγωγή.....	11
Α΄ ΜΕΡΟΣ.....	15
ΕΝΟΤΗΤΑ 1.....	15
1.1 Εκπαίδευση ενηλίκων	15
Τα χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευόμενων	15
Τα κίνητρα και τα εμπόδια για τη συμμετοχή	16
1.2 Βιωματική μάθηση.....	18
Η βιωματική μάθηση στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα	19
ΕΝΟΤΗΤΑ 2.....	21
Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ LEWIN ΚΑΙ ROGERS	21
2.1 Ο Kurt Lewin και τα T- Group	21
2.2 Η προσωποκεντρική θεωρία του Carl Rogers	23
2.3. Οι βασικές αρχές στη θεωρία του Carl Rogers	25
2.4 Η Μη Κατευθυντικότητα κατά τον Carl Rogers.....	28
2.5 Η «Ελευθερία» ως έκφραση και το τέλος της «Αυθεντίας»	30
ΕΝΟΤΗΤΑ 3.....	34
ΠΑΡΕΜΒΑΙΝΟΥΣΑ ΜΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΙΚΟΤΗΤΑ	34
(Non Directivité Intervenante/ N.D.I).....	34
3.1. Τι είναι η Παρεμβαίνουσα μη Κατευθυντικότητα (NDI).....	34
3.2. Η εμπύχωση.....	35
3.3. Οι Βασικές Αρχές της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας	36
3.4. Ο Lobrot προτείνει την Παρέμβαση	38
3.5. Τι ορίζει ως επιρροή ο Lobrot	40
3.6. Το βίωμα και η μαθησιακή διαδικασία	41
3.6. Ο κύκλος ολοκλήρωσης της μάθησης.....	42
3.7. Το Πέρασμα.....	44

3.8. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση.....	47
Β΄ ΜΕΡΟΣ.....	51
Κεφάλαιο 4ο : Μεθοδολογία έρευνας.....	51
4.1 Γενική περιγραφή της έρευνας.....	51
4.2 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα	54
4.3 Οι συμμετέχοντες στην έρευνα	55
4.4. Το εργαλείο της έρευνας – συνέντευξη.....	56
4.5 Στάδια της έρευνας και περιορισμοί στην διεξαγωγή της	61
4.6 Η διαδικασία ελέγχου της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας της έρευνας	62
4.7 Μεθοδολογικό πλαίσιο ανάλυσης δεδομένων	65
4.8 Ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας.....	66
Κεφάλαιο 5ο: Οι αναλύσεις της έρευνας	69
5.1 Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων	69
5.2 Α΄ άξονας: Χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευόμενων. Εμπόδια και κίνητρα συμμετοχής. Χαρακτηριστικά του προγράμματος της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας.....	70
5.2.1 Χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευόμενων	70
5.2.2 Εμπόδια συμμετοχής	72
5.2.3 Κίνητρα συμμετοχής	75
5.2.4 Χαρακτηριστικά του προγράμματος.....	76
5.3 Β΄ άξονας : Οι προσδοκίες και τα οφέλη από το πρόγραμμα	80
5.3.1 Προσδοκίες	80
5.3.2 Τα οφέλη από το πρόγραμμα	83
5.3.2.1 Γνώσεις και Δεξιότητες	84
5.3.2.2 Αποτελέσματα στις προσωπικές – κοινωνικές σχέσεις.....	88
5.3.2.3 Αποτελέσματα στην επαγγελματική ζωή.....	91
5.4 Γ΄ άξονας: Αξιολόγηση περιεχομένου και μεθοδολογίας προγράμματος.....	95
5.4.1 Εντυπώσεις από την εκπαίδευση	96

5.4.1.1 Θετικές εμπειρίες.....	96
5.4.1.2 Αρνητικές εμπειρίες.....	100
5.4.2 Πρόταση του προγράμματος σε άλλους ενδιαφερόμενους	103
5.4.3 Μελλοντικά σχέδια εκπαίδευσης για τους συμμετέχοντες.....	106
5.5 Δ΄ άξονας: Συμπεράσματα και προτάσεις	108
5.5.1 Το πιο ενδιαφέρον σημείο του προγράμματος.....	109
5.5.2 Το λιγότερο ενδιαφέρον σημείο του προγράμματος.....	114
5.5.3 Οι προτάσεις των συμμετεχόντων για βελτίωση του προγράμματος.....	117
5.5.3.1 Θεωρητική εμβάθυνση	117
5.5.3.2 Συστηματοποίηση των συναντήσεων.....	119
Διαπιστώσεις έρευνας – συζήτηση – προτάσεις.....	122
Βιβλιογραφία	132
Παράρτημα Α΄	141
Οδηγός Συνέντευξης	142
Δημογραφικά Στοιχεία.....	142
Ερωτήσεις.....	142
Παράρτημα Β΄	146
Συνεντεύξεις με συμμετέχοντες στο πρόγραμμα.....	146

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία διαπραγματεύεται το θέμα της βιωματικής μάθησης ως μέθοδο εκπαίδευσης σε επαγγελματίες ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών μέσα από την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα του Γάλλου καθηγητή Michel Lobrot. Το πρόγραμμα που διερευνάται συνολικά διήρκησε τέσσερα χρόνια με έναρξη το 2014 και λήξη το 2018. Την επιστημονική ευθύνη του προγράμματος είχε ο Κώστας Μπακιρτζής, κλινικός κοινωνικός ψυχολόγος, ψυχοπαιδαγωγός και πρώην αναπληρωτής καθηγητής της Παιδαγωγικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης σε συνεργασία με τον Στέλιο Γκιουζέπα κλινικό κοινωνικό ψυχολόγο και επιστημονικά υπεύθυνο του προγράμματος εναλλακτικής θεραπείας εξαρτημένων ατόμων «ΑΡΓΩ». Οι συμμετέχοντες εκπαιδεύτηκαν σύμφωνα με τις αρχές της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας και ολοκληρώνοντάς την παρακολούθηση είχαν τη δυνατότητα να εργαστούν ως ψυχοθεραπευτές τόσο σε ατομικό όσο και ομαδικό επίπεδο.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση του βαθμού επίδρασης του προγράμματος στην προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική ζωή των συμμετεχόντων. Συγκεκριμένα διερευνώνται τα κίνητρα, τα εμπόδια ενός ενήλικα εκπαιδευόμενου, οι προσδοκίες που είχαν από το πρόγραμμα πριν την παρακολούθησή του καθώς και τα οφέλη που αποκόμισαν. Ταυτόχρονα, οι ίδιοι αξιολογούν το περιεχόμενο και τη μεθοδολογία του προγράμματος.

Για την υλοποίηση χρησιμοποιήθηκε η ποιοτική έρευνα μέσα από τη διαδικασία της συνέντευξης. Στο δείγμα συμμετείχαν επτά άτομα που παρακολούθησαν το πρόγραμμα, εκ των οποίων οι δύο ήταν άνδρες και οι πέντε γυναίκες. Συμπερασματικά,

από την έρευνα προκύπτει πως η επίδραση που είχε το πρόγραμμα σε όλα τα επίπεδα της ζωής των εκπαιδευόμενων ήταν σημαντική. Επιπρόσθετα γίνεται ιδιαίτερη αναφορά στο βιωματικό τρόπο εκπαίδευσης αλλά και στη μέθοδο που δεν επέβαλε αλλά πρότεινε, δίνοντας χώρο ελευθερίας ύπαρξης και έκφρασης στους συμμετέχοντες.

Από την παρούσα έρευνα αναδεικνύεται η ανάγκη περαιτέρω διερεύνησης της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας ως μέθοδο βιωματικής μάθησης. Η συγκεκριμένη προσέγγιση αν και είναι μια σχετικά πρόσφατη ψυχοπαιδαγωγική μέθοδος, βασίζεται σε πλούσιο θεωρητικό υπόβαθρο και κρίνεται σημαντική η περαιτέρω διερεύνησή της με σκοπό την ολόπλευρη και βαθύτερη κατανόηση της.

Λέξεις – κλειδιά

Βιωματική μάθηση, Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα, Michel Lobrot.

Abstract

This dissertation deals with the subject of experiential learning as a method of education for professionals in Human and Social Sciences through the Non Directive Intervention by Michel Lobrot. The program, which is being investigated, lasted four years, starting in 2014 and ending in 2018. The scientific liability of the program was on Kostas Bakirtzis, clinical social psychologist, psycho-pedagogue and former associate professor of the Pedagogical School of the Aristotle University of Thessaloniki, in collaboration with Stelios Giouzevas, clinical social psychologist and scientific director of the alternative medicine program «ARGO». The participants were educated according to the principals of Non Directive Intervention and by the completion of the Program, they were able to work as psychotherapists to individual level as well as in group therapies.

The purpose of this study is to investigate the degree of impact of the program on the personal, social and professional life of the participants. In particular, this study investigates the motivations as well as the obstacles an adult trainee might face, their prior expectations before attending the program and the benefits they gained from it. At the same time, they are evaluating the content and methodology of the program.

Qualitative research was used for the implementation through the interview process. The sample included seven people who attended the program, two men and five women. In conclusion, the research shows that the Program's impact on every level of students' lives was significant. In addition, special reference is made to the experiential way of education and last but not least, to the method used during the Program, which had a major principal: to propose, but not impose, thus, giving free space of existence and expression to the participants.

The present research highlights the need for further investigation of the Non-Interventional Intervention as a method of experiential learning. Although this approach is a relatively recent psychopedagogical method, it is based on a rich theoretical background and its further investigation is considered important in order to fully and more deeply understand it.

Keywords

Experiential Learning, Non Directive Intervention, Michel Lobrot.

Εισαγωγή

Σύμφωνα με τον Καρτέσιο ο άνθρωπος αποτελείται από το σώμα και την ψυχή. Δυο διαφορετικές υποστάσεις με συνεχή αλληλεπίδραση που χαρακτηρίστηκαν από μια δυϊστική θεώρηση περί ανώτερου (ψυχή) και κατώτερου (σώμα) και η οποία επικράτησε για καιρό, διεισδύοντας ακόμη και σε κοινωνικά σχήματα όπως άνδρας-γυναίκα, λευκός-μαύρος κ.α. Η αντίληψη περί ανωτερότητας της ψυχής και του νου επικράτησε για δεκαετίες και αποτέλεσε τη βάση για πολλές επιστημολογικές έρευνες, αγνοώντας συστηματικά το σώμα και τα συναισθήματα. Τα τελευταία χρόνια παρόλα το προσκήνιο αλλάζει. Κάτι τροποποιείται συστηματικά και το «βίωμα» αρχίζει να αποκτά επιστημονική βαρύτητα. Η κατανόηση της ανθρώπινης λειτουργίας σχετίζεται πλέον σημαντικά με το αυτό και ορισμοί όπως βιωματική εκπαίδευση, βιωματική μάθηση, εμπύχωση ομάδων, αποτελούν έννοιες που ακούγονται ολοένα και περισσότερο.

Η βιωματική εκπαίδευση ως μια γενικότερη παιδαγωγική πρόταση τείνει να γενικεύεται με μια ενθουσιώδη αποδοχή. Υπάρχει παρόλα αυτά επικινδυνότητα να αλλοιωθεί το θεωρητικό και μεθοδολογικό της υπόβαθρο εξαιτίας της καταναγκαστικής εφαρμογής των μεθόδων και των τεχνικών της από «ειδικούς» χωρίς κατάλληλη εκπαίδευση. Από μόνες τους, η ακαδημαϊκή και βιβλιογραφική μελέτη δεν επαρκούν για την εκπαίδευση των ενδιαφερομένων ως εμπυχωτές εάν δεν συνοδεύονται από το βίωμα εμπειριών. Η προσωπική εμπλοκή των συμμετεχόντων και το βίωμα είναι στοιχεία ιδιαίτερως σημαντικά στην εκπαιδευτική και επιμορφωτική τους διαδικασία (Μπακιρτζής, 2005).

Η Παρεμβαίνουσα Μη-Κατευθυντικότητα του Γάλλου Καθηγητή Michel Lobrot αποτελεί μια σύγχρονη ψυχοθεραπευτική και ταυτόχρονα παιδαγωγική μέθοδο που

σκοπό έχει τη διευκόλυνση του ατόμου στην πορεία της προσωπικής ανάπτυξης και της μάθησης (Lobrot, 1986). Είναι μια θεωρία που αφορά τις ανθρώπινες σχέσεις και για το λόγο αυτό μπορεί να εφαρμοστεί σε ό,τι αφορά τον άνθρωπο. Συνδέεται με την κατανόηση των ανθρωπίνων λειτουργιών σε ψυχολογικό, θεσμικό και κοινωνικό επίπεδο και οι βασικές της Αρχές εκφράζονται με το τρίπτυχο «Ακούω-Προτείνω-Συνοδεύω» του Ψυχοπαιδαγωγού Κώστα Μπακιρτζή όπου ο θεραπευτής ή ο δάσκαλος παρουσιάζεται ως «Εμψυχωτής» ή εναλλακτικά ως «Διευκολυντής» (Μπακιρτζής, 2002). Πρόκειται για μια σαφώς ανθρωποκεντρική φιλοσοφία εμπνευσμένη από τον Carl Rogers και τον Kurt Lewin η οποία βασίζεται στο σεβασμό, στην ελευθερία και στην αυτονομία του Εαυτού και των άλλων ανεξάρτητα από προσωπικά, κοινωνικά χαρακτηριστικά ή άλλες ιδιαιτερότητες .

Στην παρούσα εργασία αναφερόμαστε στη βιωματική μάθηση ως μέθοδο εκπαίδευσης ενηλίκων. Βασιζόμενοι στην ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση του Michel Lobrot γίνεται μια προσπάθεια ανάδειξης της αποτελεσματικότητας της βιωματικής μάθησης στην εκπαίδευση ενηλίκων και συγκεκριμένα στην εκπαίδευση επαγγελματιών που ανήκουν στις Ανθρωπιστικές και Κοινωνικές Επιστήμες. Η χρήση της ποιοτικής έρευνας θα επιχειρήσει να αναδείξει την επίδραση του εκπαιδευτικού προγράμματος στους συμμετέχοντες τόσο σε προσωπικό, κοινωνικό επίπεδο όσο και στο ρόλο τους ως επαγγελματίες.

Στην έρευνα θα συμμετέχουν επτά εκπαιδευόμενοι διαφορετικών ειδικοτήτων όπως ψυχολόγοι, παιδαγωγοί και άλλες ειδικότητες. Οι επαγγελματίες ξεκίνησαν την μετεκπαίδευσή τους το 2014 και ολοκλήρωσαν τις σπουδές τους το 2018. Το τετραετές αυτό πρόγραμμα της Παρεμβαίνουσας μη Κατευθυντικότητας υλοποιήθηκε για πρώτη

φορά στη Θεσσαλονίκη καθώς μέχρι και το 2014 ο κύκλος εκπαίδευσης ως Εμπυχωτές ολοκληρωνόταν στα δύο έτη.

Στην ελληνική βιβλιογραφία υπάρχουν ελάχιστα ερευνητικά δεδομένα που αφορούν στην εκπαίδευση ενηλίκων σύμφωνα με τις αρχές της παρεμβαίνουσας μη κατευθυντικότητας. Η παρούσα εργασία σκοπό έχει τον εμπλουτισμό της σχετικής βιβλιογραφίας με τη διερεύνηση των χαρακτηριστικών της βιωματικής εκπαίδευσης, καθώς και της επίδρασης στην προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική ζωή των συμμετεχόντων μετά από τέσσερα χρόνια εκπαίδευσης.

Η παρούσα εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη, το θεωρητικό και το ερευνητικό. Το πρώτο μέρος αφορά στη θεωρητική ανάλυση του θέματος. Συγκεκριμένα αναφέρεται η εκπαίδευση ενηλίκων και καταγράφονται τα χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευόμενων, τα κίνητρα και εμπόδια στην συμμετοχή τους σε προγράμματα. Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στη βιωματική μάθηση, συνδέοντάς την με την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα του Michel Lobrot ενώ ακολούθως γίνεται αναφορά στη συμβολή των έργων του Kurt Lewin και Carl Rogers εστιάζοντας στα σημεία των θεωριών τους που αναδεικνύουν την Μη Κατευθυντικότητα. Στη συνέχεια του θεωρητικού μέρους γίνεται σύνδεση της Μη Κατευθυντικότητας των Lewin και Rogers με την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα του Michel Lobrot όπου γίνεται σημαντική αναφορά των αρχών της μεθόδου και της μαθησιακής διαδικασίας που τη χαρακτηρίζει. Αναλύονται επίσης βασικές έννοιες της μεθόδου όπως η εμπύχωση, το βίωμα, το πέρασμα κ.ά. Αντίστοιχα αναλύεται η νέα πρόταση του Michel Lobrot σε σχέση με την έννοια της Παρέμβασης καθώς και ο διαχωρισμός της επιρροής από την επιβολή.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας παρουσιάζεται η διεξαγωγή της έρευνας. Καταγράφονται ο σκοπός και τα ερευνητικά ερωτήματα ενώ στη συνέχεια αναπτύσσεται η μεθοδολογία της ερευνητικής διαδικασίας. Γίνεται παρουσίαση των μερών της έρευνας, του δείγματος, του ερευνητικού εργαλείου που χρησιμοποιήθηκε, των ερευνητικών σταδίων αλλά και των εμποδίων που αναδύθηκαν κατά τη διάρκεια υλοποίησης της έρευνας. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της έρευνας βάση των ερευνητικών ερωτημάτων και τέλος τα συμπεράσματα από την επεξεργασία των ερευνητικών δεδομένων.

A' ΜΕΡΟΣ

ΕΝΟΤΗΤΑ 1

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΙΩΜΑΤΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ

1.1 Εκπαίδευση ενηλίκων

Η μαθησιακή διεργασία των ενηλίκων αφορά σε ένα πλήθος διαφορετικών και αλληλοεξαρτώμενων παραμέτρων που την επηρεάζουν με έναν τρόπο ιδιαίτερο. Τα χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευόμενων αλλά και τα εμπόδια που συναντούν στην εκπαιδευτική τους πορεία είναι δυο από τους παράγοντες που δύσκολα μπορούν να προβλεφθούν και να περιοριστούν, εξασφαλίζοντας ένα θετικό μαθησιακό αποτέλεσμα.

Τα χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευόμενων

Η θεωρία της «Ανδραγωγικής» ήταν ουσιαστικά η πρώτη θεωρία που έθεσε τα ζητήματα των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των ενηλίκων εκπαιδευόμενων και τους διαχώρισε από τους ανήλικους. Σύμφωνα με τον Κόκκο (2005) οι ενήλικες κατά την εκπαιδευτική διαδικασία έχουν την ανάγκη να γνωρίζουν γιατί μαθαίνουν κάτι. Θεωρούν ότι είναι ικανοί στην αυτοκατευθυνόμενη μάθηση και επιδιώκουν να αντιμετωπίζονται ως ικανοί σε αυτό και από τον εκπαιδευτή τους. Επιπρόσθετα, θέλουν να αξιοποιούνται οι ήδη υπάρχουσες εμπειρίες τους ως πηγές μάθησης. Επιδιώκουν την ενεργό συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία και προσέρχονται σε αυτή με προσδοκίες εξαρχής πολύ συγκεκριμένες. Αυτές οι προσδοκίες συνήθως συνδέονται με την προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική ζωή (Κόκκος, 2005β).

Παρά τις συγκεκριμένες προθέσεις τους οι ενήλικοι συνήθως έχουν υποχρεώσεις που ορίζονται ως ανταγωνιστικά ενδιαφέροντα και τα οποία μπορεί να παρεμποδίσουν τη διεργασία της μάθησης (Rogers, 2002). Παράλληλα εξαιτίας των μαθησιακών εμπειριών που φέρουν χαρακτηρίζονται έχουν εσωτερικά εγκατεστημένους ορισμένους αποκρυσταλλωμένους τρόπους μάθησης οι οποίοι μπορεί να λειτουργήσουν ανασταλτικά στη μαθησιακή διαδικασία και να οδηγήσουν ευκολότερα σε παραίτηση.

Τα κίνητρα και τα εμπόδια για τη συμμετοχή

Ερευνητικά ο πρώτος που ασχολήθηκε συστηματικά με τη διερεύνηση των κινήτρων των ενηλίκων στην εκπαίδευση ήταν ο Houle περίπου στις αρχές της δεκαετίας του '60. Στη συνέχεια και σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας πρότεινε τρεις βασικούς τύπους ενηλίκων και τους χώρισε σε κατηγορίες. Σε εκείνους που αφορούσαν τους στόχους που θέτουν οι ίδιοι, στη δράση που επιθυμούν να αναλάβουν και τέλος στη μάθηση που επιθυμηθούν να αποκτήσουν. Παρόμοια έρευνα έγινε το 1968 από τον Tough ο οποίος κατέληξε σε δύο σημαντικά αποτελέσματα. Πρώτον κατέγραψε πως συνήθως οι ενήλικοι συμμετέχουν σε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για περισσότερους από έναν λόγους και δεύτερον ανέφερε πως βασική επιθυμία των ενηλίκων εκπαιδευομένων είναι η πρακτική εφαρμογή των γνώσεων που απέκτησαν. Σήμερα μετά από πληθώρα ερευνών σχετικά με τα κίνητρα και εμπόδια στην εκπαίδευση ενηλίκων έχουν διαμορφωθεί επτά βασικές κατηγορίες κινήτρων που είναι οι εξής (Καραλής, 2013).

1. Η επιθυμία των συμμετεχόντων να βελτιώσουν την επικοινωνιακή τους ικανότητα
2. Η τάση τους να εμπλουτίσουν τις κοινωνικές επαφές

3. Η διάθεση να προετοιμαστούν εκπαιδευτικά
4. Η επιθυμία για επαγγελματική εξέλιξη
5. Η διάθεση να βελτιώσουν τις ενδοοικογενειακές σχέσεις,
6. Η επιδίωξη κοινωνικών ερεθισμάτων και
7. Το ενδιαφέρον τους να εκπαιδευτούν και να αποκτήσουν νέες γνώσεις σε ένα συγκεκριμένο αντικείμενο

Πέραν των κινήτρων ωστόσο οι ενήλικοι εκπαιδευόμενοι συναντούν αρκετά εμπόδια στη μάθηση. Τα εμπόδια αυτά συνήθως διακρίνονται σε «εσωτερικά» και «εξωτερικά» με μεγαλύτερη έμφαση να δίνεται στα πρώτα. Τα λεγόμενα «εξωτερικά» εμπόδια αφορούν κυρίως σε περιοριστικούς παράγοντες που περιορίζουν πρόσβασης σε προγράμματα ενώ τα λεγόμενα «εσωτερικά» αφορούν σε ενδοπροσωπικές αξίες, εσωτερικευμένες γνώσεις και ψυχολογικούς παράγοντες (Κόκκος, 2005α). Η χαμηλή αυτοπεποίθηση, ο φόβος της αποτυχίας και το άγχος που βιώνουν ορισμένοι ενήλικοι μπορεί να αποτελέσουν σημαντικά εμπόδια στη μάθηση. Αντίστοιχα οι ενήλικες χαρακτηρίζονται και από μια συναισθηματική επένδυση σε πρότερες γνώσεις γεγονός που ενδέχεται να λειτουργήσει ανασταλτικά στην εκμάθηση νέων ειδικά όταν αυτές έρχονται σε αντίθεση με όσα ήδη γνωρίζουν (Κόκκος, 2005β).

Η Patricia K. Cross ασχολήθηκε συστηματικά με τη διερεύνηση των κινήτρων και εμποδίων στην μάθηση. Βασικά συμπεράσματα των ερευνών της δείχνουν πως ο βαθμός φοίτησης ενός ατόμου στη τυπική εκπαίδευση παίζει σημαντικό ρόλο στη συνέχεια ενώ διαπίστωσε ότι ένα από τα πιο βασικά εμπόδια στην εκπαίδευση ενηλίκων, για άτομα χαμηλού εκπαιδευτικού επιπέδου, είναι η απουσία ενδιαφέροντος (Καραλής, 2013).

Υπάρχουν τρεις κατηγορίες εμποδίων που συναντάμε και συνοψίζονται στα εμπόδια που αφορούν στις καταστάσεις ζωής (*situational*) του ενήλικου, τη δεδομένη χρονική στιγμή που πραγματοποιείται η μάθηση. Στα εμπόδια που αφορούν στο εκπαιδευτικό πλαίσιο (*institutional barriers*) και έχει να κάνει με τις πρακτικές που εφαρμόζονται και με τις διαδικασίες που αποθαρρύνουν τη συμμετοχή ενός εργαζόμενου ενήλικα σε εκπαιδευτικά προγράμματα. Τέλος, στα εμπόδια που αφορούν τις προσωπικές στάσεις και αντιλήψεις του καθενός για τον εαυτό τους ως εκπαιδευόμενο και ονομάζονται εμπόδια προδιάθεσης (*dispositional barriers*) (Cross, 1981).

1.2 Βιωματική μάθηση

Η βιωματική μάθηση συνδέεται με την ενίσχυση των εκπαιδευόμενων διότι ενισχύει τη συμμετοχή του εκπαιδευομένου στη μαθησιακή διαδικασία. Έτσι εάν οι εκπαιδευόμενοι αποκτήσουν μεγαλύτερη εμπιστοσύνη στην ικανότητά τους να μαθαίνουν θα μπορούν να αποκτήσουν και μεγαλύτερο έλεγχο της ζωής του, οδηγούμενοι μεθοδικά και συστηματικά σε κοινωνικές αλλαγές (Mezirow, 1991). Η βιωματική μάθηση ως όρος χρησιμοποιείται εννοιολογικά από τους ερευνητές με διαφορετική σημασία. Για πολλούς είναι οι γνώσεις που έχουν αποκτηθεί κατά τη διάρκεια της ζωής ενός ατόμου και δεν μπορούν εύκολα να πιστοποιηθούν (Δεδούλη, 2002).

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια φαίνεται να κατακτά σημαντική θέση στη διδασκαλία. Ο συνδυασμός των ψυχοσωματικών λειτουργιών και των γνώσεων στη διαδικασία της μάθησης (Γεωργόπουλος, 2005) μοιάζει να είναι περισσότερο

αποτελεσματικός από τις παλιές δασκαλοκεντρικές μεθόδους και πολλά τα εκπαιδευτικά πλαίσια την επιλέγουν ως βασική προσέγγιση μάθησης.

Με τις ρίζες της να προέρχονται από τα έργα των Dewey, Kilpatrick, Bruner, Vygotsky και Piaget (Katz & Chard, 1993) η βιωματική μάθηση κερδίζει ολοένα και μεγαλύτερο έδαφος στην επιστημονική κοινότητα καθώς τα αποτελέσματα μοιάζει να είναι πιο εποικοδομητικά και ουσιαστικά. Η εκπαίδευση κατά τον Dewey, οφείλει να είναι μια διαδικασία βοηθητική στην απόκτηση νέων εμπειριών βασιζόμενη σε κάθε φυσικό ενδιαφέρον του παιδιού για δράση (Φράγκος, 1995), συνδυάζοντας τη σχέση και την αλληλεπίδραση με το περιβάλλον του. Το “Learning by doing” ως βασική αρχή της θεωρίας του, στοχεύει στην αυτενέργεια του μαθητή και την εκπαίδευσή του με ένα τρόπο φυσικό που σκοπό έχει τη δημιουργία μιας δημοκρατικής κοινωνίας (Reble, 1992).

Ο Kilpatrick από την άλλη όριζε το παιδαγωγικό αποτέλεσμα σύμφωνα με το εσωτερικό κίνητρο του καθενός (Καλανταρίδου, 2012). Θεωρούσε πως μαθαίνουμε μόνο ότι μας αρέσει, ότι μας προκαλεί ενδιαφέρον και αυτό δεν μπορεί παρά να αναδυθεί από με τις προσωπικές μας επιθυμίες, εμπειρίες και ενδιαφέροντα. Η ενεργή συμμετοχή των παιδιών και η τάση τους να μαθαίνουν συνεχώς καινούρια πράγματα μπορούσε σύμφωνα με τον Bruner να αποτελέσει την ουσία της κάθε παιδαγωγικής εμπειρίας (Φράγκος, 1995). Αντίστοιχα, βαρύτητα στα προσωπικά ενδιαφέροντα, εμπειρίες και ικανότητες των παιδιών έδιναν τόσο ο Piaget όσο και ο Vygotsky (Ντολιοπούλου, 2001).

Η βιωματική μάθηση στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα

Στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα του Michel Lobrot το «βίωμα» ως έννοια κατέχει κεντρική θέση και συνδέεται με την αρχή του συγκινησιακού βιώματος. Η

παιδαγωγική σχέση σε όλες τις μορφές είτε αναφερόμαστε σε ακαδημαϊκή διδασκαλία είτε σε πρακτικές εφαρμογές εδράζουν στο βίωμα των συγκινήσεων. Οι συγκινήσεις κινητοποιούν το άτομο (συν + κίνηση) από τις πρώτες εμπειρίες της ζωής του και το προσανατολίζουν στις καταστάσεις που βιώνει, στις αντιδράσεις, στις επιλογές και στις αποφάσεις του (Μπακιρτζής, 2002).

Το βίωμα λοιπόν συγκινεί και από τη στιγμή που μια κατάσταση βιώνεται συγκινησιακά ενεργοποιείται το συγκινησιακό υπόβαθρο της ανθρώπινης υπόστασης και ξεκινούν να λειτουργούν οι διεργασίες της μάθησης. Ένας άνθρωπος ανεξαρτήτως ηλικίας μαθαίνει να διαβάζει έτσι όπως μαθαίνει να αγαπά, να ενδιαφέρεται να επιθυμεί, να φοβάται ή να αποφεύγει καταστάσεις πρόσωπα ή πράγματα. Για να πραγματοποιηθεί όμως η μάθηση θα πρέπει η εμπειρία που ενεργοποιεί τις ικανότητες του ατόμου για μάθηση να βιωθεί θετικά. Να προκαλέσει δηλαδή ένα θετικό συγκινησιακό βίωμα ανεξάρτητα για το αν πρόκειται για θετικά ή αρνητικά συναισθήματα. Ως θετική εμπειρία ορίζεται η ψυχοσωματική κινητοποίηση του ανθρώπου σε αντίθεση με την απόσυρση, την αποξένωση, την αδιαφορία, την μοναξιά ή το κενό (Μπακιρτζής, 2002). Προκειμένου να γίνουν αντιληπτές οι βαθύτερες επιθυμίες και τα ενδιαφέροντα ενός άλλου ανθρώπου ο εμπυχωτής/δάσκαλος θα πρέπει να συντονιστεί με εκείνον σε μια βαθύτερη συναισθηματική κίνηση (Μπακιρτζής, 1991).

Είναι η εμπειρία που αφορά το άτομο που τη βιώνει και το συν-κινεί, ανακαλύπτοντας τις βαθύτερες, πραγματικές εσωτερικές ανάγκες, αυτές που διαμορφώνουν το μεγαλύτερο κίνητρο για μάθηση (Μπακιρτζής, 2000). Καμιά εμπειρία δεν μπορεί να θεωρηθεί ως βιωματική εάν δεν σχετίζεται με προσωπικές επιθυμίες,

προγενέστερα βιώματα και στόχους του ίδιου του ατόμου για τον εαυτό του (Μπακιρτζής, 2008).

ΕΝΟΤΗΤΑ 2 Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ LEWIN ΚΑΙ ROGERS

2.1 Ο Kurt Lewin και τα T- Group

Ο πρώτος που εισήγαγε τον όρο «δυναμική των ομάδων» ήταν ο καθηγητής του Πανεπιστημίου του Βερολίνου Kurt Lewin (1890-1947). Χρησιμοποιώντας έναν από τους πιο βασικούς νόμους της σχολής της Gestalt-theory που αναφέρει ότι «το σύνολο είναι κάτι παραπάνω από το άθροισμα των μερών του», ο Lewin προσδίδει στην έννοια της ομάδας μια οπτική ξεχωριστής οντότητας και μια αξία που υπερνικά την έννοια της απλής συνάθροισης προσώπων. Οι αλληλεπιδράσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών μιας ομάδας αλλά και η αλληλεπίδραση της ομάδας με το περιβάλλον της εξαρτώνται από την οργάνωση του ζωτικού χώρου όπως αυτή διαμορφώνεται κάθε στιγμή σε συγκεκριμένο χώρο (Μπακιρτζής, 1996)

Μέσα σε μια ομάδα μπορεί να παρατηρηθούν συμπεριφορές που δεν αναπτύσσονται στις δυαδικές σχέσεις ή ατομικά. Αυτό δεν οφείλεται στο ότι μέσα στην ομάδα πιθανά να υπάρχουν περισσότερες αλληλεπιδράσεις αλλά στο γεγονός ότι στο σχηματισμό μιας ομάδας μπορεί να αναδυθούν μοναδικά ψυχολογικά φαινόμενα. Ακριβώς για αυτό και κάτω από τη δυναμική μιας ομάδας ένα άτομο μπορεί να παρουσιάσει συμπεριφορά εντελώς διαφορετική από αυτή που θα παρουσίαζε σε μια άλλη συνθήκη δυαδικής σχέσης (Ευαγγελόπουλος, 1998).

Μια ομάδα από τη στιγμή που θα δημιουργηθεί δε θα μείνει στατική. Αντίθετα θα εξελιχθεί δυναμικά (Αρχοντάκη & Φιλίππου, 2005) επηρεαζόμενη από όλα τα μέλη και τις συμπεριφορές τους μέσα από μια πορεία διαφορετικών σταδίων και φάσεων κατά τη διάρκεια των οποίων δημιουργούνται ποικίλα ψυχοκοινωνικά φαινόμενα. Όλα αυτά τα φαινόμενα, οι διεργασίες που πραγματοποιούνται, οι μέθοδοι και οι κανόνες που ισχύουν αλλά και οι τρόποι παρέμβασης με σκοπό την διευκόλυνση της πορείας εξέλιξης περιγράφονται με τον όρο «Δυναμική της Ομάδας». Μέσα στις ομάδες, τόσο η θεωρία όσο και η πρακτική της δυναμικής των σχέσεων αφορούν σε έναν ουσιαστικό τρόπο διαμόρφωσης γνήσιων διαπροσωπικών σχέσεων. Προωθείται η πραγματική επικοινωνία και η αυθόρμητη έκφραση συναισθημάτων (Μπακιρτζής, 1996). Ο Lewin θεωρείται από πολλούς ο συνεχιστής του Dewey και πατέρας της δυναμικής των ομάδων. Μίλησε για την επίδραση του ύψους της Ηγεσίας (Αυταρχικό, Δημοκρατικό, Φιλελεύθερο) και μαζί με τους συνεργάτες του ασχολήθηκε εκτενώς με έρευνες οι οποίες τελικά οδήγησαν στην ανακάλυψη της «Μη Κατευθυντικότητας» (Μπακιρτζής, 2002).

Το έργο του Lewin συνέβαλε ουσιαστικά στην κατανόηση της συμπεριφοράς των ανθρώπων ως μέλη μιας ομάδας, αλλά και στον τρόπο που επιδρά μια ομάδα στην κοινωνία. Οι προτάσεις του αναζητούσαν πάντα μια δημοκρατική απάντηση στον αυταρχισμό και τον ολοκληρωτισμό της εποχής του ενώ επιθυμούσε την εξομάλυνση των κοινωνικών συγκρούσεων και την επίλυση των προβλημάτων των ευπαθών ομάδων. Ο Lewin πίστευε πως αν οι άνθρωποι εκπαιδεύονταν στην ομαδική ζωή και κατανοούσαν καλύτερα τις ομαδικές λειτουργίες, πολλές αλλαγές θα συνέβαιναν και πολλά κοινωνικά προβλήματα θα μειώνονταν (Burnes, 2004).

Οι συνεργάτες του και ο ίδιος μετά από χρόνια εργασίας κατάφεραν να κατασκευάσουν ένα πολύ σημαντικό εκπαιδευτικό εργαλείο το T-Group. Βασικός σκοπός του εργαλείου είναι η μάθηση και η ανάπτυξη των ανθρώπων ως μέλη μιας ομάδας να γίνεται προς την κατεύθυνση που επιθυμούν οι ίδιοι και όχι σύμφωνα με την επιθυμία του ηγέτη/αρχηγού (Μπακιρτζής, 1996).

Στα T-Group οι συμμετέχοντες (5-15 άτομα) κάθονται σε κύκλο και εμπλέκονται σε μια αυθόρμητη συζήτηση όπου ενισχύονται από τους εμπυχωτές να εκφράσουν τα συναισθήματά τους στο «εδώ και τώρα» με λεκτικό ή και μη λεκτικό τρόπο. Σκοπός των εμπυχωτών είναι να ενεργούν με σχετικά ουδέτερο και ταυτόχρονα μη κατευθυντικό τρόπο (Μπακιρτζής, 2002), βοηθώντας παράλληλα τα μέλη να επικοινωνήσουν, χωρίς κριτική διάθεση για τον άλλο και καλλιεργώντας ταυτόχρονα δεξιότητες ακρόασης (Weis, Hanson, & Arnesen, 2009). Στα T-Group οι εμπυχωτές δεν συμμετέχουν ενεργά στο περιεχόμενο των συζητήσεων ή των δραστηριοτήτων (Georgoroulos & Vouyoukas, 2018) ούτε εκφράζουν προσωπικές πεποιθήσεις ή συναισθήματα προκειμένου να μην επηρεάσουν. Συνήθως η θέση τους βρίσκεται εκτός κύκλου(Μπακιρτζής, 1998).

2.2 Η προσωποκεντρική θεωρία του Carl Rogers

Ο Carl Rogers (1902-1987) υπήρξε ψυχολόγος και βαθιά ανθρωπιστής. Έδειξε ενδιαφέρον για τη δυναμική της αλλαγής μέσα στην προσωπικότητα και επικεντρώθηκε σημαντικά στην αξία της θεραπευτικής σχέσης. Η θεωρητική του προσέγγιση επηρέασε ριζικά την επιστήμη της ψυχολογίας δημιουργώντας το τρίτο ρεύμα της Ανθρωπιστικής Ψυχολογίας έναντι στις δυο άλλες μέχρι τότε μεγάλες δυνάμεις την Ψυχανάλυση και τον Μπηχεϊβισμό.

Ως ψυχολόγος από τα πρώτα κιόλας χρόνια αναπτύσσει μια δική του μέθοδο ψυχοθεραπείας γνωστή και ως «πελατοκεντρική ή προσωποκεντρική» (Αρχοντάκη & Φιλίππου, 2005). Τότε δεν γνώριζε ότι η πρότασή του θα αποτελούσε την «Τρίτη οδό» στο χώρο της ψυχολογίας αλλά και γενικότερα των ανθρωπίνων σχέσεων πέρα από την ψυχανάλυση και τον μπηχεΰβιορισμό. Οι βασικές Αρχές της Μη Κατευθυνόμενης μεθόδου του αρχικά ξεκίνησαν διαισθητικά και μετέπειτα εξελίχθηκαν σε ένα αυστηρά δομημένο και ταυτόχρονα εύκαμπτο θεωρητικό και μεθοδολογικό υπόβαθρο που στηρίχθηκε σε πληθώρα ερευνών τόσο από τον ίδιο όσο και τους συνεργάτες του. Βασικό χαρακτηριστικό της θεωρίας του Rogers ήταν η επικέντρωση στον «πελάτη», το πρόσωπο. Ο ίδιος για πρώτη φορά εισήγαγε τον όρο «πρόσωπο» με σκοπό να ορίσει τον άνθρωπο σε κάθε ηλικία ως μια ολότητα σε ανάπτυξη με τα μοναδικά και ανεπανάληπτα χαρακτηριστικά του (Μπακιρτζής, 2002).

Ο όρος «πελατοκεντρική» χρησιμοποιήθηκε από τον Rogers στην προσπάθειά του να εστιάσει στον εσωτερικό κόσμο του πελάτη και όχι στις τεχνικές των ψυχοθεραπευτών, δίνοντας με τον τρόπο αυτό έμφαση στη στάση του θεραπευτή προς τον θεραπευόμενο (Thorne, 2003). Επιπρόσθετα η χρήση του όρου «πελάτης» χρησιμοποιήθηκε από τον Rogers διότι προδίδει στο άτομο που αιτείται βοήθειας ένα ρόλο ενεργό έναντι του όρου «ασθενής» που σχηματοποιεί μια πιο παθητική εικόνα.

Κατά τον Rogers τα άτομα έχουν μέσα τους τεράστιες δυνατότητες αυτοκατανόησης και μεταβολής των αυτοαντιλήψεων, των βασικών στάσεων και της αυτοκατευθυνόμενης συμπεριφοράς και οι δυνατότητες αυτές μπορούν να αξιοποιηθούν μόνο εάν το περιβάλλον μέσα στο οποίο υπάρχουν τις διευκολύνει να αναπτυχθούν (Rogers, 2006β). Ο Rogers χρησιμοποίησε τον όρο Μη Κατευθυντικότητα για τη θεωρία του διότι η

θεραπευτική διαδικασία αφορούσε στο πως θα μπορούσε ο θεραπευτής να απελευθερώσει το άτομο. Αφορούσε επίσης το πώς θα απομάκρυνε τα εμπόδια και πως θα βοηθούσε το άτομο να ολοκληρώσει τη φυσιολογική του πορεία προς την αυτοπραγμάτωση (Αρχοντάκη & Φιλίππου, 2005). Ο ροτζεριανός θεραπευτής γίνεται επί της ουσίας διευκολυντής και σε αντίθεση με την μη κατεθυνητικότητα του Kurt Lewin εμπλέκεται ενεργά στη θεραπευτική σχέση (Μπακιρτζής, 2002).

2.3. Οι βασικές αρχές στη θεωρία του Carl Rogers

Ο άνθρωπος έχει έμφυτη την ανάγκη για αγάπη και αναγνώριση. Οι διαπροσωπικές σχέσεις είναι αυτές που έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν τη δημιουργική ανάπτυξη ή ακόμη και να διορθώσουν μια ελλειμματική ανάπτυξη. Για το λόγο αυτό ο Rogers έδωσε και τόση μεγάλη σημασία στην αξία της θεραπευτικής - και αργότερα - παιδαγωγικής σχέσης (Μπακιρτζής, 1996). Σχετικά με το πώς είναι εφικτό να διαμορφωθεί μία τέτοια σχέση όπου το άτομο θα αντιμετωπίζεται ως πρόσωπο, και θα πραγματώνεται μία «προσωπική συνάντηση» (Pervin & Oliver, 1999). Ο Rogers (1959) πρότεινε τρεις απαραίτητες συνθήκες που εάν υπάρχουν μπορεί να επιτευχθεί μια υποστηρικτική προς την αυτοπραγμάτωση θεραπευτική αλλά και παιδαγωγική σχέση. Την ενσυναίσθηση, την γνησιότητα και την θετική άνευ όρων αποδοχή.

Ο όρος ενσυναίσθηση σκοπό έχει να ορίσει την ικανότητα του θεραπευτή να αντιληφθεί πλήρως τι βιώνει το πρόσωπο που έχει απέναντί του και τι σημαίνει γι' αυτό η εμπειρία του έτσι όπως την αντιλαμβάνεται το ίδιο. Η ενσυναίσθηση δεν έγκειται μόνο στην κατανόηση του βιώματος του άλλου διανοητικά αλλά αφορά και την συνοδεία του μοιράσματος του συναισθήματος, το βίωμα δηλαδή της εμπειρίας με «συν-πάθεια» από

τον θεραπευτή «σαν» να ήταν στη θέση του θεραπευόμενου (Μπακιρτζής, 2002). Η διατήρηση της συνθήκης «σαν» είναι απαραίτητη στη διάκριση της ενσυναίσθησης από την ταύτιση. Ο θεραπευτής συναισθάνεται το πόνο ή την ευχαρίστηση του άλλου έτσι όπως ο άλλος το αντιλαμβάνεται χωρίς ωστόσο να σταματά να αναγνωρίζει ότι είναι σαν ο ίδιος να πονούσε, σαν ο ίδιος να ήταν ευχαριστημένος κλπ (Rogers, 1959).

Ο ίδιος ο Rogers αναφέρει στο βιβλίο του «A way of being» πως σοκαρίστηκε όταν για πρώτη φορά ανακάλυψε ότι ένας τρόπος να βοηθά τους πελάτες του ήταν να τους ακούει προσεκτικά. Συχνά όταν είχε αμφιβολία ως προς το τι έπρεπε να κάνει με τρόπο ενεργητικό, απλά άκουγε. Αυτή η στάση του σε συνδυασμό με την αντανάκλαση των συναισθημάτων πίσω στο πελάτη θεωρήθηκε από τον ίδιο ως μια διαδικασία εξαιρετικά περίπλοκη. Η κατανόηση ενός ατόμου από ένα άλλο δίνει στον αποδέκτη την αίσθηση προσωπικής οντότητας. Δίνει δηλαδή την ευκαιρία να υπάρξει κάποιος ως πρόσωπο και όχι ως άτομο. Η ενσυναίσθηση δίνει την επιβεβαίωση ότι κάποιος πραγματικά μπορεί να υπάρχει ως ξεχωριστό και αξιόλογο πρόσωπο με ταυτότητα (Rogers, 2006β)

Η δεύτερη Αρχή της θεωρίας είναι η γνησιότητα. Ο συγκεκριμένος όρος αναφέρεται στην αναγνώριση αλλά και στην αποδοχή των συναισθημάτων του θεραπευτή απέναντι στο πελάτη μέσα από τα δικά του προσωπικά χαρακτηριστικά και βιώματα (Μπακιρτζής, 2002). Ένας θεραπευτής δεν αρκεί μόνο να είναι ενσυναίσθητικός αλλά είναι εξίσου σημαντικό να υπάρχει μέσα στη θεραπευτική ή και παιδαγωγική σχέση ως πρόσωπο με συνείδηση και αποδοχή αυτού που κάθε στιγμή βιώνει (Μπακιρτζής, 1996). Ο Rogers υποστήριζε πως λίγο πολύ όλοι οι άνθρωποι έχουν την ικανότητα διαισθητικά να αντιλαμβάνονται την γνησιότητα των ατόμων με τα οποία έρχονται σε επαφή και θεωρούσε επίσης την γνησιότητα ως απαραίτητη προϋπόθεση για την δημιουργία μιας

υγιούς θεραπευτικής σχέσης. Για το λόγο αυτό παρότρυνε πάντα τους θεραπευτές-συμβούλους να μην προσποιούνται ότι είναι κάποιιοι άλλοι από αυτό που πραγματικά είναι (Rogers, 1978). Χαρακτηριστικό στοιχείο της γνησιότητας επίσης είναι η ευκαιρία που δίνεται στο πελάτη να γνωρίζει που πραγματικά «βρίσκεται» συναισθηματικά ο θεραπευτής του (Rogers, 2006α). Αυτό δημιουργεί μια αίσθηση ασφάλειας και άνεσης μέσα στη σχέση (Μπακιρτζής, 1996). Ο σύμβουλος δεν έχει κανένα λόγο να μην είναι διαφανής στον άλλο αρκεί μόνο να γίνεται σωστά με ωριμότητα, ψυχοπνευματική καλλιέργεια και σοφία. Το εάν, το πότε και το ποιο «προσωπικό παράθυρο» χρειάζεται να ανοίξει ένας θεραπευτής στον θεραπευόμενο για να δει μέσα σε αυτό και να βοηθηθεί είναι οπωσδήποτε μια διαδικασία που απαιτεί εμπειρία (Rogers, 2006α).

Η τρίτη Αρχή της Προσωποκεντρικής προσέγγισης είναι η *ανεπιφύλακτα θετική-θεώρηση αποδοχή*. Αυτή η αρχή δεν αποτελεί απλά μια τεχνική αλλά μια ολόκληρη φιλοσοφία και στάση ζωής. Ο συγκεκριμένος όρος συνίσταται στην αναγνώριση και αποδοχή του άλλου έτσι όπως είναι όσο και αν αυτό είναι διαφορετικό, παράξενο ή ακόμη και αντίθετο στις αξίες του θεραπευτή-συμβούλου (Μπακιρτζής, 2002). Σύμφωνα με τον Rogers είναι αναγκαίο να γίνονται αποδεκτά τόσο τα αρνητικά, τα «άσχημα» συναισθήματα του άλλου όσο και τα «καλά», τα θετικά, αυτά δηλαδή που εκφράζουν ωριμότητα και εμπιστοσύνη. Αυτό σημαίνει πως η αποδοχή και το ενδιαφέρον για τον άλλο ως πρόσωπο του δίνει τη δυνατότητα αλλά και το δικαίωμα να διαθέτει συναισθήματα και εμπειρίες και να τα σηματοδοτεί με το δικό του τρόπο (Rogers, 2006α). Ο θεραπευτής εκτιμά το άτομο με το οποίο συνεργάζεται αλλά και ενδιαφέρεται για αυτό με ένα τρόπο ανιδιοτελή, χωρίς κρυφούς όρους.

Η ανεπιφύλακτα θετική αναγνώριση και αποδοχή εμπνέει την ανάπτυξη εμπιστοσύνης αλλά και κινητοποιεί το άτομο σε μια βαθύτερη αυτοδιερεύνηση και αυθεντικότητα (Rogers & Stevens, 1967). Τέλος, το αναγνωρίζει ως ένα πρόσωπο μοναδικό με ελλείψεις και ατέλειες που ταυτόχρονα όμως έχει αξία και πολλές δυνατότητες (Κοσμόπουλος & Μαλαδούδης, 2003). Το άτομο που αναπτύσσεται μέσα σε σχέση απόλυτης αποδοχής χωρίς κριτική διάθεση παρά μόνο συμπόνια και κατανόηση γίνεται ικανό να ασχοληθεί με τον εαυτό του, εγκαταλείποντας τις άμυνες και συναντώντας τον πραγματικό του εαυτό (Rogers, 2006β).

Συμπερασματικά, η γνησιότητα του θεραπευτή παράλληλα με την ενσυναισθητική κατανόηση και την ανεπιφύλακτη θετική αποδοχή αποτελούν το τρίπτυχο για τη διαμόρφωση μιας υγιούς θεραπευτικής σχέσης. Για τον Rogers ο σύμβουλος μπορεί να αναγνωρίσει και να κατανοήσει απεριόριστα τον πελάτη μόνο όταν είναι γνήσιος (Pervin & Oliver, 1999).

2.4 Η Μη Κατευθυντικότητα κατά τον Carl Rogers

Η συμβολή και το έργο του Rogers ήταν εξίσου σημαντικά όχι μόνο στην ψυχοθεραπεία και τη συμβουλευτική αλλά και την παιδαγωγική. Περίπου στο τέλος της δεκαετίας του 1940 ξεκίνησε να αναπτύσσει την θεωρία του στον τομέα της εκπαίδευσης, εστιάζοντας στις ανθρώπινες σχέσεις μεταξύ του μαθητή και του δασκάλου, μεταξύ των μαθητών. Η κεντρική φιλοσοφία του αφορούσε στη μεταφορά της ευθύνης και του βάρους από τη διδασκαλία στη μάθηση, στην αμεσότητα της σχέσης μεταξύ παιδαγωγού και μαθητή καθώς και στην ομαδική συζήτηση (Rogers & Freiberg, 1994). Οι αντιλήψεις του αυτές έδωσαν στην πρόταση του ένα χαρακτήρα κατά βάση «μαθητοκεντρικό».

Επηρεασμένος από τον John Dewey, θεωρούσε ότι ο μαθητής γνωρίζει τι θέλει να μάθει αλλά και με ποιον τρόπο θα αποκτούσε την απαραίτητη για αυτόν γνώση (Zimring, 1999). Επιπρόσθετα υποστήριζε πως ήταν αναγκαία η αλλαγή του σχολικού πλαισίου από ένα καταθλιπτικό περιβάλλον σε μια όαση δημιουργικότητας αλλά και πηγή χαράς. Ως ψυχοθεραπευτής ήταν βέβαιος ότι η παιδαγωγική αποτελούσε ένα σημαντικό πλαίσιο κοινωνικής και πολιτικής ανάπτυξης που εάν καταφέρει να ανταποκριθεί στις προσωπικές ανάγκες κάθε εκπαιδευμένου θα επηρεάσει καθοριστικά την ανθρωπότητα (Κοσμόπουλος & Μαλαδούδης, 2003).

Ο Rogers έδειχνε πολύ μεγάλη εμπιστοσύνη στον ανθρώπινο οργανισμό και τις μεγάλες δυνατότητές του για μάθηση, δημιουργικότητα και ικανότητα επίλυσης προβλημάτων όταν υπάρχει το κατάλληλο διευκολυντικό κλίμα (Rogers, 2006α). Αυτό το κλίμα στην εκπαίδευση το όρισε καταρχάς με έναν προσωποκεντρικό χαρακτήρα και δεύτερον με την έννοια της αγωγής ως σχέσης μεταξύ εκπαιδευτικού και μαθητή, ως σχέση μεταξύ προσώπων. Οι απόψεις του Dewey περί επιστήμης που δεν προχωρά με την απαγόρευση και την αποσιώπηση αλλά με την απελευθέρωση, την καινοτομία και την επινόηση υιοθετήθηκαν από τον Rogers που υπογράμμιζε την σημασία της ελευθερίας του μαθητή να υπάρχει ως πρόσωπο και να δημιουργεί (Κοσμόπουλος & Μαλαδούδης, 2003). Η μεταφορά στεγνών πληροφοριών χωρίς να λαμβάνονται υπόψη τα προσωπικά ενδιαφέροντα ή οι επιθυμίες συνέχιζε ο Rogers, δεν λειτουργούν υπέρ της εσωτερικής ανάπτυξης ούτε ενισχύουν τη μάθηση.

Ο δάσκαλος μοιάζει να μην έχει την δυνατότητα να προσφέρει άμεσα γνώση στο μαθητή, έχει όμως την ικανότητα να τον διευκολύνει να μάθει (Γεωργόπουλος, 2014) πράγμα που είναι ακόμη πιο σημαντικό και αναγκαίο μέσα σε έναν διαρκώς

μεταβαλλόμενο και ρευστό κόσμο. Η επιστήμη συνεχώς προοδεύει και η μεταφορά στείρας γνώσης που σε λίγα χρόνια από νεότερες έρευνες θα έχει ξεπεραστεί, δεν έχει ίσως κανένα νόημα (Rogers & Freiberg, 1994)

2.5 Η «Ελευθερία» ως έκφραση και το τέλος της «Αυθεντίας»

Ο Rogers αντίθετα στην μέχρι τότε εποχή αποσυνθέτει το ρόλο της αυθεντίας του Δασκάλου και μεταφέρει το κέντρο της διδασκαλίας στους ίδιους τους μαθητές. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού παύει να έχει την αξία που είχε και νοηματοδοτείται περισσότερο η σχέση που αναπτύσσεται με τους μαθητές με κεντρικό σκοπό την ενεργοποίηση και την ανάδυση των προσωπικών τους αναγκών (Κοσμόπουλος & Μαλαδούδης, 2003). Η γνώση ως απλή συσσώρευση πληροφοριών δεν έχει θέση στη ροτζεριανή σύλληψη περί εκπαίδευσης. Με βάση την παραδοχή ότι ο άνθρωπος διαθέτει εγγενώς την ικανότητα να μαθαίνει ο Rogers θεωρεί πως υπάρχουν ορισμένες βασικές αρχές οι οποίες διευκολύνουν τη μάθηση. Μερικές από αυτές είναι η δυνατότητα του εκπαιδευμένου να μαθαίνει καλύτερα πράγματα που τον ενδιαφέρουν και η δεξιότητα να μαθαίνει πιο εύκολα στην πράξη (Zimring, 1999).

Στην μαθητοκεντρική διδασκαλία ο παιδαγωγός μοιράζεται την ευθύνη της διαδικασίας της μάθησης, εμπνέει τους μαθητές να εκφράζονται και δείχνει να νοιάζεται για αυτούς με έναν τρόπο πιο προσωπικό. Η διατήρηση ενός κλίματος αποδοχής, κατανόησης και ελεύθερης έκφρασης ενισχύει την εσωτερική ανάπτυξη και αλλαγή ενώ η μάθηση γίνεται βαθύτερη και διαποτίζει περισσότερο τη συμπεριφορά και την ζωή των εκπαιδευμένων (Rogers & Freiberg, 1994). Ο ρόλος του δασκάλου έγκειται στη διευκόλυνση της προσωπικής προσπάθειας του μαθητή για μάθηση και για το λόγο αυτό

στη μη κατευθυντική πρόταση του Rogers ο δάσκαλος ορίζεται και ως «διευκολυντής». Σκοπό έχει να προσφέρει τις γνώσεις του μέσα από την αποδοχή αυτού που βιώνει κάθε φορά ο μαθητής. Δεν μπορεί να υποκαταστήσει τον μαθητή και να κινητοποιηθεί αντ' αυτού με μια ωραία διάλεξη μπορεί όμως να τον διευκολύνει να κινητοποιηθεί βοηθώντας τον να αποκτήσει επαφή με τις βαθύτερες επιθυμίες του, δυνατότητες ή εσωτερικά κίνητρα μάθησης (Μπακιρτζής, 2002). Ο μαθητής με την αποδοχή, την κατανόηση, την συνυπευθυνότητα και την ελευθερία που του δίνεται δραστηριοποιείται, αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και αναπτύσσει το αίσθημα της προσωπικής ευθύνης.

Για τον Rogers η εκπαίδευση οφείλει να μεριμνά για την εξασφάλιση ενός κλίματος ελεύθερης έκφρασης ικανό να επιτρέπει στο μαθητή την ομαλή πορεία προς την αυτοπραγμάτωση γεγονός που αποτελεί και την σημαντικότερη επιδίωξη της ανθρώπινης φύσης. Το λάθος ή το διαφορετικό στην ροτζεριανή μέθοδο δεν απορρίπτεται ούτε κατακρίνεται αντίθετα εκτιμάται και χρησιμοποιείται μέσα σε ένα γόνιμο διάλογο όπου ο μαθητής μαθαίνει να ανακαλύπτει τη δική του αλήθεια, τη δική του λύση (Μπακιρτζής, 1996). Η ανταπόκριση του δασκάλου στις βασικές ανάγκες των μαθητών για στοργή, ασφάλεια, γνήσιο ενδιαφέρον, αξιοπρέπεια και υπευθυνότητα είναι ικανή να επιτύχει τους εκπαιδευτικούς στόχους που έχουν τεθεί (Rogers & Freiberg, 1994).

Σύμφωνα με τον Rogers είναι χαρακτηριστικό του ανθρώπου να είναι ον θετικό όπου σε συνθήκες ενσυναίσθησης, γνησιότητας αποδοχής και ασφάλειας μπορεί να είναι ο εαυτός του και να επιλέγει, δίχως τον περιορισμό των αξιολογικών όρων από τους άλλους (Rogers, 2006α). Ο δάσκαλος οφείλει να είναι αυτός που θα αποδεχτεί τον μαθητή ως πρόσωπο με δικαιώματα, ανεξάρτητο και ελεύθερο. Η διδασκαλία δεν θα πρέπει να

έχει ως άξονα το «μέσο» μαθητή αλλά οφείλει και πρέπει να είναι επικεντρωμένη στο «πρόσωπο» και στα ιδιαίτερα κάθε φορά χαρακτηριστικά του (Postic, 1998).

Η αποδοχή της σημασίας της ελεύθερης επιλογής ως βασικό στοιχείο εσωτερικής ανάπτυξης και εξέλιξης, αφορά την εκπαίδευση στο επίπεδο που το «σχολείο» ως θεσμός μπορεί να αποτελεί τον κοινωνικό προθάλαμο των αυριανών πολιτών. Η ενεργοποίηση τους σε μια συμμετοχική διαδικασία μάθησης που οι ίδιοι θα αντιμετωπίζονται ως πρόσωπα και η διαφορετικότητά τους δε θα απορρίπτεται, αναμφίβολα υποστηρίζει την ανάπτυξη ανθρώπων υπεύθυνων για τις επιλογές τους. Επιπρόσθετα η αίσθηση της αποδοχής και της κατανόησης από τους σημαντικούς άλλους (όπως είναι οι γονείς, οι δάσκαλοι κα) δίνει την ελευθερία στα παιδιά να δοκιμάσουν το λάθος ή το σωστό χωρίς να υπάρχει ο φόβος της κριτικής για μια ενδεχόμενη αποτυχία. Δοκιμάζουν και δοκιμάζονται μέσα σε ένα ασφαλές πλαίσιο άνευ όρων αποδοχής όπου σε κάθε επιτυχία ή αποτυχία συναντούν τον αληθινό εαυτό τους ολοένα και περισσότερο.

Η σχέση μεταξύ παιδαγωγού και μαθητή δεν είναι σχέση εξουσίας. Είναι μια διαδικασία παιδαγωγικού χαρακτήρα που στην γνήσια έκφρασή της, αποτελείται από διαπροσωπικές σχέσεις βασιζόμενες στην αμοιβαιότητα. Η αυθεντία του εκπαιδευτικού δεν είναι εγγενές στοιχείο του ρόλου του αλλά προκύπτει από το παιδαγωγικό γίνεσθαι και υπόκεινται στην κρίση και την ελεύθερη συγκατάθεση του μαθητή. Η αυθεντία του παιδαγωγού και η ελευθερία του εκπαιδευόμενου, μοιάζει να συνδέονται μεταξύ τους διαλεκτικά (Ξωχέλλης, 1989).

Ο Carl Rogers υπήρξε βαθιά ανθρωπιστής και αναμφίβολα έδειξε εμπιστοσύνη στον άνθρωπο και τις δυνατότητες του ενώ ήταν βέβαιος πως μέσα από συγκεκριμένες

συνθήκες ενσυναίσθησης, γνησιότητας και ανεπιφύλακτα θετικής αποδοχής, η ανθρώπινη φύση μπορεί να εκπληρώσει το εγγενές χαρακτηριστικό της που είναι η αυτοπραγμάτωση. Αν και η θεωρία του είχε εμφανώς κοινά σημεία με την φαινομενολογία και τον υπαρξισμό ο ίδιος σε έργα του υποστηρίζει πως αυτό το ανακάλυψε πολύ αργότερα και μάλιστα μετά από τις παρεμβάσεις των φοιτητών του.

Η θεωρία του Rogers εκτός από την επιρροή που είχε στον τομέα της ψυχολογίας γρήγορα επεκτάθηκε και στην παιδαγωγική επιστήμη. Η πρότασή του για ένα σχολείο «μαθηκεντρικού» χαρακτήρα είχε ως στόχο την αναγνώριση των μαθητών ως προσώπων, την ενθάρρυνση της παιδαγωγικής σχέσης και την διευκόλυνση της διαδικασίας της μάθησης έναντι της απλής συσσώρευσης γνώσεων. Έκτος από την αποδόμηση της αυθεντίας του θεραπευτή αποδομεί αργότερα και την αυθεντία του δασκάλου, δημιουργώντας έτσι τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη μιας πιο ισότιμης παιδαγωγικής σχέσης. Μιας σχέσης που βασιζόμενη στον σεβασμό και στην αμοιβαιότητα λαμβάνει υπόψη τις επιθυμίες και τις ανάγκες των μαθητών καθιστώντας τους ελεύθερους να υπάρξουν ως πρόσωπα αλλά και ταυτόχρονα τους θέτει υπεύθυνους για τις επιλογές τους. Η δυνατότητα να επιλέγουν ελεύθερα και με υπευθυνότητα για τον Rogers είναι αναμφίβολα μια διαδικασία που συνδέεται άμεσα με την έννοια του «πλήρους λειτουργικού προσώπου». Μια έννοια που αφορά όχι μόνο τους μαθητές αλλά κάθε ανθρώπινη ύπαρξη σε κάθε ηλικία.

Ο Rogers δεν υπερασπίστηκε ποτέ την δογματικότητα της θεωρίας του. Αντίθετα υποστήριξε πως πρότεινε μια προσέγγιση που αναμφίβολα είχε περιθώρια βελτίωσης. Ήταν βέβαιος ωστόσο ότι το να είναι κανείς ο εαυτός του είναι μια αξία μοναδική και παρότρυνε τον κόσμο να αποδεχτεί αυτή την μοναδικότητα.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3

ΠΑΡΕΜΒΑΙΝΟΥΣΑ ΜΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΙΚΟΤΗΤΑ (Non Directivité Intervenante/ N.D.I)

3.1. Τι είναι η Παρεμβαίνουσα μη Κατευθυντικότητα (NDI)

Η Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα (NDI) εντάσσεται στο γενικότερο ρεύμα της Μη Κατευθυντικότητας των Kurt Lewin και του Carl Rogers και έχει επιρροές από την Φαινομενολογία και τον Υπαρξισμό. Πηγάζει από την δυνατότητα να αναπτυχθεί το άτομο αυτόνομα και ουσιαστικά βασίζεται στην ελεύθερη επιλογή και ευθύνη του Εαυτού καθώς και στην άνευ όρων αποδοχή και κατανόηση του «Άλλου» ως κάτι το διαφορετικό, μοναδικό και ανεπανάληπτο μέσα στο κόσμο (Αρχοντάκη & Φιλίππου, 2005).

Σκοπός της προσέγγισης είναι να διαμορφωθεί και να εμπλουτιστεί ο ψυχικός κόσμος του ανθρώπου μέσω του βιώματος και της επικέντρωσης στην επιθυμία. Η ενόρμηση θεωρείται ένα εγγενές χαρακτηριστικό της ανθρώπινης φύσης και είναι αυτή που ωθεί το άτομο να δράσει προς το περιβάλλον του με αποτέλεσμα την δημιουργία εμπειριών. Το βίωμα της εμπειρίας εφόσον ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα του υποκειμένου, δημιουργεί επιθυμίες ικανές να οδηγήσουν στη γνώση και να αναπτύξουν νέες ικανότητες και δεξιότητες.

Η Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα προτείνει την επικέντρωση στο «εδώ και τώρα» δίνει έμφαση στο άκουσμα, στη συνοδεία και στο μοίρασμα της εμπειρίας μέσα σε συνθήκες ενσυναίσθησης, γνησιότητας και πλήρους αποδοχής. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον ασφάλειας θεωρεί ότι επιτυγχάνεται η ουσιαστική επικοινωνία των

ανθρώπων με αλληλεπίδραση και μοίρασμα οδηγώντας στην άρση της απομόνωσης του υποκειμένου (Μπακιρτζής, 1996).

Αν και καταρχάς είναι μια ψυχοθεραπευτική προσέγγιση προτείνεται από τον εμπνευστή της Michel Lobrot, ως σημαντική να εφαρμοστεί και στην εκπαίδευση με θετικά αποτελέσματα. Η οπτική της διαμόρφωσης και του εμπλουτισμού του ψυχικού του ατόμου και κατ' επέκταση των μαθητών-εκπαιδευόμενων, αποτελούν στόχους που σε τίποτα δε θυμίζουν τα στερεότυπα των αναλυτικών προγραμμάτων τα οποία συνήθως εφαρμόζονται χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τις επιθυμίες ή τα ενδιαφέροντα των συμμετεχόντων (Lobrot, 1992).

3.2. Η εμπύχωση

Η εμπύχωση ως έννοια είναι κεντρική στην θεωρία της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας. Αφορά στη βελτίωση των δεξιοτήτων και της έκφρασης ενός ανθρώπου μέσα από την αλληλεπίδραση και την ανάπτυξη σχέσεων συνεργασίας που ενισχύουν την αμοιβαία εμπιστοσύνη και την ατομική πρωτοβουλία. Ενισχύει τη μάθηση και σκοπό έχει να βοηθήσει το άτομο να αποκτήσει εμπιστοσύνη στον Εαυτό και να λαμβάνει αποφάσεις, συνεκτιμώντας ταυτόχρονα τις ατομικές και τις ομαδικές επιθυμίες και ανάγκες (Κουπίδου, 2007).

Η διαδικασία της εμπύχωσης εστιάζει στα θετικά στοιχεία των ανθρώπων και δίνει έμφαση σε αυτά, δημιουργεί συνθήκες αποδοχής όπου το λάθος δεν επικρίνεται (Μπακιρτζής, 2002). Επιτρέπει στο άτομο να μην είναι τέλειο και διευκολύνει την εσωτερική ανάπτυξη και την αλλαγή καλλιεργώντας την αυτοπεποίθηση του ατόμου. Ο ρόλος του εμπυχωτή σε μια ομάδα δεν είναι να επιβάλει αλλά να προτείνει

δραστηριότητες ανάλογα με τις ανάγκες και τις επιθυμίες των μελών μας ομάδας αφού πρώτα τους έχει ενεργητικά ακούσει. Αυτές τις προτάσεις είναι έτοιμος να τις ανακαλέσει ανά πάσα στιγμή εφόσον κρίνει ότι δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες των προσώπων που εμπυχώνει ή αν απορριφθούν χωρίς όμως να λαμβάνει την απόρριψη αυτή προσωπικά ως αποτυχία (Μπακιρτζής, 1996).

Φαίνεται λοιπόν πως δημιουργείται μια σχέση μεταξύ του εμπυχωτή και των προσώπων που εμπυχώνει. Η σχέση αυτή σκοπό έχει την διευκόλυνση της επικοινωνίας, την ενίσχυση της συμμετοχής και τη γενικότερη ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη των συμμετεχόντων και παρά το γεγονός ότι εδώ προτεραιότητα έχουν οι ανάγκες και οι επιθυμίες των μελών, η ικανοποίηση και ο ψυχικός εμπλουτισμός του εμπυχωτή είναι επίσης πολύ σημαντικά στοιχεία (Μπακιρτζής, 2008). Προκειμένου η διαδικασία της εμπύχωσης να οδηγήσει στη μάθηση και προσωπική ανάπτυξη των συμμετεχόντων, ο εμπυχωτής οφείλει να δρα βασιζόμενος σε αρχές που καλύπτουν τις δράσεις που καταστάσεις που βιώνει και εκείνος και τα μέλη.

3.3. Οι Βασικές Αρχές της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας

Οι Αρχές της μεθόδου της Μη Κατευθυντικής Παρέμβασης βασίζονται στο τρίπτυχο «Ακούω – Προτείνω – Συνοδεύω» (Μπακιρτζής, 2002) και έχουν βασικά εργαλεία εφαρμογής την ενεργό ακρόαση, την ενσυναίσθηση, τη γνησιότητα και την ανεπιφύλακτα θετική αποδοχή. Πιο συγκεκριμένα οι βασικές αρχές της προσέγγισης αναλύονται ως εξής:

Ακούω ενεργά με ενσυναίσθηση, γνησιότητα και ανεπιφύλακτα θετική αποδοχή. Η ενεργητική ακρόαση σημαίνει πως ο δάσκαλος-εμπυχωτής ακούει πραγματικά τον

μαθητή του με γνήσιο ενδιαφέρον, άνευ όρων αποδοχή και συμπάσχοντας (Rogers, 2006α). Δίνει αξία στα λεκτικά και μη λεκτικά ερεθίσματα που δέχεται, μεταφράζοντάς τα όχι σύμφωνα με τις προσωπικές του αξίες και αντιλήψεις αλλά σύμφωνα με ότι αυτό ειπώθηκε από εκείνον που το είπε (Αρχοντάκη & Φιλίππου, 2005). Η επαναδιατύπωση ως μια μορφή καθρεφτίσματος επιστρέφει το περιεχόμενο των λόγων του εκπαιδευόμενου στον ίδιο με αποτέλεσμα να ακούει τον εαυτό του ξανά. Με τον τρόπο αυτό του δίνεται η ευκαιρία να φωτίσει πλευρές που δεν είχε εντοπίσει προηγουμένως, να αναγνωρίσει συμπεριφορές και να τις συνδέσει με άλλες εμπειρίες ή συναισθήματα (Μπακιρτζής, 2002).

Προτείνω μαθησιακές δραστηριότητες και γνωστικά αντικείμενα, σε συνάρτηση με τις επιθυμίες τα κίνητρα τα ενδιαφέροντα, τις γνώσεις, ικανότητες αλλά και δεξιότητες των μαθητών (Μπακιρτζής, 2002). Ο δάσκαλος – εμπυχωτής οφείλει να μεριμνά για τη δημιουργία ενός ασφαλούς κλίματος όπου οι συμμετέχοντες θα μπορούν να εκφραστούν ελεύθερα. Ο πλούτος του ψυχικού κόσμου που φέρει κάθε ενήλικας, βρίσκει χώρο να εκφραστεί και να μοιραστεί. Οι δυνάμεις αλληλεπίδρασης αλλά και τα ερεθίσματα που προκύπτουν γεννούν νέες θετικές εμπειρίες (Φιλίππου & Καραντάνα, 2010). Σε αυτό το κλίμα οι προτάσεις του δάσκαλου/εμπυχωτή διευκολύνουν την ανάδυση των προσωπικών αναγκών, την επιθυμιών στοχεύοντας στην επικοινωνία, στην αναζήτηση, στη μάθηση και στην προσωπική ανάπτυξη (Lobrot, 2015).

Συνοδεύω τόσο ως προς το περιεχόμενο των δραστηριοτήτων όσο και ως προς το συγκινησιακό βίωμα των μαθητών με ενσυναίσθηση και γνησιότητα (Μπακιρτζής, 2002). Μια βαθιά ανθρώπινη σχέση αναπτύσσεται μεταξύ δυο προσώπων όπου ο δάσκαλος ως εμπυχωτής επικεντρώνεται στον μαθητή, στις επιθυμίες, ανάγκες και στα ενδιαφέροντα

του (Μπακιρτζής & Μπιτζαράκης, 2007) και ενεργεί διευκολυντικά ως προς τη πορεία της μάθησης.

Η βιωματική εκπαίδευση επί της ουσίας συνιστά ένα δημοκρατικό κίνημα και για το λόγο αυτό υπογραμμίζεται η αναγκαιότητα να κατανοηθεί ότι εκτός από τη γνώση των τεχνικών χαρακτηριστικών και μεθοδολογιών, εξίσου σημαντική είναι η κατανόηση του γενικότερου φιλοσοφικού πνεύματος που την διέπει (Μπακιρτζής, 2002). Ένας εμπυχωτής δεν αρκεί να γνωρίζει πολύ καλά τις τεχνικές που καλείται να εφαρμόσει αντίθετα οφείλει να εμπνευστεί από το φιλελεύθερο πνεύμα της θεωρητικής προσέγγισης και να τα ενστερνιστεί ως στάση ζωής.

3.4. Ο Lobrot προτείνει την Παρέμβαση

Η εκπαίδευση κατά τον Lobrot (1986) αποτελεί το καταλληλότερο πλαίσιο σημαντικών προσωπικών και κοινωνικών αλλαγών. Η θεωρία περί μη κατευθυντικότητας του Rogers, αν και επαναστατική για την εποχή της, αξιολογείται από τον Γάλλο Καθηγητή Michel Lobrot ως περιοριστική διότι αν και τολμά την ανάπτυξη σχέσης με τον μαθητή δεν αξιοποιεί όλες τις δυνατότητές του δασκάλου.

Ο παιδαγωγός/εκπαιδευτής δε γίνεται να αποσυρθεί εντελώς ώστε να μην επηρεάσει (Lobrot, 1986) έτσι όπως αναφέρθηκε από τον Rogers στη θεωρία περί μαθητοκεντρικότητας (Μπακιρτζής, 1996). Η προτεινόμενη ουδετερότητα του αφενός δεν είναι δυνατό να υλοποιηθεί στην πράξη αφετέρου στερεί από τα μέλη της ομάδας τις γνώσεις και τις ικανότητές του (Lobrot, 1986). Ακριβώς γι' αυτό και με γνώμονα πάντα την εξέλιξη της ομάδας και των μελών όχι μόνο επιτρέπεται αλλά κρίνεται

σημαντικό να υπάρχει ο δάσκαλος μέσα σε μια ομάδα ως ενεργή οντότητα και όχι ως απλός παρατηρητής ή συντονιστής (Αρχοντάκη & Φιλίππου, 2005).

Με την προσωπική εμπλοκή, του δίνεται η δυνατότητα να υπάρξει και εκείνος ως πρόσωπο, ανάμεσα σε άλλα πρόσωπα, προσδίδοντας έτσι στην σχέση του με αυτά ένα χαρακτήρα γνησιότητας, σεβασμού και ισοτιμίας. Φυσικά ο ρόλος του εξακολουθεί να είναι συντονιστικός και συνεχίζει να μεριμνά για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ των μαθητών/μελών καθώς και για την ελεύθερη έκφρασή τους με επικέντρωση στην ανάδυση των προσωπικών αναγκών και επιθυμιών (Αρχοντάκη & Φιλίππου, 2005). Η προσωπική εμπλοκή του εκπαιδευτή/εμψυχωτή δε σημαίνει εγκατάλειψη του βασικού του ρόλου περί διδασκαλίας αντίθετα γίνεται πάντα με απώτερο σκοπό την εξασφάλιση ενός θετικού κλίματος όπου με ενσυναίσθηση, γνησιότητα και άνευ όρων αποδοχή θα διευκολυνθεί η ίδια η διαδικασία της μάθησης (Μπακιρτζής, 2002). Η παρέμβαση του εμψυχωτή/δασκάλου οφείλει να γίνεται πάντα με τρόπο που να συμβαδίζει με τις αρχές και τις αξίες που καθορίζουν τα πλαίσια της μεθόδου που εφαρμόζει.

Ο εμψυχωτής/δάσκαλος είναι ένα δραστήριο πρόσωπο που επηρεάζει και επηρεάζεται. Δεν μένει αμέτοχος στην ομάδα αντίθετα προτείνει δράσεις, ιδέες, περιεχόμενα και λέει την γνώμη του όταν του ζητηθεί. Δεν είναι αυθεντία και δεν διδάσκει καθέδρας (Μπακιρτζής, 2008). Δείχνει πραγματικό ενδιαφέρον για τους μαθητές του, επιθυμεί την ανάπτυξη ουσιαστικής σχέσης μαζί τους και ως σκοπό έχει να τους διευκολύνει να μάθουν (Rogers, 2006α). Αυτή η επιρροή του εκπαιδευτή στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα δεν αφορά στην επιβολή (Lobrot, 1986), αλλά την επιρροή. Έτσι διατηρεί τον όρο περί «Μη Κατευθυντικότητας» όπως αρχικά ορίστηκε από τον Rogers.

3.5. Τι ορίζει ως επιρροή ο Lobrot

Ο άνθρωπος εκ φύσεως θεωρείται ον ενεργό και ως τέτοιο διαμορφώνεται μέσα από τις ποικίλες επιρροές που δέχεται σε ψυχολογικό ή κοινωνικό επίπεδο. Κατά τον Lobrot (1986) είναι διαφορετικό να «επιβάλλεται» κάτι σε έναν άνθρωπο και διαφορετικό να «επηρεάζεται» από αυτό. Ο δάσκαλος/εμπυχωτής δεν επιβάλλει ούτε ζητά από τους μαθητές του να τον ακολουθήσουν. Αντίθετα σέβεται την ατομικότητα τους και το δικαίωμα να επιλέγουν ελεύθερα. Μέσα από το ρόλο του προτείνει δραστηριότητες τις οποίες θεωρεί κατάλληλες, προτείνει θέματα, περιεχόμενα, έχει ιδέες, κάνει σχόλια αλλά τίποτα από όλα αυτά δεν επιβάλλει. Σέβεται την προσωπική πορεία του καθενός και παράλληλα αναλαμβάνει την ευθύνη να προτείνει πράγματα, να εξηγήσει, να αναλύσει (Lobrot, 1989) και δεν φοβάται την παρέμβαση μέσω των προτάσεων του στην ομάδα ή το άτομο. Διατηρεί την αλήθεια και τη γνησιότητα του, ενσυναισθάνεται, αποδέχεται άνευ όρων και προτείνει χωρίς ωστόσο να αποτελούν οι προτάσεις παρέμβασης αυτοσκοπό (Lobrot, 1992).

Αντίθετα είναι πάντα έτοιμος να τις αποσύρει ή να τις τροποποιήσει εάν αντιληφθεί πως δεν ταιριάζουν στις επιθυμίες των συμμετεχόντων και να τις αναδιαμορφώσει (Lobrot, 2015). Στόχο έχει μέσω της ενεργούς ακρόασης να αφουγκραστεί τις ανάγκες, τις επιθυμίες, να τις σεβαστεί και να ενδιαφερθεί πραγματικά για αυτές, δίνοντας αξία τόσο σε αυτές όσο και στους ανθρώπους που τις φέρουν, διευκολύνοντας την έκφραση και την επικοινωνία. Ο ρόλος του είναι πάντα η συνοδεία και διευκόλυνση του ατόμου στην πορεία και στην αναζήτηση του αληθινού εαυτού.

3.6. Το βίωμα και η μαθησιακή διαδικασία

Η σχέση μεταξύ εμπύχωσης, βιώματος και μάθησης δεν είναι καθόλου αυτονόητη. Το βίωμα συνδέεται με την βιωματική μάθηση και η εμπύχωση είναι μια διαδικασία που διευκολύνει τον εκπαιδευόμενο να οδηγηθεί στη μάθηση. Το βίωμα μπορεί να οριστεί ως «η προσωπική εμπειρία που συγκινεί καθώς και η γνώση που αυτή παρέχει» (Μπακιρτζής, 1996).

Είναι πραγματικότητα πως η βιωματική γνώση παρέπεμπε για χρόνια σε έναν υποκειμενικό και συναισθηματικό χαρακτήρα έναντι της επιστημονικής γνώσης που παρέπεμπε σε κάτι ουδέτερο, αντικειμενικό και ορθολογικό. Αν και η προσέγγιση στις βιωματικές μεθόδους μάθησης θεωρείται στις μέρες μας νεωτεριστική μέσα από μια σύντομη ιστορική αναδρομή φαίνεται τελικά η τάση αυτή να μην είναι και τόσο πρόσφατη (Μπακιρτζής, 2005). Ο νόμος της μάθησης και η βασική αρχή της ψυχοπαιδαγωγικής του Thorndike από τα τέλη κιάλας της δεκαετίας του '30 αναφέρει ότι *«μαθαίνουμε μόνο ότι ικανοποιεί τις ανάγκες μας»*. Όπου ανάγκες εννοούνταν οι βασικές ανάγκες του ανθρώπου δηλαδή η επιβίωση, η ελευθερία κίνησης κλπ. Με την αναγνώριση της θεμελιακής λειτουργίας των συγκινήσεων αλλά και της αναγνώρισης ότι ο άνθρωπος έχει ανάγκη να συγκινείται, ο νόμος του αποτελέσματος μπορεί να αναδιαμορφωθεί και να διατυπωθεί ως εξής: *«Μαθαίνουμε ότι μας συγκινεί»* (Μπακιρτζής, 2008). Δύσκολα ο άνθρωπος μαθαίνει κάτι που δεν τον συγκινεί, δεν τον αφορά δεν τον ενδιαφέρει.

Το βίωμα της εμπειρίας σε συνδυασμό με το συγκινησιακό φαινόμενο και την διευκόλυνση του εκπαιδευτή/ εμπυχωτή πάνω σε αυτό που βιώνεται, υποστηρίζει το μαθητή και τον οδηγεί στη μάθηση μέσα από την διαδικασία πως μόλις περιγράφηκε και

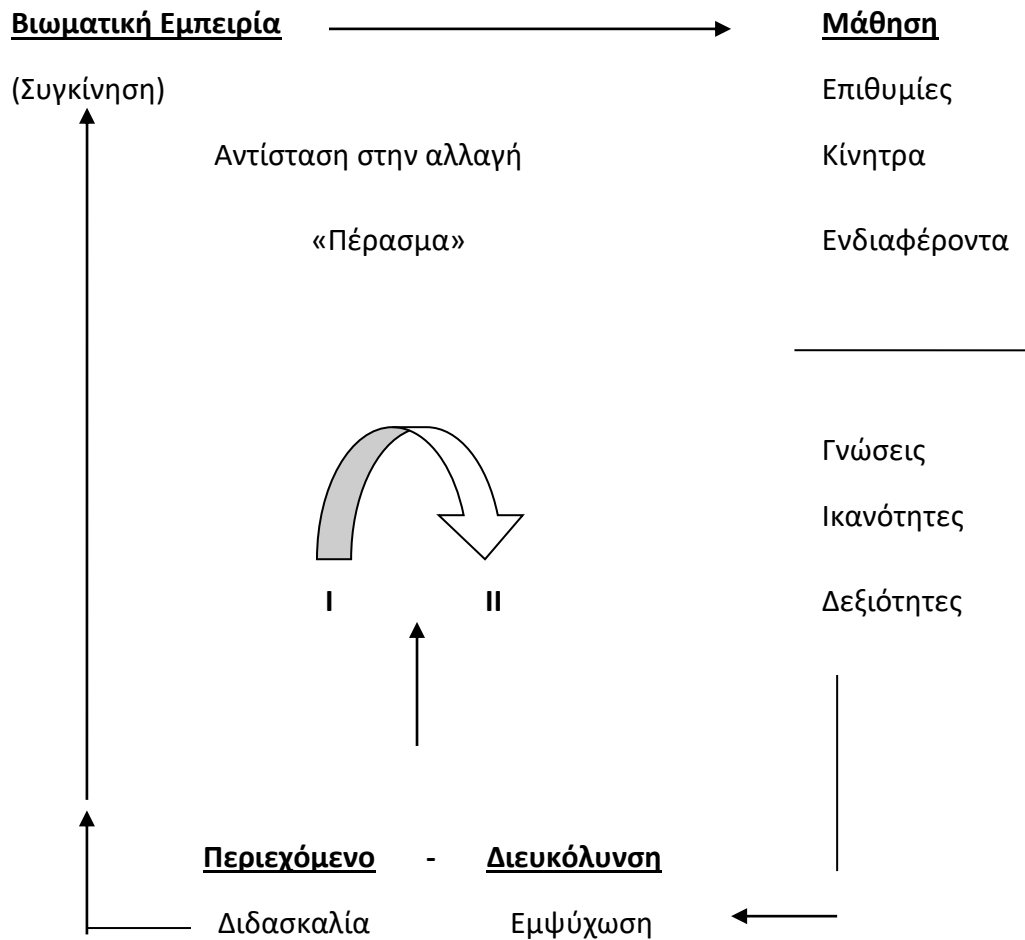
αφορά στην εμπύχωση. Ο δάσκαλος/εμπυχωτής δεν έχει την δυνατότητα να μεταφέρει άμεσα την γνώση στον μαθητή μπορεί όμως να τον διευκολύνει να μάθει (Γεωργόπουλος, 2014) και αυτό αποτελεί ίσως και το πιο ουσιαστικό επίτευγμα στην διαδικασία της μάθησης.

Η δεξιότητα του ανθρώπου να διδάσκεται από τις εμπειρίες του μέσα σε ένα περιβάλλον αποδοχής, κατανόησης και ενσυναίσθησης (Rogers, 2006β) σε συνδυασμό με τον αναστοχασμό, δηλαδή την κριτική θεώρηση του βιώματος (Dewey, 1933) διευκολύνει τη μάθηση και ως αποτέλεσμα φέρνει την προσωπική ανάπτυξη (Rogers, 2006). Οι εμπειρίες του ατόμου ωστόσο για να έχουν νόημα πρέπει να διαμορφωθούν από τις δικές του ανάγκες και ενδιαφέροντα έτσι ώστε να επιτευχθεί ο εμπλουτισμός του ψυχικού του κόσμου (Μπακιρτζής, 2002) και κατ' επέκταση η προσωπική του ανάπτυξη (Goleman, 2011).

3.6. Ο κύκλος ολοκλήρωσης της μάθησης

Η λειτουργία του κύκλου ολοκλήρωσης της Μάθησης καθώς και η ανάλυση της σημασίας του συγκινησιακού βιώματος οδηγεί σε μια σύνθεση με χαρακτήρα παιδαγωγικό. Από την μια είναι οι διδακτικές των γνωστικών αντικειμένων και από την άλλη η Εμπύχωση, η συνοδεία δηλαδή και η διευκόλυνση της έκφρασης και της επικοινωνίας του δασκάλου με τους μαθητές αλλά και των συμμαθητών μεταξύ τους (Μπακιρτζής, 1996). Δυο πλευρές που συντίθενται σε μια ενιαία εικόνα και ο εκπαιδευτής γίνεται εμπυχωτής.

Σύμφωνα με τους Μπακιρτζή και Γεωργόπουλο (1998, 2002) ο κύκλος Ολοκλήρωσης της Μάθησης σχηματικά καταγράφεται ως εξής:

Πηγή : Μπακιρτζής, 2002 σελ. 113

Στο σχήμα αυτό φαίνεται πως η μάθηση δημιουργείται από τη βιωματική εμπειρία η οποία με την σειρά της συνδέεται άμεσα με τον εμπλουτισμό του ψυχικού κόσμου του ατόμου. Οι επιθυμίες τα κίνητρα και τα ενδιαφέροντα δημιουργούν μια δυναμική σχέση με τις γνώσεις, τις ικανότητες και τις δεξιότητες και κάθε νέα εμπειρία βιώνεται σε συνάρτηση με αυτά που έχουν ήδη βιωθεί. Ακριβώς γι' αυτό καθένας μας το ίδιο γεγονός το βιώνει με διαφορετικό τρόπο.

Κάθε νέος κύκλος που δημιουργείται ακολουθεί τους παλιούς και έτσι σχηματίζεται μια σπείρα. Το «πέρασμα» ωστόσο από το ένα στάδιο στο επόμενο (I στο II) δεν συμβαίνει πάντα με τον ίδιο τρόπο. Ιδιαίτερα όταν το II ως συνθήκη συγκρούεται με το I ή όταν ακόμη δεν έχει γίνει οικείο ως μια νέα πραγματικότητα του υποκειμένου, τότε δημιουργείται μια «α-συνέχεια». Η ανάγκη του ανθρώπου ωστόσο να συγκινείται είναι απαραίτητη, συνεχής και εγγενής της φύσης του. Τούτο έχει ως συνέπεια η πρωταρχική κατάσταση (I) να μην εγκαταλείπεται εύκολα διότι συνήθως συγκινεί έστω και αν συγκινεί λίγο. Από την άλλη, η κατάσταση II παρόλο που ενδεχομένως συγκινεί ισχυρά δεν εδραιώνεται εύκολα ως «νέα θεωρία» εάν δεν έχει διαμορφωθεί ολοκληρωτικά (Μπακιρτζής & Γεωργόπουλος, 1998).

Φαίνεται λοιπόν πως υπάρχει δυσκολία να περάσει το άτομο από την μια φάση (I) στην άλλη (II), εάν δεν έχει προετοιμαστεί κατάλληλα γι' αυτό. Από την μια η παλιά κατάσταση ικανοποιεί – συγκινεί έστω και λίγο, από την άλλη η νέα είναι άγνωστη και προκαλεί φόβο.

3.7. Το Πέρασμα

Η μεταπήδηση από μια κατάσταση σε μια άλλη ονομάζεται «Πέρασμα» και συνήθως αφορά μεγάλες και σημαντικές αλλαγές στη ζωή ενός ανθρώπου. Ως κατάσταση μπορεί να νοείται οποιαδήποτε συνθήκη ζωής είτε αφορά σε προσωπικό επίπεδο (εφηβεία, γάμος, πένθος κ.ά.) είτε αφορά σε επαγγελματικό επίπεδο (αλλαγή εργασίας, συνταξιοδότηση, ανεργία κ.ά.). Εάν αυτά τα «περάσματα» πραγματοποιηθούν χωρίς την κατάλληλη προετοιμασία ελλοχεύει κίνδυνος να μη μπορεί το άτομο να ανταποκριθεί ή να λειτουργήσει ικανοποιητικά στη νέα κατάσταση. Επιπλέον είναι

πιθανό να του δημιουργηθεί αποστροφή ή και απόρριψη της νέας συνθήκης παρόλο που αρχικά ίσως την επιθυμούσε (Μπακιρτζής, 2002).

Κάποιος για παράδειγμα που αποφασίζει να αφήσει τη δουλειά του διότι πιέζεται από τις απαιτητικές εργασιακές συνθήκες ή αποφασίζει να χωρίσει από ένα γάμο μέσα στον οποίο δεν είναι ευτυχισμένος, δεν είναι βέβαιο πως θα καταφέρει να ανταποκριθεί αποτελεσματικά στις απαιτήσεις μιας νέας πραγματικότητας ακόμη και αν αυτή την επιδίωξε ο ίδιος. Οι αλλαγές δεν είναι εύκολες. Ο άνθρωπος έχει την τάση να μένει στο οικείο, σε αυτό που γνωρίζει καλά ακόμη και όταν αυτό δεν του προκαλεί χαρά ή ευχαρίστηση. Σε αυτές τις περιπτώσεις όταν το άτομο δεν μπορέσει να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες υπάρχει σοβαρό ενδεχόμενο να επιστρέψει στην πρότερη κατάσταση ζωής παρόλο που αρχικά δεν την ήθελε.

Έτσι όταν βρεθεί κανείς σε μια ανάλογη δυσλειτουργική φάση υπάρχουν δύο δυνατότητες επιλογής. Η συνεχή παλινδρόμηση από την μια συνθήκη στην άλλη ή την καθήλωση στην πρωταρχική του κατάσταση. Εάν δεν καταφέρει τίποτε από αυτά κινδυνεύει να πέσει σε αυτό που είναι γνωστό ως «συγκινησιακό κενό» (Lobrot, 1989). Την αδυναμία δηλαδή συγκίνησης – ενδιαφέροντος/επιθυμίας – και την κυριαρχία από το άγχος, την αγωνία και άλλες ψυχοσωματικές διαταραχές. Το συγκινησιακό κενό συνδέεται με μια βαθιά υπαρξιακή αγωνία (Μπακιρτζής, 2002).

Όταν οι παλιές συνθήκες μάθησης δεν μπορούν πια να λειτουργήσουν ικανοποιητικά και οι νέες δεν έχουν ακόμη εδραιωθεί, τότε παρατηρείται μια σύγκρουση. Το «πέρασμα» από αυτή τη σύγκρουση στη σύνθεση και ολοκλήρωση του παλιού με το νέο, γίνεται μόνο μέσα από την συνοδεία και τη διευκόλυνση του μαθητή συγκινησιακά. Όταν κάποιος ή κάποιοι συγκινούνται μαζί μας για αυτό που βιώνουμε

επιτυγχάνεται ο πολλαπλασιασμός της χαράς του «περάσματος» ή η ελάττωση του πόνου που βιώνεται από την αδυναμία να περάσει κάποιος απέναντι. Στην εκπαίδευση τέτοιες δυσκολίες «περάσματος» συνήθως εκδηλώνονται στους μαθητές ως τεμπελιά, δύσκολη συμπεριφορά ή ακόμη και μαθησιακές δυσκολίες (Μπακιρτζής, 2010).

Ο ρόλος του εμπυχωτή εκτός από το να διδάξει ή να δείξει το καινούριο είναι και να αφουγκραστεί τους εκπαιδευόμενους και να δημιουργήσει μαζί τους μια σχέση (Rogers, 2006α) Οφείλει να ακούει τι λένε λεκτικά και μη λεκτικά έτσι ώστε να καταλάβει τι τους ενδιαφέρει, τι τους συγκινεί. Τότε και μόνο τότε οι προτάσεις του εκπαιδευτή/εμπυχωτή σε δραστηριότητες και περιεχόμενο διδασκαλίας θα τεθούν στις υπηρεσίες των εκπαιδευόμενων και θα επιτευχθεί η μάθηση (Μπακιρτζής, 2010).

Δεν αρκεί μόνο η προετοιμασία για τη διδασκαλία και τη διδακτική αλλά απαιτείται παράλληλα η διευκόλυνση και η συνοδεία τόσο σε επίπεδο περιεχομένου όσο και συγκινησιακού βιώματος. Η διευκόλυνση είναι μια από τις κεντρικές έννοιες της εμπύχωσης και αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο στη θεωρία της Μη Κατευθυντικής Παρέμβασης του Γάλλου καθηγητή Michel Lobrot.

3.8. Βιβλιογραφική Ανασκόπηση

Σε διεθνές επίπεδο αναδύθηκαν ενδιαφέροντα ευρήματα από έρευνες σε αναφορικά με τη βιωματική μάθηση. Οι περισσότερες από αυτές εστιάζουν στην χρήση της μεθόδου για την εκπαίδευση των εκπαιδευτικών (Davis, 2008 · Hickcox, 2002) σε γνωστικά αντικείμενα που θα εφαρμόσουν αργότερα στη διδασκαλία τους, στην καλλιέργεια της ενσυναίσθησης (Cruz & Patterson, 2005 · Lobrot, 1992) και στην εκπαίδευση φοιτητών (Osborn, Daninhirsch, & Page, 2003) και εθελοντών (Enfield, Schmitt-McQuitty, & Smith, 2007) σε μεθόδους βιωματικής μάθησης ώστε να είναι οι ίδιοι αργότερα σε θέση να εμπυχώνουν ομάδες.

Στην Ελλάδα, από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, προέκυψαν έρευνες που εστιάζουν στη βιωματική μάθηση σε μαθητές (Καρπουζά, Καλλιανίδου, Γεωργόπουλος, & Μπίκου-Νάκου, 2017), σε φοιτητές (Georgoroulos & Vouyoukas, 2018 · Βουγιούκας, Μπακιρτζής, Μπαλλή, & Βεντούλη, 2015) και σε εκπαιδευτικούς (Psalti, 2007 · Μπακιρτζής, 1998) ή εστιάζουν στη βιωματική μάθηση και την περιβαλλοντική εκπαίδευση (Παπαγεωργίου, Κωτούλα, Σινάκου, & Καρακώστα, 2012 · Γεωργόπουλος & Μπακιρτζής, 1998). Επιπρόσθετα αξίζει να αναφερθούν ενδεικτικά ορισμένα ερευνητικά δεδομένα από πτυχιακές εργασίες που ενασχολήθηκαν με τη βιωματική μάθηση. Ορισμένες διερεύνησαν τις «Ομάδες Συνάντησης» ως εργαλείο της βιωματικής μάθησης σε φοιτητές (Καρμπά, 2018 · Πετροπούλου, 2018) άλλες ασχολήθηκαν με τα οφέλη που αποκομίζουν οι συμμετέχοντες από ένα βιωματικό τρόπο εκπαίδευσης (Νταβαρούκα, 2016) και άλλες με τον τρόπο εφαρμογής της βιωματικής μάθησης σε μαθητές νηπιαγωγείου (Καλανταρίδου, 2012).

Παρόλο που η βιωματική μάθηση μοιάζει να έχει απασχολήσει το ενδιαφέρον των ερευνητών τόσο στην Ελλάδα όσο και το εξωτερικό δεν εντοπίστηκαν αρκετές έρευνες που να μελετούν συνδυαστικά την επίδρασή της στην προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική ζωή και στην αξιολόγησή της από τους ίδιους τους εκπαιδευόμενους.

Οι πιο κοντινές έρευνες σε αυτά τα ερωτήματα ήταν των Βουγιούκα, Μπακιρτζή, Μπαλλή & Βεντούλη (2015), των Georgoroulos και Vouyogkas (2018) και η πτυχιακή εργασία της Δουδή (2012). Οι δύο πρώτες αφορούν στην επίδραση της βιωματικής μάθησης στην αυτοεκτίμηση, αυτό-αποτελεσματικότητα και προσωπική ανάπτυξη προπτυχιακών φοιτητών και η δεύτερη αφορά στην διερεύνηση του προγράμματος εμπυχωτών ομάδων με τη Μη Κατευθυντική Παρεμβατική μέθοδο του Michel Lobrot, ως μέθοδο μάθησης στην εκπαίδευση ενηλίκων.

Στις δύο πρώτες έρευνες η ανάλυση των δεδομένων έγινε με τη μέθοδο της ποσοτικής και η συγκέντρωση των δεδομένων έγινε με τη χρήση σταθμισμένων ερωτηματολογίων. Συγκριμένα χρησιμοποιήθηκαν εργαλεία όπως η Κλίμακα Αυτοεκτίμησης του Rosenberg (1965) (Rosenberg Self-Esteem Scale), η Γενική Κλίμακα Αυτοαποτελεσματικότητας (General Self-Efficacy Scale- GSE) των Schwarzer και Jerusalem (1979) και η κλίμακα Προσωπικής Ανάπτυξης (Person-centered Attitudes Questionnaire) που κατασκευάστηκε από την Figl (2008) καθώς και ερωτηματολόγια αυτοαναφοράς των συμμετεχόντων. Το δείγμα αφορούσε προπτυχιακούς φοιτητές του Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης που στο πλαίσιο της εκπαίδευσής τους παρακολούθησαν τρία εβδομαδιαία μαθήματα όπου εφαρμοζόταν από τον καθηγητή και για διάρκεια ενός ακαδημαϊκού εξαμήνου η μέθοδος της Παρεμβαίνουσας Μη κατευθυντικότητας.

Στην έρευνα των Βουγιούκα, Μπακιρτζή, Μπαλλή & Βεντούλη (2015) οι συμμετέχοντες ήταν συνολικά 42 κατά τη διάρκεια φοίτησής τους στο ΣΤ' εξάμηνο για το έτος 2013-2014. Στην έρευνα των Georgoroulos και Vougoγkas (2018) οι συμμετέχοντες ήταν συνολικά 93 κατά τη διάρκεια φοίτησής τους στο ΣΤ' εξάμηνο για το έτος 2016-2017. Ο μέσος όρος ηλικίας του δείγματος και για τις δύο έρευνες ήταν μεταξύ 20 και 22,3 ετών.

Τα αποτελέσματα τους ανέδειξαν τη θετική επίδραση της βιωματικής εκπαίδευσης μέσα από συνθήκες γνησιότητας, ενσυναίσθησης και άνευ όρων αποδοχής. Ο ρόλος του εμπυχωτή- εκπαιδευτή αναφέρθηκε ως ένας σημαντικός παράγοντας στη διευκόλυνση των συμμετεχόντων να εκφράζονται ελεύθερα, αναλαμβάνοντας πρωτοβουλίες με συνέπεια την βελτίωση της αυτοεκτίμησης, της αναποτελεσματικότητας και της προσωπικής τους ανάπτυξης.

Στη διπλωματική εργασία της Δουδή (2012) η έρευνα βασίστηκε στην αναγκαιότητα της διερεύνησης του προγράμματος των εμπυχωτών ομάδων σύμφωνα με τις αρχές της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας και στη διερεύνηση της σχέσης της με την εκπαίδευση ενηλίκων. Μεθοδολογικά ακολουθήθηκε η ποιοτική μέθοδος με τη χρήση δομημένης συνέντευξης. Το δείγμα αφορούσε εννέα συμμετέχοντες που ηλικιακά κυμαίνονταν από 27- 55 ετών. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα που διερευνήθηκε εμπερίεχε συνολικά 500 ώρες εκπαίδευσης και έλαβε χώρα το 2007 –2009. Πραγματοποιήθηκε σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο σε μια αγροικία εκτός Θεσσαλονίκης, όπου οι συμμετέχοντες κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών τους συναντήσεων διέμεναν μαζί τουλάχιστον για τρεις μέρες κάθε φορά.

Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας αναδεικνύουν την θετική επίδραση που είχε στη ζωή των συμμετεχόντων η εκπαίδευση και στην Παρεμβαίνουσα Μη

Κατευθυντικότητα και εστιάζει στο βιωματικό χαρακτήρα του προγράμματος. Μέσα από αυτό το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό φαίνεται πως οι εκπαιδευόμενοι την ευκαιρία να αποκτήσουν νέες γνώσεις και τεχνικές, εσωτερικεύοντας τις βασικές αρχές της μεθόδου. Επιπρόσθετα τα αποτελέσματα της έρευνας εστιάζουν στην αποφόρτιση των εκπαιδευομένων σχετικά με το μέλλον τους ως επαγγελματίες Εμπυχωτές. Αυτό ενισχύεται εξαιτίας των ευκαιριών που έχουν μέσα στο πρόγραμμα να βιώσουν σε πραγματικές συνθήκες την εμπειρία της συμμετοχής σε μια ομάδα ως μέλος της.

Β' ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 4ο : Μεθοδολογία έρευνας

Το δεύτερο μέρος της εργασίας ασχολείται με το αντικείμενο της έρευνας, με την παρουσίαση του ερευνητικού πλαισίου, του σκοπού και των ερευνητικών ερωτημάτων. Ακολούθως γίνεται μια σύντομη παρουσίαση της μεθοδολογικής προσέγγισης, περιγράφοντας τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε, προκειμένου να οδηγήσει στα αποτελέσματα και στα συμπεράσματα που προκύπτουν από τη ερευνητική διαδικασία. Τέλος καταλήγει στην ανάλυση και την επεξεργασία των δεδομένων αυτής.

4.1 Γενική περιγραφή της έρευνας

Η παρούσα έρευνα συνιστά μια μελέτη στο πλαίσιο της διπλωματικής εργασίας μου για την ολοκλήρωση του μεταπτυχιακού προγράμματος στο τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής (Δια Βίου Μάθησης) του Πανεπιστημίου Μακεδονία. Η έρευνα αφορά σε επαγγελματίες ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών που παρακολούθησαν το τετραετές πρόγραμμα βιωματικής εκπαίδευσης (2014-2018) στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα (Non Directivité Intervenante, NDI).

Η υλοποίηση του προγράμματος έγινε από τον κλινικό-κοινωνικό ψυχολόγο, ψυχοπαιδαγωγό και πρώην καθηγητή του Παιδαγωγικού Τμήματος του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Κώστα Μπακιρτζή, ο οποίος υπήρξε για σειρά ετών, αρχικά φοιτητής και κατόπιν στενός συνεργάτης και καρδιακός φίλος του ίδιου του Michel Lobrot. Μαζί με τον Κώστα Μπακιρτζή συνεργάστηκε για την υλοποίηση του προγράμματος ο Στέλιος Γκιουζέπας επίσης κλινικός-κοινωνικός ψυχολόγος και

επιστημονικά υπεύθυνος του προγράμματος εναλλακτικής θεραπείας εξαρτημένων ατόμων «ΑΡΓΩ».

Η εκπαίδευση χωριζόταν σε δύο επίπεδα και είχε διάρκεια τέσσερα έτη. Στο πρόγραμμα «κορμού» που περιλάμβανε ώρες υποχρεωτικής παρακολούθησης και στο πρόγραμμα «ελεύθερης επιλογής» που επίσης περιλάμβανε ελάχιστο αριθμό υποχρεωτικής παρακολούθησης με δυνατότητα επιλογής ως προς τις δράσεις συμμετοχής, καθώς υπήρχε πληθώρα δυνατοτήτων που αφορούσαν σε ημερίδες, συνέδρια, παρουσιάσεις βιβλίων, ανοικτές ομάδες κλπ. Το τελικό σύνολο των ωρών εκπαίδευσης υπολογίζεται στις 1400 ώρες¹.

Η εκπαιδευτική διαδικασία και το πρόγραμμα σπουδών περιελάμβανε ανά δίμηνο τριήμερες εκπαιδευτικές συναντήσεις με διαμονή όλων των μελών της ομάδας, σε έναν ειδικά διαμορφωμένο χώρο (αγροικία) εκτός Θεσσαλονίκης, συμμετοχή στο μάθημα «Σπουδές Ειρήνης» του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (Παιδαγωγικό Τμήμα) που διδασκόταν από τον καθηγητή Αλέκο Γεωργόπουλο και βασιζόταν στη μεθοδολογία της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας συνέδρια, ημερίδες, ομάδα εποπτείας για επαγγελματίες, ατομικές συνεδρίες ψυχοθεραπείας, επτά συνολικά εργασίες βιβλιογραφικής ανασκόπησης ή ερευνητικές, την ετήσια πανελλαδική συνάντηση όλων των προγραμμάτων στη Σαμοθράκη καθώς και το ετήσιο διεθνές Συμπόσιο της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας, που υλοποιούνταν σε διαφορετικές πόλεις ανά την Ελλάδα, κάθε φορά. Από τον δεύτερο χρόνο εκπαίδευσης, οι εκπαιδευόμενοι είχαν την ευκαιρία να εμπλέκονται ενεργά σε όλες τις επιστημονικές δράσεις του Ινστιτούτου ως συν διοργανωτές, εμπυχωτές κ.ά.

---

¹ <https://www.vpndi.gr/slider1/>

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση του βαθμού επίδρασης του προγράμματος βιωματικής εκπαίδευσης σε επαγγελματίες ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών με την «Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα» του Michel Lobrot. Η μέθοδος που επιλέχθηκε στην έρευνα αυτή είναι η ποιοτική προσέγγιση διότι ερευνητικά μας ενδιαφέρει να μελετήσουμε την πραγματικότητα, έτσι όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από τους συμμετέχοντες και ο ερευνητής βασίζεται στις προσωπικές απόψεις των συμμετεχόντων (Bell, 1997).

Η μεθοδολογία της έρευνας αποτελεί μια πράξη επιλογής, αξιολόγησης και καθορισμού των μεθόδων που θα αποφασίσει ο ερευνητής να χρησιμοποιήσει στην έρευνά του. Η επιλογή των μεθόδων είναι μια αδιαμφισβήτητα δύσκολη διαδικασία που αναγκάζει τον ερευνητή σε βάθος μελέτη των στοιχείων, ώστε να καταφέρει τελικά να συλλέξει όσο το δυνατόν περισσότερες πληροφορίες ικανές να τον οδηγήσουν σε ασφαλή συμπεράσματα (Wellington, 2000).

Η χρήση της ποιοτικής έρευνας είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη στη διερεύνηση των κοινωνικών φαινομένων και αυτό διότι υποστηρίζει την πεποίθηση πως η γνώση για τους ανθρώπους δεν είναι δυνατή, χωρίς την περιγραφή της ανθρώπινης εμπειρίας έτσι όπως αυτή περιγράφεται και βιώνεται από τους ίδιους τους πρωταγωνιστές. Επιπρόσθετα δίνει τη δυνατότητα καταγραφής των ποιοτικών χαρακτηριστικών του πληθυσμού που μελετάται κάτι που δεν παρατηρείται σε μια ποσοτική έρευνα. Η συμμετοχική παρατήρηση, η συνέντευξη, η μελέτη περίπτωσης, οι ομάδες εστίασης και η ανάλυση του λόγου είναι διάφορες μορφές ποιοτικής έρευνας που υπάρχουν προκειμένου να καλύψουν την πολυπλοκότητα της κοινωνικής πραγματικότητας (Ιωσηφίδης, 2008). Η συλλογή των δεδομένων στις ποιοτικές έρευνες γίνεται μέσα από

τη διατύπωση γενικών ερωτημάτων στα οποία καλούνται να απαντήσουν οι συμμετέχοντες. Η ανάλυση των δεδομένων που συλλέγονται μέσα από την ερευνητική διαδικασία εμπεριέχει την περιγραφή, την ερμηνεία και την ανάλυση των κειμένων, έτσι όπως προκύπτουν από τις αφηγήσεις των συμμετεχόντων (Creswell, 2016).

4.2 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι η διερεύνηση του βαθμού επίδρασης του προγράμματος βιωματικής εκπαίδευσης, σε επαγγελματίες ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών, με την «Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα» του Michel Lobrot. Πιο συγκεκριμένα τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν είναι τα εξής:

1. Ποια τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του προγράμματος και ποια των ενηλίκων εκπαιδευόμενων; Ποια τα εμπόδια που συναντά ο ενήλικας εκπαιδευόμενος; Ποιες ήταν τα κίνητρα που οδήγησαν τους συμμετέχοντες στην επιλογή της συγκεκριμένης εκπαίδευσης;
2. Ποιες ήταν οι προσδοκίες των συμμετεχόντων από το πρόγραμμα και σε τι βαθμό ικανοποιήθηκαν οι ανάγκες τους;
3. Ποιες γνώσεις και δεξιότητες απέκτησαν με τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα; (οφέλη)
4. Ποια είναι τα αποτελέσματα της εκπαίδευσης στην επαγγελματική, κοινωνική και προσωπική ζωή των συμμετεχόντων;
5. Πως αξιολογούν οι εκπαιδευόμενοι την οργάνωση και τη λειτουργία του προγράμματος;
6. Ποια είναι η γενικότερη στάση των συμμετεχόντων για το πρόγραμμα;

Ερευνητικά αναμένουμε η προαναφερθείσα εκπαίδευση να έχει επίδραση τόσο στην προσωπική, κοινωνική ζωή όσο και στην επαγγελματική πορεία των συμμετεχόντων δεδομένου ότι η εκπαίδευση με βάση τις αρχές της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας, οδηγεί στην προσωπική ανάπτυξη και στην αποδοχή του εαυτού. Επιπρόσθετα, η ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση του Michel Lobrot είναι ουσιαστικά μια μέθοδος που αποσκοπεί στη διαμόρφωση και τον εμπλουτισμό του ψυχικού κόσμου του ατόμου, μέσα από το βίωμα και την επικέντρωση στην επιθυμία.

Στην ελληνική βιβλιογραφία υπάρχουν ελάχιστα ερευνητικά δεδομένα που αφορούν στην εκπαίδευση ενηλίκων σύμφωνα με τις αρχές της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας. Η παρούσα εργασία σκοπό έχει τον εμπλουτισμό της σχετικής βιβλιογραφίας και τη διερεύνηση των χαρακτηριστικών της βιωματικής εκπαίδευσης, αλλά και επίδρασης στην προσωπική και επαγγελματική ζωή των συμμετεχόντων μετά από τέσσερα χρόνια μετεκπαίδευσης.

4.3 Οι συμμετέχοντες στην έρευνα

Ο αριθμός του δείγματος για την παρούσα ερευνητική εργασία είναι ορισμένος στα επτά άτομα από ένα σύνολο δεκαπέντε επαγγελματιών που σε βάθος τεσσάρων ετών εκπαιδεύτηκαν ως εμπυχωτές ομάδων (στα δύο έτη εκπαίδευσης), σύμβουλοι ψυχικής υγείας (στα τρία έτη) και ψυχοθεραπευτές (στα τέσσερα έτη) με την μέθοδο της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας. Οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι 2 άνδρες και 5 γυναίκες από ένα σύνολο 4 ανδρών και έντεκα γυναικών που εκπαιδεύτηκαν συνολικά στο πρόγραμμα και επιλέχθηκαν με τη μέθοδο της σκόπιμης δειγματοληψίας.

Η αρχή για την επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου βασίζεται στη κρίση του ερευνητή σχετικά με το τι είναι τυπικό ή έχει ενδιαφέρον. Το δείγμα επιλέχθηκε με βάση ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων που επέτρεψαν τη λεπτομερή εξερεύνηση και κατανόηση του υπό μελέτη φαινομένου (Creswell, 2016). Για το χρονικό διάστημα που πραγματοποιήθηκε η συνέντευξη η ηλικία τους κυμαινόταν από 28 έως 56 ετών.

Η προσέγγιση των συμμετεχόντων έγινε μέσω της προσωπικής μου επαφής με τα άτομα καθώς ήμουν και εγώ μια εκ των δεκαπέντε ατόμων που εκπαιδεύτηκαν στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα για τα έτη 2014-2018. Ο ρόλος μου στη παρούσα έρευνα ωστόσο, είναι ξεκάθαρα ερευνητικός διατηρώντας στάση ουδετερότητας και αντικειμενικότητας καθ' όλη τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας.

4.4. Το εργαλείο της έρευνας – συνέντευξη

Η επιλογή της ποιοτικής έρευνας με τη χρήση της συνέντευξης ως εργαλείο συλλογής πληροφοριών, θεωρήθηκε καταλληλότερη για τη διερεύνηση των συγκεκριμένων ερωτημάτων, καθώς η ποιοτική έρευνα περιγράφει, αναλύει, ερμηνεύει και κατανοεί τα κοινωνικά φαινόμενα, απαντώντας κυρίως σε ερωτήματα «πώς» και «γιατί» (Ιωσηφίδης, 2003). Παράλληλα η συνέντευξη επιλέχθηκε ως καταλληλότερο ερευνητικό εργαλείο γιατί βασίζεται στη σχέση ανάμεσα στον συνεντευκτή και τον συνεντευξιζόμενο με σκοπό την καταγραφή πληροφοριών ως προς ένα συγκεκριμένο αντικείμενο. Ενέχει σχέση αλληλεπίδρασης και δεν αφορά μόνο στη συμπλήρωση δεδομένων όπως θα συνέβαινε σε ένα ερωτηματολόγιο, όπου ο συμμετέχων ακολουθεί οδηγίες και απαντά γραπτώς στις ερωτήσεις.

Με τη χρήση της ποιοτικής μεθόδου μου δόθηκε η δυνατότητα ως ερευνήτρια να στοχεύσω στο τι σημαίνει για τους ερευνώμενους η εμπειρία για την οποία μιλούν, εμβαθύνοντας στην ουσία. Επιπλέον ένα ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο στη ποιοτική έρευνα που αξίζει να αναφερθεί είναι η κουλτούρα του ερευνητή καθώς η ερμηνεία των δεδομένων που έχουν συλλεχθεί, αναδεικνύουν τα τελικά συμπεράσματα, χρησιμοποιώντας τις παρατηρήσεις του (Κυριαζή, 1999). Στην παρούσα έρευνα αυτό, αποτέλεσε για μένα ένα δύσκολο σημείο υπέρβασης καθώς υπήρξα και εγώ συμμετέχουσα (μέλος δηλαδή της ομάδας πληθυσμού) στο πρόγραμμα της βιωματικής εκπαίδευσης που διερευνάται.

Η κρίση μου επομένως όφειλε εξαρχής να είναι άκρως αντικειμενική και ο ρόλος μου να περιοριστεί μόνο σε αυτόν του ερευνητή, παρόλη τη συναισθηματική εμπλοκή ή την προσωπική κρίση. Η φυσιολογική ροή και η έλλειψη κατευθυντικότητας από την πλευρά μου, κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, ενίσχυσε θετικά την προσέγγιση της προσωπικότητας των ερευνώμενων και μου έδωσε τη δυνατότητα να κατανοήσω τις κοινωνικές επιρροές που ενδεχομένως έχουν δεχτεί (Παπαγεωργίου, 1998). Η ποιοτική έρευνα αν και είναι ιδανική για τη μελέτη στάσεων και συμπεριφορών των υποκειμένων για συγκεκριμένα κοινωνικά ζητήματα, τα αποτελέσματα της, σίγουρα δεν μπορούν να γενικευθούν στο συνολικό πληθυσμό, αφού δεν μετατρέπονται σε ποσοτική μορφή (Wengraf, 2001).

Για τη διεξαγωγή της συνέντευξης δημιουργήθηκε ένας οδηγός όπου τέθηκαν τέσσερις άξονες, βασισμένοι στα ερευνητικά ερωτήματα. Αρχικά, υπήρξαν ερωτήσεις που αφορούσαν στα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων και μια εισαγωγική που

αφορούσε στην εκπαίδευση ενηλίκων και στη γνώση που είχαν οι συμμετέχοντες σχετικά με το τι πρεσβεύει εννοιολογικά. Στη συνέχεια παρατίθενται οι άξονες της συνέντευξης:

Α' άξονας: Χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευόμενων. Εμπόδια και κίνητρα συμμετοχής. Χαρακτηριστικά του προγράμματος της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας.

Β' άξονας: Οι προσδοκίες και τα οφέλη από το πρόγραμμα.

Γ' άξονας: Αξιολόγηση περιεχομένου και μεθοδολογίας προγράμματος.

Δ' άξονας: Συμπεράσματα και προτάσεις.

Ο πρώτος άξονας αναφέρεται στο πρώτο ερευνητικό ερώτημα και αφορά στα χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευόμενων, στα εμπόδια και κίνητρα τους καθώς και στα χαρακτηριστικά του προγράμματος που διερευνάται.

Ο δεύτερος άξονας αναφέρεται στο δεύτερο και τρίτο και τέταρτο ερευνητικό ερώτημα της έρευνας και αφορά στις προσδοκίες των συμμετεχόντων από το πρόγραμμα, στα οφέλη της εκπαιδευτικής διαδικασίας δηλαδή στις γνώσεις και δεξιότητες που απέκτησαν καθώς και στα γενικότερα αποτελέσματα της εκπαίδευσης στην επαγγελματική, προσωπική και κοινωνική ζωή.

Ο τρίτος άξονας αναφέρεται στο πέμπτο ερευνητικό ερώτημα και αφορά στο περιεχόμενο του προγράμματος, τη θεματολογία που αναπτύχθηκε και τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε.

Ο τέταρτος και τελευταίος άξονας αφορά στην αξιολόγηση του προγράμματος και σχετίζεται με το έκτο κατά σειρά ερευνητικό ερώτημα που αναφέρεται στη γενικότερη στάση των συμμετεχόντων για το πρόγραμμα.

Στον πίνακα 1 που παρατίθεται παρακάτω διαφαίνεται η αντιστοιχία μεταξύ των αξόνων της συνέντευξης και των ερωτήσεων σε κάθε έναν από αυτούς.

ΑΞΟΝΕΣ	ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
<p><u>Α' άξονας</u> Χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευόμενων. Εμπόδια και κίνητρα συμμετοχής. Χαρακτηριστικά του προγράμματος της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας.</p>	<p>Ερώτηση 1^η: Τι γνωρίζετε για την εκπαίδευση ενηλίκων; Ποια είναι κατά την γνώμη σας τα βασικά χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευομένων; Τι θεωρείτε κατά την γνώμη σας, ως εμπόδιο στην εκπαίδευση ενός ενήλικα;</p> <p>Ερώτηση 2^η: Έχετε κάνει κάποια μετεκπαίδευση, εκτός από την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα; Ποια; Σε τι έμοιαζε και σε τι διέφερε από την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα;</p> <p>Ερώτηση 3^η: Γιατί επιλέξατε την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα ως μέθοδο εκπαίδευσης; Τι ξέρατε για την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα πριν ξεκινήσετε; Τι σας κινητοποίησε; Ποιος σας συνέστησε την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα; Αν έχετε κάνει και άλλη μετεκπαίδευση πριν, πως και επιλέξατε την Παρεμβαίνουσα Μη κατευθυντικότητα για να συνεχίσετε την εκπαίδευσή σας;</p>

<p style="text-align: center;"><u>Β' άξονας</u></p> <p>Οι προσδοκίες και τα οφέλη από το πρόγραμμα.</p>	<p>Ερώτηση 5^η: Ποιες ήταν οι προσδοκίες που σας ώθησαν ώστε να ξεκινήσετε την εκπαίδευση; Άλλαξαν αυτά στην πορεία της εκπαίδευσης; Τι ακριβώς άλλαξε και με ποιον τρόπο; Αν δεν άλλαξαν οι αρχικές σας προσδοκίες, θεωρείτε ότι ικανοποιήθηκαν και σε ποιο βαθμό;</p> <p>Ερώτηση 6^η: Σας βοήθησε ή σας επηρέασε η συμμετοχή σας, στην εκπαίδευση της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας, όσον αφορά στην επαγγελματική/ προσωπική ζωή αλλά και τις ανθρώπινες σχέσεις; Σε ποιο βαθμό και σε ποιους τομείς; Με ποιο τρόπο πιστεύετε έγινε αυτό;</p> <p>Ερώτηση 9^η: Στην προσωπική σας ζωή, θεωρείτε ότι επιλέγετε περισσότερο να συναναστρέφεστε με ανθρώπους που είναι εκπαιδευμένοι στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα; Για ποιο λόγο θεωρείτε γίνεται αυτό;</p> <p>Ερώτηση 10^η: Επαγγελματικά, έχει χρειαστεί να συνεργαστείτε με συναδέλφους σας που είχαν διαφορετική μετεκπαίδευση από αυτή της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας, προκειμένου να επιτύχετε ένα κοινό σκοπό; Τι εντυπώσεις είχατε; Τι σας διευκόλυνε; Τι σας δυσκόλεψε; Αν δεν έχετε συνεργαστεί, πως πιστεύετε θα ήταν αυτή η συνεργασία και γιατί;</p>
<p style="text-align: center;"><u>Γ' άξονας</u></p> <p>Αξιολόγηση περιεχομένου και μεθοδολογίας προγράμματος</p>	<p>Ερώτηση 4^η: Τι εντυπώσεις έχετε αποκομίσει από την εκπαίδευσή σας, στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα; Πως σας φάνηκε ως μέθοδος εκπαίδευσης; Τι σας άρεσε; Τι δεν σας άρεσε;</p> <p>Ερώτηση 7^η: Θα προτείνατε σε κάποιον άλλο να εκπαιδευτεί στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα; Αν όχι, γιατί; Αν ναι, γιατί;</p> <p>Ερώτηση 8^η: Θα θέλατε να συνεχίσετε την εκπαίδευσή σας, σύμφωνα με τις Αρχές της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας ή θα προτιμούσατε να παρακολουθήσετε κάποιες άλλες μεθόδους; Για ποιο λόγο;</p>

<p style="text-align: center;"><u>Δ' άξονας</u> Συμπεράσματα και προτάσεις</p>	<p>Ερώτηση 11^η: Τι είναι αυτό που θεωρείτε περισσότερο ενδιαφέρον στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα;</p> <p>Ερώτηση 12^η: Τι είναι αυτό που θεωρείτε λιγότερο ενδιαφέρον στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα;</p> <p>Ερώτηση 13^η: Μετά την ολοκλήρωση του 4ετούς προγράμματος εκπαίδευσης στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα, τι προτάσεις θα είχατε να κάνετε προς βελτίωση; Θα κάνατε κάποιες αλλαγές; Θα θέλατε να προστεθεί ή να αφαιρεθεί κάτι στην διαδικασία της εκπαίδευσης;</p>
--	---

4.5 Στάδια της έρευνας και περιορισμοί στην διεξαγωγή της

Η ερευνητική διαδικασία πραγματοποιήθηκε κατά τους μήνες Νοέμβριο, Δεκέμβριο του 2019, Ιανουάριο και Φεβρουάριο του 2020 και περιλάμβανε τη διεξαγωγή επτά ημιδομημένων συνεντεύξεων. Πριν από την πρώτη συνάντηση με τον εκάστοτε συμμετέχοντα, προηγήθηκε μία σύντομη ενημερωτική συνομιλία μέσω τηλεφώνου για τον σκοπό και το είδος της έρευνας ενώ παράλληλα κανονίστηκε ο τόπος και η ώρα διεξαγωγής της συνέντευξης.

Οι συνεντεύξεις υλοποιήθηκαν σε χώρους που επέλεξαν οι συμμετέχοντες και εξυπηρετούσαν τους ίδιους ως προς το καθημερινό τους πρόγραμμα, ακολουθώντας ωστόσο τους κανόνες της συνέντευξης που απαιτούν ησυχία, εξοικείωση, άνεση και χαλαρή ατμόσφαιρα. Οι ερωτώμενοι ενημερώθηκαν αναλυτικά για το σκοπό της παρούσας έρευνας και η συμμετοχή τους ήταν εθελοντική. Ενημερώθηκαν επίσης για τη διατήρηση της ανωνυμίας τους κατά την επεξεργασία των συλλεχθέντων δεδομένων και για την εξασφάλιση αυτού, τους δόθηκε αναλυτικό έγγραφο ενημέρωσης σχετικά με το

σκοπό και τις λεπτομέρειες της έρευνας το οποίο και υπέγραψαν μαζί με το έγγραφο συγκατάθεσης (Φίλιας, 2007).

Οι συνεντεύξεις συνήθως διαρκούσαν περίπου 30-50 λεπτά και τα δεδομένα, καταγράφηκαν σε μαγνητόφωνο με τη συγκατάθεση των συνεντευξιαζόμενων. Ο λόγος που επιλέχθηκε η μαγνητοφώνηση και όχι η παράλληλη καταγραφή σημειώσεων είναι ότι κάτι τέτοιο θα αποσπούσε και την συνεντεύκτρια, αλλά και τους ερωτώμενους από τη ροή της συζήτησης. Κατά τη διεξαγωγή της συγκεκριμένης ποιοτικής έρευνας με τη χρήση της συνέντευξης ως μεθοδολογικό εργαλείο δεν αναδύθηκε καμία σχετική δυσκολία λόγω της μαγνητοφώνησης για την καταγραφή των δεδομένων της από τους συμμετέχοντες.

4.6 Η διαδικασία ελέγχου της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας της έρευνας

Στην έρευνα η εγκυρότητα και η αξιοπιστία είναι πολύ σημαντικοί όροι. Η εγκυρότητα αναφέρεται στο κατά πόσο τα δεδομένα που έχουν συλλεχθεί, αναλυθεί και ερμηνευτεί, αντιστοιχούν στην πραγματικότητα και απαντούν πλήρως στα ερευνητικά ερωτήματα που είχαν τεθεί, ενώ η αξιοπιστία αναφέρεται στην συνέπειά της έρευνας και στο βαθμό κατά τον οποίο τα αποτελέσματα της έχουν αξία (Ιωσηφίδης, 2008). Τόσο στην ποσοτική όσο και στην ποιοτική έρευνα είναι εξαιρετικά σημαντικό να διασφαλίζεται και η εγκυρότητα και η αξιοπιστία της ερευνητικής διαδικασίας. Η εγκυρότητα εξασφαλίζεται όταν η έρευνα έχει διεξαχθεί με όρους ακρίβειας και μετράει αυτό που προτίθεται ότι μετράει ενώ η αξιοπιστία υφίσταται, όταν το μεθοδολογικό εργαλείο το οποίο χρησιμοποιείται επαναλαμβανόμενα, δύναται να εξασφαλίσει τις

ίδιες σχεδόν τιμές (Creswell, 2016). Στις ποιοτικές έρευνες, οι μέθοδοι δεν μπορούν να είναι τυποποιημένες, όπως στις περιπτώσεις των ποσοτικών ερευνών, όπου δύναται να εξασφαλιστούν παρόμοιες ερευνητικές συνθήκες. Έτσι δεν υπάρχει η δυνατότητα να εφαρμόζονται απλοί έλεγχοι αξιοπιστίας, επειδή τα δεδομένα δεν είναι ακριβώς ένα τυποποιημένο σύνολο μετρήσεων (Mason, 2011).

Η συνέντευξη ωστόσο, εγείρει ζητήματα εγκυρότητας, καθώς προϋποθέτει τη σύναψη διαπροσωπικών σχέσεων και αλληλεπιδράσεων μεταξύ των συμμετεχόντων (Babbie, 2011). Βέβαια όσο περισσότερο ο συνεντευκτής γίνεται ορθολογιστής και αποστασιοποιείται, αυξάνονται οι πιθανότητες να είναι πιο υπολογισμένη και λιγότερο αυθόρμητη η απάντηση γεγονός που μειώνει την εγκυρότητα της συνέντευξης ως ερευνητικού εργαλείου. Προς αποφυγή αυτού, χρησιμοποιούνται ως ερευνητικά εργαλεία οι δομημένες συνεντεύξεις, οι οποίες αυξάνουν την εγκυρότητα της έρευνας σε σχέση με άλλες ποσοτικές μεθόδους (Mason, 2011).

Στη παρούσα έρευνα επιδιώχθηκε μέσα από το σχήμα της ημιδομημένης συνέντευξης να δοθούν οι περιγραφές και οι εμπειρίες των συμμετεχόντων χρησιμοποιώντας τις δικές τους εννοιολογικές κατηγορίες. Η εγκυρότητα της ερμηνείας των ερευνητικών δεδομένων διασφαλίστηκε από την πλήρη απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων των συμμετεχόντων στην έρευνα, περιορίζοντας σημαντικά την μεροληψία του ερευνητή ή του συνεντευξιαζόμενου (Babbie, 2011). Με τον τρόπο αυτό ενισχύεται, στην περίπτωση που χρειαστεί, η δυνατότητα ελέγχου των δεδομένων και από άλλον ερευνητή. Επιπρόσθετα, στον οδηγό συνέντευξης τέθηκαν 4 άξονες που βασίστηκαν στα ερευνητικά ερωτήματα και διασφάλισαν συνθήκες εγκυρότητας και αξιοπιστίας. Η ερευνητική διαδικασία από την αρχή της περιγράφεται με ακρίβεια και

λεπτομέρεια ώστε να είναι ευδιάκριτα όλα τα βήματα που ακολουθήθηκαν. Παράλληλα οι ερωτήσεις που χρησιμοποιήθηκαν στον οδηγό συνέντευξης ήταν όσο το δυνατόν ουδέτερες και διατυπωμένες έτσι ώστε να μην κατευθύνουν τον συνεντευξιαζόμενο προς συγκεκριμένες απαντήσεις που θα αλλοίωναν τα αποτελέσματα.

Το δείγμα υπόκειται στα χαρακτηριστικά της έρευνας και δύναται να βοηθήσει στην διερεύνηση των διατυπωμένων ερωτημάτων. Όλοι οι συμμετέχοντες έχουν ολοκληρώσει τα τέσσερα χρόνια βιωματικής εκπαίδευσης και επαγγελματικά ανήκουν στις Ανθρωπιστικές και Κοινωνικές Επιστήμες.

Στην προσπάθεια να διασφαλιστεί η ορθότητα της ερευνητικής διαδικασίας υλοποιήθηκαν δυο πιλοτικές συνεντεύξεις. Με τις συνεντεύξεις αυτές ελέγχθηκε το ερωτηματολόγιο ως προς την πληρότητα των απαιτούμενων προδιαγραφών για την κάλυψη των ερευνητικών ερωτημάτων καθώς και η δυνατότητα κατανόησης όλων των ερωτήσεων. Επίσης δόθηκε η ευκαιρία να γίνει αναδιαμόρφωση σε σημεία του ερωτηματολογίου που δεν ήταν σαφή ή δεν διευκόλυναν τους ερωτώμενους να εκφράσουν προσωπικές απόψεις ή εμπειρίες, ικανές να εμπλουτίσουν το ερευνητικό υλικό προς όφελος της έρευνας. Με την ολοκλήρωση των πιλοτικών συνεντεύξεων και τις απαραίτητες αλλαγές, προχώρησα στη τελική κατασκευή του ερωτηματολογίου και την υλοποίηση των συναντήσεων με τους επτά συμμετέχοντες.

Το γεγονός ότι προσωπικά γνώριζα τους συμμετέχοντες καθώς ήμουν μια εκ των μελών της ομάδας που εκπαιδεύτηκε, συνέβαλε στο να απλοποιηθούν οι συνθήκες διεξαγωγής της έρευνας. Όλοι ανταποκρίθηκαν θετικά στο αίτημα μου να συμμετάσχουν στην έρευνα, χωρίς να αναδυθούν δυσκολίες. Ο τόπος διεξαγωγής της συνέντευξης ήταν ένας οικείος χώρος για όλους κι αυτό συνέβαλε στο να μην νιώθουν άβολα κατά την

υλοποίησή της. Οι συμμετέχοντες απάντησαν σε όλα τις ερωτήσεις που τους τέθηκαν και έτσι δεν έμειναν αναπάντητα ερωτήματα.

Επιπλέον, η ήδη υπάρχουσα σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ μας συνέβαλε στην εξασφάλιση της ειλικρίνειας και κατά συνέπεια στην μη αλλοίωση των αποτελεσμάτων της ερευνητικής διαδικασίας. Τέλος σημαντική υπήρξε η διασφάλιση, της τήρησης της ανωνυμίας των συμμετεχόντων στην έρευνα.

4.7 Μεθοδολογικό πλαίσιο ανάλυσης δεδομένων

Στην παρούσα έρευνα τα ερευνητικά δεδομένα αναλύθηκαν μέσω της θεματικής ανάλυσης περιεχομένου διότι αυτή κρίθηκε, ως η πιο κατάλληλη αφού παρέχει τις βασικές, χρήσιμες, δεξιότητες για τη διεξαγωγή εξειδικευμένων προσεγγίσεων ποιοτικής ανάλυσης. Επιτρέπει τη συστηματική διερεύνηση του περιεχομένου, μετατρέποντας δευτερογενές υλικό ποιοτικής φύσης σε μορφή ποσοτικών δεδομένων, τα οποία μπορούν να επεξεργαστούν στατιστικά και έτσι να αναλυθούν και να περιγραφούν. Με αυτό τον τρόπο μπορούν να ελεγχθούν ερευνητικές υποθέσεις και να εξαχθούν συμπεράσματα. Παράλληλα προσφέρεται για τη μελέτη των απόψεων ή των αντιλήψεων ενός ατόμου ή μιας ομάδας ατόμων (Ιωσηφίδης, 2008).

Στη θεματική ανάλυση περιεχομένου αρχικά εντοπίζεται το κείμενο ή το σύνολο των κειμένων που αποτελούν το εμπειρικό υλικό και επιλέγονται κάποια κριτήρια που περιορίζουν το εμπειρικό υλικό, ώστε να επιτευχθεί η ομοιογένεια. Στη συνέχεια, απομονώνονται οι μονάδες καταγραφής, δηλαδή κομμάτια κειμένου που μπορούν να ενταχθούν σε κατηγορίες και να μετρηθούν. Έπειτα γίνεται η κωδικοποίηση. Συγκροτούνται δηλαδή τα θέματα σε κατηγορίες και υποκατηγορίες. Μετά την

κωδικοποίηση μετατρέπονται τα ποιοτικά στοιχεία σε μία μορφή κατάλληλη ως προς τη στατιστική τους επεξεργασία ώστε να μπορέσουν να συγκριθούν και να περιγραφούν. Στο τέλος, γίνεται η παρουσίαση των δεδομένων, η ανάλυση και η ερμηνεία τους, με στόχο την εξαγωγή συμπερασμάτων (Κυριαζή, 1999).

Στη συγκεκριμένη έρευνα τα δεδομένα που συλλέχθηκαν μέσω της μαγνητοφώνησης καταγράφηκαν σε κείμενο ώστε να αναλυθούν και να ερμηνευθούν. Έπειτα, τα δεδομένα κωδικοποιήθηκαν και ταξινομήθηκαν με βάση την ερμηνεία τους σε θεματικές με στόχο να εξαχθούν συμπεράσματα, τα οποία θα απαντούν στα ερευνητικά ερωτήματα.

Η θεματική ανάλυση είναι μια μέθοδος, η οποία χαρακτηρίζεται από μια θεωρητική ελευθερία και ευελιξία. Παρόλα αυτά, προσδιορίζεται κυρίως βάσει των ερευνητικών ερωτημάτων που λειτουργούν ως οδηγός, αλλά και από το τι επιδιώκει η ερευνητής να μάθει. Σε κάθε περίπτωση ο στόχος παραμένει και πρέπει να είναι σαφώς προκαθορισμένος.

4.8 Ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας

Η επίτευξη των ερευνητικών σκοπών δεν δικαιολογεί τη χρήση κάθε δυνατού μέσου, αλλά μόνο των επιστημονικών, κοινωνικά παραδεκτών και ενδεδειγμένων τρόπων (Ιωσηφίδης, 2008). Ακριβώς γι' αυτό η ηθική και η δεοντολογία είναι εξαιρετικά σημαντικές και αποτελούν οργανικό μέρος κάθε ερευνητικής διαδικασίας.

Οι συμμετέχοντες σε μια έρευνα συχνά ανακαλύπτουν στοιχεία της προσωπικής και κοινωνικής ζωής που ενδεχομένως δύσκολα θα δημοσιοποιούσαν επώνυμα. Όταν πρόκειται λοιπόν να «εκτεθούν» δίνοντας προσωπικές πληροφορίες, ο ερευνητής

οφείλει να εξασφαλίσει τη συνειδητή τους συναίνεση πριν τη διεξαγωγή της έρευνας. Η αρχή της συνειδητής συναίνεσης στηρίζεται αφενός στο δικαίωμα ελευθερίας και αυτοδιάθεσης, αφετέρου όμως προβλέπει το δικαίωμα της απόσυρσης του συμμετέχοντα ανά πάσα στιγμή μετά την έναρξη της έρευνας, εάν αισθανθεί ότι προσβάλλεται. Η έρευνα είναι μία διαδικασία στην οποία τα άτομα επιλέγουν αν θα συμμετέχουν ή όχι, αφού πρώτα ενημερωθούν για τα γεγονότα τα οποία είναι πιθανό να επηρεάσουν τις αποφάσεις τους (Cohen & Manion, 1994). Τα υποκείμενα πρέπει να πειστούν ότι το άτομο που πραγματοποιεί την έρευνα, δεν επιχειρεί να εκμαιεύσει πληροφορίες με ανήθικο τρόπο (Cassell & Symon, 2012).

Στην παρούσα εργασία διατηρήθηκε η ανωνυμία και η εμπιστευτικότητα. Όπου ανωνυμία, νοούνται όλες οι πληροφορίες που παρέχονται από τους συμμετέχοντες και οι οποίες δε θα πρέπει με κανένα τρόπο να αποκαλύπτουν τη ταυτότητά τους. Ενώ με τον όρο εμπιστευτικότητα νοείται η γνώση που κατέχει ο ερευνητής σχετικά με το ποιος παρέχει τις πληροφορίες, μια συσχέτιση που σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να κάνει δημοσίως γνωστή. Η σχέση εμπιστοσύνης που αναπτύσσεται μεταξύ του συνεντευκτή και των συνεντευξιαζόμενων, βασίζεται αδιαμφισβήτητα στην εντιμότητα (Cohen & Manion, 1994).

Στην παρούσα έρευνα οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν αναλυτικά για το περιεχόμενο και το σκοπό της έρευνας και τους κοινοποιήθηκαν όλες οι απαραίτητες πληροφορίες που θα μπορούσαν ενδεχομένως να επηρεάσουν τη συμμετοχή τους. Επιπρόσθετα, με στόχο τη διαφύλαξη των προσωπικών δεδομένων χρησιμοποιήθηκαν ψευδώνυμα στην καταχώρηση των δεδομένων της συνέντευξης ενώ τέλος υπογράφηκε

φόρμα συγκατάθεσης που περιλάμβανε τη δέσμευση της ερευνήτριας για τη τήρηση του απορρήτου και την εθελοντική συμμετοχή του συνεντευξιζόμενου στην έρευνα.

Κεφάλαιο 5ο: Οι αναλύσεις της έρευνας

Αφού ολοκληρώθηκαν οι συνεντεύξεις και η απομαγνητοφώνηση τους, ακολούθησε ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν από τη διεξαγωγή της ερευνητικής διαδικασίας. Οι απαντήσεις των συμμετεχόντων καταγράφηκαν βάση των αξόνων. Σύμφωνα λοιπόν με την καταγραφή και ανά θεματικό άξονα οι απαντήσεις τα αποτελέσματα παρουσιάζονται παρακάτω αναλυτικά.

5.1 Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων

Αναφορικά με τα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων φαίνεται πως οι ηλικίες τους είναι από 28 έως και 56 ετών. Ωστόσο, πριν έξι χρόνια που ξεκίνησε η εκπαίδευση στο πρόγραμμα ήταν αντίστοιχα 22 έως και 50 ετών. Από τους επτά συνεντευξιζόμενους οι πέντε ήταν γυναίκες και οι δύο άνδρες. Όλοι κατέχουν, τουλάχιστον, ένα πτυχίο στις Ανθρωπιστικές και Κοινωνικές Επιστήμες ανεξάρτητα από άλλες εκπαιδεύσεις που πιθανά έχουν κάνει. Οι τρεις από τις πέντε γυναίκες που συμμετείχαν στην έρευνα είναι παντρεμένες με ένα παιδί ενώ οι υπόλοιπες δύο ούτε είναι παντρεμένες ούτε έχουν παιδιά. Ομοίως κανένας από τους δυο άνδρες που συμμετείχαν στην έρευνα δεν έχει παιδιά ούτε είναι παντρεμένος. Επαγγελματικά, δύο ήταν ψυχολόγοι, δύο ήταν εκπαιδευτικοί φυσικής αγωγής και άσκησης, ένας ήταν απόφοιτος του τμήματος θεάτρου, ένας κατείχε πτυχίο στη φιλοσοφία και παιδαγωγική και ένας ήταν ιστορικός του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Πιο συγκεκριμένα τα δημογραφικά στοιχεία έχουν ως εξής:

	ΦΥΛΟ	ΗΛΙΚΙΑ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΠΑΙΔΙΑ	ΠΤΥΧΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
1	ΓΥΝΑΙΚΑ	52	ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΗ	1	ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΗΣ
2	ΓΥΝΑΙΚΑ	51	ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΗ	1	ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
3	ΓΥΝΑΙΚΑ	39	ΠΑΝΤΡΕΜΕΝΗ	1	ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
4	ΓΥΝΑΙΚΑ	30	ΑΓΑΜΗ	-	ΤΜΗΜΑ ΘΕΑΤΡΟΥ
5	ΓΥΝΑΙΚΑ	28	ΑΓΑΜΗ	-	ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΗΣ
6	ΑΝΔΡΑΣ	51	ΑΓΑΜΟΣ	-	ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
7	ΑΝΔΡΑΣ	56	ΑΓΑΜΟΣ	-	ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

Πίνακας 2 : Δημογραφικά στοιχεία συμμετεχόντων

5.2 Α' άξονας: Χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευόμενων. Εμπόδια και κίνητρα συμμετοχής. Χαρακτηριστικά του προγράμματος της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας.

5.2.1 Χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευόμενων

Στην πρώτη ερώτηση όπου οι συμμετέχοντες έπρεπε να απαντήσουν στην ερώτηση ποια θεωρούν ως χαρακτηριστικά των ενηλίκων που εκπαιδεύονται ανέφεραν αρκετά στοιχεία είτε επειδή τα γνώριζαν ως πληροφορία είτε επειδή βιωματικά τα έζησαν από την προσωπική τους εμπειρία στην εκπαιδευτική διαδικασία που συμμετείχαν. Εστιάστηκαν ιδιαίτερα στην ανάγκη χρήσης διαδραστικών μεθόδων εκπαίδευσης και υπογράμμισαν τη σημαντικότητα της ενεργητικής εμπλοκής των συμμετεχόντων σε κάθε εκπαιδευτική διαδικασία. Αναφέρθηκαν επίσης στις αυξημένες εκπαιδευτικές απαιτήσεις των ενηλίκων και ανέδειξαν την ανάγκη να είναι ο εκπαιδευτής πολύ καλά προετοιμασμένος στο πρόγραμμα που διδάσκει, δίνοντας παράλληλα χώρο έκφρασης

στις επιθυμίες και «τα θέλω» των συμμετεχόντων. Φαίνεται πως αυτές οι επιθυμίες αποτελούν για τους ενήλικους εκπαιδευόμενους εμπειρίες που φέρουν μαζί σε κάθε εκπαιδευτική διαδικασία και τις οποίες δύσκολα εγκαταλείπουν. Ακριβώς για αυτό, προκειμένου να χρησιμοποιηθούν προς όφελος του μαθησιακού αποτελέσματος θα πρέπει να αναγνωριστούν και να συνδεθούν από τον εκπαιδευτή με την νέα γνώση που πρόκειται να διδάξει. Μεθοδολογικά η οργάνωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας οφείλει να λαμβάνει υπόψη τις επιθυμίες και τις εμπειρίες των ενηλίκων ώστε αυτό που γίνεται να τους αφορά άμεσα, ενεργοποιώντας τα μαθησιακά τους κίνητρα. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν τα εξής:

«...τόσο πιο δύσκολη είναι η διαδικασία της αφομοίωσης και γι' αυτό χρειάζονται πιο διαδραστικές μέθοδοι διδασκαλίας» (Σ1)

«...ο ενήλικας είναι αυτός ο οποίος θέλει να συμμετέχει και γνωρίζει και έχει άποψη για τα πράγματα οπότε πρέπει να προσαρμοστεί ανάλογα και η εκπαιδευτική μέθοδο» (Σ6)

«...ο εκπαιδευτής πρέπει να είναι πιο προετοιμασμένος γιατί ένας ενήλικας έχει περισσότερες γνώσεις και εμπειρίες από έναν έφηβο...»(Σ1)

«... ένας εκπαιδευτής πρέπει να είναι ανοιχτός στο να.. στο να δίνει το χώρο στον εκπαιδευόμενο να φέρει τη δική του εμπειρία και γνώση» (Σ1)

«...ότι ένας ενήλικας έχει διαφορετικές ανάγκες, γιατί έχει περισσότερα βιώματα και έτσι ανάγκες από ότι θα είχε ένα παιδί, ή ένας έφηβος, ή ένας ο οποίος μόλις ενηλικιώθηκε και είναι στο Πανεπιστήμιο. Οι ανάγκες είναι διαφορετικές, διότι έχουν διαμορφωθεί στην πορεία του χρόνου, κάποια θέλω τα οποία διαφέρουν πολύ από αυτά ενός παιδιού... « (Σ5)

«...ένα τέτοιο πρόγραμμα, φαντάζομαι ότι ασχολείται με όλο αυτό το κομμάτι και το περιλαμβάνει σαν ένα μέρος της εκπαίδευσης. Άρα, το χαρακτηριστικό έχει να κάνει με τα βιώματα ενός ενήλικα και με τα θέλω του τα οποία είναι πολύ διαφορετικά» (Σ5)

Τέλος ένα χαρακτηριστικό της εκπαίδευσης ενηλίκων που αξίζει να σημειωθεί παρόλο που αναφέρθηκε από μία καταγραφή ήταν το ότι η δια βίου μάθηση ως διαδικασία ενισχύει τους επαγγελματίες, τους ανανεώνει και συμβάλλει στην αποφυγή του «burn out». Συγκεκριμένα καταγράφηκε το εξής:

«... είναι αυτή που λέμε η δια βίου μάθηση η συνεχιζόμενη... Συνεχιζόμενη και για πάντα... και είναι πολύ σημαντική γιατί σου δίνει και.. από το burn out ρε παιδί μου σε βοηθάει και ανανεώνεσαι κάνεις καινούρια πράγματα...» (Σ7)

5.2.2 Εμπόδια συμμετοχής

Για τα εμπόδια που συναντούν οι ενήλικες εκπαιδευόμενοι οι καταγραφές σε μεγάλη πλειοψηφία αναδεικνύουν τις υποχρεώσεις των συμμετεχόντων που μπορεί να αφορούν την οικογένεια ή και την έλλειψη χρόνου λόγω δουλειάς ή άλλων προσωπικών υποχρεώσεων. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν τα εξής:

«...οι υποχρεώσεις ενός ενήλικα είναι πολύ μεγαλύτερες από ενός εφήβου οπότε χρησιμότητα του χρόνου του είναι πολύ πιο περιορισμένη , εεε οπότε χρειάζεται ίσως να προσαρμοστούν οι ώρες της εκπαίδευσής του σε... το απόγευμα ή το βράδυ.» (Σ1)

«...είναι η διαθεσιμότητα όσον αφορά το χρόνο και το πρόγραμμα με βάση εργασίας οικογένεια κλπ». (Σ2)

«...άλλες υποχρεώσεις στη ζωή τους οπότε και δεν μπορούν εύκολα να τα ταιριάξουν , δηλαδή υπάρχουν άνθρωποι που θέλουν να μορφωθούν και λόγω άλλων υποχρεώσεων δεν μπορούν να τα ταιριάξουν όλα». (Σ3)

«...Τα εμπόδια στον ενήλικα που θέλει να εκπαιδευτεί... νομίζω.. χρονικό κυρίως δηλαδή μάλλον και το χρονικό είναι πολύ.. με τις υποχρεώσεις που μπορεί να έχει». (Σ4)

«...βασικό εμπόδιο θεωρώ ότι είναι οι υποχρεώσεις που μπορεί να έχει κάποιος, που μπορεί να είναι η δουλειά, η οικογένεια, οι υποχρεώσεις που έχουν να

κάνουν δηλαδή με αυτό το κομμάτι, το οικογενειακό και δευτερευόντως το κοινωνικό». (Σ5)

«...εμπόδια που πρέπει να ξεπεραστούνε πέρα από τυχόν χρόνου και ευέλικτης δηλαδή παρακολούθησης που αφορούν δηλαδή αυτό το κομμάτι..» (Σ6)

Ως βασικά, επίσης, εμπόδια καταγράφηκαν οι δυσκολίες στη εκμάθηση νέων πληροφοριών λόγω της μειωμένης μαθησιακής ικανότητας που παρατηρείται σε μεγαλύτερες ηλικίες αλλά και εξαιτίας των ήδη παγιωμένων και αποκρυσταλλωμένων γνώσεων που συναντάμε συχνά στους ενήλικες και συνήθως αποτελούν τροχοπέδη στην μαθησιακή τους εξέλιξη.

«.. όσο απομακρυνόμαστε από την νεαρή ηλικία... τόσο πιο δύσκολη είναι η διαδικασία της αφομοίωσης...» (Σ1)

«...πιθανόν η μέχρι τώρα προσλαμβάνουσες και πόσο ανοιχτοί είναι στο καινούριο δηλαδή δεν είναι τόσο ανοιχτοί είναι σε κάτι καινούριο τα παιδιά οπότε αυτό είναι ίσως μια δυσκολία». (Σ2)

«... οι παγιωμένες γνώσεις που αυτό είναι τροχοπέδη .. και αυτό η αποκρυσταλλωμένη γνώση αυτό που είπα στην αρχή. Ότι έχουν κολλημένο τρόπο σκέψης.» (Σ3)

Επιπρόσθετα, οι αναφορές έγιναν από τους συμμετέχοντες για τα καταστασιακά και θεσμικά εμπόδια που συναντά ένας ενήλικας εκπαιδευόμενος, αφορούν στις επαγγελματικές, οικογενειακές υποχρεώσεις, στην έλλειψη χρόνου και στα δίδακτρα που απαιτούνται ίσως σε ορισμένα προγράμματα μετεκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν τα εξής:

«...οι υποχρεώσεις ενός ενήλικα είναι πολύ μεγαλύτερες από ενός εφήβου οπότε χρησιμότητα του χρόνου του είναι πολύ πιο περιορισμένη , οπότε χρειάζεται ίσως

να προσαρμοστούν οι ώρες της εκπαίδευσής του σε... το απόγευμα ή το βράδυ...»
(Σ1)

«...εμπόδια που μπορεί να έχουν οι ενήλικες οι οποίοι επιθυμούν να εκπαιδευτούν νομίζω είναι η διαθεσιμότητα όσον αφορά το χρόνο και το πρόγραμμα με βάση εργασίας οικογένεια ... ίσως το οικονομικό...»(Σ2)

«...τα εμπόδια στη μάθηση είναι ότι θεωρώ ότι ... ή άλλες υποχρεώσεις στη ζωή τους οπότε και δεν μπορούν εύκολα να τα ταιριάξουν , δηλαδή υπάρχουν άνθρωποι που θέλουν να μορφωθούν και λόγω άλλων υποχρεώσεων δεν μπορούν να τα ταιριάξουν» (Σ3)

«Τα εμπόδια στον ενήλικα που θέλει να εκπαιδευτεί... νομίζω.. χρονικό και οικονομικό... Και το οικονομικό αλλά εντάξει, λες ότι στην Ελλάδα τα πανεπιστήμια είναι ανοιχτά ας πούμε» (Σ4)

«...βασικό εμπόδιο θεωρώ ότι είναι οι υποχρεώσεις που μπορεί να έχει κάποιος, που μπορεί να είναι η δουλειά, η οικογένεια, οι υποχρεώσεις που έχουν να κάνουν δηλαδή με αυτό το κομμάτι, το οικογενειακό και δευτερευόντως το κοινωνικό» (Σ5)

«...εμπόδια που πρέπει να ξεπεραστούνε πέρα από τυχόν χρόνου και ευέλικτης δηλαδή παρακολούθησης» (Σ6)

«..γενικά τα πιο πολλά σήμερα στοιχίζουν οπότε η οικονομική δυσκολία θεωρώ ότι εμποδίζει την εκπαίδευση της δια βίου τελοσπάντων.. εκπαίδευση..» (Σ7)

Τέλος από έναν συμμετέχοντα αναφέρθηκε ως δυσκολία και η ελλιπής ενημέρωση σε θέματα που αφορούν την δια βίου μάθηση και την εκπαίδευση ενηλίκων.

«..έχει να κάνει γενικώς.... Υπάρχει ελλιπής ενημέρωση» (Σ7)

5.2.3 Κίνητρα συμμετοχής

Τα κίνητρα των εκπαιδευόμενων που οδήγησαν στην επιλογή της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας σχετίζονταν βασικά με τη φιλοσοφία και τις αρχές που αυτή προσβέυει. Πιο συγκεκριμένα δόθηκε έμφαση στην αίσθηση ελευθερίας, στον σεβασμό, στη θετική προσέγγιση των πραγμάτων και στην επικέντρωση στις προσωπικές επιθυμίες των συμμετεχόντων που έδιναν τη δυνατότητα στον εκπαιδευόμενο να συμμετέχει ενεργά σε όλη την εκπαιδευτική διαδικασία καθώς ότι γινόταν τον αφορούσε άμεσα. Επίσης αναφέρθηκε η ενεργή συμμετοχή τους τόσο στην οργάνωση του προγράμματος όσο και στη ροή της θεματολογίας του. Αναφέρθηκε ακόμη ο παιγνιώδης χαρακτήρας της εκπαίδευσης ενώ δόθηκε έμφαση και στη γνώση του ειδικού που δεν επιβάλλεται αλλά προτείνει, ακούει, συνοδεύει και τολμά να υπάρχει ως οντότητα ανάμεσα στα μέλη, εκφράζοντας προσωπικές απόψεις ή εμπειρίες. Ο ομαδικός χαρακτήρας της εκπαίδευσης αναφέρθηκε επίσης ως ένας βασικός παράγοντας που επηρέασε στην επιλογή του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού προγράμματος. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν τα εξής:

«Είδα ότι αυτό το οποίο πρέσβευε ήταν πολύ κοντά σε αυτό που εγώ έτσι... στην ..τελείως εμπειρικά εφάρμοζα ως τρόπο δουλειάς και σκέψης και αυτός ήταν ο λόγος.» (Σ1)

«... ο τρόπος με τον οποίο σχετίζονται οι άνθρωποι και δουλεύουν σε αυτό το πλαίσιο είναι αυτό που θέλω και μου ταιριάζει. Με λίγα λόγια η φιλοσοφία της NDI και το αίσθημα ελευθερίας σε συνδυασμό με τη συναισθηματική συνέπεια με έκαναν να επιλέξω να εκπαιδευτώ στην NDI.» (Σ2)

«...μου άρεσε πολύ που έχει το παιγνιώδη χαρακτήρα, ο παιγνιώδης χαρακτήρας της και η φιλοσοφία της η θετική ... που στην ουσία είναι κομμάτι της θετικής

ψυχολογίας , επικεντρώνεται στις δυνάμεις του ανθρώπου και η επιθυμία είναι στην ουσία κάτι θετικό.» (Σ3)

«... νομίζω ότι η διαφορά που κατάλαβα ήταν το ότι τον Μπακιρτζή τον γνώριζα σε αυτές τις συναντήσεις .. ήταν παρών δηλαδή και .. υπήρχε ανάμεσα μας τολμηρά. Με συγκίνησε με την NDI.. ήταν ο σεβασμός που έδειχνε προς τους συμμετέχοντες .. και ότι υπήρχε αυτό το ελεύθερο πεδίο να πλάσεις την ώρα που θα περνούσαν αυτοί οι άνθρωποι μαζί»(Σ4)

«.. όντας μαθητές λυκείου στο κομμάτι αυτό που είχε να κάνει με το κομμάτι της έκφρασης της ελεύθερης έκφρασης μέσα στη σχολική τάξη με το κομμάτι της αυτόματης γραφής που είναι ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό και τα δύο μάλλον ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της NDI.» (Σ5)

«..προσέγγιση στον άνθρωπο, δηλαδή μια προσέγγιση που συνοδεύεται στο «ακούω προτείνω συνοδεύω» και όχι μια προσέγγιση που ξεκινάει από μια έτσι γνώση έτσι σίγουρη που ο ειδικός έχει να επιβάλλει» (Σ6)

«..την επέλεξα γιατί αυτό που με ιντρίγκαρε ήταν το βιωματικό, γιατί αυτό ήταν διαφορετικό.. ήταν βιωματικό, είχε την ομάδα που για μένα ήταν πάρα πολύ βασικό και ήτανε και συνδυαστικό με τη δουλειά που κάνω εγώ που έχει να κάνει με ομάδες.» (Σ7)

5.2.4 Χαρακτηριστικά του προγράμματος

Σχεδόν όλοι οι ερωτώμενοι ανέφεραν για την εκπαίδευση που έλαβαν ότι ενείχε στοιχεία που την έκαναν να διαφέρει σε αρκετά σημεία από άλλες εκπαιδεύσεις που είχαν μέχρι στιγμής κάνει. Οι βασικές διαφορές εστιάστηκαν κυρίως στη δομή και το περιεχόμενο του προγράμματος. Η Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα περιγράφηκε από τους ερωτώμενους ως μια εκπαιδευτική μέθοδο ιδιαίτερα διαδραστική και βιωματική που δίνει βαρύτητα στην εμπλοκή των συμμετεχόντων με στόχο την

ενεργοποίηση των επιθυμιών, οι οποίες αποτελούν και το πυλώνα της φιλοσοφίας της. Δεν υπάρχουν διαλέξεις με την κλασική έννοια της διάλεξης και η εκπαίδευση γινόταν σε ομάδα. Καθένας ένιωθε μέλος της ομάδας, διατηρώντας ωστόσο σημαντικά την προσωπική του ελευθερία και διάθεση. Οι εκπαιδευόμενοι είχαν τη δυνατότητα να εμπλέκονται ενεργά στη διαδικασία της οργάνωσης του προγράμματος και στον τρόπο αυτό υλοποιούνταν, επηρεάζοντας έτσι τη θεματολογία και τη δομή του προγράμματος. Εκπαιδευτικά, αναφέρθηκε ότι διέφερε σημαντικά από άλλα προγράμματα μετεκπαίδευσης ή μεταπτυχιακές σπουδές και τούτο διότι παρόλο που ενείχε ορισμένα κλασικά στοιχεία εκπαίδευσης όπως εργασίες ή υποχρεωτικές παρουσίες σε μαθήματα, δινόταν στον εκπαιδευόμενο η ελευθερία να τα ολοκληρώσει με έναν τρόπο όσο γινόταν πιο προσωπικό και με δυνατότητα πολλαπλών επιλογών ως προς την υλοποίησή τους. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν τα εξής:

«.. νομίζω ότι δεν έμοιαζαν καθόλου με την NDI. Εντάξει η εκπαίδευση ενηλίκων ήταν πιο διαδραστική αλλά και πάλι ήταν πολύ δομημένο το πρόγραμμα ήτανε πολύ έτσι κατευθυνόμενη ... η συμμετοχή του εκπαιδευόμενου στη διαδικασία της οργάνωσης και της του υλικού τελοσπάντων της εκπαίδευσης... ήταν μηδαμινή.» (Σ1)

«...γίνεται σε ομάδες, είναι ομαδική εργασία, ομαδική εκπαίδευση εννοώ, το βιωματικό του πράγματος δηλαδή το ότι δεν είναι διαλέξεις θεωρητικές αλλά ενέχουν το βίωμα με ολιστικό τρόπο και το σώμα και τη συναισθηματική εμπλοκή.. στην εκπαίδευση της NDI οι ομάδες συνδιαμορφώνονται με βάση τις ανάγκες τις επιθυμίες και το εδώ και τώρα.» (Σ2)

«Όσον αφορά στο τι διέφερε ... καμία σχέση. Ένα πιο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών πιο συγκεκριμένα μαθήματα , πιο συγκεκριμένη δομή.. Η NDI βασίζεται στην επιθυμία, είναι πιο βιωματική μάθηση. Οι εκπαιδευόμενοι οι ίδιοι

κατευθύνουν την πορεία των μαθημάτων και δεν έχει τόσο θεωρητικό υπόβαθρο, όσο ένα πρόγραμμα σπουδών στη σχολή.» (Σ3)

«... το πανεπιστήμιο δεν είχε καμία σχέση. Στην NDI υπήρχε περισσότερη ελευθερία και συμμετείχαμε ενεργά σε αυτό που μαθαίναμε. Περνούσε μέσα από μας.» (Σ4)

«..το πρόγραμμα ήταν αρκετά ελεύθερο.. μπορούσα να ... σε ένα τέτοιο πρόγραμμα να επιλέξω το τρόπο που εγώ θα το παρακολουθήσω με έναν τρόπο. Θέλω να πω... έπρεπε να το παρακολουθήσω, αλλά δεν ήταν και υποχρεωτικό αν έχανα κάποιες συναντήσεις τις οποίες μπορούσα να αναπληρώσω πολύ εύκολα αργότερα... [...] το σημαντικό είχε να κάνει με το ότι εγώ έκανα επιλογές εκεί [...] αν στο ένα έβαζα τη λέξη «σύμβαση» στο άλλο θα έβαζα τη λέξη «αντί» , εντάξει, ότι και αν σημαίνει αυτό. Από το τρόπο που θα ετοιμάζα εργασίες από το τρόπο που θα επέλεγα να μιλήσω στην ομάδα, από το τρόπο που θα συνεργαζόμουν με τους ανθρώπους» (Σ5)

«..οι διαφορές υπάρχουν, το μεταπτυχιακό ήταν καθαρά ακαδημαϊκό .. διδασκαλία.. εργασίες και τα λοιπά... ενώ στην εκπαίδευση στην NDI ήταν καθαρά βιωματική..αυτή ήταν για μένα η μεγαλύτερη διαφορά...» (Σ7)

Ομοίως αναφέρθηκε η παρουσία των εκπαιδευτών/εμπυχωτών του προγράμματος ως ενεργή. Η προσωπικότητα, οι ικανότητες και οι γνώσεις τους φαίνεται πως αξιοποιήθηκαν αποτελεσματικά, έχοντας ενεργή εμπλοκή τόσο στη διαδικασία της εμπύχωσης όσο και της αλληλεπίδρασης με τα μέλη της ομάδας. Μέσα από την ενεργό ακρόαση και την αποδοχή που βίωσαν οι συμμετέχοντες μοιάζει να αισθάνθηκαν να έχουν χώρο έκφρασης και δικαίωμα στη συνδημιουργία της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Αυτά συντέλεσαν στην διευκόλυνση της έκφρασης τους, στη βελτίωση της επικοινωνίας και στην προσωπική ανάπτυξη. Η δομή, η μεθοδολογία του προγράμματος και η δυναμική της ομάδας φαίνεται να πρόσφερε στους συμμετέχοντες μια νέα συνθήκη

ύπαρξης του «εαυτού» και μια νέα μορφή επικοινωνίας ικανή να τους «συγκινήσει» και να τους μετακινήσει εσωτερικά οδηγώντας τους στη μάθηση αφού πρώτα αισθάνθηκαν ότι απαλλάχθηκαν από παλιότερα μοτίβα εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν τα εξής:

«... είδα ότι ο χώρος του να μπορώ να εκφραστώ [...] ήταν για μένα ένας χώρος προσωπικής ανάπτυξης έκφρασης μοιράσματος και αυτό με βοήθησε» (Σ1)

«...ο τρόπος με τον οποίο σχετίζονται οι άνθρωποι και δουλεύουν σε αυτό το πλαίσιο είναι αυτό που θέλω και μου ταιριάζει» (Σ2)

«...νομίζω ότι η διαφορά που κατάλαβα ήταν το ότι τον Μπακιρτζή τον γνώριζα σε αυτές τις συναντήσεις ενώ τον θεραπευτή μου δεν τον γνώριζα τόσο ας πούμε.. ήταν παρών δηλαδή και .. υπήρχε ανάμεσα μας τολμηρά [...] με συγκίνησε με την NDI ήταν ο σεβασμός που έδειχνε προς τους συμμετέχοντες ας πούμε και ότι υπήρχε αυτό το ελεύθερο πεδίο να πλάσεις την ώρα που θα περνούσαν αυτοί οι άνθρωποι μαζί. Να πλάσουμε όλοι μαζί» (Σ4)

«βασικά ήταν και ένα μεγάλο κομμάτι ήταν «από-εκπαίδευση» δηλαδή να εγκαταλείψω κομμάτια τα οποία κάπως κατηγοριοποιούσα στοιχειοθετούσα τους ανθρώπους .. απαλλάχθηκα νομίζω από αυτά τα πράγματα σε ένα μεγάλο βαθμό. Δηλαδή ήταν ένας .. είχε και εκπαίδευση και από-εκπαίδευση σε εισαγωγικά , των μαθημένων πραγμάτων» (Σ4)

«...δημιουργούνταν ένα πλαίσιο εκεί μέσα που σε ωθούσε με έναν τρόπο να ακούσεις τον άλλον, γιατί οι άλλοι άκουγαν ας πούμε [...] δεν είναι ανάγκη να τον κρίνω κλπ με άλλαξε προσωπικά και άλλαξε και τις σχέσεις μου εκτός ομάδας» (Σ4)

«...τελικά η ομάδα η ίδια ήταν αυτή που με βοήθησε να εκφραστώ και μάλιστα παρά πολύ γρήγορα από τι πίστευα. Αυτό ήταν ένα πολύ ιδιαίτερο χαρακτηριστικό πέρα από τη χαλαρότητα του τρόπου προσέγγισης της μεθόδου και η ίδια η ομάδα των ανθρώπων» (Σ5)

Επιπρόσθετα υπήρξαν αναφορές που δείχνουν πως η συνοδεία των εκπαιδευτών στις εσωτερικές αλλαγές των εκπαιδευόμενων σε συνδυασμό με την αποδοχή, τη γνησιότητα και την ενσυναίσθηση που βίωναν καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος υπήρξε ομοίως σημαντική.

«...ήταν μια εκπαίδευση που λειτούργησε πρώτα σε μένα και θεραπευτικά [...] στην πορεία και στις δυσκολίες δεν ήμουν ποτέ μόνη. Δηλαδή ένιωθα ότι είχα ανθρώπους να απευθυνθώ ακόμη και όταν ζοριζόμουν» (Σ2)

5.3 Β' άξονας : Οι προσδοκίες και τα οφέλη από το πρόγραμμα

5.3.1 Προσδοκίες

Οι προσδοκίες με τα οποίες ξεκίνησαν οι ερωτώμενοι την εκπαίδευσή τους στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα θα μπορούσαν καταρχάς να χωριστούν σε δύο βασικές υποκατηγορίες. Εκείνους που ξεκίνησαν με αυστηρά επαγγελματικά κριτήρια και είχαν ανάγκη περαιτέρω εξειδίκευσης στην επαγγελματική τους πορεία και εκείνους οι οποίοι ξεκίνησαν την εκπαίδευση πιο αφηρημένα, χωρίς προσδοκίες ή για λόγους προσωπικής ανάπτυξης. Πιο συγκεκριμένα στην υποκατηγορία όπου οι προσδοκίες αφορούσαν στο επαγγελματικό προφίλ των συμμετεχόντων αναφέρθηκαν τα εξής:

«Η ανάγκη μου να έχω ένα θεραπευτικό μοντέλο, γιατί σαν επαγγελματίας πρέπει να έχεις ένα θεραπευτικό μοντέλο που σε βοηθάει να προσεγγίζεις τις καταστάσεις»(Σ3)

«...αισθανόμουν ότι χρειαζόμουν μια μέθοδο ψυχοθεραπείας και προσέγγισης για τις ομάδες. Να γνωρίζω δηλαδή ότι .. πως υλοποιείται μια ομάδα..έτσι πέρα από την εμπειρία μου στις ομάδες ή ακόμη και την εκπαίδευση ....χρειαζόμουν μια εξειδίκευση» (Σ6)

«...πάρα πολύ να εκπαιδευτώ σε αυτό γιατί ήξερα ότι θα με βοηθήσει πάρα πολύ στη δουλειά οπότε το κίνητρο ήταν δικό μου καθαρά για επαγγελματικούς λόγους» (Σ7)

Αντίστοιχα στην υποκατηγορία όπου οι προσδοκίες αφορούσαν στην προσωπική ανάπτυξη των συμμετεχόντων ή ήταν κάπως πιο αφηρημένα καταγράφηκαν τα εξής:

«...δεν υπήρχαν προσδοκίες ... δεν είδα ποτέ όλη αυτή την εκπαιδευτική διαδικασία ως κάτι που θα μου διασφάλιζε κάτι στον επαγγελματικό μου χώρο» (Σ1)

«...άρχισε κάπως πιο αφηρημένα [...] δεν ήμουν σίγουρη αν θα είναι μια επαγγελματική διέξοδος» (Σ2)

«...εγώ στην αρχή εγώ μπήκα στην εκπαίδευση καθαρά για λόγους προσωπικής ανάπτυξης δεν το συνέδεσα με κάποιο τρόπο επαγγελματικά, λέω αυτό με ενδιαφέρει να το ζήσω να το ζω συστηματικά»(Σ4)

«...ένιωθα πολύ δυνατή την ανάγκη ότι πρέπει κάτι να κάνω για μένα. Κάτι δικό μου το οποίο θα με βοηθήσει... [...] δηλαδή όλο το κομμάτι αυτό το οποίο αργότερα ονόμασα προσωπική ανάπτυξη... η προσδοκία μου ήταν αυτή , ήταν να μπορώ να εκφράζομαι καλύτερα να γνωρίζω περισσότερα πράγματα για μένα» (Σ5)

Ωστόσο, από τις αναφορές των ερωτώμενων παρατηρείται διαφοροποίηση των προσδοκιών στην πορεία της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Εκείνοι που ξεκίνησαν με προσδοκίες απόλυτα συνυφασμένες με την επαγγελματική εξέλιξη, αρχίζουν να

αποζητούν περισσότερο την προσωπική τους ανάπτυξη και εκείνοι που ξεκίνησαν με προσδοκία την προσωπική βελτίωση μοιάζει να ενδιαφέρονται πλέον και για την επαγγελματική τους αποκατάσταση. Φαίνεται επομένως να υπάρχει μια συσχέτιση μεταξύ των δύο τύπων προσδοκιών καθώς και στις δύο περιπτώσεις παρατηρείται διαφοροποίηση και εναλλαγή από την αρχική τοποθέτηση των συμμετεχόντων. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν τα εξής:

«...όμως είδα ότι ο χώρος του να μπορώ να εκφραστώ και να μπορώ να μάθω μέσα από τους άλλους, διάφορες τεχνικές, τρόπους σκέψης... με βοήθησε πάρα πολύ στην δουλειά μου» (Σ1)

«...κάπως αυτό έγινε πιο ισχυρό [...] το ότι θέλω να δουλέψω σε αυτό το χώρο με αυτούς τους όρους, θέλω να εκπαιδευτώ όσο περισσότερο γίνεται σε αυτό το κομμάτι, δηλαδή άρχισε κάπως πιο αφηρημένα, δεν ήμουν σίγουρη αν θα είναι μια επαγγελματική διέξοδος και στη πορεία, έγινε» (Σ2)

«...έτσι σιγά σιγά μετατράπηκε από κάτι χαλαρό που κάνω για μένα σε κάτι που μπορεί να έχει σημασία να συνεχίσω να το κάνω και να το βιώσουν και άλλοι άνθρωποι» (Σ4)

«...όταν κατακτήθηκαν οι ή αισθάνθηκα ότι κατέκτησα, τις δεξιότητες τις βασικές από κει και πέρα το είδα σαν ένα ταξίδι που αφορούσε πλέον την προσωπική μου εξέλιξη και ανάπτυξη.. « (Σ6)

Σε έναν εκπαιδευόμενο δεν άλλαξαν καθόλου οι αρχικές προσδοκίες που αφορούσαν στη προσωπική ανάπτυξη αντίθετα θεωρεί πως είναι ένα στοιχείο που θα χρειάζεται συνεχώς δουλειά και εξέλιξη:

«...θεωρώ ότι το κομμάτι της προσωπικής ανάπτυξης είναι ένα κομμάτι με το οποίο κανείς ασχολείται σε όλη του τη ζωή... χρειάζεται δουλειά, αλλά νομίζω ότι

έχω τα εργαλεία πια να γνωρίζω πράγματα και να προχωρώ και το τελευταίο τι ήταν για τις προσδοκίες; Όχι δεν άλλαξαν» (Σ5)

Σε έναν άλλο εκπαιδευόμενο δημιουργήθηκε η ανάγκη για παραπάνω γνώση και εκπαίδευση όπως χαρακτηριστικά ανέφερε:

«.. ας πούμε έχω ανάγκη να εκπαιδευτώ και να μάθω και άλλα πράγματα , δεν μένω στα ίδια» (Σ3)

Τέλος, ένας ερωτώμενος αναφέρει πως μετά τα δύο πρώτα χρόνια της εκπαίδευσης η προσωπική ανάπτυξη των μελών άρχισε να λειτουργεί εις βάρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ο ίδιος παρατηρούσε ένα επαναλαμβανόμενο μοτίβο ενασχόλησης με την προσωπική εξέλιξη του καθενός, το οποίο παρόλα που αρχικά ωφέλησε και τον ίδιο, στη συνέχεια δεν πρόσφερε νέα εκπαιδευτικά δεδομένα. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν τα εξής:

«... πάρα πολύ να εκπαιδευτώ σε αυτό γιατί ήξερα ότι θα με βοηθήσει πάρα πολύ στη δουλειά [...] καθαρά για επαγγελματικούς λόγους [...] Μ' άρεσε και μένα δηλαδή σαν προσωπική ανάπτυξη, με βοήθησε αρκετά ...από ένα σημείο και μετά βαρέθηκα... κουράστηκα... γιατί είδα ότι δεν είχε εξέλιξη αυτό το πράγμα. Ό,τι είχα μάθει στους εμπυχωτές ήταν και στην ψυχοθεραπεία δεν είχε διαφορά, δηλαδή ήταν μια επανάληψη που δεν είχε νόημα[...] ήταν αρκετό δηλαδή τα δύο χρόνια. Ναι ήταν αρκετό, το παρακάτω δεν είχε κάτι να μου δώσει κάτι καινούριο» (Σ7)

5.3.2 Τα οφέλη από το πρόγραμμα

Η επίδραση του προγράμματος σχετίζεται με τα οφέλη των εκπαιδευόμενων από τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα και συγκεκριμένα με τις γνώσεις και δεξιότητες που

απέκτησαν καθώς και τα αποτελέσματα αυτής της εκπαίδευσης στην προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική τους ζωή.

5.3.2.1 Γνώσεις και Δεξιότητες

Σχετικά με τις γνώσεις και δεξιότητες κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα, οι συμμετέχοντες αναφέρθηκαν περισσότερο στις νέες συμπεριφορές/δεξιότητες που απέκτησαν και λιγότερο στις καθαρά ακαδημαϊκές ή θεωρητικές γνώσεις. Αρκετοί θεωρούν πως η προσωπική τους εξέλιξη ήταν ένα σημαντικό κεφάλαιο σε όλη την εκπαιδευτική διαδικασία και πιστεύουν πως είναι μια διαρκής προσπάθεια η οποία συνεχίζει μέχρι και σήμερα. Σημαντική αναφορά έγινε και στην ικανότητα πλέον να διεκδικούν «τα θέλω» και να υπερασπίζονται τις πεποιθήσεις τους χωρίς αναγκαστικά να οδηγούνται σε συγκρούσεις. Φαίνεται πως οι νέοι, επικοινωνιακοί τρόποι επικοινωνίας που διδάχθηκαν αφομοιώθηκαν και εφαρμόστηκαν στην καθημερινότητά τους. Σε σχέσεις δηλαδή εκτός του εκπαιδευτικού προγράμματος, μεταφέροντας έτσι την εμπειρία που είχαν στην πραγματική ζωή. Οι βασικές αρχές της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας που αφορούν στην αποδοχή του διαφορετικού άλλου, στην ενσυναίσθηση στην ενεργητική ακρόαση, στο μοίρασμα, στην έκφραση των συναισθημάτων κ.ά. μοιάζει να ήταν καθοριστικές στις εσωτερικές αλλαγές των εκπαιδευόμενων. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν τα εξής:

«...πολλές φορές υπήρχε η ματαίωση υπήρχε η δυσκολία μου στο να διαχειριστώ μια αντίθετη άποψη ας πούμε από την δική μου και πολλές φορές οδηγούμουν σε συγκρούσεις τώρα έχω διαχωρίσει μέσα μου [...] χωρίς να έχω καμία προσδοκία ότι θα αλλάξει ο άλλος [...] κατέκτησα μέσα από όλη αυτή τη διαδικασία καλλιεργώντας την αποδοχή μου για τους ανθρώπους, τη διαφορετικότητα του

άλλου μη περιμένοντας όλοι να λειτουργούν στη δική μου λογική, νομίζω ότι ήταν μια κατάκτηση αυτή μέσα από όλη αυτή τη διαδικασία και νομίζω ότι ακόμη νιώθω ότι ακόμη εξελίσσεται αυτό δεν είναι κάτι που κατακτήθηκε και τελείωσε. Εξελίσσεται συνεχώς» (Σ1)

«Έμαθα τις σχέσεις από την αρχή και είμαι ακόμη σε μια τέτοια διαδικασία πολύ ζωντανή ..και το εκτίμησα και το είδα το φαινόμενο της επικοινωνίας με έναν άλλο τρόπο πιο βαθύ και πιο ουσιαστικό. Αυτό που με επηρέασε τόσο πολύ μέσα από αυτή την εκπαίδευση [...] κάπως με διαμόρφωσε σε ένα τέτοιο βαθμό ώστε να μπορώ να το βγάλω και έξω στις άλλες μου σχέσεις, οικογένεια, φίλους, ερωτικές επαγγελματικές αυτό και να δω ουσιαστικά το φαινόμενο της επικοινωνίας ως κάτι πολύ ζωντανό σαν κάτι που χρειάζεται δουλειά αλλά και που ταυτόχρονα μπορεί να είναι κάτι όμορφο» (Σ2)

«Το στοιχείο νομίζω ήταν ότι δημιουργούνταν ένα πλαίσιο εκεί μέσα που σε ωθούσε με έναν τρόπο να ακούσεις τον άλλον, γιατί οι άλλοι άκουγαν ας πούμε, [...] η πύλη που άνοιξε προς τον άλλον που είναι διαφορετικός από μένα και δεν είναι ανάγκη να τον κρίνω με άλλαξε προσωπικά και άλλαξε και τις σχέσεις μου εκτός ομάδας. Δηλαδή του να αφήνω χώρο, του να μην είμαι επικριτική και μέσα μου και έξω μου» (Σ4)

«...μου το κομμάτι της έκφρασης ήταν και αυτό ήταν ελλειμματικό πάντα και τώρα που όλα αυτά έχουν δουλευτεί με έναν τρόπο [...] στέκομαι απέναντι σε ανθρώπους και πράγματα με απόλυτη ειλικρίνεια απέναντι σε αυτό που θέλω να εκφράσω χωρίς να μασάω τα λόγια μου, με πολύ θάρρος . Στο επαγγελματικό κομμάτι νομίζω με βοήθησε απεριόριστα γιατί αλλιώς σε κάποιες δουλειές δε θα είχα επιβιώσει θα είχα φύγει» (Σ5)

«...στην προσωπική μου ανάπτυξη σίγουρα με βοήθησε. Το να είμαι μέλος μιας ομάδας, το να συμμετέχω, το να μπορώ να εκφράζομαι, να μοιράζομαι πράγματα, θεωρώ ότι ναι με βοήθησε και ήταν και η αρχή για να μπω σε μια διαδικασία αργότερα ψυχοθεραπείας, προσωπικής αλλά όχι στην NDI.. σε δικό μου

θεραπευτή έξω.. όχι στην NDI. Ναι, ναι αυτό και μου έδωσε ένα κίνητρο να ψαχτώ περισσότερο σε σχέση με μένα»(Σ7)

Επιπρόσθετα η κοινωνική φιλοσοφία που περιβάλλει θεωρητικά την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα αναφέρθηκε ως βασικό επικοινωνιακό στοιχείο ανθρωπίνων σχέσεων. Η επικέντρωση στο θετικό και στις δυνατότητες του ατόμου διευκολύνουν την επικοινωνία και βελτιώνουν τις κοινωνικές δεξιότητες μέσα από ένα παιγνιώδη χαρακτήρα που γκρεμίζει τα τείχη και φέρνει τους ανθρώπους πιο κοντά.

«...νομίζω ότι γενικά ...είναι ένας τρόπος ζωής αυτό οπότε... σου βγαίνει παντού .. ε γιατί .... η βασική μεθοδολογία της προσέγγισης αυτή είναι ας πούμε η επικέντρωση στις σχέσεις και η δημιουργία μιας.. ένα χτίσιμο εμπιστοσύνης , οπότε ο παιγνιώδης χαρακτήρας που έχει φέρνει κοντά τους ανθρώπους γιατί... και συγκεντρώνεται στο θετικό οπότε οι άνθρωποι αρχίζουν και χτίζουν σχέσεις και γκρεμίζουν τα τείχη που τους χωρίζουν»(Σ3)

Με τον τρόπο αυτό δίνεται η ευκαιρία στους συμμετέχοντες να μάθουν να ενεργούν διαφορετικά μέσα από νέες πιο αποτελεσματικές συμπεριφορές. Η αποδέσμευση από τα παλιά μοτίβα οδηγεί σταδιακά στην αλλαγή και στην αντικατάσταση τους από καινούρια πιο αποτελεσματικά πρότυπα συμπεριφοράς.

«...άλλαξε δηλαδή τον τρόπο που ακούω τους άλλους, σίγουρα, που τους αντιλαμβάνομαι ... βασικά ήταν και ένα μεγάλο κομμάτι ήταν «από-εκπαίδευση» δηλαδή να εγκαταλείψω κομμάτια τα οποία κάπως κατηγοριοποιούσα στοιχειοθετούσα τους ανθρώπους .. απαλλάχθηκα νομίζω από αυτά τα πράγματα σε ένα μεγάλο βαθμό. Δηλαδή [...] είχε και εκπαίδευση και από-εκπαίδευση σε εισαγωγικά , των μαθημένων πραγμάτων» (Σ4)

«... απέκτησα ... σε πολύ μεγάλο βαθμό διότι εκτός από τις δεξιότητες μπόρεσα λίγο να εντρυφήσω και στη φιλοσοφία η οποία ας πούμε αν την συνοψίσω θα έλεγα ότι ας το να συμβεί ας πούμε ..ζήσε εσύ και άσε και τους άλλους να ζήσουν ας πούμε» (Σ6)

Επιπρόσθετα υπήρξαν αναφορές για τις νέες γνώσεις που αποκτήθηκαν από τους συμμετέχοντες κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Όπως υπογραμμίστηκε για να είναι αποτελεσματικές οι νεοαποκτηθείσες γνώσεις θα πρέπει οι τεχνικές να εφαρμόζονται από τον ειδικό να έχουν μια χρονική σταθερότητα που θα ενισχύσει την εμπιστοσύνη και την ανάπτυξη ουσιαστικών ανθρωπίνων σχέσεων.

«...Επαγγελματικά πάρα πολύ. Δηλαδή πιστεύω ότι μου έχει δώσει μια κίνηση που μπορώ να την εφαρμόζω ας πούμε σε πολλά πλαίσια. Δηλαδή την έχω παντρέψει στα δικά μου ατομικά χαρακτηριστικά [...] Η επικέντρωση στις σχέσεις και η δημιουργία μιας.. ένα χτίσιμο εμπιστοσύνη , οπότε ο παιγνιώδης χαρακτήρας που έχει φέρνει κοντά τους ανθρώπους [...] Βέβαια αυτό για να είναι αποτελεσματικό θέλει σταθερότητα στο χρόνο δεν γίνεται ας πούμε με μια δύο συναντήσεις , δεν είναι δηλαδή εφαρμόζω δύο τεχνικές και τελειώσε. Θέλει σταθερότητα» (Σ3)

Τέλος φαίνεται πως το θεωρητικό υπόβαθρο της εκπαίδευσης και η νέα τεχνογνωσία που παρείχε έδωσε τη δυνατότητα σε έναν συμμετέχοντα να αποδώσει επιστημονική αξία στις τεχνικές που μέχρι πριν εφάρμοζε εμπειρικά, ενισχύοντας έτσι την επαγγελματική του ιδιότητα.

«...στην δουλειά με βοήθησε αρκετά γιατί με ποια έννοια .. ότι κάποια πράγματα που τα έκανα και εμπειρικά ξέρεις.. ήρθαν και κούμπωσαν και επιστημονικά να το πω.. οπότε απέκτησε ένα θεωρητικό υπόβαθρο όλο αυτό οπότε επαγγελματικά σίγουρα με βοήθησε» (Σ7)

5.3.2.2 Αποτελέσματα στις προσωπικές – κοινωνικές σχέσεις

Γενικότερα από τις καταγραφές παρατηρείται πως η επίδραση του προγράμματος υπήρξε σημαντικά θετική στην προσωπική και κοινωνική ζωή των συμμετεχόντων με αλλαγή στη φιλοσοφία και στάση ζωής, στον τρόπο αλληλεπίδρασης και κατανόησης των άλλων αλλά και του ίδιου του εαυτού. Η εσωτερική αλλαγή και εξέλιξη αναφέρθηκε από αρκετούς ως μια συνεχή διαδικασία που αν και ξεκίνησε με αφορμή το πρόγραμμα δεν τελειώνει με την ολοκλήρωσή του. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν τα εξής:

«...γενικά όλο το κομμάτι της προσωπικής ανάπτυξης είναι ένα κομμάτι με το οποίο κανείς ασχολείται σε όλη του τη ζωή , εγώ τουλάχιστον θα ασχολούμαι. Δε θεωρώ δηλαδή ότι είναι κάτι που το δούλεψα και οκ. Ότι το έλυσα, νομίζω ότι είναι ένα κομμάτι που χρειάζεται δουλειά , αλλά νομίζω ότι έχω τα εργαλεία πια να γνωρίζω πράγματα και να προχωρά» (Σ5)

«... συνεχώς λαμβάνω καρπούς από όλη αυτή τη προσωπική μου εξέλιξη και στον προσωπικό και στον επαγγελματικό τομέα που είναι αλληλένδετοι για μένα, βλέπω ότι εκείνο που μου έμαθε πάρα πολύ είναι το να δρω.. το να συμμετέχω και να μοιράζομαι ακόμη και κυρίως χωρίς να έχω προσδοκίες» (Σ1)

«...Στη προσωπική ζωή και στις ανθρώπινες σχέσεις τώρα, η μέρα με τη νύχτα.. νομίζω ότι έμαθα τις ανθρώπινες σχέσεις μέσα από αυτή τη διαδικασία της εκπαίδευσης και σε όλα τα επίπεδα [...] γύρισε μια σελίδα ρε παιδί μου στη ζωή μου.» (Σ2)

«νομίζω ότι γενικά είναι ένας τρόπος ζωής αυτό οπότε σου βγαίνει παντού .. ε, γιατί .... η βασική μεθοδολογία της προσέγγισης αυτή..» (Σ3)

«Πάρα πολύ.. πάρα πολύ με επηρέασε [...] καλά και στην προσωπική... (γέλια) ... άλλαξε δηλαδή τον τρόπο που ακούω τους άλλους, σίγουρα, που τους

αντιλαμβάνομαι.. [...] με άλλαξε προσωπικά και άλλαξε και τις σχέσεις μου εκτός ομάδας...» (Σ4)

«Ναι.... το κομμάτι των ανθρωπίνων σχέσεων ναι και έχει να κάνει με το κομμάτι της έκφρασης [...]Επομένως ναι, σε αυτό το κομμάτι βοήθησε. Ναι... στην επαγγελματική ναι! Νομίζω ότι με έκανε άλλο άνθρωπο..» (Σ5)

«Ναι με βοήθησε στην επαγγελματική ζωή [...] και στην δουλειά επάνω και στις προσωπικές μου σχέσεις...» (Σ6)

«..και στην προσωπική μου ανάπτυξη σίγουρα με βοήθησε. Το να είμαι μέλος μιας ομάδας, το να συμμετέχω, το να μπορώ να εκφράζομαι, να μοιράζομαι πράγματα, θεωρώ ότι ναι με βοήθησε και ήταν και η αρχή για να μπω σε μια διαδικασία αργότερα ψυχοθεραπείας, προσωπικής αλλά όχι στην NDI.. εεεε σε δικό μου θεραπευτή έξω.. όχι στην NDI [...] έδωσε ένα κίνητρο να ψαχτώ περισσότερο σε σχέση με μένα [...] Ναι αυτό που σου είπα και πριν.. ότι γενικά στην δουλειά με βοήθησε αρκετά [...] και στην προσωπική μου ανάπτυξη σίγουρα με βοήθησε» (Σ7)

Στην ερώτηση που αφορούσε τις φιλικές σχέσεις των συμμετεχόντων κανείς από τους ερωτώμενους δεν ανέφερε ότι ο κοινωνικός του κύκλος περιορίζεται σε ανθρώπους που έχουν εκπαιδευτεί σύμφωνα με τις αρχές της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας. Ορισμένοι, ωστόσο, δέχτηκαν ότι βελτίωσαν τον τρόπο επικοινωνίας με άλλους ανθρώπους. Δηλώνουν περισσότεροι κοινωνικοί από πριν και πιστεύουν πως αυτό επιτεύχθηκε μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία καθώς η φύση του προγράμματος ήταν τέτοια που ενίσχυε τη βαθύτερη προσωπική και συναισθηματική εμπλοκή. Ενείχε αρκετή προσωπική έκθεση και ενεργή συμμετοχή των εκπαιδευόμενων με αποτέλεσμα τα μέλη της ομάδας να έρχονται συνεχώς ολοένα και πιο κοντά μέσα από το μοίρασα και τις κοινές εμπειρίες που βίωναν κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης στο

πρόγραμμα. Άλλοι ανέφεραν ότι εξαιτίας του προγράμματος έκαναν νέους φίλους που κράτησαν στη ζωή τους ακόμη και μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος. Κανείς ωστόσο δεν περιόρισε τις κοινωνικές τους συναναστροφές μόνο σε ανθρώπους εκπαιδευμένους στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν τα εξής:

«... όχι... όχι...» (Σ1)

«...εκ των πραγμάτων έχουν δημιουργηθεί και πολύ στενοί φίλοι και συνεργάτες γιατί είναι πολλά τα χρόνια, πολύς ο χρόνος και αυτά που έχουμε περάσει, τα κοινά βιώματα δεν έχω όχι, έχουν προστεθεί απλά άνθρωποι που είναι από αυτόν τον χώρο και είναι σημαντικοί στη ζωή μου αλλά δεν έχω σταματήσει να έχω τους φίλους που είχα μέχρι τότε και δεν έχουν σταματήσει να προστίθενται και να δημιουργώ και άλλους και από άλλα πλαίσια» (Σ2)

«... όχι...έχουν ενδιαφέρον και οι άλλοι (γέλια)...» (Σ3)

«... ένα μεγάλο κύκλο ανθρώπων που είναι από την NDI και από τις ομάδες και έχω και ένα κύκλο ανθρώπων που δεν έχουν καμία επαφή με αυτό το πράγμα [...] έχω ανάγκη λόγω το ότι δουλεύω πια στο πλαίσιο της NDI, να έχω ανθρώπους που είναι εκτός πλαισίου οι άνθρωποι του πλαισίου είναι πολλοί, δηλαδή αν εξαφανίζονταν οι άνθρωποι του πλαισίου ξαφνικά θα άδειαζε το καρέ αρκετά. Ναι ναι.... Θα μου έλειπαν πολύ. Οπότε επιλέγω να έχω στη ζωή μου ανθρώπους εκτός και εντός. Απλά τα βιώματα που ζήσαμε στην ομάδα της εκπαίδευσης σε συνδέουν με τους ανθρώπους οπότε..» (Σ4)

«...Όχι, δεν το θεωρώ αυτό. Υπάρχουν άνθρωποι και υπήρχαν και σχέσεις με ανθρώπους πριν την εκπαίδευση μου στην NDI παρόλα αυτά θεωρώ ότι .. έκανα, έφερα κοντά ήρθα κοντά με ανθρώπους εξαιτίας της εκπαίδευσης και εξαιτίας του είδους των ανθρώπων εντάξει, γιατί δεν μπορείς να είσαι με όλους κοντά , ήρθαν κοντά μου άνθρωποι εξαιτίας αυτής της εκπαίδευσης και θεωρώ τον εαυτό μου πολύ τυχερό. Όχι δεν κάνω παρέα λοιπόν περισσότερο θα έλεγα ότι υπάρχει

μια ισορροπία και ένας χώρος και εξακολουθεί να υπάρχει χώρος και για νέους ανθρώπους είτε είναι εκπαιδευμένοι είτε έτσι είτε αλλιώς είτε δεν είναι» (Σ5)

«..παλιότερα επέλεγα να συναναστρέφομαι με ανθρώπους που είναι στο.... που μιλάμε μια κοινή γλώσσα ας το πούμε.. αλλά όχι δεν μπορώ να το πω για σήμερα αυτό» (Σ7)

«..Όχι όχι ...όχι καθόλου» (Σ7)

5.3.2.3 Αποτελέσματα στην επαγγελματική ζωή

Επαγγελματικά φαίνεται πως η εκπαίδευση στο πρόγραμμα επηρέασε θετικά τους ερωτώμενους. Για ορισμένους συμμετέχοντες δημιούργησε καινούρια κίνητρα επαγγελματικής ενασχόλησης ως θεραπευτές. Για κάποιους άλλους συντέλεσε στην ανάπτυξη νέων μορφών επικοινωνίας και συνεργασίας ενώ για άλλους πρόσφερε ένα θεωρητικό υπόβαθρο τεχνικών που θα μπορούσαν μελλοντικά να εφαρμόσουν ως επαγγελματίες. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκε:

«Επαγγελματικά πάρα πολύ. Δηλαδή πιστεύω ότι μου έχει δώσει μια κίνηση που μπορώ να την εφαρμόζω ας πούμε σε πολλά πλαίσια. Δηλαδή την έχω παντρέψει στα δικά μου ατομικά χαρακτηριστικά και [...] θεωρώ ότι είναι αποτελεσματική στο χώρο (Σ3)

«Ναι ναι αυτό που σου είπα και πριν.. ότι γενικά στην δουλειά με βοήθησε αρκετά γιατί με ποια έννοια .. ότι κάποια πράγματα που τα έκανα και εμπειρικά ξέρεις.. ήρθαν και κούμπωσαν και επιστημονικά να το πω.. οπότε απέκτησε ένα θεωρητικό υπόβαθρο όλο αυτό οπότε επαγγελματικά σίγουρα με βοήθησε» (Σ7)

«...λειτουργήσε σε όλα τα επίπεδα και αυτό συνεχώς λαμβάνω καρπούς από όλη αυτή τη προσωπική μου εξέλιξη και στον προσωπικό και στον επαγγελματικό τομέα που είναι αλληλένδετοι» (Σ1)

«...σίγουρα επαγγελματικά με επηρέασε επιβεβαίωσε μια επιθυμία μου να ασχοληθώ με την ψυχοθεραπεία»(Σ2)

«Επαγγελματικά πάρα πολύ. [...] ναι...νομίζω ότι γενικά είναι ένας τρόπος ζωής αυτό οπότε σου βγαίνει παντού γιατί .... η βασική μεθοδολογία της προσέγγισης αυτή..» (Σ3)

«Πάρα πολύ.. πάρα πολύ με επηρέασε, την επαγγελματική ζωή με την έννοια ότι μου άλλαξε τη ρότα [...]καθότι δηλαδή προερχόμουν από τελείως διαφορετικό πεδίο...» (Σ4)

«...στην επαγγελματική ναι! Νομίζω ότι με έκανε άλλο άνθρωπο, συνήθως στις δουλειές μου το κομμάτι της έκφρασης ήταν και αυτό , ήταν ελλειμματικό πάντα και τώρα που όλα αυτά έχουν δουλευτεί με έναν τρόπο, νομίζω ότι στέκομαι απέναντι σε ανθρώπους και πράγματα με απόλυτη ειλικρίνεια απέναντι σε αυτό που θέλω να εκφράσω χωρίς να μασάω τα λόγια μου, με πολύ θάρρος» (Σ5)

«Ναι με βοήθησε στην επαγγελματική ζωή ...» (Σ6)

Αναφορικά με την πιθανότητα συνεργασίας με συναδέλφους διαφορετικών θεραπευτικών προσεγγίσεων σχεδόν όλοι οι ερωτώμενοι είχαν βιώσει ανάλογη εμπειρία. Από τις αναφορές, οι επαγγελματικές τους συνεργασίες φαίνεται να ήταν γενικά θετικές. Αυτό όπως αναφέρθηκε οφειλόταν κυρίως στο τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι πλέον αντιμετώπιζαν τις καταστάσεις και τις επαγγελματικές τους συνεργασίες. Οι δεξιότητες που απέκτησαν μέσα από την εκπαιδευτική διαδικασία των τεσσάρων ετών στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα, ενίσχυσε θετικά την επικοινωνία με τους άλλους και αυτό μοιάζει να είχε θετική επίδραση στην επαγγελματική τους ιδιότητα, ειδικά στο κομμάτι της συνεργασίας. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν τα εξής:

«...ήταν πολύ βοηθητική η εκπαίδευση. Μπορεί σε κάποια πράγματα να μην ταίριαζε αλλά εγώ μπορούσα να επικοινωνήσω με ένα τρόπο και να δω τον άλλον

[...] και έτσι μπορούσα να έρθω πιο κοντά του ακούγοντάς τον και βλέποντάς τον και ακόμη και όταν δεν συμφωνούσαμε απόλυτα μπορούσαμε να συνεργαστούμε καλύτερα» (Σ2)

«...αναγνώριζα πολύ καλά τις διαφορές και τα προβλήματα που μπορεί να προκύπτουν από αυτές τις διαφορές, αλλά μπόρεσα να συνεργαστώ δεν νομίζω ότι διαμορφώθηκε κλίμα το οποίο με δυσκόλεψε , εγώ ακολούθησα αυτό που ήξερα που εκπαιδεύομαι όσο καλύτερα μπορούσα» (Σ5)

Αναφέρθηκε επίσης πως είναι δύσκολο να συνεργάζεσαι με ανθρώπους με διαφορετική θεωρητική προσέγγιση ειδικά στις περιπτώσεις όπου θα πρέπει να εξηγηθεί γιατί μεθοδολογικά χρησιμοποιείται μια τεχνική έναντι μιας άλλης. Ο προβληματισμός ωστόσο εδώ έγκειται περισσότερο στο εάν τελικά η δυσκολία αφορά στις διαφορές των προσεγγίσεων ή στα προσωπικά χαρακτηριστικά των ανθρώπων.

«..ναι..... άστα να πάνε [...] δεν έχω ξεκαθαρίσει αν οι δυσκολίες που προκύπτουν στη συνεργασία έχουν να κάνουν με την διαφορετική τους εκπαίδευση ή με προσωπικά τους χαρακτηριστικά [...]δεν προέκυψαν διαφορές εμφανείς που να σχετίζονται με τη διαφορετική εκπαίδευση του καθενός παρόλα αυτά υπάρχει έτσι μια μεγάλη δυσκολία όταν άνθρωποι χρησιμοποιούν κομμάτια μιας μεθόδου για να επιχειρηματολογήσουν χωρίς καν να φαίνεται ότι κατέχουν αυτό που εκφράζουν και αυτό είναι το πιο δύσκολο για μένα» (Σ1)

Η Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα βασίζεται σε αρχές που λίγο πολύ έχουν αρκετές από τις θεωρητικές προσεγγίσεις στην επιστήμη της ψυχολογίας και αυτό μοιάζει γενικά να έχει θετικό πρόσημο στο θέμα της συνεργασίας. Η ενσυναίσθηση, η επικοινωνία είναι αρχές που σχεδόν όλα τα μοντέλα εκπαιδεύσεις μοιράζονται. Οι διαφορές κατά τα αναφερόμενα σχετίζονται κυρίως με τους ανθρώπους και το πώς ο

καθένας προσεγγίζει τις καταστάσεις ανάλογα με την προσωπικότητά του. Πιο συγκεκριμένα:

«Κοίταξε , νομίζω η NDI έχει κάποιες γενικές αρχές για όλους τους ψυχολόγους οπότε δεν υπάρχει τόσο μεγάλο χάσμα. Το θέμα είναι στον άνθρωπο μετά και πως προσεγγίζει αυτός τις άλλες καταστάσεις δηλαδή την ίδια προσέγγιση μπορεί να την δουν δύο άνθρωποι πολύ διαφορετικά κάπως πιο αυστηρά κάποιος , κάποιος πιο χαλαρά , διαφορετικά οπότε είναι.... αλλά όλοι οι ψυχολόγοι είναι.. όλα τα μοντέλα μοιράζονται τις αρχές της επικοινωνίας και της ενσυναίσθησης οπότε... υπάρχει πάντα ένα... αν θέλεις να συνεργαστείς βρίσκεις ...» (Σ3)

Η αίσθηση ωστόσο ότι συνεχώς θα πρέπει να βρίσκεσαι σε διαρκή ετοιμότητα να αποδεχτείς και να διαχειριστείς το διαφορετικό τρόπο με τον οποίο έχει μάθει ο καθένας να δουλεύει, φαίνεται να κατέχει σημαντική θέση στις αναφορές. Η επικοινωνία, η αποδοχή και η δεξιότητα να διατηρούνται οι ισορροπίες ήταν τρία στοιχεία στα οποία δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση.

«...ναι έχω συνεργαστεί με ανθρώπους που έρχονται από άλλες εκπαιδεύσεις και μπορώ να πω με δυσκόλεψε το γεγονός ότι με δυσκολεύει [...]το γεγονός ότι ασκούνε μια κριτική του τύπου «παρά είναι ελεύθερα τα πράγματα» και δεν μπορούν να δουν... πρέπει να εξηγήσω μετά..την φιλοσοφία.. πίσω από αυτό που φαίνεται αυτή τη στιγμή χαοτικό και ελεύθερο , υπάρχει λόγος που συμβαίνει αυτό εδώ... αυτό η πιο μεγάλη μου δυσκολία έγκειται στο να εξηγήσω αυτό που κάνω» (Σ6)

«Η συνεργασία γενικά ήτανε καλή... αλλά νιώθεις ότι ακροβατείς... ισορροπείς... γιατί όταν έχεις μια ομάδα και ο ένας είναι έτσι και ο άλλος είναι σε άλλη οπτική για τα πράγματα εκεί πρέπει να είσαι , να είσαι πολύ καλός στις ισορροπίες

[...]δεν είναι εύκολο ..όχι δεν είναι εύκολο ναί..έχει δυσκολίες... αλλά στην δουλειά εμείς συνεργαζόμαστε υποχρεωτικά» (Σ7)

5.4 Γ' άξονας: Αξιολόγηση περιεχομένου και μεθοδολογίας προγράμματος

Στον τρίτο άξονα που αφορά στην αξιολόγηση και μεθοδολογία του προγράμματος καταγράφηκαν οι εντυπώσεις των συμμετεχόντων σχετικά με ό,τι βίωσαν συνολικά κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Έγιναν αναφορές σχετικά με τη διάθεσή τους να προτείνουν και σε άλλους το συγκεκριμένο πρόγραμμα και ακόμη μίλησαν για τη διάθεση τους να συνεχίσουν μελλοντικά να εκπαιδεύονται σύμφωνα στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα ή όχι. Αναλυτικότερα σημειώθηκαν τα παρακάτω.

5.4.1 Εντυπώσεις από την εκπαίδευση

Οι εντυπώσεις των συμμετεχόντων διακρίνονται περισσότερο σε εμπειρίες θετικές και αρνητικές εμπειρίες.

5.4.1.1 Θετικές εμπειρίες

Οι θετικές εντυπώσεις αφορούν καταρχάς στο βιωματικό χαρακτήρα της εκπαίδευσης και στο ότι η θεωρία χρονικά ερχόταν μετά. Πρώτα βίωναν και ύστερα ανέλυαν, συζητούσαν, συμμετείχαν σε δράσεις. Σε κάθε περίπτωση ήταν ενεργά εμπλεκόμενοι και ότι συνέβαινε εκπαιδευτικά τους αφορούσε άμεσα και ουσιαστικά.

«...ότι η θεωρία έπεται της πράξης και του βιώματος και αυτό για μένα ήταν πολύ βοηθητικό» (Σ1)

«..μια μέθοδος βιωματική το ότι επιλέγει να μεταφέρει καταρχήν το βίωμα και μετά να πλαισιωθεί με τη θεωρία τούτο θεωρώ πάρα πολύ σημαντικό» (Σ2)

Ένιωθαν ελεύθερα να εμπλέκονται ενεργά και με ένα τρόπο ταυτόχρονα υπήρχε σεβασμός τόσο στην ομάδα όσο και στην ατομικότητα. Συγκρίνοντάς το με τα κλασικά προγράμματα σπουδών, δηλώνουν ότι η αίσθηση ελευθερίας που ενείχε η εκπαίδευσή τους συντελούσε στη διατήρηση του ενδιαφέροντος για μάθηση ενώ παράλληλα τους αποδέσμευε από το άγχος και την πίεση.

«...ήταν πρόγραμμα σπουδών από την μια πολύ συγκεκριμένο με συγκεκριμένες ώρες, συγκεκριμένες υποχρεώσεις κλπ που όμως ταυτόχρονα άφηνε και χώρο συνδιαμόρφωσης και ελευθερίας στο χρόνο. Δεν είχαν τα αυστηρά “dead line” και τις απαιτήσεις που είχα στο πανεπιστήμιο ή το σχολείο οπότε έβγαине ο παράγοντας άγχος και πίεση...» (Σ2)

«... μπορούσα σε ένα τέτοιο πρόγραμμα να επιλέξω το τρόπο που εγώ θα το παρακολουθήσω με έναν τρόπο. Θέλω να πω έπρεπε να το παρακολουθήσω αλλά

δεν ήταν και υποχρεωτικό αν έχανα κάποιες συναντήσεις τις οποίες μπορούσα να αναπληρώσω πολύ εύκολα αργότερα [...] Αλλά το σημαντικό είχε να κάνει με το ότι εγώ έκανα επιλογές εκεί» (Σ5)

Θεωρητικά η εκπαίδευση χαρακτηρίστηκε άρτια τόσο ως προς το περιεχόμενο, το υπόβαθρο αλλά και ως προς την ουσία της προσέγγισης που έχει στις ανθρώπινες σχέσεις. Ομοίως θετικά σχόλια υπήρξαν και για την θεωρητική κατάρτιση των εκπαιδευτών του προγράμματος.

«...το θεωρητικό κομμάτι πιστεύω ότι είναι σχεδόν άρτιο σε σχέση με αυτό που εγώ αντιλαμβάνομαι ως ανθρώπινη σχέση, ως τρόπος εμπύχωσης ως εκπαίδευση, ως θεραπεία κλπ ... το θεωρητικό υπόβαθρο εννοώ και επίσης αυτό που μου άρεσε πάρα πολύ είναι το ότι η θεωρία έπεται της πράξης και του βιώματος» (Σ1)

«το θεωρητικό κομμάτι που εντάξει ο Κώστας ο Μπακιρτζής το κατείχε πάρα πολύ καλά και μας το δίδαξε και καλά» (Σ7)

Σημαντικό να αναφερθεί κρίνεται η τοποθέτηση ορισμένων ερωτώμενων που ισχυρίστηκαν ότι η εκπαίδευση στην παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα υπήρξε για εκείνους ορόσημο στην προσωπική ζωή καθώς η αλλαγή που βίωσαν ήταν έντονη και ουσιαστική.

«...νομίζω ήταν μια εμπειρία.. που πολύ.. μεγάλης.. με μετέτρεψε σαν άνθρωπο αρκετά, οπότε ήταν μια έντονη εμπειρία με θετικό πρόσημο πολύ [...]το ότι φεύγαμε εκτός πόλης και το ότι μέναμε σε ένα σπίτι κάποιοι άνθρωποι μαζί [...] ζούσαμε μαζί και στο ότι δεν μιλούσαμε μόνο είχε πολύ κομμάτι για σωματικό και.. δραστηριοτήτων και θεατρικό και.. βόλτα στη φύση. Όλο αυτό το πράγμα δεν ήτανε μια... ένα κουβεντολόι» (Σ4)

«για μένα υπήρξε καθοριστική στη ζωή μου ίσως θα έλεγα και σταθμός τώρα είναι τα χρόνια μου πριν την NDI και μετά την NDI» (Σ2)

«...νομίζω έτσι ο τρόπος που το βίωσα με άφησε ένα τέτοιο στίγμα που... και το βίωσα έτσι τόσο θετικά και.. και με τις δυσκολίες βέβαια, αλλά αυτό έχει δηλαδή θετικό πρόσημο αλλά που με άγγιξε τόσο πολύ» (Σ4)

Ιδιαίτερες αναφορές γίνονται ακόμη και στη δυναμική της συγκεκριμένης ομάδας καθώς αρκετοί ανέφεραν ότι η σύνθεση της εκπαιδευτικής ομάδας όπου ήταν μέλη, είναι εξαιρετικά σημαντική στη πορεία της εκπαίδευσης και στο αποτέλεσμα που αυτή θα έχει ακριβώς λόγω της ελευθερίας που προσφέρεται από το πρόγραμμα. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν τα εξής:

«...το ρίσκο είναι σε αυτή την εκπαίδευση ότι η ομάδα καθορίζει την εμπειρία σε ένα μεγάλο βαθμό, οπότε εγώ νιώθω πολύ τυχερή για την ομάδα που ήμουν [...] θεωρώ ότι είναι ένας παράγοντας αστάθμητος του ποιοι άνθρωποι είναι αυτοί που επιλέγουν να κάνουν την εκπαίδευση. Οι δυναμικές της ομάδας παίζουν ρόλο γιατί ακριβώς ο εμπυχωτής δεν θα την καπελώσει την ομάδα θα αναδυθούν οι δυναμικές που αναπτύσσονται μεταξύ των ατόμων» (Σ4)

«η ομάδα των ανθρώπων η οποία ίσως ήμουν και τυχερός που ήταν αυτή η συγκεκριμένη ομάδα και όχι κάποια άλλη» (Σ5)

Ως θετική εμπειρία αναφέρθηκε επίσης η ευελιξία και η ικανότητα που δίνεται σε έναν επαγγελματία μέσα από την εφαρμογή της μεθοδολογίας της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας να δουλέψει το ίδιο αποτελεσματικά με όλες τις ηλικίες καθώς είναι περισσότερο μια φιλοσοφία ζωής παρά μια στεγνή βιβλιογραφική γνώση. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκε το εξής:

«... μια μεθοδολογία πολύ ταιριαστή για όλες τις ηλικίες θεωρώ, δηλαδή μπορείς να το εφαρμόσεις και σε παιδιά και σε ενήλικες αλλά και στην ουσία είναι ένας τρόπος ζωής» (Σ3)

Επιπρόσθετα, ο τρόπος που ήταν οργανωμένη η εκπαίδευση δηλαδή το ότι γινόταν στην εξοχή και ενείχε την συγκατοίκηση των εκπαιδευόμενων σε μια αγροικία μοιάζει να είχε θετική επίδραση στις εμπειρίες των μελών είτε γιατί έδινε τη δυνατότητα να ξεφύγει κανείς από μια πιεστική καθημερινότητα και να το ζήσει σαν εκδρομή είτε γιατί σε έφερνε κοντά με τη φύση και όλο αυτό ήταν τελικά κάτι παραπάνω από μια απλή εκπαίδευση με την κλασική έννοια της. Η ευκαιρία να δρουν, να βιώνουν, να συμμετέχουν ενεργά είτε συζητώντας είτε σωματικά με θεατρικές τεχνικές κλπ ήταν καθοριστικής σημασίας ενώ τελικά μοιάζει ο βιωματικός τρόπος εκπαίδευσης να ήταν ουσιαστικός. Οδηγούσε στη μάθηση και στη βελτίωση των δεξιοτήτων/ικανοτήτων σταδιακά χωρίς πίεση. Πιο συγκεκριμένα αναφέρθηκαν τα εξής:

«...έχει ένα πολύ μεγάλο κομμάτι βιωματικό το ότι σταδιακά αισθάνθηκα ότι απέκτησα ικανότητες και δεξιότητες χωρίς να το επιδιώκω» (Σ6)

«... τα πρώτα χρόνια της εμπύχωσης έτσι, τα δύο πρώτα χρόνια... ναι των εμπυχωτών.. μου άρεσε πάρα πολύ που ήταν βιωματική ένα, μου άρεσε πάρα πολύ το ότι δουλεύαμε σε ομάδα με την οποία δεθήκαμε και πάρα πάρα πολύ [...] μου άρεσε πάρα πολύ το θεωρητικό κομμάτι που εντάξει ο Κώστας ο Μπακιρτζής το κατείχε πάρα πολύ καλά και μας το δίδαξε και καλά [...]γενικά η μέθοδος που κούμπωσε με τη δική μου έτσι στάση ζωής σε πολλά πράγματα. Η φιλοσοφία... η φιλοσοφία ... κούμπωσε έτσι με μένα πάρα πολύ και με την δουλειά» (Σ7)

«... η εκπαίδευση γινόταν σε έναν χώρο όπου μια ομάδα ανθρώπων ζούσε μαζί για τρεις μέρες και αυτό γινόταν επί 5 χρόνια και αυτό γινόταν ανά τρίμηνο ή ανά δίμηνο [...] μεταφερόμουν σε ένα χώρο ο οποίος ήταν για μένα πολύ μακριά από

όλα τα πράγματα την καθημερινότητα τη δουλειά τα προβλήματα και λοιπά και αυτό ήταν ιδιαίτερα βοηθητικό μαζί με το τρόπο που γινόταν η εκπαίδευση [...] σα βίωμα μοναδικό και αυτό με βοήθησε πάρα πολύ , πολύ γρήγορα συγκριτικά για τα δικά μου δεδομένα» (Σ5)

5.4.1.2 Αρνητικές εμπειρίες

Για τους ερωτώμενους οι αρνητικές εμπειρίες έγκεινται περισσότερο σε εμπειρίες που τους δυσκόλεψαν κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής τους πορείας και όχι τόσο σε βιώματα αρνητικού περιεχομένου που περιορίζουν την συναισθηματική και ψυχική εξέλιξη των ανθρώπων. Σε μερικές περιπτώσεις φάνηκε πως ακόμη και αν οι ερωτώμενοι έζησαν δύσκολες στιγμές συμπερασματικά δεν ήθελαν να σταθούν ιδιαίτερα σε αυτές είτε γιατί δεν τις θεωρούσαν σημαντικές είτε γιατί όπως ανέφεραν, δυσκολίες και προβλήματα υπάρχουν σε όλα τα προγράμματα δίνοντας έτσι έμφαση στα θετικά που πρέπει κανείς να κρατά και να προχωρά παρακάτω.

«..κρατώ ας πούμε αυτά που μου άρεσαν και το ότι είναι μια μεθοδολογία που μπορώ να την εφαρμόσω σε πολλά πεδία, αυτό έχει σημασία. Τώρα προβλήματα παντού υπάρχουνε» (Σ3)

«...δεν μου άρεσε κάτι ... δεν ξέρω αυτή τη στιγμή να πω κάτι» (Σ6)

Στην περίπτωση των αρνητικών εμπειριών ή των εμπειριών που τους δυσκόλεψαν οι συμμετέχοντες μίλησαν για τη δομή του προγράμματος και την ελευθερία που αυτό προσφέρει στους εκπαιδευόμενους. Αυτή η κατάσταση ελευθερίας και αυτοδιαχείρισης φαίνεται πως ήταν πρωτόγνωρη και συχνά επηρέαζε – και θα μπορούσε να επηρεάζει ακόμη περισσότερο – την πορεία της ομάδας. Οι εκπαιδευόμενοι δεν ήταν συνηθισμένοι στην ελευθερία επιλογών εξαιτίας του δασκαλοκεντρικού προτύπου που είχαν

μεγαλώσει και η παρουσία των εκπαιδευτών αποδομούσε την έννοια της Αυθεντίας που γνωρίζει καλύτερα και αποφασίζει. Με τον τρόπο αυτό η ομάδα έπρεπε να αναλαμβάνει ενεργό ρόλο και να διαχειρίζεται με περισσότερη σοφία της προβληματικές καταστάσεις, αναλαμβάνοντας μέρος των ευθυνών. Πιο συγκεκριμένα ανέφεραν:

«..θέλει ιδιαίτερη προσοχή είναι το ότι επειδή ακριβώς δίνει χώρο και αυτό περιλαμβάνεται στη μέθοδο [...] στους ανθρώπους πολλές φορές οι άνθρωποι δεν μπορούν να αξιολογήσουν μέχρι που χρειάζεται να δράσουν και με ποιο τρόπο[...] δημιουργούνται δυσκολίες που ενδεχομένως οι εντάσεις που προκαλούν είναι δύσκολα διαχωρίσιμες .... και επειδή ακριβώς δεν υπάρχει ο εμψυχωτής παύλα ηγέτης από τον οποίο συνήθως ζητάμε να διευθετήσει τέτοια πράγματα και καλείται η ομάδα να διαχειριστεί όλη αυτή τη κατάσταση πολλές φορές δεν είναι μέσα νομίζω ότι δεν εμπεριέχεται και στην στον τρόπο που έχουμε μεγαλώσει και εκπαιδευτεί η ενεργή συμμετοχή»(Σ1)

«...νιώθω πολύ τυχερή για την ομάδα που ήμουν και δεν έχω ακούσει κάποιον (από την ομάδα) να μην νιώθει τυχερός για αυτή την εκπαίδευση αλλά θεωρώ ότι είναι ένας παράγοντας αστάθμητος του ποιοι άνθρωποι είναι αυτοί που επιλέγουν να κάνουν την εκπαίδευση. Οι δυναμικές της ομάδας παίζουν ρόλο γιατί ακριβώς ο εμψυχωτής δεν θα την καπελώσει την ομάδα θα αναδυθούν οι δυναμικές που αναπτύσσονται μεταξύ των ατόμων» (Σ4)

Παράλληλα ο βιωματικός χαρακτήρας της εκπαίδευσης και η προσωπική εμπλοκή ή η προσωπική έκθεση που είχε χαρακτηρίστηκε ως διαδικασία δύσκολη και ιδιαίτερη. Δεν ήταν εύκολο αυτός ο νέος, ξένος τρόπος εκπαιδευτικής ύπαρξης να βρει άμεσα τη θέση του στη συνείδηση των συμμετεχόντων. Χρειάστηκε πολλή προσωπική δουλειά. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε:

«...κοίτα όλο αυτό δεν ήταν εύκολο . Δηλαδή κερδήθηκαν πράγματα με αφετηρία αυτή την εκπαίδευση [...] στο προσωπικό , στο προσωπικό ψυχολογικό στις σχέσεις. Αυτό δεν ήταν εύκολο πάντα. Ε γιατί πολλές φορές ας πούμε με

κατέκλυσε όλο αυτό , ήταν πολύ έντονη εμπειρία. Γιατί κάπως ήταν και πρωτόγνωρη, ήταν πολύ πρωτόγνωρο όλο αυτό και ήταν πολύ δύσκολο να πάρει τη θέση του στη ζωή μου» (Σ2)

Παρόλα αυτά, όσο δύσκολη και αν χαρακτηρίστηκε η διαδικασία φαίνεται πως η παρουσία των εκπαιδευτών και των υπόλοιπων μελών να ήταν ουσιαστική. Ήταν πάντα παρόντες και συνόδευαν το άτομο στις εσωτερικές αλλαγές, μειώνοντας τα πιθανά αισθήματα φόβου, αγωνίας που αναδύονταν από τις βαθιές προσωπικές εσωτερικές αλλαγές που πραγματοποιούνταν. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν τα εξής:

«Υπήρξαν δύσκολες στιγμές λόγω της έντασης των αλλαγών και της διαδικασίας ωστόσο και πάλι θεωρώ ότι μέσα από τις δυσκολίες και πάλι ήταν θετικό και σαν αποτέλεσμα βλέποντάς το αλλά και το ότι στη πορεία και στις δυσκολίες δεν ήμουν ποτέ μόνη. Δηλαδή ένιωθα ότι είχα ανθρώπους να απευθυνθώ ακόμη και όταν ζοριζόμουν» (Σ2)

«...παρόλο που όπως είπα ένιωθα έτοιμος ας πούμε και μπήκα μέσα σε όλο αυτό παρόλα αυτά υπήρχαν άμυνες σε μένα πολλές , εντάξει; Από τον τρόπο που μεγάλωσα και μετά οπότε νομίζω ότι το να πέσουν αυτά , όλες αυτές οι άμυνες και οι υπεράμυνες που ενδεχόμενα είχα ήταν ένα κομμάτι που με δυσκόλεψε αλλά ήταν και πρόκληση δηλαδή νομίζω ότι όσο και αν με δυσκόλευε εγώ τόσο περισσότερο ήθελα να είμαι εκεί και να μπαίνω πιο μέσα» (Σ5)

Υπήρξε ωστόσο αναφορά όπου φαίνεται ένας προβληματισμός σχετικά με το πόσο πρέπει να εμπλέκονται οι εκπαιδευτές. Ποιο είναι το όριο και μέχρι που μπορεί ένας εκπαιδευτής να συμμετέχει ενεργά χωρίς να επηρεάσει αρνητικά την ομάδα ή το κλίμα που επικρατεί σε αυτή.

«..που δεν μου άρεσε ήταν το ότι η προσωπική εμπλοκή, η πολύ προσωπική εμπλοκή των εκπαιδευτών με τους εκπαιδευόμενους ας το πω έτσι, σε σημείο που δημιουργούσανε ρε παιδί μου πώς να το πω μέσα στην ομάδα, ξέρεις από

ένα σημείο και μετά χάλασε το κλίμα της ομάδας να στο πω έτσι, αυτή η προσωπική εμπλοκή πέρα από το όριο για μένα» (Σ7)

Η επιθυμία να υπάρχει στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα περισσότερη ενασχόληση με τη θεωρία της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας ήταν επίσης ένα στοιχείο που αναφέρθηκε ενώ μια ακόμη αναφορά υπήρξε και για τις ποικίλες εκπαιδευτικές υποχρεώσεις που ενείχε η δομή του προγράμματος. Οι εργασίες, η οργάνωση ημερίδων, η εμπύχωση ομάδων οι εκδηλώσεις κ.ά. μοιάζει πως παρά τη γενικότερη ελευθερία που προσέδιδε η μεθοδολογία της εκπαίδευσης δυσκόλεψαν τον συμμετέχοντα.

«...αυτό που δεν μου άρεσε ήταν το ότι.. [...] λίγη περισσότερη θεωρία» (Σ7)

«...κάποια στιγμή με δυσκόλεψε το κομμάτι που είχε να κάνει με ας το πω έτσι πολύ γενικά και πάλι με εισαγωγικά πολλά εισαγωγικά, υποχρεώσεων που απέρρεαν από το κομμάτι της εκπαίδευσης [...] ο ρόλος μου και η συμμετοχή σε ημερίδες [...] δηλαδή το γεγονός ότι έπρεπε να δώσω περισσότερο προσωπικό χρόνο πέρα από το αυστηρό κομμάτι της εκπαίδευσης, νομίζω ήταν, μάλλον αυτό με δυσκόλεψε γιατί δεν είχα συνειδητοποιήσει ότι, ούτε από την αρχή συνειδητοποίησα ούτε στη μέση της εκπαίδευσης τη σημασία αυτού, δηλαδή τη σημασία του να προσφέρω και με έναν άλλο τρόπο για την ομάδα και για το κομμάτι της εκπαίδευσης, πέρα από το να εκπαιδεύομαι εγώ ο ίδιος ήταν δηλαδή η αντίληψη του ότι αυτό ήταν κομμάτι και της δικής μου εκπαίδευσης» (Σ5)

5.4.2 Πρόταση του προγράμματος σε άλλους ενδιαφερόμενους

Στην ερώτηση εάν οι συμμετέχοντες θα πρότειναν την εκπαίδευση στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα σε άλλους ενδιαφερόμενους, οι αναφορές ήταν περισσότερο θετικές και βασιζόταν τόσο στο βίωμα που έζησαν οι ίδιοι ως εκπαιδευόμενοι όσο και στη γενικότερη φιλοσοφία της μεθόδου η οποία αναφέρθηκε ως βοηθητική για όλους ανεξάρτητα της επαγγελματικής τους ιδιότητας. Στα θετικά

στοιχεία αναφέρθηκε επίσης και το σχετικά χαμηλό κόστος της εκπαίδευσης ως ένα σημαντικό παράγοντα που τοποθετείται στα «υπερ» του προγράμματος. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν τα παρακάτω:

«...οπωσδήποτε σίγουρα σε ανθρώπους που ασχολούνται είτε με την εκπαίδευση είτε με την ψυχική υγεία, ανεπιφύλακτα θεωρώ ότι θα ήταν μια ειδίκευση πολύ χρήσιμη για αυτούς . Από κει και πέρα σε οποιονδήποτε άλλον γιατί θεωρώ ότι αυτός ο τρόπος θέασης της ζωής ουσιαστικά αλλά και το αντικείμενο αυτό καθαυτό αφορά όλους μας και μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε προσωπικό επίπεδο και να εμπλουτίσει οποιαδήποτε δουλειά και εργασιακό χώρο οπότε θα ήμουν πολύ κάθετη σε ανθρώπους , ξέρεις εκπαιδευτικούς , ψυχολόγους κλπ αλλά από κει και πέρα θα το συνιστούσα στον οποιοδήποτε» (Σ2).

«Ναι ήδη το έχω κάνει γιατί θεωρώ ότι μπορείς να μάθεις πράγματα μέσα από αυτά που είδα όλα αυτά τα χρόνια και γιατί όλοι μπορούν να ακουμπήσουν επάνω της έτσι σαν δηλαδή και δουλεύεις προσωπικά τον εαυτό σου αλλά και μαθαίνεις και τεχνικές» (Σ3)

«Ναι σίγουρα θα πρότεινα. Γιατί εμένα με βοήθησε πάρα πολύ , νομίζω θα εξηγούσα το γιατί με βοήθησε εμένα ο καθένας βέβαια είναι δια... είναι ξεχωριστή οντότητα [...] νομίζω ότι θα μιλούσα για μένα , το τί βοήθησε εμένα θα το έκανα δηλαδή προσωπικό, αυτό το μοίρασμα σε σχέση με το αν θα το πρότεινα σε κάποιον άλλον» (Σ5)

«Ναι έχω προτείνει σε..αρκετά άτομα... ε γιατί πιστεύω ότι είναι μια μέθοδος που... ένα βοηθάει πολύ σημαντικό για μένα στην έξοδο από την ψυχολογικοποίηση δηλαδή έχει μια προσέγγιση η οποία είναι πιο βαθιά υπαρξιακή ας πούμε θα την χαρακτήριζα, φεύγει δηλαδή από ένα τεχνικό κομμάτι... πιστεύω ότι δίνει πολλά εφόδια σε αυτόν που θέλει να δουλέψει ανοίγει τις σκέψεις σε ένα ευρύ πλάσμα... φάσμα... βιβλιογραφίας... και γενικά πιστεύω ότι είναι επίσης μια έντιμη σχέση με το κόστος μια προσέγγιση έντιμη σε σχέση με το κόστος και τα αποτελέσματα δεν είναι εμπορευματοποιημένη εκπαίδευση δηλαδή» (Σ6).

Εκτός από τις ξεκάθαρα θετικές αναφορές υπήρξαν ωστόσο και προβληματισμοί σχετικά με το κατά πόσο τελικά μπορεί εκπαιδευτικά να ταιριάζει σε όλους ή όχι. Οι απόψεις χωρίστηκαν περισσότερο στην εκπαιδευτική απήχηση που έχει η μέθοδος και στις αρχές που πρεσβεύει. Μεθοδολογικά ο βιωματικός χαρακτήρας της και η έκθεση που έχει μέσα από τη διαδικασία της προσωπικής ανάπτυξης αναφέρεται από τους ερωτώμενους ως ένας παράγοντας που ενδεχομένως κάνει την εκπαίδευση να μην ταιριάζει με όλους τους ανθρώπους. Πιο συγκριμένα είπαν:

«...δηλαδή κάποιος ήθελε να εκπαιδευτεί μόνο για καθαρά επαγγελματικούς λόγους [...] χωρίς να έχει τα χαρακτηριστικά του ανθρώπου που θα μπορούσε να αντέξει μια τέτοια διαδικασία, γιατί είναι μια διαδικασία που ζορίζει, είναι λίγο ζόρι έχει πολύ έκθεση, ναι θα το πρότεινα αλλά ξέρεις λαμβάνοντας υπόψη και τον άλλον κάποιους θα τους ωθούσα πραγματικά γιατί αν είχα την εικόνα ότι θα τους ταίριαζε [...] την εκπαίδευση συγκεκριμένα νομίζω δε θα το πρότεινα σε όλους θα το πρότεινα σε αυτούς που πίστευα εγώ ότι θα τους ταίριαζε.» (Σ1)

«...δεν νομίζω ότι είναι για όλους αυτή η εκπαίδευση. Είναι για κάποιον που αν ενημερωθεί και δει τι είναι θα πει «αυτό με ενδιαφέρει» [...] Το δεν είναι για όλους το είπα γιατί είναι μια εκπαίδευση που απέχει πολύ από αυτό που ξέρουμε ως εκπαίδευση.. από το στερεότυπο. Δηλαδή αν κάποιος προσδοκεί το στερεότυπο θα ματαιωθεί. Ναι ναι... οπότε δηλαδή κάποιος πρέπει να είναι πολύ καλά ενημερωμένος για να την ξεκινήσει την εκπαίδευση, πιστεύω, και να μην περιμένει μια διδασκαλία στερεοτυπική» (Σ4)

Από την άλλη οι βασικές αρχές της μεθόδου αναφέρθηκαν ως ενδιαφέρουσες και φιλικές προς κάθε άτομο ειδικά όταν αυτό επιθυμεί να συμμετέχει σε δράσεις του προγράμματος χωρίς οπωσδήποτε να εκπαιδευτεί σε αυτές.

«...αν και είδα σε όλα αυτά τα χρόνια και ειδικά όχι μέσα από την εκπαίδευση αλλά μέσα από τις άλλες δραστηριότητες να ξεκλειδώνουν άνθρωποι οι οποίοι

ήταν έτσι πολύ κλειστοί παρόλα αυτά για την εκπαίδευση όχι για τις δραστηριότητες αυτές θα τις πρότεινα ανεπιφύλακτα στον καθένα» (Σ1)

Τέλος υπήρξε μια αναφορά που έδωσε μια διαφορετική χροιά στο παρόν ερώτημα. Αρχικά αναφέρει πως δε θα το πρότεινε το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε κάποιον αλλά θα αρκούνταν στο να παραθέσει τα στοιχεία που θεωρεί σημαντικά και να αφήσει την επιλογή στον άλλο χωρίς να προτείνει ή να αποθαρρύνει τη συμμετοχή του.

«... δε ξέρω δε θα πρότεινα τίποτα. Δε θα το πρότεινα. Ναι ναι.. βασικά αν .. αν.. θα έλεγα σε κάποιον τι είναι η NDI , πως είναι τα πράγματα και από κει και πέρα θα τον άφηνα μόνος του να αποφασίσει αν θέλει να μπει ή όχι» (Σ7).

5.4.3 Μελλοντικά σχέδια εκπαίδευσης για τους συμμετέχοντες

Η μελλοντική εκπαιδευτική πορεία των συμμετεχόντων ποικίλει. Υπήρχαν αναφορές που έδειξαν πως η συνέχεια της εκπαίδευσης στη μέθοδο της Παρεμβαίνουσας Μη Κατεθυντικότητας είναι σημαντική και πως παρά την ανοικτή διάθεση να εκτεθούν και σε άλλες εμπειρίες ο βασικός τους άξονας θα κινείται πάντα γύρω από αυτήν. Η γενικότερη φιλοσοφία της μεθόδου φαίνεται σε αυτές τις τοποθετήσεις να είναι ουσιαστική εξαιτίας του τρόπου που εναρμονίζεται με τις προσωπικές τους πεποιθήσεις. Ομοίως σημαντικό μοιάζει να είναι και το ενδιαφέρον να εντυφλήσουν στο θεωρητικό υπόβαθρο της προσέγγισης. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν τα εξής:

«Όχι νομίζω ότι μου ταιριάζει πάρα πολύ και τώρα πλέον [...] θεωρητικά τουλάχιστον έχω κατακτήσει πολύ λίγα πράγματα ... σε θεωρητικό επίπεδο οπότε μου δίνει ένα ενδιαφέρον το να συνεχίσω να μελετήσω πιο συστηματικά τη θεωρία της NDI» (Σ1)

«...θα ήθελα να συνεχίσω και συνεχίζω στους κόλπους της NDI γιατί μου πάει ο τρόπος δουλειάς και γιατί τον πιστεύω γιατί τον έχω δει να λειτουργεί σε μένα και σε άλλους, ωστόσο είμαι ανοικτή και σε άλλα εργαλεία.[...] τη θεωρώ μια ευρύτερη φιλοσοφία και ιδέα» (Σ2)

«Κοίταξε νομίζω ότι πλέον ο βασικός μου άξονας θέλοντας και μη και από τα βιώματα είναι η NDI αλλά θεωρώ πάντα το να είσαι ανοικτός σε άλλα πράγματα πολύ σημαντικό, αλλά σαν άξονα προσωπικά εγώ έχω την NDI» (Σ3)

Ορισμένοι συμμετέχοντες έδειξαν ενδιαφέρον να εκπαιδευτούν μελλοντικά σε διαφορετικές θεραπευτικές προσεγγίσεις, είτε γιατί έχουν πλέον μια ικανοποιητική συνολική εικόνα για τη μεθοδολογία της προσέγγισης είτε γιατί κουράστηκαν και επιθυμούν να ασχοληθούν με κάτι καινούριο. Χαρακτηριστικά ωστόσο όπως αναφέρθηκε φαίνεται πως η εκπαίδευση στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα με κάποιο τρόπο από μόνη της να ωθεί αργότερα σε νέες επιθυμίες και κίνητρα μάθησης ακριβώς εξαιτίας του εμπλουτισμού των ψυχικού κόσμου - ψυχικά κύτταρα- των εκπαιδευομένων. Αντίστοιχα ενδιαφέρον παρουσιάζει για ορισμένους η δυνατότητα βελτίωσης της κριτικής τους ικανότητας μέσα από τη γνώση που συνθέτει και συνδυάζει τις θεραπευτικές προσεγγίσεις μεταξύ τους. Πιο συγκεκριμένα ανέφεραν τα παρακάτω:

«..παρακολουθώ και άλλες μεθόδους. [...] Ο λόγος που το κάνω είναι ότι διευρύνω τις γνώσεις μου , ανοίγω το πεδίο μου.. καμιά φορά βέβαια είναι και λίγο..μια δυσπιστία πολλές φορές [...] να δω και μια άλλη... άποψη προτού καταλήξω σε ένα αποτέλεσμα ότι έτσι είναι τα πράγματα ας πούμε... δηλαδή έχω ανάγκη από ένα καμιά φορά από ένα... ένα πλαίσιο εξήγησης που να με καλύψει» (Σ6)

«...τώρα πια ας πούμε μου βγαίνει να μάθω και άλλα πράγματα [...] όσο μαθαίνεις και άλλα πράγματα και προσπαθείς να τα ταιριάξεις είναι πιο ωραίο, για μένα τουλάχιστον [...] δεν μένω τώρα σε αυτό δηλαδή νομίζω είναι κίολας

αυτό που λέει η NDI ότι στην ουσία σου ... σαν να παράγονται επιθυμίες και ψυχικά κύτταρα που κάπως σε ωθούν σε άλλα πράγματα δηλαδή τώρα ας πούμε έχω ανάγκη να εκπαιδευτώ και να μάθω και άλλα πράγματα , δεν μένω στα ίδια. Οπότε πέτυχε το σκοπό της ...» (Σ3)

«Δεν νομίζω ότι θα ήμουν αντίθετος για να παρακολουθήσω κάποιες άλλες μεθόδους [...] θα με ενδιέφερε να βρεθώ σε μια ομάδα gestalt , για να δω πως δουλεύει αυτό γιατί είναι ένα κομμάτι το οποίο κάτι μου λέει. Επομένως δε θα ήμουν αντίθετος απέναντι σε κάποια άλλη εκπαίδευση» (Σ5)

«...θα προτιμούσα δηλαδή, αυτό που είχα σκεφτεί και το έχω σκεφτεί απλά είπα φέτος να ξεκουραστώ είναι λίγο να κάνω περισσότερο {..} ήθελα να κάνω αυτό που είπες Gestalt δηλαδή στο «εδώ και τώρα» και σωματικά πράγματα» (Σ7)

«... βαριέσαι νομίζω είναι λογικό γιατί εξελίσσεσαι θέλεις να μαθαίνεις και άλλα πράγματα από άποψη ότι μετά θες να μάθεις και το τελείως διαφορετικό γιατί τότε μπορείς να κάνεις και κριτική στο άλλο ίσως βλέπεις πιο ανοικτά και άλλα πράγματα μετά» (Σ3).

Αξίζει να σημειωθεί εδώ πως σε καμία αναφορά δεν υπήρξε άρνηση ή έλλειψη διάθεσης για περαιτέρω εκπαίδευση.

5.5 Δ' άξονας: Συμπεράσματα και προτάσεις

Τα γενικότερα συμπεράσματα και οι προτάσεις των συμμετεχόντων στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας χωρίστηκαν σε τρεις υποκατηγορίες οι οποίες αφορούσαν το κομμάτι της εκπαίδευσης που φαίνεται να είχε περισσότερο ενδιαφέρον, το κομμάτι που εμφάνισε λιγότερο ενδιαφέρον και σε πιθανές προτάσεις των συμμετεχόντων με σκοπό τη βελτίωση του προγράμματος. Συγκριμένα σε κάθε υποκατηγορία καταγράφηκαν τα εξής:

5.5.1 Το πιο ενδιαφέρον σημείο του προγράμματος

Ο βιωματικός χαρακτήρας της εκπαίδευσης αναφέρθηκε από αρκετούς εκπαιδευόμενους ως ένα βασικό χαρακτηριστικό της μεθόδου. Το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες διέμεναν μαζί για όσες μέρες διαρκούσε η εκπαίδευση σε μια αγροικία, βιώνοντας παράλληλα με τη συγκατοίκηση και την όλη εκπαιδευτική διαδικασία σε ομάδα, υπογραμμίστηκε ως ένα σημαντικό κομμάτι της εκπαίδευσης που συγκεντρώνει μεγάλο ενδιαφέρον και παράλληλα τη διαφοροποιεί από τις άλλες υπάρχουσες εκπαιδεύσεις. Συγκεκριμένα είπαν:

«Αυτό που θεωρώ πολύ ενδιαφέρον και ωραίο, είναι το βιωματικό τους χαρακτήρα ότι είναι βιωματικό δηλαδή ότι η εκπαίδευση γίνεται σε μια αγροικία εκτός Θεσσαλονίκης, γίνεται μέσα στην ομάδα αυτό δηλαδή για μένα αυτό είναι που την διαφέρει από όλα. Από όλες τις άλλες εκπαιδεύσεις» (Σ7)

«Το ότι ζούσαμε μαζί και στο ότι δεν μιλούσαμε μόνο είχε πολύ κομμάτι για σωματικό και.. δραστηριοτήτων και θεατρικό και.. βόλτα στη φύση [...] το ότι φεύγαμε εκτός πόλης και το ότι μέναμε σε ένα σπίτι κάποιιοι άνθρωποι μαζί ...Όλο αυτό το πράγμα δεν ήτανε μια... ένα κουβεντολόι» (Σ4)

«...μένα σαν να μεταφερόμουν σε ένα χώρο ο οποίος ήταν για μένα πολύ μακριά από όλα τα πράγματα την καθημερινότητα τη δουλειά τα προβλήματα και λοιπά και αυτό ήταν ιδιαίτερα βοηθητικό μαζί με το τρόπο που γινόταν η εκπαίδευση» (Σ5)

Υπήρξε ωστόσο καταγραφή που ανέφερε τον τόσο ομαδικό χαρακτήρα της εκπαιδευτικής διαδικασίας με τη διαμονή των 15 ατόμων ίδιο σπίτι για κάποιες μέρες ως δύσκολο καθώς μπορεί για έναν εσωστρεφή άνθρωπο να είναι έντονη και κατακλυσμιαία.

«...εγώ δεν είμαι πολύ κοινωνικός μερικές φορές θέλω λίγο την ησυχία μου οπότε καμιά φορά αυτό το ομαδικό, αυτό το ομαδικό καμιά φορά είναι λίγο... είναι κατακλυσμαίο ναι ναι για μένα» (Σ6)

Επιπρόσθετα το βιωματικό κομμάτι της εκπαίδευσης αναφέρθηκε ως εξαιρετικά σημαντικό για τη διατήρηση του ενδιαφέροντος των συμμετεχόντων στην εκπαίδευση. Όπως καταγράφηκε αυτό οφείλεται αφενός στο ότι μεθοδολογικά ενασχολούνταν με θέματα που τους αφορούσαν άμεσα (σχέσεις, προβλήματα, προσωπικές δυσκολίες) αφενός όμως η θεωρία ερχόταν πάντα δεύτερη του βιώματος. Έτσι το ενδιαφέρον των εκπαιδευόμενων να συνδέσουν αυτό που ζούσαν με το θεωρητικό υπόβαθρο αυξανόταν. Η θεωρία δεν διδασκόταν με τον κλασικό τρόπο των διαλέξεων. Η μετάδοση της γνώσης δεν γινόταν δασκαλοκεντρικά μεταφέροντας απλά πληροφορίες που μπορεί αργότερα να περνούσαν απαρατήρητες. Η θεωρία περνούσε μέσα από το βίωμα της ομάδας, του συμμετέχοντα και αυτό είχε ως αποτέλεσμα την κινητοποίηση του συναισθήματος του εκπαιδευόμενου. Ότι διδασκόταν τον αφορούσε άρα και κινητοποιούσε το ενδιαφέρον του για μάθηση χωρίς να φαίνεται ότι καταβάλλει κόπο. Πιο συγκεκριμένα καταγράφηκαν τα εξής:

«...μου άρεσε πάρα πολύ είναι το ότι η θεωρία έπεται της πράξης και του βιώματος» (Σ1)

«μέθοδος βιωματική το ότι επιλέγει να μεταφέρει καταρχήν το βίωμα και μετά να πλαισιωθεί με τη θεωρία τούτο θεωρώ πάρα πολύ σημαντικό γιατί έχουμε μάθει και από το σχολείο και από το πανεπιστήμιο σε θεωρητικές διαλέξεις και μαθήματα και που πολλές φορές ξεχνιούνται μένουν καλά κρυμμένα κάπου στη μνήμη πίσω πίσω γιατί δεν έχουν προκαλέσει με κανένα τρόπο τη συγκίνησή μας

[...]Δεν ήταν αποκομμένο το προσωπικό μας στοιχείο οπότε ακόμη και η θεωρία με αυτό το τρόπο μπορούσε να με συγκινήσει» (Σ2)

«...η ομάδα που ζούσε μαζί το διάστημα που εκπαιδευόταν, ήταν δυο πολύ ωραία χαρακτηριστικά μου άρεσε φυσικά όπου υπήρχε δε θα το πω διάλεξη όπου υπήρχε αναφορά στη μέθοδο ή στους χμ.... στην ιστορία σε όλα αυτά που είχαν να κάνουν με τη μέθοδο αυτή, ακόμη και αυτό το κομμάτι, δινόταν με πολύ ιδιαίτερο τρόπο που μου ταίριαζε πάρα πολύ» (Σ5)

«...έχει ένα πολύ μεγάλο κομμάτι βιωματικό το ότι σταδιακά αισθάνθηκα ότι απέκτησα ικανότητες και δεξιότητες χωρίς να το επιδιώκω» (Σ7)

«...έφυγε το άγχος ότι πρέπει να μάθω και ότι είμαι σε μια εκπαιδευτική διαδικασία και συνειδητοποίησα ότι καθώς είμαι στην εκπαιδευτική διαδικασία μαθαίνω αλλά κυρίως τελικά αλλάζω [...] για το επαγγελματικό ότι όσο δουλεύω τον εαυτό μου μπορώ και δουλεύω με τους ανθρώπους [...] αυξάνεται και η δεξιότητά μου με τους ανθρώπους [...] πλέον δεν είχε άγχος ..ήταν μια προσωπική εξέλιξη πάνω σε μένα» (Σ7)

Ο βιωματικός τρόπος εκπαίδευσης επίσης έδωσε τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να ζουν τη θεωρία και πολλές φορές να έρχονται οι ίδιοι στη θέση του ανθρώπου που αιτείται ψυχολογικής υποστήριξης. Βιώνουν δηλαδή ακόμη και τη δυσκολία να εκτεθείς συναισθηματικά σε μια ομάδα, εκφράζοντας τις όποιες δυσκολίες πιθανόν αντιμετωπίζεις.

«...θεωρία..στην ουσία τα βιώνεις... ναι μεν το θεωρητικό αλλά στην πραγματικότητα όλο αυτό το ζεις. Όταν μπαίνεις μέσα σε μια ομάδα και έρχεσαι και συ σε μια δυσκολία το να μιλήσεις, το να εκτεθείς, το να βοηθήσεις, το να πώς θα επαναδιατυπώσεις, στο να.. όλα αυτά τα κάνεις μέσα από την πράξη όντας μέλος της ομάδος, οπότε αυτό το θεωρώ πολύ σημαντικό , θεωρώ ότι διαφέρει» (Σ7).

Σημαντική αναφορά έγινε και σε βασικές αρχές της φιλοσοφίας της μεθόδου που διερευνάται και οι οποίες διέπνεαν ολόκληρη τη δομή της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Ο σεβασμός, η αποδοχή, η ελευθερία, η έλλειψη επιβολής, η μη κατευθυντικότητα, η αίσθηση του «ανήκειν», ήταν ορισμένα από τα στοιχεία που καταγράφηκαν ως σημαντικά και ενδιαφέροντα. Πιο συγκεκριμένα είπαν:

«...Η έννοια της αποδοχής, του σεβασμού...» (Σ1)

«...στις ομάδες σημασία είχε το πως είμαστε , που βρισκόμαστε τι επιθυμούμε και όλο αυτό πλαισιωμένο με αποδοχή και το άκουσμα του ποιος είμαι τι επιθυμώ...» (Σ2)

«...τρόπος έτσι διευκόλυνσης του τι έχει να δώσει αυτή η ομάδα.... δηλαδή νομίζω ότι στέκομαι πολύ στην μη κατευθυντικότητα της κατάστασης» (Σ4)

«θεωρώ ότι είναι μια εμπειρία που ο καθένας την .. με πάρα πολλά βιώματα και αυτό είναι ένας πλούτος για τον καθένα και ο καθένας νομίζω έχει την ελευθερία να διδαχθεί αυτό που του ταιριάζει» (Σ4)

«... η Μη Κατευθυντικότητα και [...] πως στέκεσαι δίπλα σε ανθρώπους οι οποίοι εκφράζουν ένα πρόβλημα μια ανάγκη ή οτιδήποτε άλλο» (Σ5)

«..την αποδοχή και... των πραγμάτων όπως είναι δηλαδή την αναγνώριση της επιθυμίας , το κέντρο του ανθρώπου και την αναγνώριση επίσης της ελευθερίας ως του κυρίαρχου σημαντικού στοιχείου του. Χαρακτηριστικού του ανθρώπου ότι η ελευθερία[...]από κει και πέρα..τα υπόλοιπα οργανώνονται γύρω από αυτό» (Σ6)

Αντίστοιχα θετική αναφορά έγινε και στις τεχνικές που χρησιμοποιούνται στην παρεμβαίνουσα μη κατευθυντικότητα και διευκολύνουν την επικοινωνία και την έκφραση σε συνδυασμό με το ότι δεν εστιάζει στο πρόβλημα αλλά ξεκινά από τις δυνατότητες του κάθε ανθρώπου ενισχύοντας τον θετικά.

«..σου δίνει την ευκαιρία να έρθεις σε επικοινωνία με άλλους ανθρώπους με πιο εύκολο τρόπο , δηλαδή διευκολύνει αυτό που λένε την έκφραση και την επικοινωνία [...] σου δημιουργεί μια συνθήκη για να πας στην ουσία και μέσα από αυτό μετά αρχίζουν και βγαίνουν και άλλα πράγματα. Δεν ξεκινάει δηλαδή από το πρόβλημα , ξεκινάει από ωραίες αρχές. Να είσαι μια ομάδα, ένα σύνολο που είναι ωραίες αρχές , βασική ανάγκη των ανθρώπων» (Σ3)

Η ενεργοποίηση και η ουσιαστική εμπλοκή των ερωτώμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία ήταν επίσης από τα πιο βασικά στοιχεία που αναφέρθηκαν. Τα μαθήματα και η δομή του προγράμματος σχετιζόταν άμεσα από τις επιθυμίες και «τα θέλω» των μελών οπότε και η εκπαίδευση συνδεόταν άμεσα και προσωπικά με τον καθένα, ενισχύοντας το ενδιαφέρον για μάθηση και συμμετοχή χωρίς να επιβάλλεται κάποια μορφή στείρας γνώσης. Η παρουσία του κάθε εκπαιδευόμενου φαίνεται να είχε σημασία στη ροή του εκπαιδευτικού προγράμματος. Τούτο φαίνεται πως δεν ενίσχυε μόνο το ενδιαφέρον να εμπλακούν. Ενίσχυε παράλληλα και τη προσωπική ανάπτυξη τους καθώς βίωναν σε πραγματικό χρόνο συνθήκες αποδοχής, σεβασμού και κατανόησης των προσωπικών αναγκών τους. Ήταν ενεργοί και παρόντες. Η γνώμη τους είχε βαρύτητα, είχε χώρο έκφρασης και οι εκπαιδευτές μαζί με τα υπόλοιπα μέλη λάμβαναν υπόψη τις επιθυμίες στην εκπαιδευτική διαδικασία καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος.

«... μας γίνονταν προτάσεις με βάση τις επιθυμίες μας , οι οποίες δεν ήταν μόνο να διαβάσουμε συγκεκριμένα πράγματα ή να γράψουμε συγκεκριμένα πράγματα αλλά αφορούσαν τις σχέσεις μας τον εαυτό μας τα ενδιαφέροντα μας οπότε κάπως κούμπωνε η εκπαίδευση με έναν τέτοιο τρόπο πάνω μας» (Σ2)

«... ότι είναι το δημιουργικό.. ότι δεν.. δεν γίνεται να βαρεθείς στην NDI [...] γιατί εμπλέκεσαι και εσύ και καλείσαι να δημιουργήσεις κάτι από κοινού. Οπότε δεν είναι κάτι που λες ωχ τώρα ας πούμε... δηλαδή δεν είναι μια επανάληψη αυτό το πράγμα είναι μια συνεχής δημιουργία» (Σ4)

Για το βαθμό εμπλοκής των εκπαιδευτών με τους εκπαιδευόμενους καταγράφηκαν δυο διαφορετικές τοποθετήσεις. Από την μια έγιναν αναφορές για τη θετική επίδραση της στην εκπαιδευτική διαδικασία καθώς λειτουργεί θετικά στην ενίσχυση των συμμετεχόντων. Από την άλλη υπήρξε αναφορά που μοιάζει να βλέπει, οριακά, την εμπλοκή αυτή ως μη βοηθητική γιατί εν δυνάμει μπορεί να επηρεάσει αρνητικά το κλίμα στην ομάδα.

«περισσότερο ενδιαφέρον ... η εμπλοκή του εκπαιδευτή παύλα θεραπευόμενου παύλα εμπυχωτή» (Σ1)

«...ότι τον Μπακιτζή τον γνώριζα σε αυτές τις συναντήσεις ενώ τον θεραπευτή μου δεν τον γνώριζα τόσο ας πούμε.. ήταν παρών δηλαδή και .. υπήρχε ανάμεσα μας τολμηρά[...]θα μπορούσε να είναι σε πολλές προσεγγίσεις.. αυτό» (Σ4)

«...δεν μου άρεσε ήταν το ότι.. η προσωπική εμπλοκή, η πολύ προσωπική εμπλοκή των εκπαιδευτών με τους εκπαιδευόμενους ας το πω έτσι.... σε σημείο που δημιουργούσανε ρε παιδί μου πώς να το πω... μέσα στην ομάδα.., ξέρεις από ένα σημείο και μετά χάλασε το κλίμα της ομάδας να στο πω έτσι.. αυτή η προσωπική εμπλοκή πέρα από το όριο για μένα»

5.5.2 Το λιγότερο ενδιαφέρον σημείο του προγράμματος

Το λιγότερο ενδιαφέρον σημείο της εκπαίδευσης στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα εστιάστηκε σε διαφορετικά σημεία ανάλογα με τις απαντήσεις των ερωτώμενων. Υπήρξαν αναφορές που ανέδειξαν ως μειωμένου ενδιαφέροντος τις εκπαιδευτικές υποχρεώσεις που απέρρεαν από την εκπαιδευτική διαδικασία και αφορούσαν στην υλοποίηση των γραπτών εργασιών. Αυτό δικαιολογήθηκε από τους ερωτώμενους είτε ως έλλειψη προσωπικού κινήτρου είτε γιατί αισθάνονταν ότι

παρέπεμπαν σε συμβατικές μορφές εκπαίδευσης. Ωστόσο και στις δυο αναφορές γίνεται κατανοητή η ανάγκη ύπαρξης αυτών των υποχρεώσεων διότι ενέχουν εκπαιδευτική αξία και ενδεχομένως να μην υπάρχει άλλος τρόπος υλοποίησης πιο ελεύθερος ή καινοτόμος.

Συγκεκριμένα είπαν:

«Λιγότερο ενδιαφέρον... κάτσε να σκεφτώ... (παύση).. λιγότερο ενδιαφέρον... Γιατί μου έρχεται να πω οι εργασίες (γέλια). Οι εργασίες! Όχι αλλά δεν νομίζω ότι .. μάλλον... πρακτικά φαίνεται να τις θεωρώ λιγότερο ενδιαφέρον γιατί καθυστερώ να τις κάνω αλλά .. ναι ναι ναι τις βρίσκω πολύ ουσιαστικό κομμάτι και αυτές» (Σ4)

«... λιγότερο ενδιαφέρον (παύση) στο κομμάτι της εκπαίδευσης ήταν για μένα με κάτι που παραπέμπει και εξακολουθεί να παραπέμπει στο συμβατικό τρόπο εκπαίδευσης γιατί μπορεί η εκπαίδευση να ήταν έτσι αλλά υπήρχαν και συμβατικά στοιχεία υπήρχαν εργασίες [...] με ενοχλούσαν και εξακολουθούν να με ενοχλούν δηλαδή θα προτιμούσα να έχω έναν πιο ελεύθερο , ακόμη πιο ελεύθερο τρόπο απέναντι στα πράγματα αλλά παρόλα αυτά , εντάξει. Είναι κάποια πράγματα τα οποία ίσως να μην γίνονται με άλλο τρόπο» (Σ5)

Αναφορά έγινε ακόμη στην αδυναμία να ικανοποιηθούν περισσότερες επιθυμίες των συμμετεχόντων κατά τη διάρκεια της εκπαιδευτικής διαδικασίας εξαιτίας της έκτασης που δινόταν κάποιες φορές σε ορισμένα αιτήματα.

«...ότι κάποιες φορές πλατειάζαμε πάρα πολύ και αυτό ενδεχομένως δεν καλύπτονταν, δηλαδή λόγω του χρόνου δεν μπορούσε να καλυφθεί, έτσι όσο το δυνατόν μεγαλύτερη γκάμα επιθυμιών αναγκών» (Σ1)

Σημαντική αναφορά έγινε και στην ισορροπία μεταξύ βιώματος και θεωρητικής κατάρτισης καθώς υπήρξε καταγραφή που υποστηρίζει πως η προσωπική ανάπτυξη

πήρε τελικά μεγαλύτερη έκταση στο πρόγραμμα, λειτουργώντας πλέον επιβαρυντικά της εκπαίδευσης.

«...θα έλεγα ότι το βιωματικό λειτουργεί εις βάρος του θεωρητικού. Ναι θα ήθελα λίγο να στηρίζεται περισσότερο στη θεωρία να συνδέεται γιατί από ένα σημείο και μετά θεωρώ ότι δεν είναι εκπαίδευση, αλλά είναι σαν ομάδα θεραπείας, ας πούμε προσωπικής ανάπτυξης» (Σ7)

Ομοίως σημαντική είναι η καταγραφή μιας συναισθηματικής κούρασης που ανέφεραν ορισμένοι ερωτώμενοι και αφορούσε στην πορεία της εκπαίδευσης μέσα από το πέρασμα του χρόνου. Οι καταγραφές αυτές δικαιολογήθηκαν από τους ίδιους με δύο τρόπους. Ο ένας σχετιζόταν με την εξέλιξη που σου προκαλεί η εκπαίδευση δημιουργώντας σου κίνητρα και προσδοκίες για νέα πράγματα και ο άλλος αφορούσε στη δομή του προγράμματος που παρουσίαζε μια επανάληψη.

«... τώρα με την πάροδο του χρόνου μετά βαριέσαι νομίζω είναι λογικό .... γιατί εξελίσσεσαι θέλεις να μαθαίνεις και άλλα πράγματα από άποψη ότι μετά θες να μάθεις και το τελειώς διαφορετικό γιατί τότε μπορείς να κάνεις και κριτική στο άλλο ίσως βλέπεις πιο ανοικτά και άλλα πράγματα μετά» (Σ3)

«... δεν μένω τώρα σε αυτό δηλαδή νομίζω είναι κιάλας αυτό που λέει η NDI ότι στην ουσία σου ... σαν να παράγονται επιθυμίες και ψυχικά κύτταρα που κάπως σε ωθούν σε άλλα πράγματα δηλαδή τώρα ας πούμε έχω ανάγκη να εκπαιδευτώ και να μάθω και άλλα πράγματα , δεν μένω στα ίδια. Οπότε πέτυχε το σκοπό της (γέλια)» (Σ3)

«... εντάξει από ένα σημείο και μετά.. από ένα σημείο και μετά βαρέθηκα... κουράστηκα [...] Ό,τι είχα μάθει στους εμπυχωτές ήταν και στην ψυχοθεραπεία , τα επόμενα δυο χρόνια, δεν είχε διαφορά δηλαδή ήταν μια επανάληψη που δεν είχε νόημα ας πούμε.. ήταν αρκετό δηλαδή τα δύο χρόνια. Ναι ναι ήταν αρκετό , το παρακάτω δεν είχε κάτι να μου δώσει κάτι καινούριο» (Σ7)

Τέλος υπήρξε αναφορά που δεν εστίασε σε λιγότερο ενδιαφέροντα κομμάτια της εκπαίδευσης διότι με κάποιο τρόπο ότι γινόταν την αφορούσε, προκαλώντας το προσωπικό ενδιαφέρον.

«Λιγότερο ενδιαφέρον (παύση)... (παύση) δεν μου έρχεται κάτι γιατί .. επειδή πάντα ήμουν , ήταν και το δικό μου στοιχείο μέσα εκεί ε... Πάντα υπήρχε ενδιαφέρον να [...]πάντα με αφορούσε αυτό που γινόταν» (Σ2)

5.5.3 Οι προτάσεις των συμμετεχόντων για βελτίωση του προγράμματος

Οι συμμετέχοντες έδειξαν ενδιαφέρον στις προτάσεις τους σχετικά με τη βελτίωση της εκπαιδευτικής διαδικασίας του προγράμματος καθώς στις καταγραφές αναφέρονται αρκετά στοιχεία. Τα δεδομένα θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν αδρά σε δύο υποκατηγορίες στη θεωρητική εμβάθυνση και στη συστηματοποίηση των συναντήσεων

5.5.3.1 Θεωρητική εμβάθυνση

Η θεωρητική εμβάθυνση ήταν μια από τις σημαντικότερες καταγραφές προτάσεων για βελτίωση του εκπαιδευτικού προγράμματος. Οι αναφορές έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες ενδιαφέρονται για περισσότερη εκπαίδευση στη θεωρία της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας με έναν τρόπο πιο συστηματικό και οργανωμένο. Προτάθηκε έτσι να δοθεί μεγαλύτερη βαρύτητα στη θεωρητική πλαισίωση της εκπαίδευσης ώστε να υπάρχει μια ισορροπία μεταξύ βιωματικής εμπειρίας και εκπαίδευσης στο θεωρητικό υπόβαθρο.

«...το βιωματικό να μη λειτουργεί εις βάρος του θεωρητικού όταν πρόκειται για εκπαίδευση , όταν πρόκειται για ομάδα όταν μιλάμε για εκπαίδευση.. αυτό... να έχει.. να είναι ισότιμο βιωματικό – θεωρητικό»(Σ7)

Επειδή το εκπαιδευτικό πρόγραμμα είναι «ανοικτό» σε όλους τους ενδιαφερόμενους χωρίς εκπαιδευτικά κριτήρια ή προϋποθέσεις ένταξης, η ανάγκη εμπλουτισμού της θεωρητικής προσέγγισης κρίνεται εξαιρετικά σημαντική. Διαφορετικά υπάρχει επικινδυνότητα οι άνθρωποι που συμμετέχουν στην εκπαίδευση, ολοκληρώνοντας τις σπουδές τους να υπερεκτιμήσουν τις δυνατότητές τους.

«...χρειάζεται να εμπλουτιστεί το θεωρητικό κομμάτι δηλαδή ...γιατί ας πούμε εκπαιδεύει ... εκπαιδεύονται και άνθρωποι οι οποίοι ας πούμε δεν έχουν μια βασική κατάρτιση οπότε χρειάζεται εκεί πέρα να υπάρχουν μαθήματα και ψυχολογίας και θεωρίες προσωπικότητας [...]μπορεί να δημιουργήσει μια ψευδαίσθηση στον άλλον ότι γίνεται ξέρω εγώ σύμβουλος ή οτιδήποτε χωρίς να έχει βασικές γνώσεις και σε θεωρητικό πλαίσιο ακόμη και υπάρχει κίνδυνος ας πούμε να υπερεκτιμήσει τις δυνατότητές του » (Σ3)

Αντίστοιχα η ανάγκη εμπλουτισμού του προγράμματος με θεωρία αφορά και στην εμβάθυνση των τεχνικών της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας ή και άλλων προσεγγίσεων που χρησιμοποιούνται κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης.

«...θα μπορούσε να προστεθεί..και νομίζω είναι ένα κομμάτι το οποίο θα πρέπει να δοθεί.. λίγο πιο πολύ έμφαση στο πως χρησιμοποιούνται τεχνικές μέσα στην μέθοδο [...] οι οποίες προέρχονται από ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις της Gestalt ή του Ράιχ και τα λοιπά δηλαδή ενώ τα διδασκόμαστε αυτά δεν εμβαθύνουμε όμως στον τρόπο χρησιμοποίησής τους [...]είναι χρήσιμο ως εργαλείο δηλαδή να γίνει πιο συγκεκριμένη η διδασκαλία των τεχνικών, αυτό νομίζω θα έλεγα ως κύριο.. να γίνει μια θεωρητική εμβάθυνση» (Σ6)

5.5.3.2 Συστηματοποίηση των συναντήσεων

Ορισμένες αναφορές έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες θα ήθελαν περισσότερες ή συχνότερες συναντήσεις της εκπαιδευτικής ομάδας με ταυτόχρονη καθοδήγηση και τυποποίηση της διαδικασίας για την ολοκλήρωση των τυπικών υποχρεώσεων τους (εργασίες, εποπτείες κλπ).

«Επίσης στις εργασίες ας πούμε που γιατί σου βάζουν και κάνεις κάποιες εργασίες να υπάρχει περισσότερη έτσι καθοδήγηση μια βοήθεια, με έναν τρόπο να αξιολογούνται με έναν ισότιμο τρόπο .. κατάλαβες αυτό..να είναι δηλαδή... να μην είναι τόσο ασταθή» (Σ7)

Αυτό, αν και από την μία φαίνεται να ήταν βοηθητικό από την άλλη ορισμένοι δηλώνουν πως αφορά την τότε δυναμική της ομάδας ή την προσωπική διάθεση του καθενός. Αν η ομάδα ή ο καθένας χωριστά, ήθελε όντως να ισχύσει μεγαλύτερος έλεγχος στις υποχρεώσεις κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης θα ίσχυε. Επομένως κατά κάποιο τρόπο μοιάζει η ελευθερία που δινόταν από τη φιλοσοφία του προγράμματος ως προς την υλοποίηση ορισμένων συναντήσεων ή την ολοκλήρωση των εργασιών να περνούσε μέσα από τους συμμετέχοντες, οι οποίοι αν και τότε δεν το διεκδίκησαν σήμερα να το θεωρούν περισσότερο σημαντικό να γινόταν.

«...ίσως μια περισσότερη συστηματικότητα στην ολοκλήρωση [...]μένει στην ευθύνη , την προσωπική ευθύνη του καθένα. Δεν ξέρω αν είναι καλό ή κακό αλλά ίσως για μένα προσωπικά αν υπήρχε μεγαλύτερη έτσι όχι ....Αν υπήρχε... θα ήθελα να υπάρχει μεγαλύτερη συστηματικότητα να είχα και τυπικά τελειώσει να μην το τραβάω από τα μαλλιά. Αυτό. Κατά τ' άλλα όχι ,εμένα με εξυπηρέτησε παρά πολύ το γεγονός ότι υπήρχε μια ευελιξία δεν ξέρω δηλαδή αν θα πρότεινα κάποια άλλη αλλαγή» (Σ1)

«..έχω σκεφτεί πολλές φορές σε ένα πιο φιξ πιο πειθαρχημένο πρόγραμμα, ξέρεις συγκεκριμένες ώρες δουλειάς και στο θεωρητικό κομμάτι κλπ ωστόσο την ίδια στιγμή που το έχω σκεφτεί όποτε το έχω σκεφτεί το έχω αναιρέσει [...]ελευθερία του καθενός να λειτουργήσει με το δικό του χρόνο και τη δική του επιθυμία οπότε την ίδια στιγμή μπορεί να αναιρούνταν η βασική ιδέα του όλου προγράμματος [...] πάντα υπήρχε η ελευθερία να καλυφθούν όλων οι ανάγκες είτε ήταν πιο επιτακτικές είτε πιο συγκεκριμένες οπότε την ίδια στιγμή κάπως αναίρω και την πρόταση που κάνω , δεν ξέρω. Πολλές φορές το έχω σκεφτεί ότι θα ήθελα κάτι ακόμη αλλά κάπως έχει γίνει γιατί είχα το χώρο να το δηλώσω και να ικανοποιηθεί και την ίδια στιγμή δίνεται και ο χώρος σε αυτόν που δεν έχει φτάσει ακόμη να επιθυμήσει κάτι ή που δεν το επιθυμεί και τελείωσε.» (Σ2)

«... ίσως συχνότητα συναντήσεων να ήταν πιο.... «σφιχτή» ίσως.. και η εποπτεία των εργασιών να ήταν πιο.... Αλλά να μου πεις πάλι αυτό από την ομάδα βγαίνει οπότε δεν ήτανε ίσως για τη συχνότητα των συναντήσεων θα είχα να πω.. να ήταν πιο συχνές, να μην χάνουμε επαφή [...] αλλά επειδή είναι και μη κατευθυντικό (το πρόγραμμα) δόθηκε όσο η ομάδα πήγαινε προς αυτό το σημείο, οπότε πάλι εκεί καταλήγουμε στη δυναμική της ομάδας» (Σ4)

Δεν έλειψε ωστόσο και η αναφορά συμμετέχοντα που ιδεατά θα ήθελε ακόμη περισσότερη ελευθερία όσον αφορά στις εκπαιδευτικές υποχρεώσεις του προγράμματος. Η οργάνωση των εκπαιδευτικών δράσεων όπου συμμετείχε ως εμπυχωτής θα ήθελε να ενέχουν μεγαλύτερη ελευθερία επιλογών για συμμετοχή ή όχι.

«Οι επιπρόσθετες δράσεις που καλείσαι να κάνεις στα πλαίσια της εκπαίδευσης λοιπόν , όχι να μην ήταν τόσες πολλές αυτό είναι καλό να νομίζω να ήμουν πιο ελεύθερος να επιλέξω το τρόπο που θα το κάνω αυτό που θα συμμετείχα κυρίως στις δράσεις που ήταν πιο...θέλανε περισσότερο οργάνωση. Αυτό ... θα ήθελα λοιπόν το πρόγραμμα κάποιες φορές να είναι πιο ελεύθερο... για τους συμμετέχοντες έτσι και αλλιώς ήταν ελεύθερο για εμάς που διοργανώναμε ως συντονιστές όμως τα πράγματα δεν ήταν και τόσο πολύ ... θα ήθελα να ήταν πιο

*ελεύθερο κάποιες φορές. Όταν κλήθηκα να συντονίζω ομάδες ... εκεί θα ήθελα να είχα περισσότερο ελεύθερη επιλογή και να μην είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα»
(Σ5)*

Διαπιστώσεις έρευνας - συζήτηση - προτάσεις

Η παρούσα έρευνα είχε ως σκοπό τη διερεύνηση του βαθμού επίδρασης του προγράμματος βιωματικής εκπαίδευσης «Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα» του Michel Lobrot, σε επαγγελματίες ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών. Οι συνεντεύξεις που υλοποιήθηκαν με τους συμμετέχοντες έδωσαν ένα πλούσιο υλικό για επεξεργασία. Από την επεξεργασία των δεδομένων της έρευνας προκύπτουν ευρήματα που σχετίζονται με τα ερευνητικά ερωτήματα και αφορούν στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εκπαιδευόμενων και του προγράμματος. Στα κίνητρα αλλά και στα εμπόδια που συναντά ένας ενήλικας που εκπαιδεύεται. Σε αυτά προστίθενται οι προσδοκίες των ερωτώμενων από τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα, τα οφέλη που είχαν δηλαδή τις γνώσεις και δεξιότητες αλλά και τα αποτελέσματα της εκπαίδευσής τους στην στη προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική ζωή. Στα παραπάνω θα πρέπει να προστεθούν η αξιολόγηση των ίδιων των συμμετεχόντων για τη δομή και λειτουργία του προγράμματος όσο και η γενικότερη στάση τους απέναντί σε αυτό.

Οι συμμετέχοντες στο πρόγραμμα της βιωματικής εκπαίδευσης της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας ανέδειξαν σε πολλά σημεία της έρευνας τη σημαντικότητα της ελευθερίας να δρουν, να συμμετέχουν και να συνδιαμορφώνουν, χωρίς φόβο απόρριψης, όπως αναδείχθηκε και από την έρευνα των Βουγιούκας, Μπακιρτζής, Μπαλλή και Βεντούλη το 2015. Η ελευθερία που βίωσαν τόσο ως προσωπική επιλογή στη διαδικασία της μάθησης (Κοσμόπουλος & Μαλαδούδης, 2003 · Μπακιρτζής, 1996) αλλά και ως εποικοδομητικό άξονα επικοινωνίας με τους άλλους και με τον εαυτό, ήταν για εκείνους εξαιρετικά σημαντική. Ο «αντισυμβατικός τρόπος» εκπαίδευσης όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε τους έδειξε μια διαφορετική

προσέγγιση της μάθησης και έναν εναλλακτικό τρόπο συμμετοχής σε αυτή, όχι μόνο ως εκπαιδευόμενοι αλλά και ως άνθρωποι ενός ευρύτερου κοινωνικού συνόλου έξω από το πρόγραμμα.

Όπως αναφέρθηκε αυτός ο νέος τρόπος μάθησης ενείχε δυσκολίες αφενός διότι ήταν αλλιώς «μαθημένοι» οπότε και θα έπρεπε καταρχάς οι ίδιοι να αποδεσμευτούν από παλαιότερα μοτίβα εκπαίδευσης και αφετέρου διότι η δυναμική της ομάδας έπαιζε πολύ ουσιαστικό ρόλο σε όλο αυτό. Οι εκπαιδευτές-εμψυχωτές αν και διατηρούσαν τον αρχικό τους ρόλο που αφορούσε στην ευθύνη, οργάνωση και υλοποίηση του προγράμματος παράλληλα εφάρμοζαν πρακτικά όλες τις βασικές Αρχές της μεθόδου που συνοψίζονται στο τρίπτυχο ΑΚΟΥΩ-ΠΡΟΤΕΙΝΩ-ΣΥΝΟΔΕΥΩ (Μπακιρτζής, 2002). Ενίσχυαν συνεχώς την ενεργό ακρόαση, την γνησιότητα, την άνευ όρων αποδοχή, πρότειναν δράσεις και συνόδευαν τους συμμετέχοντες σε κάθε προσωπική εσωτερική μετακίνηση (Rogers, 2006).

Για ορισμένες περιπτώσεις κρίσεων και δυσκολιών που προέκυπταν κατά τη διάρκεια του προγράμματος, αναδύθηκαν μεμονωμένοι αλλά σημαντικοί προβληματισμοί σχετικά με την απουσία ενός ηγετικού χαρακτήρα που επιβάλλει λύσεις και επαναφέρει την «τάξη» όταν απαιτείται. Εδώ αναφέρθηκαν ορισμένες δυσκολίες συνεργασίας κατά τη διάρκεια του προγράμματος και οι οποίες θεωρείται περισσότερο πως έγιναν έτσι αντιληπτές επειδή μέχρι τότε δεν υπήρχε πρακτικά η γνώση της ύπαρξης μέσα σε ένα σύνολο ανθρώπων που εργάζονται για ένα κοινό σκοπό χωρίς να υπάρχει μια μορφή που θα επιβάλλει την τελική απόφαση αυτόνομα. Αυτή η ιδιαίτερη αναφορά δυσκολιών δεν εντοπίστηκε στην έρευνα της Δουδή το 2012. Οι συμμετέχοντες ωστόσο εστιάζουν εδώ στην σημαντικότητα της δυναμικής που αναπτύσσεται σε μια ομάδα

καθώς μοιάζει να είναι εξαιρετικά ουσιαστική στην εκπαιδευτική πορεία του προγράμματος. Η ατομική ευθύνη είναι σημαντικά συνυφασμένη με την ελευθερία που δίνεται απλόχερα στο συγκεκριμένο πρόγραμμα και αποτελούν σε όλη τη διάρκεια της εκπαίδευσης έννοιες νέας μάθησης και επαναδιαπραγμάτευσης.

Το πρόγραμμα της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας δεν είναι δομημένο σύμφωνα με τις στερεοτυπικές μορφές μιας εκπαίδευσης. Δυο από τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία της είναι ότι δεν ενέχει τυποποιημένες θεωρητικές διαλέξεις ούτε απαιτεί οι εργασίες των εκπαιδευόμενων να υλοποιούνται με την συγκεκριμένη ακαδημαϊκή μορφή των πανεπιστημιακών προτύπων με τυποποιημένη βιβλιογραφία και καταληκτική ημερομηνία κατάθεσης. Η θεωρία έπεται το βιώματος. Πρώτα βιώνουν οι εκπαιδευόμενοι και στη συνέχεια ενασχολούνται με το θεωρητικό υπόβαθρο πίσω από το βίωμα. Αυτή είναι και η βασικότερη αρχή της μεθόδου που αναφέρει πως η μάθηση δημιουργείται από τη βιωματική εμπειρία η οποία με την σειρά της συνδέεται άμεσα με τον εμπλουτισμό του ψυχικού κόσμου του ατόμου (Μπακιρτζής, 2002). Οι επιθυμίες τα κίνητρα και τα ενδιαφέροντα δημιουργούν μια δυναμική σχέση με τις γνώσεις, τις ικανότητες και τις δεξιότητες και κάθε νέα εμπειρία βιώνεται σε συνάρτηση με αυτά που έχουν ήδη βιωθεί (Μπακιρτζής & Γεωργόπουλος, 1998).

Η ενεργός εμπλοκή των εκπαιδευόμενων στη μαθησιακή διαδικασία και ο χώρος που δόθηκε για προσωπική έκφραση επιθυμιών και αναγκών (Μπακιρτζής, 2002) θεωρήθηκαν σημαντικά στοιχεία του προγράμματος. Οι διαδραστικές μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν ενίσχυαν το ενδιαφέρον συμμετοχής των ερωτώμενων ακριβώς έτσι όπως καταγράφηκε και στην έρευνα των Georgoroulos & Vouyoukas το 2018 που ανέφεραν πως η έκφραση των επιθυμιών/αντιλήψεων των μαθητών και το άκουσμά

τους από τον συντονιστή ως σημαντικές κατά τη διάρκεια της βιωματικής τους εκπαίδευσης, δημιουργεί ισχυρό κίνητρο μάθησης. Αντίστοιχα το πρόγραμμα διακρίνεται για την θετική του προσέγγιση που δεν εστιάζει στη πρόβλημα αλλά στις δυνατότητες του ατόμου (Rogers, 2006) διευκολύνει την επικοινωνία και περιορίζει τις άμυνες των ανθρώπων για επαφή και αλληλεπίδραση από φόβο μην απορριφθούν (Lobrot, 1986). Η γνησιότητα η άνευ όρων θετική αποδοχή και η θετική αναπλαισίωση είναι χαρακτηριστικά που διέπουν το πρόγραμμα θεωρητικά άλλα και πρακτικά. Σημαντική ωστόσο είναι η αναφορά που αναδεικνύει την ανάγκη να δίνεται χρόνος στην εφαρμογή της μεθόδου και των ποικίλων τεχνικών που χρησιμοποιεί προκειμένου να φέρει θετικά αποτελέσματα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε δεν είναι μια μέθοδος που την εφαρμόζεις και τελειώνεις. Θέλει χρόνο. Ενέχει σημαντικές και βασικές αρχές για τη ζωή οι οποίες ξεφεύγουν των κλασικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων διότι προτείνουν ένα ολόκληρο φιλοσοφικό πλαίσιο ύπαρξης και αλληλεπίδρασης. Μια διαφορετική στάση ζωής (Μπακριτζής, 2002).

Τα εμπόδια συμμετοχής που αναφέρθηκαν από τους ερωτώμενους αφορούσαν περισσότερο στις προσωπικές υποχρεώσεις και πιο συγκεκριμένα με την έλλειψη ελεύθερου χρόνου, την οικονομική διάθεση και τους ήδη γνώριμους τρόπους εκπαίδευσης ή την μειωμένη ικανότητα να μαθαίνουν νέες πληροφορίες όσο μεγαλώνουν (Κόκκος, 2005)

Τα κίνητρα που τους οδήγησαν στο πρόγραμμα της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας φαίνεται για τους περισσότερους να άλλαξαν με την πάροδο του χρόνου. Για εκείνους που στην αρχή το κίνητρο ήταν η ενίσχυση των επαγγελματικών δεξιοτήτων, η προσωπική ανάπτυξη απέκτησε μεγαλύτερη βαρύτητα. Αντίθετα για

εκείνους που ξεκίνησαν πιο χαλαρά και χωρίς επαγγελματικές προσδοκίες τελικά κατέληξαν να ενδιαφέρονται για την επαγγελματική ενασχόληση και εφαρμογή των αρχών της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας, επηρεασμένοι από το πόσο άγγιξε και βοήθησε τους ίδιους. Σε κάθε περίπτωση είτε διαφοροποιήθηκαν τα αρχικά κίνητρα είτε όχι, όλοι οι ερωτώμενοι δήλωσαν πως μέσα από το πρόγραμμα εμπλούτισαν το ψυχικό τους κόσμο και ανακάλυψαν τεχνικές και εργαλεία σημαντικά για τη συνέχεια της προσωπικής ανάπτυξης ως μια διαδικασία που δεν τελειώνει με την ολοκλήρωση της φοίτησής τους. Αξίζει ωστόσο στο σημείο αυτό να αναφερθεί πως υπήρξε καταγραφή που υπογράμμισε μια εκπαιδευτική επανάληψη του προγράμματος μετά την ολοκλήρωση του πρώτου κύκλου σπουδών *(τα δύο πρώτα χρόνια δηλαδή)*. Αυτή η επανάληψη όπως αναφέρεται από ένα σημείο και μετά λειτούργησε μάλλον εις βάρος της θεωρητικής κατάρτισης και η συνθήκη έμοιαζε περισσότερο με ομάδα προσωπικής ανάπτυξης παρά με εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Γενικότερα τα κίνητρα συμμετοχής που έπαιξαν ρόλο στην επιλογή του συγκεκριμένου προγράμματος από τους συμμετέχοντες αφορούσαν στη φιλοσοφία της μεθόδου δηλαδή στα χαρακτηριστικά της που έχουν να κάνουν με τις βασικές της Αρχές, αλλά και το ότι η εκπαίδευση αφορούσε το συντονισμό ομάδων.

Αναφορικά με τα οφέλη των συμμετεχόντων και τα αποτελέσματα στην καθημερινότητά τους η γενικότερη στάση τους εστιάζει πιο πολύ στη θετική αλλαγή που είχαν και στις νέες δεξιότητες επικοινωνίας που απέκτησαν και λιγότερο στις γνώσεις που αποκόμισαν. Αντίστοιχα αποτελέσματα για τη θετική επίδραση της Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητας είχαν εντοπίσει στην έρευνά τους και οι Βουγιούκας, Μπακιρτζής,

Μπαλλή και Βεντούλη (2015), τα οποία αφορούσαν στη βελτίωση της αυτοεκτίμησης, της αυτό-αποτελεσματικότητας και της προσωπικής ανάπτυξης.

Οι συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα ανέφεραν ότι οι γνώσεις που απέκτησαν από τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα μοιάζει να έγιναν αβίαστα, χωρίς κανενός είδους άγχους ή πίεσης. Αυτό ανάγεται από τους ίδιους στον βιωματικό χαρακτήρα του προγράμματος αλλά και στην ελευθερία που ένιωθαν ότι μπορεί να εκπαιδευτούν σε ότι τους αφορά, σε ότι τους ταιριάζει (Μπακιρτζής, 2010 · Zimring, 1999).

Η μεγαλύτερη επαφή με τον εαυτό και με τους άλλους μέσα από την ομάδα συνετέλεσαν στην εσωτερικοποίηση των βασικών αρχών της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας και αυτό φαίνεται να οφείλεται εν μέρει στην πρακτική εφαρμογή των βασικών αρχών της μεθόδου (ενεργητική ακρόαση, άνευ ορών αποδοχή, γνησιότητα) ένα στοιχείο που αναδύεται και από την έρευνα της Δουδή (2012). Αυτό ανάγεται από τους ίδιους τους συμμετέχοντες στο γεγονός ότι κατά τη διάρκεια του προγράμματος η μάθηση δεν επιβάλλονταν, αλλά προτεινόταν (Lobrot, 1986).

Η επίδραση του προγράμματος στη προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική ζωή υπήρξε θετική. Οι εσωτερικές αλλαγές που αναφέρθηκαν από τους ερωτώμενους ήταν τόσο ριζικές και ουσιαστικές που τους επηρέασε σε όλα τα επίπεδα της ζωής. Μέσα από την εκπαιδευτική τους πορεία στο πρόγραμμα κατάφεραν να επιτύχουν μια συναισθηματική μετακίνηση και να βελτιωθούν πρώτα από όλα ως άνθρωποι (Rogers, 2006). Αυτή η διαπίστωση έγινε και στην έρευνα των Georgoroulos & Vouyoukas (2018) καθώς βρήκαν πως οι εμπειρίες ολιστικού περιεχομένου που ζούσαν οι φοιτητές στη διάρκεια των συνεδριών που διερευνήθηκαν σε συνδυασμό με τον σεβασμό και την

«άνευ όρων» αποδοχή και του εμπυχωτή υπήρξαν σημαντικοί παράγοντες στην ωρίμανση και ανάπτυξη της αυτό-αποτελεσματικότητας και της αυτοεκτίμησής τους.

Οι συμμετέχοντες στο παρόν πρόγραμμα υιοθέτησαν νέες και πιο βοηθητικές συμπεριφορές και βελτίωσαν τον τρόπο που επικοινωνούσαν. Έμαθαν να ακούν πραγματικά τον εαυτό τους άλλα και τους άλλους. Έμαθαν να είναι λιγότερο επικριτικοί και να εστιάζουν περισσότερο στις δυνατότητες των ανθρώπων και όχι στα προβλήματα τους (Rogers, 2006β). Κοινωνικά δήλωσαν πιο ανοικτοί και πιο διαθέσιμοι από πριν. Βέβαια υπήρξαν και αναφορές που υπογραμμίζουν την ομαδικότητα του προγράμματος ως ένα στοιχείο έντονο που μπορεί να δυσκολέψει κάποιον εσωστρεφή χαρακτήρα. Παρόλα αυτά η ελευθερία της συμμετοχής – εμπλοκής στις δράσεις που προτείνονται ανάλογα με την προσωπική επιθυμία (Μπακιρτζής, 1996) μοιάζει να εξισορροπεί αυτή τη συνθήκη. Ωστόσο η προσωπική εμπλοκή που έχει κανείς ως μέλος της ομάδας είναι μια πραγματικότητα που στις αναφορές καταγράφηκε ως απαιτητική. Το μοίρασμα, η προσωπική έκθεση και τοποθέτησή του Εαυτού απέναντι στις σκοτεινές του πλευρές του, μπορεί να είναι εξαιρετικά δύσκολη για κάποιον. Η συνοδεία των εμπυχωτών/εκπαιδευτών του προγράμματος αναδύθηκε και σε αυτό το σημείο ως ιδιαίτερα βοηθητική και υποστηρικτική απέναντι σε οποιονδήποτε βιώνει μια ανάλογη δυσκολία, διευκολύνοντας τη διαδικασία της μάθησης (Μπακιρτζής & Μπιτζαράκης, 2007).

Επαγγελματικά η επίδραση του προγράμματος υπήρξε θετική για όλους τους ερωτώμενους. Η χρήση των τεχνικών και των μεθόδων στις οποίες εκπαιδεύτηκαν μοιάζει είτε να απέκτησαν θεωρητικό υπόβαθρο σε ήδη εφαρμοσμένες εμπειρικά τεχνικές είτε άνοιξαν νέους ορίζοντες και δημιούργησαν καινούριες συνθήκες. Σε κάθε

περίπτωση οι συνεργασίες με συναδέλφους άλλων θεραπευτικών προσεγγίσεων βελτιώθηκαν κυρίως μέσα από την προσωπική βελτίωση των συμμετεχόντων αφού έμαθαν να αλληλεπιδρούν πιο επικοινωνητικά. Δεν άλλαξαν δηλαδή οι συνθήκες. Άλλαξαν οι άνθρωποι που εμπλέκονταν σε αυτές καθώς και η οπτική που είχαν για κείνες. Αυτή η βελτίωση τον τρόπο επικοινωνίας όχι μόνο με τον Εαυτό αλλά και με τους άλλους εντοπίζεται και στην έρευνα των Βουγιούκας, Μπακιρτζής, Μπαλλή και Βεντούλη (2015).

Όσον αφορά τις εντυπώσεις των συμμετεχόντων από το πρόγραμμα διακρίθηκαν αδρά στις εμπειρίες που είχαν θετικό πρόσημο και σε εκείνες που τους δυσκόλεψαν. Οι περισσότερες αναφορές τους έχουν ήδη καταγραφεί παραπάνω και αυτό διότι οι θετικές σχετίζονταν κυρίως με τα χαρακτηριστικά του προγράμματος. Τον βιωματικό τρόπο εκπαίδευσης, τις διαδραστικές τεχνικές, την αίσθηση ελευθερίας, τον σεβασμό στις προσωπικές επιθυμίες κ.ά. Αντίστοιχα για τις εμπειρίες που δυσκόλεψαν οι αναφορές σχετίζονταν με την αδυναμία να διαχειριστούν οι συμμετέχοντες στην αρχή την μεγάλη ελευθερία που τους δόθηκε σε συνδυασμό με την απουσία ενός εκπαιδευτή που θα επέβαλε αποφάσεις αντί να δείχνει στην ομάδα τόσο πολύ εμπιστοσύνη. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί και ο προβληματισμός ενός συμμετέχοντα για την ενεργή εμπλοκή και αλληλεπίδραση των μελών με τους εκπαιδευτές η οποία εν δυνάμει μπορεί να επηρεάσει, όχι μόνο θετικά, αλλά και αρνητικά το κλίμα μιας ομάδας εξαιτίας των ιδιαίτερων δυναμικών που αναπτύσσονται μέσα σε αυτή.

Ολοκληρώνοντας οι προτάσεις των ερωτώμενων σχετικά με τη βελτίωση του προγράμματος μοιάζει, αρχικά, κάπως αντιφατική από τις αναφορές. Από τη μια οι ερωτώμενοι είχαν ιδέες να καταθέσουν από την άλλη όμως ταυτόχρονα της αναιρούσαν.

Η δυνατότητα που είχαν ως μέλη του προγράμματος να τις εκφράσουν ήδη κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσής τους και να εισακουστούν, διαμορφώνοντας αντίστοιχα την δομή του προγράμματος υπήρχε. Εφόσον λοιπόν για κάποιο λόγο δεν το έπραξαν τότε θεωρούν πως είτε τελικά δεν έχουν και κάτι νέο να προτείνουν είτε δεν χρειάζεται να το κάνουν τώρα. Παρόλα αυτά αρκετές αναφορές έγιναν σχετικά με την ενίσχυση μιας διδακτικής ενότητας για τη θεωρία της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας κατά τη διάρκεια του προγράμματος. Το δικαίωμα να συμμετέχουν στην εκπαίδευση της μεθόδου και άνθρωποι χωρίς βασικό πτυχίο σε σχολές ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημονικών φαίνεται να αναδεικνύει περισσότερο την ανάγκη να δοθεί μεγαλύτερη έμφαση στη διδασκαλία του θεωρητικού πλαισίου της προσέγγισης.

Σε κάθε περίπτωση σχεδόν όλοι οι εκπαιδευόμενοι θα πρότειναν σε κάποιον να εκπαιδευτεί στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα αφού όμως πρώτα εξηγούσαν και περιέγραφαν τον τρόπο που γίνεται αυτή η εκπαίδευση. Όπως ανέφεραν ορισμένοι αν οι προσδοκίες των ενδιαφερομένων βασίζονται στο στερεοτυπικό τρόπο εκπαίδευσης υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να ματαιωθούν χωρίς αυτό να σημαίνει πως αναιρείται μια εσωτερική μετακίνηση και αλλαγή προσδοκιών όπως άλλωστε ήδη παρατηρήθηκε και στις αναλύσεις παραπάνω.

Η βιωματική μάθηση φαίνεται να απασχολεί ερευνητικά την επιστημονική κοινότητα τόσο διεθνώς όσο και στην Ελλάδα. Η έρευνα αυτή σκοπό είχε τον εμπλουτισμό της βιβλιογραφίας και την ανάδειξη ορισμένων βασικών ζητημάτων έτσι όπως αυτά προέκυψαν από την ανάλυση των δεδομένων που έδωσαν οι συνεντεύξεις των συμμετεχόντων. Με αφορμή ωστόσο την παρούσα έρευνα θα μπορούσε να γίνει μια αντίστοιχη ποσοτική που θα διερευνά την επίδραση της Παρεμβαίνουσας Μη

Κατευθυντικότητας του Michel Lobrot στην προσωπική, κοινωνική και επαγγελματική ζωή των συμμετεχόντων καθώς αφορά ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα χρονικά μεγαλύτερο από ότι έχει μέχρι στιγμής καταγραφεί στην ελληνική βιβλιογραφία.

Η συγκεκριμένη προσέγγιση αν και είναι μια σχετικά πρόσφατη ψυχοπαιδαγωγική μέθοδο βασίζεται σε πλούσιο θεωρητικό υπόβαθρο και κρίνεται σημαντική η περαιτέρω διερεύνησή της με σκοπό την ολόπλευρη και βαθύτερη κατανόηση της.

Βιβλιογραφία

Babbie, E. (2011). *Εισαγωγή στην κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Κριτική.

Bell, J. (1997). *Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας*. Αθήνα: Gutenberg.

Burnes, B. (2004, September 6). Kurt Lewin and the Planned Approach to Change: A Re-appraisal , σ. 41.

Cassell, C., & Symon, G. (2012). *Qualitative Organizational Research*. London: Sage.

Cohen, L., & Manion, L. (1994). *Research Methods in Education*. London: Routledge.

Creswell, J. W. (2016). *Η έρευνα στην εκπαίδευση: Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Ιων.

Cross, P. K. (1981). *Adults as Learners: Increasing Participation and Facilitating (1st Ed)*. San Francisco: Jossey-Bass.

Cruz, B. C., & Patterson, J. (2005). Crosscultural simulations in teacher education: developing empathy and understanding. *Multicultural Perspectives*, 7(2), 40-47.

Davis, B. L. (2008). Investigating the experience: A case study of a science professional development program based on Kolb's experiential learning model. Ph.D, Georgia State University.

Dewey, J. (1933). *How We Think: A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Educative Process*. Boston: MA: D.C. Heath & Co Publishers.

Enfield, R. P., Schmitt-McQuitty, L., & Smith, M. H. (2007). The development and evaluation of experiential learning workshops for 4-H volunteers. *Journal of Extension*, 45 (1).

Figl, K. (2008). *Developing team competence of computer science students in person centered technology-enhanced courses*. Published PhD Thesis, Universität Wien, Wien.

Georgopoulos, A., & Vouyoukas, C. (2018, July 27). The effects of the Non-Directive Intervention (NDI) on preservice Kindergarten teacher's self-esteem, self-efficacy and personal growth. *European Journal of Education Studies* .

Goleman, D. (2011). *Η συναισθηματική νοημοσύνη: Γιατί το "EQ" είναι πιο σημαντικό από το "IQ"*. Αθήνα: Πεδίο.

Hickcox, L. K. (2002). Personalizing teaching through experiential learning. *College Teaching*, 50(4), 123-128.

Katz, L., & Chard, S. (1993). *The project approach in J. Roopnarine & J. Johnson (Eds), Approaches to early childhood education*. Upper Saddle River, NJ: Pentice Hall Inc.

Lobrot, M. (1992). *A quoi sert l' école*. Paris: Armand Colin.

Lobrot, M. (1989). *L'ecoute du desir*. Paris: Retz.

Lobrot, M. (1986). *L'influence des modeles*. Paris: Psy-energie.

Lobrot, M. (2015). *Ζώντας μαζί, Η παρεμβαίνουσα Μη κατευθυντικότητα στη ζωή μας*. (N. Χαραλαμπίδου, Μεταφρ.) Αθήνα: Αρμός.

Mason, J. (2011). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Πεδίο.

- Mezirow, J. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Osborn, C., Daninirsch, C., & Page, B. (2003). Experiential training in group counseling: humanistic processes in practice. *Journal of Humanistic Counseling*, 42, 14-28.
- Pervin, L., & Oliver, J. (1999). *Θεωρίες προσωπικότητας: Έρευνα και εφαρμογές*. (Ε. Δ. Αρχοντούλα Αλεξανδροπούλου, Μεταφρ.) Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Postic, M. (1998). *Η μορφωτική σχέση*. (Δ. Τουλούπης, Μεταφρ.) Αθήνα: Gutenberg.
- Psalti, A. (2007). Training Greek Teachers in Cultural Awareness: A Pilot Teacher-Training Programme — Implications for the Practice of School Psychology. *School Psychology International*. Sage.
- Reble, A. (1992). *Ιστορία της παιδαγωγικής*. Αθήνα: Παπαδήμα.
- Rogers, A. (2002). *Η Εκπαίδευση Ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Rogers, C. (1959). *A Theory of Therapy, Personality, and Interpersonal Relationships: As Developed in the Client-Centered Framework*. (S. Koch, Επιμ.) New York: McGraw-Hill.
- Rogers, C. (1978). *On personal power*. London: Constable.
- Rogers, C. (2006β). *Ένας τρόπος να υπάρχουμε*. (Ν. Τσιάγκα, Επιμ., & Μ. Τσουμάρη, Μεταφρ.) Αθήνα: Ερευνητές.
- Rogers, C. (2006α). *Το γίνεσθαι του προσώπου : Η ματιά του θεραπευτή στην ψυχοθεραπεία*. (Ζ.-Μ. Ρηγοπούλου, Μεταφρ.) Αθήνα: Ερευνητές.
- Rogers, C., & Freiberg, J. (1994). *Freedom to learn*. New York: Merrill.

Rogers, C., & Stevens, B. (1967). The interpersonal relationship. *Person to person: the problem of being human, a new trend in psychology* , σσ. 85-101.

Rosenberg, M. (1965). *Society and the adolescent self-image*. Princeton: NJ: Princeton University Press.

Schwarzer, R., & Jerusalem, M. (1995). *Generalized Self-Efficacy scale*. In J. Weinman, S. Wright, & M. Johnston (Eds). *Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs* (pp. 35-37). Windsor, UK: NFERNELSON.

Thorne, B. (2003). *Carl Rogers*. London: Sage .

Weis, W. L., Hanson, L., & Arnesen, D. W. (2009, January). The use of training groups (t-groups) in raising self and social awareness and enhancing emotionally intelligence. *Journal of Organizational Culture, Communications and Conflict* , σσ. 13(2):83-103.

Wellington, J. (2000). *Educational research: Contemporary issues and practical approaches*. London: Continuum.

Wengraf, T. (2001). *Qualitative Research Interviewing*. London: Sage.

Zimring, F. (1999). Carl Rogers. *Prospects: The quarterly review of comparative education* , σσ. 22-41.

Αρχοντάκη, Ζ., & Φιλίππου, Δ. (2005). *205 Βιωματικές Ασκήσεις για την Εμφύχωση Ομάδων*. Αθηνά: Ελληνικά Γράμματα.

Βουγιούκας, Κ., Μπακιρτζής, Κ., Μπαλλή, Β., & Βεντούλη, Κ. (2015). Η επίδραση της βιωματικής μάθησης στην αυτοεκτίμηση, αυτοαποτελεσματικότητα και προσωπική ανάπτυξη των φοιτητών. *Παιδαγωγική Θεώρηση* .

Γεωργόπουλος, Α. (2014). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΠΕ): Ζητήματα Ταυτότητας*. Αθήνα: Gutenberg.

Γεωργόπουλος, Α. (2005). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Ο νέος Πολιτισμός που αναδύεται*. Αθήνα: Gutenberg.

Δεδούλη, Μ. (2002). Βιωματική μάθηση – Δυνατότητες αξιοποίησής της στο πλαίσιο της. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, τομ. 6, 145 – 159. .

Δουδή, Κ. (2012). Εκπαίδευση Εμπυχωτών Ομάδων με τη Μη Κατευθυντική Παρεμβατική μέθοδο του Michel Lobrot. Διπλωματική εργασία για το Πανεπιστήμιο "ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ", Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής, Κατεύθυνση Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση.

Ευαγγελόπουλος, Σ. (1998). *Θέματα παιδαγωγικής ψυχολογίας : Σχολική τάξη-ομάδα και η δυναμική της, ομάδες εργασίας, παρατήρηση, κοινωνιομετρική μέθοδος*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ιωσηφίδης, Θ. (2008). *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.

Καλανταρίδου, Δ. (2012). Η εφαρμογή των αρχών της βιωματικής μάθησης σε προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο νηπιαγωγείο. Θεσσαλονίκη: Διπλωματική εργασία για το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης.

Καραλής, Θ. (2013). *Κίνητρα και εμπόδια για τη συμμετοχή των ενηλίκων στη Διά Βίου*. Αθήνα: ΙΝΕ ΓΣΕΕ και ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.

Καρμπά, Ά. (2018). Η ομάδα συνάντησης ως εργαλείο βιωματικής μάθησης στην περιβαλλοντική εκπαίδευση. Διπλωματική Εργασία για το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Καρπουζά, Ε., Καλλιανίδου, Ρ., Γεωργόπουλος, Α., & Μπίκου-Νάκου, Ι. (2017). Η συμβολή της βιωματικής εκπαίδευσης στη συναισθηματική ανάπτυξη μαθητών/τριων Δημοτικού Σχολείου: Μια ποιοτική προσέγγιση. *Επιστήμες Αγωγής* .

Κόκκος, Α. (2005β). *Εκπαίδευση ενηλίκων: Ανιχνεύοντας το πεδίο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κόκκος, Α. (2005α). *Να αναπτύξουμε τις Κοινωνικές Ικανότητες, Για ποιό λόγο και με ποιό τρόπο στα πρακτικά εισηγήσεων 2ο Διεθνές Συνέδριο Επιστημονικής Ένωσης Εκπαίδευσης Ενηλίκων*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Κοσμόπουλος, Α., & Μαλαδούδης, Γ. (2003). *Ο Carl Rogers και η προσωποκεντρική του θεωρία για την ψυχοθεραπεία και την εκπαίδευση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Κουπίδου, Σ. (2007). Διπλωματική εργασία με θέμα: «Εμφύχωση ομάδας συνύπαρξης μαθητών. Θεσσαλονίκη: Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Παιδαγωγική Σχολή, Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης.

Κυριαζή, Ν. (1999). *Η Κοινωνιολογική Έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μπακιρτζής, Κ. (2000). Βιωματική εμπειρία και κίνητρα μάθησης. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση* , σσ. 87-109.

Μπακιρτζής, Κ. (1998). Βιωματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην Ψυχοπαιδαγωγική της επικοινωνίας. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, τεύχος 28, σσ.101-119.

Μπακιρτζής, Κ. (2002). *Επικοινωνία και Αγωγή*. Αθήνα: Gutenberg.

Μπακιρτζής, Κ. (1996). *Η δυναμική της αλληλεπίδρασης στην επικοινωνία*. Αθήνα: Gutenberg.

Μπακιρτζής, Κ. (2010). Η σχέση διδάσκοντος-διδασκόμενου σε πανεπιστημιακό μάθημα βιωματικής εκπαίδευσης-ερευνητική μελέτη. Στο *Η Παιδαγωγική Σχέση διδάσκοντος – διδασκόμενου* (σσ. σσ.103-126.). Αθήνα: Γρηγόρη.

Μπακιρτζής, Κ. (2008). Η χαρά της μάθησης. *Κοινωνία και Ψυχική Υγεία*, σσ. 53-68.

Μπακιρτζής, Κ. (1991). Ο κόσμος των συγκινήσεων μέσα από τη θεωρία του M. Lobrot. σσ.251-261. Θεσσαλονίκη: Ψυχολογικά θέματα, Τόμος 4, τεύχος 3, σσ.251-261.

Μπακιρτζής, Κ. (1998). Παιδαγωγική της Βιωματικής Εμπειρίας. Μυτιλήνη: Παιδαγωγικό Βήμα του Αιγαίου, Τεύχος 30, σσ.39-53.

Μπακιρτζής, Κ. (2005). Το βίωμα και η σημασία του. Στο Α. Γεωργόπουλος, *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Ο νέος Πολιτισμός που αναδύεται*. Αθήνα: Gutenberg.

Μπακιρτζής, Κ., & Γεωργόπουλος, Α. (1998). Βιωματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην ψυχοπαιδαγωγική της επικοινωνίας – ερευνητική μελέτη. *Παιδαγωγική επιθεώρηση*, τεύχος 28, σσ.101-119.

Μπακιρτζής, Κ., & Μπιτζαράκης, Π. (2007). Εκπαίδευση στην εμπύχωση των ομάδων. Θεσσαλονίκη.

Νταβαρούκα, Γ. (2016). Βιωματική Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση και Κατάρτιση στον Πρωτογενή Τομέα και ο ρόλος της στην Απασχόληση: Το παράδειγμα των συμμετεχόντων σε προγράμματα της Αμερικανικής Γεωργικής Σχολής. Διπλωματική εργασία για το Πανεπιστήμιο "ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ", Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής Κατεύθυνση: Δια Βίου Μάθηση.

Ντολιοπούλου, Ε. (2001). *Σύγχρονες τάσεις της Προσχολικής Αγωγής*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Ξωχέλλης, Π. (1989). *Εκπαίδευση και εκπαιδευτικός σήμερα : Προβλήματα και προοπτικές στη σύγχρονη εκπαίδευση*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη Αφοί.

Παπαγεωργίου, Α., Κωτούλα, Α., Σινάκου, Ε., & Καρακώστα, Σ. (2012). Η εφαρμογή των αρχών και των μεθόδων της βιωματικής παιδαγωγικής στα προγράμματα των Κέντρων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης- έρευνα και προτάσεις. *Εισήγηση στο 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης- Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία στη Σημερινή Πραγματικότητα: Η Εμπειρία του Ελληνικού Εκπαιδευτικού Συστήματος*. Θεσσαλονίκη, 30 Νοεμβρίου- 2 Δεκεμβρίου.

Παπαγεωργίου, Γ. (1998). *Μέθοδοι στην κοινωνική έρευνα*. Αθήνα: Gutenberg.

Πετροπούλου, Α. (2018). Η ομάδα συνάντησης ως εργαλείο βιωματικής προσέγγισης στην περιβαλλοντική εκπαίδευση/ εκπαίδευση για την αειφορία. Ένα εναλλακτικό βιωματικό μοντέλο διδασκαλίας και μάθησης. Διπλωματική εργασία για το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών.

Φίλιας, Β. (2007). *Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών*. Αθήνα: Gutenberg.

Φιλλίπου, Δ., & Καραντάνα, Π. (2010). *Ιστορίες για να ονειρεύεσαι... Παιχνίδια για να μεγαλώνεις...: Για εμπύχωση βιωματικών ομάδων προσωπικής ανάπτυξης*. Αθήνα: Καστανιώτη.

Φράγκος, Χ. (1995). *Ψυχοπαιδαγωγική*. Αθήνα: Gutenberg.

Παράρτημα Α'

Πρωτόκολλο Συνέντευξης

Ημερομηνία:

Ώρα Συνέντευξης:

Τόπος:

Άτομο που παίρνει τη συνέντευξη:

Άτομο που δίνει τη συνέντευξη:

Σκοπός της συνέντευξης: Η συνέντευξη αυτή θα πραγματοποιηθεί στο πλαίσιο της έρευνας που διεξάγω, προκειμένου να ολοκληρώσω τη Διπλωματική μου Εργασία στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Δια Βίου Μάθηση και Εκπαίδευση Ενηλίκων του Πανεπιστημίου «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ». Σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι η διερεύνηση του βαθμού επίδρασης του προγράμματος βιωματικής εκπαίδευσης, σε επαγγελματίες ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών, με την «Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα» του Michel Lobrot.

Σας ζητώ την άδεια να μαγνητοφωνήσω τη συνέντευξη, ώστε να μπορέσω στη συνέχεια να επεξεργαστώ τα δεδομένα της. Είναι σημαντικό να σας επισημαίνω ότι οι απαντήσεις σας είναι απόλυτα εμπιστευτικές και κανένα μέρος δεν θα αναπαραχθεί ή γνωστοποιηθεί σε άλλους, παρά μόνο για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας.

Τα αποτελέσματά της παρούσας έρευνας θα έχετε τη δυνατότητα, εφόσον το επιθυμείτε, να σας δημοσιευθούν μετά το πέρας της επεξεργασίας τους και της παρουσίασής τους στο Πανεπιστήμιο «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ». Προκαταβολικά σας ενημερώνω ότι η συνέντευξη θα διαρκέσει περίπου 30' με 40'.

Σας ευχαριστώ θερμά για τη συμμετοχή σας και για την πολύτιμη βοήθειά σας καθώς και για το χρόνο που διαθέσατε.

Οδηγός Συνέντευξης

Δημογραφικά Στοιχεία

Φύλο <i>(κυκλώστε την επιλογή σας)</i>	Άνδρας		Γυναίκα	
Ηλικία <i>(καταγράψτε με νούμερο)</i>				
Οικογενειακή Κατάσταση <i>(κυκλώστε την επιλογή σας)</i>	Άγαμος/η	Έγγαμος/η	Διαζύγιο	Άλλο
Αριθμός Παιδιών <i>(καταγράψτε με νούμερο, εάν υπάρχουν)</i>				
Πτυχίο στις Ανθρωπιστικές & Κοινωνικές Επιστήμες <i>(κυκλώστε την επιλογή σας)</i>	ΝΑΙ		ΟΧΙ	
Τίτλος πτυχίου				

Ερωτήσεις

Α' άξονας: Χαρακτηριστικά των εκπαιδευόμενων και εμπόδια στην διαδικασία της εκπαίδευσης. Χαρακτηριστικά του προγράμματος και τα αρχικά κίνητρα που οδήγησαν τους εκπαιδευόμενους στην επιλογή του προγράμματος.

Ερώτηση 1^η: Τι γνωρίζετε για την εκπαίδευση ενηλίκων; Ποια είναι κατά την γνώμη σας τα βασικά χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευομένων; Τι θεωρείτε κατά την γνώμη σας, ως εμπόδιο στην εκπαίδευση ενός ενήλικα;

Ερώτηση 2^η: Έχετε κάνει κάποια μετεκπαίδευση, εκτός από την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα; Ποια; Σε τι έμοιαζε και σε τι διέφερε από την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα;

Ερώτηση 3^η: Γιατί επιλέξατε την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα ως μέθοδο εκπαίδευσης; Τι ξέρατε για την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα πριν ξεκινήσετε; Τι σας κινητοποίησε; Ποιος σας συνέστησε την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα; Αν έχετε κάνει και άλλη μετεκπαίδευση πριν, πως και επιλέξατε την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα για να συνεχίσετε την εκπαίδευσή σας;

Β' άξονας: Προσδοκίες, γνώσεις και δεξιότητες που αποκτήθηκαν από το πρόγραμμα

Ερώτηση 5^η: Ποια ήταν οι αρχικές σας προσδοκίες οι οποίες σας ώθησαν ώστε να ξεκινήσετε την εκπαίδευση; Άλλαξαν αυτές οι προσδοκίες στην πορεία της εκπαίδευσης; Τι ακριβώς άλλαξε και με ποιον τρόπο; Αν δεν άλλαξαν θεωρείτε ότι ικανοποιήθηκαν και σε ποιο βαθμό;

Ερώτηση 6^η: Σας βοήθησε ή σας επηρέασε η συμμετοχή σας, στην εκπαίδευση της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας, όσον αφορά στην επαγγελματική/ προσωπική ζωή αλλά και τις ανθρώπινες σχέσεις; Σε ποιο βαθμό και σε ποιους τομείς; Με ποιο τρόπο πιστεύετε έγινε αυτό;

Ερώτηση 9^η: Στην προσωπική σας ζωή, θεωρείτε ότι επιλέγετε περισσότερο να συναναστρέφεστε με ανθρώπους που είναι εκπαιδευμένοι στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα; *Για ποιο λόγο θεωρείτε γίνεται αυτό;*

Ερώτηση 10^η: Επαγγελματικά, έχει χρειαστεί να συνεργαστείτε με συναδέλφους σας που είχαν διαφορετική μετεκπαίδευση από αυτή της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας, προκειμένου να επιτύχετε ένα κοινό σκοπό; *Τι εντυπώσεις είχατε; Τι σας διευκόλυνε; Τι σας δυσκόλεψε; Αν δεν έχετε συνεργαστεί, πως πιστεύετε θα ήταν αυτή η συνεργασία και γιατί;*

Γ' άξονας: Αξιολόγηση περιεχομένου και μεθοδολογίας προγράμματος

Ερώτηση 4^η: Τι εντυπώσεις έχετε αποκομίσει από την εκπαίδευσή σας, στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα; *Πως σας φάνηκε ως μέθοδος εκπαίδευσης; Τι σας άρεσε; Τι δεν σας άρεσε;*

Ερώτηση 7^η: Θα προτείνατε σε κάποιον άλλο να εκπαιδευτεί στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα; *Αν όχι, γιατί; Αν ναι, γιατί;*

Ερώτηση 8^η: Θα θέλατε να συνεχίσετε την εκπαίδευσή σας, σύμφωνα με τις Αρχές της Παρεμβαίνουσας Μη Κατευθυντικότητας ή θα προτιμούσατε να παρακολουθήσετε κάποιες άλλες μεθόδους; *Για ποιο λόγο;*

Δ' άξονας: Συμπεράσματα και προτάσεις

Ερώτηση 11^η: Τι είναι αυτό που θεωρείτε περισσότερο ενδιαφέρον στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα;

Ερώτηση 12^η: Τι είναι αυτό που θεωρείτε λιγότερο ενδιαφέρον στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα;

Ερώτηση 13^η: Μετά την ολοκλήρωση του 4ετούς προγράμματος εκπαίδευσης στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα, τι προτάσεις θα είχατε να κάνετε προς βελτίωση; *Θα κάνατε κάποιες αλλαγές; Θα θέλατε να προστεθεί ή να αφαιρεθεί κάτι στην διαδικασία της εκπαίδευσης;*

Παράρτημα Β΄

Συνεντεύξεις με συμμετέχοντες στο πρόγραμμα

Σ1 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ημερομηνία: 20.02.2020

Ώρα Συνέντευξης: 18.00 μμ

Τόπος: Σπίτι του συνεντευξιζόμενου

Άτομο που παίρνει τη συνέντευξη: Ε

Άτομο που δίνει τη συνέντευξη: Σ1

Ε: Τι γνωρίζεις για την εκπαίδευση ενηλίκων. ποια είναι κατά τη γνώμη σου τα βασικά χαρακτηριστικά στους ενήλικες που θέλουν να εκπαιδευτούν σε κάτι ή ποια τα εμπόδια που μπορεί να συναντήσουν;

Σ1: χμ..οκ... λοιπόν... εεε βασικά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ενηλίκων είναι ότι εεε.. όσο απομακρυνόμαστε από την νεαρή ηλικία, εεε τόσο πιο δύσκολη είναι η διαδικασία της αφομοίωσης και γι' αυτό χρειάζονται πιο διαδραστικές μέθοδοι διδασκαλίας , νομίζω, εεεε και πφφφ και φυσικά ένα χαρακτηριστικό είναι ότι οι υποχρεώσεις ενός ενήλικα είναι πολύ μεγαλύτερες από ενός εφήβου οπότε χρησιμότητα του χρόνου του είναι πολύ πιο περιορισμένη , εεε οπότε χρειάζεται ίσως να προσαρμοστούν οι ώρες της εκπαίδευσής του σε... το απόγευμα ή το βράδυ εεεε κάτσε λίγο τώρα γιατί κόλλησα (γέλια) ... εεεε τι άλλο; Ενήλικες .... Ενήλικες... τι άλλο...; Εεε.... Ότι εε σίγουρα ο εκπαιδευτής πρέπει να είναι πιο προετοιμασμένος γιατί ένας ενήλικας έχει περισσότερες γνώσεις και εμπειρίες από έναν έφηβο οπότε εεε... μπορεί να υπάρξει ανάγκη για περισσότερη επιχειρηματολογία και τελοσπάντων και μοίρασμα της γνώσης

και σίγουρα ένας εκπαιδευτής πρέπει να είναι ανοιχτός στο να.. στο να δίνει το χώρο στον εκπαιδευόμενο το αν φέρει τη δική του εμπειρία και γνώση... καλά πράγμα που συμβαίνει ρε παιδί μου και με τα παιδιά αλλά εντάξει.... Με τους ενήλικες νομίζω ότι αυξάνεται αυτή η ανάγκη

E: Ωραία .. λοιπόν .... έχεις κάνει κάποια μετεκπαίδευση εκτός από την NDI;

Σ1: είχα κάνει ένα εξ' αποστάσεως σεμινάριο από το κατοδιστριακό πανεπιστήμιο και τι άλλο; έχω κάνει και την εκπαίδευση ενηλίκων στην ..στο ...έχω πιστοποίηση του ΕΚΕΠΙΣ του τωρινού ΕΟΠΕΠ τελοσπάντων στην εκπαίδευση ενηλίκων.

E: ωραία, αυτά που έχεις κάνει σε τί διέφεραν ή έμοιαζαν με την εκπαίδευση στην NDI;

Σ1: Εεεε νομίζω ότι δεν έμοιαζαν καθόλου. Εντάξει η εκπαίδευση ενηλίκων ήταν πιο διαδραστική αλλά και πάλι ήταν πολύ δομημένο το πρόγραμμα ήτανε πολύ έτσι κατευθυνόμενη η διδασκαλία βέβαια εντάξει χρησιμοποιούσαν έτσι διάφορες τεχνικές αλλά κυρίως η συμμετοχή του εκπαιδευόμενου στη διαδικασία της οργάνωσης και της του υλικού τελοσπάντων της εκπαίδευσης δεν ήταν καθόλου .. ήταν μηδαμινή. Όλο γινόταν από τους εκπαιδευτές, σε αυτό το κομμάτι.

E: οκ οκ .... Εε γιατί επέλεξες την NDI ως μέθοδο εκπαίδευσης και τι ήξερες για αυτή πριν ξεκινήσεις;

Σ1 : χμ... δεν ήξερα πολλά πράγματα πριν ξεκινήσω αυτό που ήταν το έναυσμα ήταν η προσέλευση στο χώρο εργασίας μου δύο εκπαιδευτών του Κώστα του Μπακιρτζή και του Μπιτζαράκη, εεεε που μας έκαναν ένα διήμερο βιωματικό σεμινάριο και γενικώς ήταν ... μου κίνησε το ενδιαφέρον και μετέπειτα μετά από κάποιο διάστημα παρακολούθησα

μια διάλεξη του Lobrot, όταν είχε έρθει στην Θεσσαλονίκη και τελospάντων αυτή ήταν η αφορμή. Είδα ότι αυτό το οποίο πρέσβευε ήταν πολύ κοντά σε αυτό που εγώ έτσι... στην ..τελείως εμπειρικά εφάρμοζα ως τρόπο δουλειάς και σκέψης και αυτός ήταν ο λόγος.

E: μάλιστα ωραία.... Εεε τί εντυπώσεις έχεις αποκομίσει από την εκπαίδευσή σου στην NDI, δηλαδή πως σου φάνηκε ως μέθοδος εκπαίδευσης τι σου άρεσε , τι δεν σου άρεσε;

Σ1: χμμ.... Εεεε καταρχήν το θεωρητικό κομμάτι πιστεύω ότι είναι σχεδόν άρτιο σε σχέση με αυτό που εγώ αντιλαμβάνομαι ως ανθρώπινη σχέση, ως τρόπος εμπύχωσης ως εεεε εκπαίδευση, ως θεραπεία κλπ ... το θεωρητικό υπόβαθρο εννοώ, έτσι; Εεε και επίσης αυτό που μου άρεσε πάρα πολύ είναι το ότι η θεωρία έπεται της πράξης και του βιώματος και αυτό για μένα ήταν πολύ βοηθητικό. Εεεε τώρα αυτό το οποίο πιστεύω ότι είναι το αδύναμο σημείο ... αυτό που αντιλαμβάνομαι εγώ ως ένα σημείο που θέλει ιδιαίτερη προσοχή είναι το ότι επειδή ακριβώς δίνει χώρο και αυτό περιλαμβάνεται στη μέθοδο ..ότι δίνει χώρο στους ανθρώπους πολλές φορές οι άνθρωποι δεν μπορούν να αξιολογήσουν μέχρι που εεεε χρειάζεται να εεε να δράσουν και με ποιο τρόπο οπότε εκεί .. ενδεχομένως πολλές φορές δημιουργούνται δυσκολίες που ενδεχομένως οι εντάσεις που προκαλούν είναι δύσκολα διαχειρίσιμες .... και επειδή ακριβώς δεν υπάρχει ο εμπυχωτής παύλα ηγέτης ..... εεε από τον οποίο συνήθως ζητάμε να διευθετήσει τέτοια πράγματα και καλείται η ομάδα να διαχειριστεί όλη αυτή τη κατάσταση πολλές φορές δεν είναι μέσα νομίζω ότι δεν εμπεριέχεται και στην στον τρόπο που έχουμε μεγαλώσει και εκπαιδευτεί η ενεργή συμμετοχή στα δρώμενα στα πράγματα δηλαδή πολλές φορές έχω δει σε ομάδες πολλοί άνθρωποι να κάνουν πίσω και να περιμένουν από κάποιους ή από κάποιον να δώσει μια λύση σε αυτό που εξελίσσεται ως δυσκολία.. ως ένταση ως δεν ξέρω εγώ τι.... Εεεε αυτό .. βασικά ναι... ότι

χρειάζεται συνεχής ενεργή συμμετοχή και χμ.. πράγμα το οποίο είναι πέρα από αυτό που ξέρουμε , ως ορισμός ως .. ναι.... Αυτό βρίσκω ως δυσκολία.

Ε: ωραία... εεε ποια ήταν τα αρχικά κίνητρα ή οι προσδοκίες που αρχικά σε ώθησαν να ξεκινήσεις αυτή την εκπαίδευση και αν τελικά αυτά ικανοποιήθηκαν ή αν άλλαξαν στην πορεία αν τροποποιήθηκαν.

Σ1: ναι.... Για μένα είναι μια πολύ θετική εμπειρία με την έννοια ότι τα αρχικά μου κίνητρα δεν... δεν υπήρχαν προσδοκίες δηλαδή ήμουν ένας άνθρωπος που εργαζόταν που δεν είδα ποτέ όλη αυτή την εκπαιδευτική διαδικασία ως κάτι που θα μου διασφάλιζε κάτι στον επαγγελματικό μου χώρο όμως είδα ότι ο χώρος του να μπορώ να εκφραστώ και να μπορώ να μάθω εεε μέσα από τους άλλους διάφορες τεχνικές τρόπους σκέψης κλπ κλπ με βοήθησε πάρα πολύ στην δουλειά μου. Συν το γεγονός ότι ήταν για μένα ένας χώρος προσωπικής ανάπτυξης έκφρασης μοιράσματος και αυτό με βοήθησε και σε προσωπικό και σε επαγγελματικό επίπεδο πάρα πολύ.

Ε: Άρα στην επόμενη ερώτηση που έχει να κάνει με το αν σε επηρέασε στην προσωπική , επαγγελματική ζωή και πως τι έχεις να πεις;

Θ: νομίζω ότι επειδή εγώ δεν διαχωρίζω την επαγγελματική από την προσωπική ζωή πιστεύω δηλαδή ότι εμπεριέχεται η μία μέσα στην άλλη, τουλάχιστον εγώ έτσι τη βίωσα πάντα εεε νομίζω ότι λειτούργησε σε όλα τα επίπεδα και αυτό συνεχώς λαμβάνω καρπούς από όλη αυτή τη προσωπική μου εξέλιξη και στον προσωπικό και στον επαγγελματικό τομέα που είναι αλληλένδετοι για μένα εεεε βλέπω ότι εκείνο που μου έμαθε πάρα πολύ είναι το να δρω.. το να συμμετέχω και να μοιράζομαι ακόμη και κυρίως χωρίς να έχω προσδοκίες ...δηλαδή δεν ενώ πριν ας πούμε πάντα το στιδήποτε

έκανα είχε να κάνει με ένα στόχο μια προσδοκία και πολλές φορές υπήρχε η ματαιώση υπήρχε η δυσκολία μου στο να διαχειριστώ μια αντίθετη άποψη ως πούμε από την δική μου και πολλές φορές οδηγούμουν σε συγκρούσεις τώρα έχω διαχωρίσει μέσα μου ότι εεε το να εκφράσω , το να μοιραστώ αυτό το οποίο ισχύει για μένα είτε συναισθηματικά είτε σε συλλογικό επίπεδο σε πρώτη φάση μου αρκεί χωρίς να έχω καμία προσδοκία ότι θα αλλάξει ο άλλος , θα αλλάξουν τα πράγματα και αυτό με ησυχάζει πάρα πολύ και αυτό νομίζω ότι το .. κατέκτησα μέσα από όλη αυτή τη διαδικασία καλλιεργώντας την αποδοχή μου για τους ανθρώπους, τη διαφορετικότητα του άλλου μη περιμένοντας όλοι να λειτουργούν στη δική μου λογική, νομίζω ότι ήταν μια κατάκτηση αυτή μέσα από όλη αυτή τη διαδικασία και νομίζω ότι ακόμη νιώθω ότι ακόμη εξελίσσεται αυτό δεν είναι κάτι που κατακτήθηκε και τελείωσε. Εξελίσσεται συνεχώς.

E: Θα πρότεινες σε κάποιον άλλο να εκπαιδευτεί στην NDI; αν ναι γιατί αν όχι γιατί ;

Σ1: Θα ρωτούσα καταρχήν νομίζω ότι και όπως όλα τα πράγματα δεν ταιριάζουν όλα σε όλους , εεεε εάν δηλαδή κάποιος ήθελε να εκπαιδευτεί μόνο για καθαρά επαγγελματικούς λόγους με την έννοια του να πάω να μάθω κάτι το οποίο θα το χρησιμοποιήσω ως εργαλείο στην δουλειά μου , χωρίς να έχει τα χαρακτηριστικά του ανθρώπου που θα μπορούσε να αντέξει μια τέτοια διαδικασία... γιατί είναι μια διαδικασία που ζορίζει ... είναι λίγο ζόρι έχει πολύ έκθεση.. εεεε ναι θα το πρότεινα αλλά ξέρεις λαμβάνοντας υπόψη και τον άλλον κάποιους θα τους ωθούσα πραγματικά γιατί αν είχα την εικόνα ότι θα τους ταίριαζε κάτι τέτοιο κάποιους άλλους οι όποιοι είναι πιο έτσι.. σφιγμένοι πιο..αν και είδα σε όλα αυτά τα χρόνια και ειδικά όχι μέσα από την εκπαίδευση αλλά μέσα από τις άλλες δραστηριότητες να ξεκλειδώνουν άνθρωποι οι οποίοι ήταν έτσι πολύ κλειστοί εεεε παρόλα αυτά για την εκπαίδευση όχι για τις

δραστηριότητες αυτές θα τις πρότεινα ανεπιφύλακτα στον καθένα , αλλά για την εκπαίδευση συγκεκριμένα νομίζω δε θα το πρότεινα σε όλους θα το πρότεινα σε αυτούς που πίστευα εγώ ότι θα τους ταίριαζε.

E: Θα ήθελες να συνεχίσεις την εκπαίδευσή σου σύμφωνα με τις αρχές της NDI ή θα ήθελες να ακολουθήσεις κάποια άλλη μέθοδο;

Σ1: όχι νομίζω ότι μου ταιριάζει πάρα πολύ και τώρα πλέον που εεεε ... έτσι με πολύ μεγαλύτερη προσοχή και ευχαρίστηση εστιάζομαι στο θεωρητικό κομμάτι εεε αντιλαμβάνομαι ότι θεωρητικά τουλάχιστον έχω κατακτήσει πολύ λίγα πράγματα ... σε θεωρητικό επίπεδο οπότε μου δίνει ένα ενδιαφέρον το να συνεχίσω να μελετήσω πιο συστηματικά τη θεωρία της NDI.

E: Στην προσωπική σου ζωή θεωρείς ότι επιλέγεις να περισσότερο να συναναστρέφεται με ανθρώπους που είναι εκπαιδευμένοι στην NDI;

Σ1: όχι... όχι....

E: Έχει χρειαστεί να συνεργαστείς με συναδέλφους που είχαν διαφορετική μετεκπαίδευση από την NDI προκειμένου να επιτύχετε ένα κοινό σκοπό; τι εντυπώσεις είχες τι σε διευκόλυνε, τι σε δυσκόλεψε;

Σ1: ναι..... άστα να πάνε.... Κοίταξε να σου πω επειδή εμένα η δουλειά μου δεν δίνει τόσο μεγάλη αξία στο τί προσέγγιση έχει ο καθένας παρόλα αυτά και επειδή απαιτεί πολύ συνεργασία είδα ρε παιδί μου ότι άνθρωποι οι οποίοι είναι επηρεασμένοι από άλλες ..μάλλον ....δεν έχω ξεκαθαρίσει αν οι δυσκολίες που προκύπτουν στη συνεργασία έχουν να κάνουν με την διαφορετική τους εκπαίδευση ή με προσωπικά τους χαρακτηριστικά ,

αλλά βέβαια εντάξει νομίζω δεν είναι τυχαίο και τί τύπου εκπαίδευσης επιλέγει και ο καθένας, σίγουρα, αλλά .... γενικά μάλλον ποτέ δεν έχει ανοίξει σοβαρά και ουσιαστικά μια συζήτηση του τί πρεσβεύει ο καθένας οπότε... δεν προέκυψαν διαφορές εμφανείς που να σχετίζονται με τη διαφορετική εκπαίδευση του καθενός παρόλα αυτά εεεεε..... υπάρχει έτσι μια μεγάλη δυσκολία όταν άνθρωποι φέρουν αντιλήψεις που τις ακουμπάνε σε κάποια προσέγγιση ή μέθοδο και βέβαια το χειρότερο όλων είναι ότι πολλές φορές... χρησιμοποιούν κομμάτια μιας μεθόδου για να επιχειρηματολογήσουν χωρίς καν να φαίνεται ότι κατέχουν αυτό που εκφράζουν και αυτό είναι το πιο δύσκολο για μένα. Γιατί όταν ο άλλος έχει τα επιχειρήματά του σε σχέση με κάτι που γνωρίζει ανοίγει και ένας άλλος διάλογος, ενώ το να πάρει αποσπασματικά ότι κομμάτια και να τα παρουσιάζει χωρίς καν να μπορεί να τα υποστηρίξει εκεί γίνεται ένα μπέρδεμα ....

E: Τι είναι αυτό που θεωρείς περισσότερο ενδιαφέρον στην NDI;

Σ1: εεεεε..... χμ..... εεεεε ναι η εμπλοκή του εκπαιδευτή παύλα θεραπευόμενου παύλα εμπυχωτή. Η έννοια της εμπλοκής, της αποδοχής του σεβασμού εεεεε ... αυτά κυρίως.

E: Τι είναι αυτό που θεωρείς λιγότερο ενδιαφέρον στην NDI;

Σ1: (παύση)..... λιγότερο ενδιαφέρον.. εε το ότι κάποιες φορές πλατειάζαμε πάρα πολύ και ..αυτό.... και χμ.... Ενδεχομένως δεν καλύπτονταν .. δηλαδή λόγω του χρόνου δεν μπορούσε να καλυφθεί έτσι όσο το δυνατόν μεγαλύτερη γκάμα επιθυμιών αναγκών (παύση) νομίζω αυτό ..αυτό μου έρχεται πρώτο.

E: Μετά την ολοκλήρωση του 4ου έτους της εκπαίδευσης στην NDI τι προτάσεις θα είχες να κάνεις όσον αφορά στη βελτίωση δηλαδή θα έκανες κάποιες αλλαγές θα είχες να προτείνεις να αφαιρεθεί ή να προστεθεί κάτι στη διαδικασία της εκπαίδευσης;

Σ1: της εκπαίδευσης.... χμμμ (παύση).... (σκέφτεται) ίσως εεε ίσως μια περισσότερη συστηματικότητα στην ολοκλήρωση αυτό το γεγονός ότι έχουν περάσει ένας χρόνος από την τυπική ολοκλήρωση της εκπαίδευσης και εννοώ τυπική με την έννοια της φυσικής παρουσίας εεεε νομίζω ότι εεεε δεν δόθηκε ή δεν αντιληφθήκαμε εμείς ή δεν αξιοποιήσαμε εμείς ή δεν δόθηκε δεν ξέρω τώρα... εεε η συστηματικότητα στο να ολοκληρώσεις όλες σου τις τυπικές υποχρεώσεις δηλαδή τώρα πολλοί λίγοι έχουν ολοκληρώσει την εεεε πτυχιακή τους , τις εργασίες τους έχει μείνει λίγο στον αέρα αυτό και επειδή δεν υπάρχει κάποιες πλέον συναντήσεις τακτικές σε σχέση με το εκπαιδευτικό αυτό μένει στην ευθύνη , την προσωπική ευθύνη του καθένα. Δεν ξέρω αν είναι καλό ή κακό αλλά ίσως για μένα προσωπικά αν υπήρχε μεγαλύτερη έτσι εεεε όχι ...Αν υπήρχε... θα ήθελα να υπάρχει μεγαλύτερη συστηματικότητα να είχα και τυπικά τελειώσει να μην το τραβάω από τα μαλλιά. Αυτό κατά τ' άλλα όχι εμένα με εξυπηρέτησε παρά πολύ το γεγονός ότι υπήρχε μια ευελιξία δεν ξέρω δηλαδή αν θα πρότεινα κάποια άλλη αλλαγή.

E: Ωραία, τελειώσαμε ευχαριστώ πάρα πολύ

Σ1: Αυτό ήταν ; παρακαλώ !

Σ2 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ημερομηνία: 03.11.2019

Ώρα Συνέντευξης: 19.00μμ

Τόπος: Σπίτι του συνεντευξιζόμενου

Άτομο που παίρνει τη συνέντευξη: E

Άτομο που δίνει τη συνέντευξη: Σ2

E: Τι γνωρίζεις για την εκπαίδευση ενηλίκων , ποια είναι κατά τη γνώμη σου τα χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευομένων και ποια τα εμπόδια στην εκπαίδευση ενηλίκων;

Σ2: δεν γνωρίζω πολύ συγκεκριμένα πράγματα για την εκπαίδευση ενηλίκων ..εεε ... δεν ξέρω αν έχει σχέση η δυναμική των ομάδων που είναι με βάση ενηλίκους ας πούμε για το οποίο γνωρίζω πράγματα για το πως μπορείς να λειτουργείς μέσα σε μια ομάδα εκπαίδευσης η δυναμική αλλά μέχρι εκεί, τώρα εμπόδια που μπορεί να έχουν οι ενήλικες οι οποίοι επιθυμούν να εκπαιδευτούν νομίζω είναι η διαθεσιμότητα όσον αφορά το χρόνο και το πρόγραμμα με βάση εργασίας οικογένεια κλπ εεε..... μμμ ίσως το οικονομικό και ..πιθανόν η μέχρι τώρα προσλαμβάνουσες και πόσο ανοιχτοί είναι στο καινούριο δηλαδή δεν είναι τόσο ανοιχτοί είναι σε κάτι καινούριο τα παιδιά οπότε αυτό είναι ίσως μια δυσκολία.

E: Έχεις κάνει κάποια μετεκπαίδευση εκτός της NDI;

Σ2: έχω κάνει εκπαιδεύσεις που αφορούσαν στο θέατρο και την υποκριτική

E: Σε τί έμοιαζαν ή σε τι διέφεραν από την εκπαίδευση στην NDI;

Σ2: είχαν κοινά σημεία το ότι η εκπαίδευση γίνεται σε ομάδες, είναι ομαδική εργασία, ομαδική εκπαίδευση εννοώ, το βιωματικό του πράγματος δηλαδή το ότι δεν είναι διαλέξεις θεωρητικές αλλά ενέχουν το βίωμα με ολιστικό τρόπο και το σώμα και τη συναισθηματική εμπλοκή και όλο αυτό ...εεε. Αυτά σίγουρα θα μπορούσα να πω σαν κοινά. Τώρα οι διαφορές είναι το πλαίσιο. Η δουλειά και η εκπαίδευση στο θέατρο είναι αρκετά κατευθυντική σου ζητάνε πολύ συγκεκριμένα πράγματα..εεε ενώ στην

εκπαίδευση της NDI οι ομάδες συνδιαμορφώνονται με βάση τις ανάγκες τις επιθυμίες και το εδώ και τώρα.

E: Γιατί επέλεξες την NDI ως μέθοδο εκπαίδευσης και τί ήξερες για αυτή πριν ξεκινήσεις, ποιος ίσως σε επηρέασε ή στην σύστησε;

Σ2: αα... ήξερα για την NDI ως παιδαγωγική μέθοδο από τη σχολή μου , την γνώριζα σα μία παιδαγωγική μέθοδο και τι πρεσβεύει αλλά σε ένα θεωρητικό επίπεδο , εεε βρέθηκα πρώτη φορά σε ένα διεθνές συμπόσιο της NDI στην Ελλάδα και ένιωσα ότι εδώ είμαι. Ότι ο τρόπος με τον οποίο σχετίζονται οι άνθρωποι και δουλεύουν σε αυτό το πλαίσιο είναι αυτό που θέλω και μου ταιριάζει. Βέβαια πάντα με ενδιέφερε και το παιδαγωγικό κομμάτι και το ψυχοθεραπευτικό οπότε ήρθε και κούμπωσε ....απλά καθοριστικό ήταν το ...μετά και το θεωρητικό που είχα και το εκτιμούσα πολύ, το βίωμα που είχα σε εκείνο το συμπόσιο που είχα πάει και ένιωσα ότι ..ένιωσα πια και πέρα της θεωρίας ότι είναι ένας τρόπος δουλειάς που μπορεί να λειτουργήσει και σε μένα αλλά που θέλω να τον μάθω και να τον χρησιμοποιώ και εγώ στη δουλειά μου.

Με λίγα λόγια η φιλοσοφία της NDI και το αίσθημα ελευθερίας σε συνδυασμό με τη συναισθηματική συνέπεια με έκαναν να επιλέξω να εκπαιδευτώ στην NDI.

E: E..λοιπόν τέταρτη ερώτηση τι εντυπώσεις έχεις αποκομίσει έπο την εκπαίδευσή σου στην NDI, τι πιθανόν σου άρεσε ή τι δεν σου άρεσε ενδεχομένως.

Σ2: οκ.. εεε... χμμ.. (παύση).. ουαου!... (γέλια) είναι κάπως απογραφής αυτή η ερώτηση δεν την είχα αναρωτηθεί ποτέ... λοιπόν..κοίτα για μένα υπήρξε καθοριστική στη ζωή μου ίσως θα έλεγα και σταθμός τώρα είναι τα χρόνια μου πριν την NDI και μετά την NDI.

Εεε... ήταν μια εκπαίδευση που λειτούργησε πρώτα σε μένα και θεραπευτικά και

παιδαγωγικά στο ότι ήταν πολύ σημαντική ιδέα και η πίστη ότι όλα πια είναι θέμα εκπαίδευσης και μάθησης βασικά, το να μάθεις , το να μάθω κάτι νέο καινούριο κλπ κλπ τα πάντα στη ζωή μας και ποιες συνθήκες βοηθούν στην μάθηση και εξυπηρετούν οπότε ανοίχτηκε ένας νέος κόσμος με βάση αυτό μια πολύ σημαντική ομπρέλα για το πως αντιλαμβανόμαστε τη ζωή , τη ζωή μου εεε... και κάπως επιβεβαίωσε και την επιθυμία μου για ενασχόληση με τη θεραπεία, σε επαγγελματικό πια επίπεδο. Εεεε πολύ σημαντικά θεωρώ στοιχεία έτσι που ήταν βοηθητικά το ότι ήταν ένα πρόγραμμα σπουδών από την μια πολύ συγκεκριμένο με συγκεκριμένες ώρες , συγκεκριμένες υποχρεώσεις κλπ που όμως ταυτόχρονα άφηνε και χώρο συνδιαμόρφωσης ...εεε και ελευθερίας στο χρόνο. Δεν είχαν τα αυστηρά ντεν λαιν και τις απαιτήσεις που είχα στο πανεπιστήμιο ή το σχολείο οπότε έβγαине ο παράγοντας άγχος και πίεση και απαίτηση από τους άλλους και επίσης το στοιχείο ότι μπορούσα να εμπλακώ περισσότερο ή λιγότερο με βάση τη δική μου διαθεσιμότητα ή ανάγκη χωρίς να μου είναι δύσκολα αλλά ας πούμε στο κομμάτι του γραψίματος των εργασιών δεν πείστηκα ποτέ εεε ήταν απλώς πάρα πολύ βοηθητικό το πλαίσιο στο να μην μου το επιβάλει ακόμη και το πιο δύσκολό μου. Εεεε ... δεν ξέρω αν σου απαντάω ακριβώς....

Τώρα στο τι δεν μου άρεσε..(παύση)... εεε.... κοίτα όλο αυτό εεε.. δεν ήταν εύκολο . δηλαδή κερδήθηκαν πράγματα με αφετηρία αυτή την εκπαίδευση , κερδήθηκαν πράγματα σε πάρα πολλά επίπεδα και τομείς στο προσωπικό , στο προσωπικό ψυχολογικό στις σχέσεις , στο τι θέλω να κάνω στη ζωή μου , στο τί είναι αυτή η εκπαίδευση αυτή καθαυτή η θεωρία , η φιλοσοφία ...εεε ήταν τα επίπεδα μάθησης πολλά και διαφορετικά. Αυτό δεν ήταν εύκολο πάντα. Ε γιατί πολλές φορές ας πούμε με κατέκλυσε όλο αυτό , ήταν πολύ έντονη εμπειρία. Γιατί κάπως ήταν και πρωτόγνωρη,

ήταν πολύ πρωτόγνωρο όλο αυτό και ήταν πολύ δύσκολο να πάρει τη θέση του στη ζωή μου ενώ δεν έχουν όλα τα πλαίσια αυτή τη βάση της ελευθερίας να συμμετέχεις ενεργά, το ανοικτό συναίσθημα και η επικέντρωση στον άλλον αυτό που είναι ο άλλος και όχι αυτό που θα ήθελα να είναι. Αυτό ήταν μια πολύ έντονη διαδικασία σε όλα τα επίπεδα και προσωπικά και επαγγελματικά και τα πάντα. Υπήρξαν δύσκολες στιγμές λόγω της έντασης των αλλαγών και της διαδικασίας ωστόσο και πάλι θεωρώ ότι μέσα από τις δυσκολίες και πάλι ήταν θετικό και σαν αποτέλεσμα βλέποντας το αλλά και το ότι στη πορεία και στις δυσκολίες δεν ήμουν ποτέ μόνη. Δηλαδή ένιωθα ότι είχα ανθρώπους να απευθυνθώ ακόμη και όταν ζοριζόμουν .

E: ποια ήταν τα αρχικά σου κίνητρα που ξεκίνησες την εκπαίδευση στην NDI; Ικανοποιήθηκαν , άλλαξαν στην πορεία και αν ικανοποιήθηκαν πως έγινε αυτό;

Σ2: ε... τα κίνητρά μου ήταν στην αρχή πιο αφηρημένα. Γενικά είμαι ένας άνθρωπος που έχω μάθει να λειτουργώ σε ομάδα, άπειρα χρόνια σε ομάδα, το θέατρο που είναι ομαδική δουλειά εεε και ήρθε και αυτό και κούμπωσε μου ταίριαζε οπότε αρχικά ήταν, ταίριαζε αυτό το στοιχείο και ήταν κάτι σαν, κάτι που θα λειτουργούσε και θεραπευτικά για μένα , αλλά και ταυτόχρονα θα ήταν σαν ένα εργαλείο που θα αποκτούσα για οποιαδήποτε άλλη μου δουλειά σε ομάδα, σε όποιο πλαίσιο. Ε αυτό στην πορεία διαμορφώθηκε κάπως δηλαδή μέχρι τότε θεραπευτικά εεε..προτιμούσα και επέλεγα σε προσωπικό επίπεδο το ατομικό κατάλαβα το πόσο βοηθητικό μπορεί να είναι το ομαδικό θεραπευτικό και κάπως πολύ το είπα και πριν κάπως έφερε μπροστά την επιθυμία μου ενασχόλησης με την ψυχοθεραπεία σε επαγγελματικό επίπεδο. Οπότε κάπως αυτό έγινε πιο ισχυρό κίνητρο, το ότι θέλω να δουλέψω σε αυτό το χώρο με αυτούς τους όρους, θέλω να εκπαιδευτώ όσο περισσότερο γίνεται σε αυτό το κομμάτι , δηλαδή άρχισε

κάπως πιο αφηρημένα , δεν ήμουν σίγουρη αν θα είναι μια επαγγελματική διέξοδος και στη πορεία , έγινε.

E: Σε βοήθησε τελικά ή σε επηρέασε η εκπαίδευσή σου στην NDI στην επαγγελματική , προσωπική και στις ανθρώπινες σχέσεις

Σ2: ε... σίγουρα επαγγελματικά με επηρέασε επιβεβαίωσε μια επιθυμία μου να ασχοληθώ με την ψυχοθεραπεία και της έδωσε διέξοδο, η επιθυμία υπήρχε, υπήρχε πάντα η τάση, ξέρεις μικρά σεμινάρια , το ένα το άλλο αλλά το αντικείμενο μου μέχρι τότε ήταν άλλο οπότε μου ανοίχτηκε με αυτό το τρόπο ο δρόμος πιο πλατύς πιο πραγματικός. Στη προσωπική ζωή και στις ανθρώπινες σχέσεις τώρα (γέλια) η μέρα με τη νύχτα.. νομίζω ότι έμαθα τις ανθρώπινες σχέσεις μέσα από αυτή τη διαδικασία της εκπαίδευσης και σε όλα τα επίπεδα ...εεεε φιλικές καταρχήν και επαγγελματικές και ... ήταν ....Ήταν καθοριστικής σημασίας. Ήμουν ένας άνθρωπος πολύ κοινωνικός αλλά την ίδια στιγμή πολύ κλειστός και εσωστρεφής εε... και γύρισε μια σελίδα με παιδί μου στη ζωή μου. Έμαθα τις σχέσεις από την αρχή και είμαι ακόμη σε μια τέτοια διαδικασία πολύ ζωντανή ..και το εκτίμησα και το είδα το φαινόμενο της επικοινωνίας με έναν άλλο τρόπο πιο βαθύ και πιο ουσιαστικό. Αυτό που με επηρέασε τόσο πολύ μέσα από αυτή την εκπαίδευση νομίζω ήταν η στάση των εκπαιδευτών μας , ενείχε τα στοιχεία που επιθυμώ σε μια σχέση. Ε.. την ... την αφοσίωση την... την αποδοχή στην ιδιαιτερότητά μου.. την ελευθερία, την με κανένα τρόπο έτσι ψυχαναγκαστική και καταναγκαστική απαίτηση πραγμάτων την έννοια της σύμπλευσης με παιδί μου ότι τη σχέση τη διαμορφώνουμε μαζί , οπότε βιώνοντάς το αυτό μέσα από τους εκπαιδευτές και που πλαισίωσαν το ότι έμαθα εγώ με αυτό το τρόπο να σχετίζομαι με τους συμμαθητές μέλη, της εκπαιδευτικής ομάδας αυτό κάπως με διαμόρφωσε σε ένα τέτοιο βαθμό ώστε να

μπορώ να το βγάλω και έξω στις άλλες μου σχέσεις, οικογένεια, φίλους, ερωτικές επαγγελματικές αυτό και να δω ουσιαστικά το φαινόμενο της επικοινωνίας ως κάτι πολύ ζωντανό σαν κάτι που χρειάζεται δουλειά αλλά και που ταυτόχρονα μπορεί να είναι κάτι όμορφο.

E: Θα πρότεινες σε κάποιον άλλο να εκπαιδευτεί στην NDI; Αν ναι γιατί, αν όχι γιατί;

Σ2: εεε... οπωσδήποτε σίγουρα σε ανθρώπους που ασχολούνται είτε με την εκπαίδευση είτε με την ψυχική υγεία εεε... ανεπιφύλακτα θεωρώ ότι θα ήταν μια ειδίκευση πολύ χρήσιμη για αυτούς, από κει και πέρα σε οποιονδήποτε άλλον γιατί θεωρώ ότι αυτός ο τρόπος εεε... θέασης της ζωής ουσιαστικά αλλά και το αντικείμενο αυτό καθαυτό αφορά όλους μας και μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε προσωπικό επίπεδο και να εμπλουτίσει οποιαδήποτε δουλειά και εργασιακό χώρο οπότε θα ήμουν πολύ κάθετη σε ανθρώπους, ξέρεις εκπαιδευτικούς, ψυχολόγους κλπ αλλά από κει και πέρα θα το συνιστούσα στον οποιοδήποτε.

E: Θα ήθελες να συνεχίσεις την εκπαίδευση σύμφωνα με τις αρχές της NDI ή θα ήθελες να παρακολουθήσεις κάποια άλλη μέθοδο;

Σ2: εεε..θα ήθελα να συνεχίσω και συνεχίζω στους κόλπους της νδι γιατί μου πάει ο τρόπος δουλειάς και γιατί τον πιστεύω γιατί τον έχω δει να λειτουργεί σε μένα και σε άλλους, ωστόσο είμαι ανοικτή και σε άλλα εργαλεία. Θα μπορούσα να πάρω και άλλες εκπαιδεύσεις και γενικώς δεν ...θεωρώ ότι ακριβώς αυτό η NDI έχει πολύ συγκεκριμένα και καθορισμένα ... είναι πολύ καθορισμένη θεωρητικά και στα εργαλεία της και στα μέσα της κλπ αλλά τη θεωρώ μια ευρύτερη φιλοσοφία και ιδέα. Μια μεγαλύτερη ομπρέλα από ένα άλλο εργαλείο δηλαδή θα μπορούσα να τη χρησιμοποιήσω και στο

θέατρο χρησιμοποιώντας εργαλεία αλλά πλασιώνοντάς τα με την NDI. Ουσιαστικά εε... μένοντας στο βίωμα στο εδώ και τώρα αναλύοντας το βίωμα στο δεύτερο χρόνο, για μένα αυτό είναι πολύ σημαντικό στην νι ότι.... ο δεύτερος χρόνος του βιώματος το οποίο είναι πάνω και πέρα από σχολές ειδικεύσεις κλπ

E: Στην προσωπική ζωή θεωρείς ότι επιλέγεις να συναναστρέφεις περισσότερο με ανθρώπους που είναι εκπαιδευμένοι στην NDI?

Σ2: εεε.. εκ των πραγμάτων έχουν δημιουργηθεί και πολύ στενοί φίλοι και συνεργάτες εε γιατί είναι πολλά τα χρόνια, πολύς ο χρόνος και αυτά που έχουμε περάσει, τα κοινά βιώματα εεε... δεν έχω όχι όμως..έχουν προστεθεί απλά άνθρωποι που είναι από αυτόν τον χώρο και είναι σημαντικοί στη ζωή μου αλλά δεν έχω σταματήσει να έχω τους φίλους που είχα μέχρι τότε και δεν έχουν σταματήσει να προστίθενται και να δημιουργώ και άλλους και από άλλα πλαίσια.

E: Έχει χρειαστεί να συνεργαστείς με κάποιους συναδέλφους που είχαν διαφορετική εκπαίδευση από την NDI προκειμένου να πετύχεις ένα κοινό σκοπό; Τι εντυπώσεις είχες από αυτό τι σε δυσκόλεψε, τι σε διευκόλυνε ενδεχομένως;

Σ2: ... έχει συμβεί στα πλαίσια της πρακτικής μου και δουλεύοντας εθελοντικά στο ΑΡΓΩ ήταν πολύ βοηθητικό εε..ήταν πολύ βοηθητική η εκπαίδευση. Μπορεί σε κάποια πράγματα να μην ταίριαζε αλλά εγώ μπορούσα να επικοινωνήσω με ένα τρόπο και να δω τον άλλον και το τι θέλει και τι επιθυμεί και τι μπορεί με έναν άλλο τρόπο εε.. και έτσι μπορούσα να έρθω πιο κοντά του ακούγοντάς τον και βλέποντάς τον και ακόμη και όταν δεν συμφωνούσαμε απόλυτα μπορούσαμε να συνεργαστούμε καλύτερα.

E: Τι είναι αυτό που ήταν περισσότερο ενδιαφέρον στην NDI;

Σ2: ..(γέλια)... στην NDI .. το ότι είναι μια μέθοδος βιωματική το ότι εεε... το ότι επιλέγει να μεταφέρει καταρχήν το βίωμα και μετά να πλαισιωθεί με τη θεωρία τούτο θεωρώ πάρα πολύ σημαντικό γιατί έχουμε μάθει και από το σχολείο και από το πανεπιστήμιο σε θεωρητικές διαλέξεις και μαθήματα και εε..που πολλές φορές ξεχνιούνται μένουν καλά κρυμμένα κάπου στη μνήμη πίσω πίσω γιατί δεν έχουν προκαλέσει με κανένα τρόπο τη συγκίνησή μας. Εεεε το βιωματικό κομμάτι που ζήσαμε εκεί στις ομάδες σημασία είχε το πως είμαστε , που βρισκόμαστε τι επιθυμούμε .... Και όλο αυτό πλαισιωμένο με αποδοχή και το άκουσμα του ποιος είμαι τι επιθυμώ το οποίο αυτό σαν σχέση δημιουργούσε το βίωμα που θέλουμε και εμείς να πετύχουμε αργότερα ως εκπαιδευόμενοι. Ήταν .. μας γίνονταν προτάσεις με βάση τις επιθυμίες μας , οι οποίες δεν ήταν μόνο να διαβάσουμε συγκεκριμένα πράγματα ή να γράψουμε συγκεκριμένα πράγματα αλλά αφορούσαν τις σχέσεις μας τον εαυτό μας τα ενδιαφέροντα μας οπότε κάπως κούμπωνε η εκπαίδευση με έναν τέτοιο τρόπο πάνω μας , συγκινώντας μας με το προσωπικό μας στοιχείο. Δηλαδή δεν ήταν αποκομμένο το προσωπικό μας στοιχείο οπότε ακόμη και η θεωρία με αυτό το τρόπο μπορούσε να με συγκινήσει. Επίσης πολύ σημαντικό και ενδιαφέρον ήταν και η κοινωνική διάσταση της NDI και πως πρεσβεύει έναν νέο τρόπο ζωής ας πούμε και στις σχέσεις ανάμεσα στους ανθρώπους.

Ε: Ωραία... τι είναι αυτό που θεωρείς λιγότερο ενδιαφέρον στην NDI;

Σ2: Λιγότερο ενδιαφέρον (παύση)... (παύση) δεν μου έρχεται κάτι γιατί .. επειδή πάντα ήμουν , ήταν και το δικό μου στοιχείο μέσα εκεί ε.... Πάντα υπήρχε ενδιαφέρον ναι..... ή αν δεν υπήρχε ενδιαφέρον δεν θα ήμουν εκεί ή πάντα γεννιόταν γιατί με αφορούσε κάπως επομένως δεν έβγαινε το προσωπικό έξω , πάντα με αφορούσε αυτό που γινόταν

Ε: Ωραία και τώρα τελευταία ερώτηση, μετά την ολοκλήρωση της 4 ετούς εκπαίδευσης στην NDI τι προτάσεις θα είχες να κάνεις προς βελτίωση , θα ήθελες να προστεθεί ή να αφαιρεθεί κάτι στην διαδικασία της εκπαίδευσης;

Σ2: ..έχω σκεφτεί πολλές φορές σε ένα πιο φιξ πιο πειθαρχημένο πρόγραμμα, ξέρεις συγκεκριμένες ώρες δουλειάς και στο θεωρητικό κομμάτι κλπ ωστόσο την ίδια στιγμή που το έχω σκεφτεί όποτε το έχω σκεφτεί το έχω αναιρέσει γιατί εγώ για μένα το έκανα με τους δικούς μου χρόνους και με ανθρώπους που το επιθυμούσαν και ίσως αν ήταν πιο φιξ το πρόγραμμα εεε..... η ελευθερία του καθενός να λειτουργήσει με το δικό του χρόνο και τη δική του επιθυμία οπότε την ίδια στιγμή μπορεί να αναιρούνταν η βασική ιδέα του όλου προγράμματος. Βέβαια κάποιες συναντήσεις θα μπορούσαν να είναι πιο τακτικές εγώ το επιθυμούσα κάποια .. και προς το τέλος ειδικά των σπουδών στη τελευταία φάση εε... που θα μπορούσαν να υπάρχουν σε ένα πρόγραμμα σπουδών και ανάλογα να έρχονται ή να μην έρχονται οι άνθρωποι που δεν ενδιαφέρονται άλλο .. αλλά νομίζω ότι πάντα υπήρχε η ελευθερία να καλυφθούν όλων οι ανάγκες είτε ήταν πιο επιτακτικές είτε πιο συγκεκριμένες οπότε την ίδια στιγμή κάπως αναιρώ και την πρόταση που κάνω , δεν ξέρω. Πολλές φορές το έχω σκεφτεί ότι θα ήθελα κάτι ακόμη αλλά κάπως έχει γίνει γιατί είχα το χώρο να το δηλώσω και να ικανοποιηθεί και την ίδια στιγμή δίνεται και ο χώρος σε αυτόν που δεν έχει φτάσει ακόμη να επιθυμήσει κάτι ή που δεν το επιθυμεί και τελείωσε.

Ε:Ωραία.. αυτά , ευχαριστώ πάρα πολύ!

Σ2:Αχ Γιάννα και εγώ σε ευχαριστώ ελπίζω να ήμουν βοηθητική!

Σ3 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ημερομηνία: 21.02.2020

Ώρα Συνέντευξης: 18.00μμ

Τόπος: Σπίτι συνεντευξιαζόμενου

Άτομο που παίρνει τη συνέντευξη: Ε

Άτομο που δίνει τη συνέντευξη: Σ3

Ε: Τι γνωρίζεις για την εκπαίδευση ενηλίκων. Αν ξέρεις ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά στην εκπαίδευση ενηλίκων και τι θεωρείς κατά την γνώμη σου ως εμπόδιο στην εκπαίδευση ενός ενήλικα;

Σ3: Ωραία, η εκπαίδευση ...λέω ε;

Ε: Ναι ναι ναι

Σ3: Η εκπαίδευση ενηλίκων είναι .. βασίζεται πιστεύω στη δια βίου μάθηση εεε ότι και οι ενήλικες εκπαιδεύονται , συνεχίζουν τελοσπάντων τα εμπόδια στη μάθηση είναι ότι θεωρώ ότι ... ήδη έχουνε ένα κεφάλαιο από πίσω τους , παγιωμένες γνώσεις που αυτό είναι τροχοπέδη εεε ή άλλες υποχρεώσεις στη ζωή τους οπότε και δεν μπορούν εύκολα να τα ταιριάξουν , δηλαδή υπάρχουν άνθρωποι που θέλουν να μορφωθούν και λόγω άλλων υποχρεώσεων δεν μπορούν να τα ταιριάξουν όλα εεεε και αυτό η αποκρυσταλλωμένη γνώση αυτό που είπα στην αρχή. Ότι έχουν κολλημένο τρόπο σκέψης.

Ε: Ωραία, έχεις κάνει κάποια μετεκπαίδευση εκτός από την ΝDI; Σε τι έμοιαζε ή σε τι διέφερε από την ΝDI;

Σ3: Έχω κάνει μεταπτυχιακό στο Αριστοτέλειο στην κλινική ψυχολογία. Όσον αφορά στο τι διέφερε ....εεεεε καμία σχέση. Ένα πιο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών πιο

συγκεκριμένα μαθήματα , πιο συγκεκριμένη δομή,. Η NDI βασίζεται στην επιθυμία, είναι πιο βιωματική μάθηση. Εεε όπου οι εκπαιδευόμενοι οι ίδιοι εεε κατευθύνουν την πορεία των μαθημάτων και δεν έχει τόσο θεωρητικό υπόβαθρο όσο ένα πρόγραμμα σπουδών στη σχολή.

E: OK.. γιατί επέλεξες την NDI ως μέθοδο εκπαίδευσης και τί ήξερες γι' αυτή πριν ξεκινήσεις; Σου την σύστησε κάποιος την NDI; Πως και την επέλεξες για να συνεχίσεις την εκπαίδευση;

Σ3: Ε...ε μου άρεσε πολύ που έχει το παιγνιώδη χαρακτήρα, ο παιγνιώδης χαρακτήρας της, εεε και η φιλοσοφία της η θετική ... που στην ουσία είναι κομμάτι της θετικής ψυχολογίας , επικεντρώνεται στις δυνάμεις του ανθρώπου και η επιθυμία είναι στην ουσία κάτι θετικό. Είναι ολόκληρη προσέγγιση η θετική ψυχολογία που είναι και η σύγχρονη μορφή στη ψυχολογία. Εεεε την NDI την ήξερα από τον Μπιτζαράκη με το θέατρο σκιών που τον ήξερα από παλιά από την πρακτική που έκανα στο μεταπτυχιακό οπότε μου άρεσε αυτή η προσέγγιση και είχα επηρεαστεί από τον ίδιο επειδή είχα την ευκαιρία να τον συναντήσω οπότε και έτσι επηρεάστηκα και ξεκινήσω. Τον ήξερα τον θαύμαζα και μετά ξεκίνησα να το συζητώ με συναδέλφους και έτσι κατέληξα.

E: Τι έχεις εντυπώσεις αποκομίσει από την εκπαίδευση στην NDI. Πως σου φάνηκε σα μέθοδος εκπαίδευσης, τι σου άρεσε τι δεν σου άρεσε;

Σ3: Ε αυτό που μου αρέσει είναι ότι μου έμαθε να ... μια μεθοδολογία πολύ ταιριαστή για όλες τις ηλικίες θεωρώ, δηλαδή μπορείς να το εφαρμόσεις και σε παιδιά και σε ενήλικες αλλά και στην ουσία είναι ένας τρόπος ζωής δηλαδή πως να προσεγγίζεις κάποια πράγματα με έναν διαφορετικό τρόπο. Εε... εντάξει το τι δεν μου άρεσε δεν έχει

τόσο..... κρατώ ας πούμε αυτά που μου άρεσαν και το ότι είναι μια μεθοδολογία που μπορώ να την εφαρμόσω σε πολλά πεδία, αυτό έχει σημασία.

E: οκ οκ

Σ3: Τώρα προβλήματα παντού υπάρχουνε.

E: E..Ποια ήταν τα αρχικά κίνητρα και οι προσδοκίες τα οποία σε ώθησαν στο να ξεκινήσεις την εκπαίδευση αυτή; Ικανοποιήθηκαν αυτά τα κίνητρα , άλλαξαν κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης;

Σ3: εεεεε .... η ανάγκη μου να έχω ένα θεραπευτικό μοντέλο, γιατί σαν επαγγελματίας πρέπει να έχεις ένα θεραπευτικό μοντέλο που σε βοηθάει να προσεγγίζεις τις καταστάσεις εεε και το οποίο ας πούμε ταίριαζε πιο πολύ στη φιλοσοφία μου σαν άνθρωπος. Ικανοποιήθηκαν τα αρχικά μου κίνητρα που με ρώτησες αλλά δεν μένω τώρα σε αυτό δηλαδή νομίζω είναι κιόλας αυτό που λέει η NDI ότι στην ουσία σου ... σαν να παράγονται επιθυμίες και ψυχικά κύτταρα που κάπως σε ωθούν σε άλλα πράγματα δηλαδή τώρα ας πούμε έχω ανάγκη να εκπαιδευτώ και να μάθω και άλλα πράγματα , δεν μένω στα ίδια. Οπότε πέτυχε το σκοπό της (γέλια)....

E: E... σε βοήθησε ή σε επηρέασε η εκπαίδευση στην NDI, όσον αφορά στη προσωπική ζωή , στην επαγγελματική και στις προσωπικές σχέσεις;

Σ3: Επαγγελματικά πάρα πολύ. Δηλαδή πιστεύω ότι εε μου έχει δώσει μια κίνηση ...εεε που μπορώ να την εφαρμόζω ας πούμε σε πολλά πλαίσια. Δηλαδή την έχω παντρέψει στα δικά μου ατομικά χαρακτηριστικά και οπότε εεεε βλέπω... θεωρώ ότι είναι αποτελεσματική στο χώρο.

E: στη προσωπική ζωή και στις ανθρώπινες σχέσεις;

Σ3: εεεε ναι...νομίζω ότι γενικά ...είναι ένας τρόπος ζωής αυτό οπότε.... σου βγαίνει παντού

Ε: Με ποιο τρόπο πιστεύεις ότι έγινε αυτό, δηλαδή επηρεάστηκες σε αυτά τα επίπεδα που είπες;

Σ3: ε γιατί .... η βασική μεθοδολογία της προσέγγισης αυτή είναι ας πούμε η επικέντρωση στις σχέσεις και η δημιουργία μιας.. ένα χτίσιμο εμπιστοσύνης , οπότε ο παιγνιώδης χαρακτήρας που έχει φέρνει κοντά τους ανθρώπους γιατί.... και συγκεντρώνεται στο θετικό οπότε οι άνθρωποι αρχίζουν και χτίζουν σχέσεις και γκρεμίζουν τα τείχη που τους χωρίζουν. Βέβαια αυτό για να είναι αποτελεσματικό θέλει σταθερότητα στο χρόνο εεεεε.... δεν γίνεται ας πούμε με μια δύο συναντήσεις, δεν είναι δηλαδή εφαρμόζω δύο τεχνικές και τελείωσε. Θέλει σταθερότητα.

Ε: Θα πρότεινες σε κάποιον άλλον να εκπαιδευτεί στην NDI; Αν ναι γιατί αν όχι γιατί?

Σ3: ναι ήδη το έχω κάνει γιατί θεωρώ ότι μπορείς να μάθεις πράγματα εεε .... μέσα από αυτά που είδα όλα αυτά τα χρόνια και .. εεε γιατί όλοι μπορούν να ακουμπήσουν επάνω της έτσι σαν ..δηλαδή και δουλεύεις προσωπικά τον εαυτό σου αλλά και μαθαίνεις και τεχνικές.

Ε: Θα ήθελες να συνεχίσεις την εκπαίδευση σου, σύμφωνα με τις αρχές της NDI ή θα προτιμούσες να παρακολουθήσεις και κάποιες άλλες μεθόδους και για ποιο λόγο;

Σ3: Ε... τώρα πια ας πούμε μου βγαίνει να μάθω και άλλα πράγματα δηλαδή γιατί εεε κατάλαβα πάνω κάτω ας πούμε τι γίνεται .. ωραία.... αλλά αυτό σημαίνει ας πούμε ένα

πυρήνα ένα βασικό πυρήνα, τώρα από κει και πέρα όσο μαθαίνεις και άλλα πράγματα και προσπαθείς να τα ταιριάξεις είναι πιο ωραίο, για μένα τουλάχιστον

E: ok...εε στην προσωπική σου ζωή θεωρείς ότι επιλέγεις περισσότερο να συναναστρέφεται με ανθρώπους που είναι εκπαιδευμένοι στην NDI;

Σ3: E... όχι..έχουν ενδιαφέρον και οι άλλοι (γέλια)...

E: Επαγγελματικά έχει χρειαστεί να συνεργαστείς με συναδέλφους που έχουν διαφορετική μετεκπαίδευση από αυτή της NDI προκειμένου να πετύχετε ένα κοινό σκοπό; Τι εντυπώσεις είχες, δυσκολεύτηκες ; Σε διευκόλυνε κάτι;

Σ3: Σε ψυχολόγους ;

E: ναι γενικά με ανθρώπους που είχαν άλλη προσέγγιση παράδειγμα συστημικοί.

Σ3: Κοίταξε , νομίζω η NDI έχει κάποιες γενικές αρχές για όλους τους ψυχολόγους οπότε δεν υπάρχει τόσο μεγάλο χάσμα. Το θέμα είναι στον άνθρωπο μετά και πως προσεγγίζει αυτός τις άλλες καταστάσεις δηλαδή την ίδια προσέγγιση μπορεί να την δουν δύο άνθρωποι πολύ διαφορετικά κάπως πιο αυστηρά κάποιος , κάποιος πιο χαλαρά , διαφορετικά οπότε είναι.... αλλά όλοι οι ψυχολόγοι είναι.. όλα τα μοντέλα μοιράζονται τις αρχές της επικοινωνίας και της ενσυναίσθησης οπότε... υπάρχει πάντα ένα... αν θέλεις να συνεργαστείς βρίσκεις δηλαδή σε αυτά τα ανθρωπιστικά επαγγέλματα, κατάλαβες;

E: Ναι ναι

E: Τι είναι αυτό που θεωρείς περισσότερο ενδιαφέρον στην NDI;

Σ3: Ενδιαφέρον είναι γιατί σου δίνει την ευκαιρία εεεε... να έρθεις σε επικοινωνία με άλλους ανθρώπους με πιο εύκολο τρόπο , δηλαδή διευκολύνει αυτό που λένε την έκφραση και την επικοινωνία με τους άλλους δηλαδή... σου δημιουργεί μια συνθήκη εεε... για να πας στην ουσία και μέσα από αυτό μετά αρχίζουν και βγαίνουν και άλλα πράγματα. Δεν ξεκινάει δηλαδή από το πρόβλημα , ξεκινάει από εε.... ωραίες αρχές. Να είσαι μια ομάδα, ένα σύνολο που είναι ωραίες αρχές , βασική ανάγκη των ανθρώπων.

Ε: Ωραία και τι είναι αυτό που θεωρείς λιγότερο ενδιαφέρον στην NDI;

Σ3: Εεεεε... λιγότερο ενδιαφέρον ε..... ε τώρα με την πάροδο του χρόνου μετά βαριέσαι νομίζω είναι λογικό .... γιατί εξελίσσεσαι θέλεις να μαθαίνεις και άλλα πράγματα από άποψη ότι μετά θες να μάθεις και το τελείως διαφορετικό γιατί τότε μπορείς να κάνεις και κριτική στο άλλο ίσως βλέπεις πιο ανοικτά και άλλα πράγματα μετά.

Ε: Ωραία... και η τελευταία ερώτηση ... με την ολοκλήρωση του 4ου έτους του προγράμματος εκπαίδευσης στην NDI, τι προτάσεις θα είχες να κάνεις ως προς τη βελτίωση , δηλαδή θα πρότεινες κάποιες αλλαγές να προστεθεί ή να αφαιρεθεί κάτι στη διαδικασία της εκπαίδευσης;

Σ3: Ε νομίζω ότι χρειάζεται να εμπλουτιστεί το θεωρητικό κομμάτι εεε δηλαδή ...γιατί ας πούμε εκπαιδεύει ... εκπαιδεύονται και άνθρωποι οι οποίοι ας πούμε δεν έχουν μια βασική κατάρτιση οπότε χρειάζεται εκεί πέρα να υπάρχουν μαθήματα και ψυχολογίας και θεωρίες προσωπικότητας εεε.... και εεε.. και κοινωνική ψυχολογία αν θέλεις γιατί έχει και ένα κοινωνικό .. είναι μια θεωρία που έχει και κοινωνικό πλαίσιο μέσα οπότε όσο περισσότερο εντρυφήσεις και σε άλλες προσεγγίσεις μπορείς να καταλάβεις και περισσότερο την αξία της ίδιας και αυτό είναι ένα μειονέκτημα τώρα που το σκέφτομαι

γιατί εε ταυτόχρονα μπορεί να δημιουργήσει μια ψευδαίσθηση στον άλλον ότι γίνεται εε.. ξέρω εγώ σύμβουλος ή οτιδήποτε χωρίς να έχει βασικές γνώσεις εεε και σε θεωρητικό πλαίσιο ακόμη και υπάρχει κίνδυνος ας πούμε να υπερεκτιμήσει τις δυνατότητές του. Δηλαδή εγώ δεν συμφωνώ με την πεποίθηση ότι οι ψυχολόγοι την έχουν «δει» όλοι οι άνθρωποι είναι εν δυνάμει να την έχουν «δει» όταν έχουν εξουσία απέναντι στους ανθρώπους γιατί και ο σύμβουλος όπως και ψυχολόγος και όλα τα ανθρωπιστικά επαγγέλματα έχουν «εξουσία» απέναντι στους ανθρώπους, οπότε χρειάζεται λίγο μια κριτική διάσταση. Τι μαθαίνω; Τι εναλλακτικό υπάρχει; Τι γίνεται; Αν δεν τα έχεις αυτά δεν μπορείς να το κάνεις. Ούτε εγώ μπορώ να γίνω αρχιτέκτονας χωρίς να ξέρω βασικές γνώσεις σε κάποια πράγματα , αυτά.

E: Ωραία, ευχαριστώ πάρα πολύ τελειώσαμε.....

Σ3: Ευχαριστώ και εγώ πάρα πολύ... καλή επιτυχία στην εργασία σου Γιάννα.

Σ4 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ημερομηνία: 03.10.2019

Ώρα Συνέντευξης: 20.00μμ

Τόπος: Σπίτι συνεντευξιαζόμενου

Άτομο που παίρνει τη συνέντευξη: E

Άτομο που δίνει τη συνέντευξη: Σ4

E: Τι γνωρίζεις για την εκπαίδευση ενηλίκων, δηλαδή ποια είναι τα χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευομένων αν ξέρεις ή τι θεωρείς κατά την γνώμη σου ως εμπόδιο στην εκπαίδευση ενός ενήλικα;

Σ4: Αμάν, αυτό είναι πολύ δύσκολο. Λοιπόν... εκπαίδευση ενηλίκων αν είσαι άνω των 18 και.. περίμενε.. είναι κάτι αντίστοιχο με την δια βίου μάθηση ας πούμε;

Ε: Ναι ναι..

Σ4: Ε αυτό! Έτσι το έχω στο μυαλό μου..ότι είναι μια διαδικασία η εκπαίδευση η οποία δεν είναι κάτι η οποία τελειώνει όταν τελειώσεις το πανεπιστήμιο και το σχολείο αλλά είναι μια διαδικασία που μπορεί να συνεχιστεί ,σε όλη σου τη ζωή

Ε: Ωραία ωραία και κατά την γνώμη σου ποια εμπόδια θα μπορούσε να συναντήσει ένας ενήλικας δηλ που θέλει να εκπαιδευτεί ας πούμε σε μεγαλύτερη ηλικία. Αυτή είναι η ερώτηση.

Σ4: Που θέλει να εκπαιδευτεί... νομίζω.. χρονικό και οικονομικό. Αυτά είναι τα μεγαλύτερα εμπόδια, κυρίως δηλαδή μάλλον και το χρονικό είναι πολύ.. με τις υποχρεώσεις που μπορεί να έχει. Και το οικονομικό αλλά εντάξει .. λες ότι στην Ελλάδα τα πανεπιστήμια είναι εε. Ανοιχτά ας πούμε.

Γ: Χρονικό και οικονομικό λοιπόν.

Σ4: Ναι ναι

Ε: Δεύτερη ερώτηση. Έχεις κάνει κάποια μετεκπαίδευση, εκτός από την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα αν ναι ποια και μετά θα σου κάνω και την επόμενη ερώτηση

Σ4: Όχι θα έλεγα εδώ.

Ε: Οπότε το σε τι έμοιαζε ή διέφερε το αφήνουμε γιατί δεν έχεις κάνει κάποια άλλη.

Ε: Γιατί επέλεξες τώρα την NDI ως μέθοδο να εκπαιδευτείς και αν .. τι ήξερες για αυτήν ...πριν ξεκινήσεις, ποιος ίσως σε επηρέασε ή σου τη σύστησε;

Σ4: Ωραία. Λοιπόν εεε εγώ είχα κάποιες θεωρητικές αναφορές από τους τομείς από τις... αααα... προσεγγίσεις της ψυχολογίας και είχα καταλάβει ότι η ανθρωπιστική ήταν αυτή ας πούμε που ... είμαι πιο ευαισθητοποιημένη.. τώρα μην εξηγήσω τι είναι η ανθρωπιστική;

4: όχι εντάξει. Ναι ναι δεν χρειάζεται.

Σ4: Ναι ναι... εεε και ήδη εγώ είχα ξεκινήσει από κάποια στιγμή γύρω στα 19 20 θεραπεία με έναν ροτζεριανό ανθρωπιστικής προσέγγισης θεραπευτή και πάνω σε αυτή τη θεραπεία τυχαίνει και βρίσκομαι στα μαθήματα του Κώστα του Μπακιρτζή που είναι της κατεύθυνσης της NDI της παρεμβαίνουσας μη κατευθυντικότητας και καταλαβαίνω ότι εμπεριέχει πάρα πολλά από τα στοιχεία του ροτζερς αλλά έχει κάτι παραπάνω. Αυτό το πράγμα που δηλαδή.. νομίζω ότι η διαφορά που κατάλαβα ήταν το ότι τον Μπακιρτζή τον γνώριζα σε αυτές τις συναντήσεις ενώ τον θεραπευτή μου δεν τον γνώριζα τόσο ας πούμε.. ήταν παρών δηλαδή και .. υπήρχε ανάμεσα μας τολμηρά. Εεεε..... οπότε ... εεεεε... αλλά για να.. αυτό αυτό θα μπορούσε να είναι σε πολλές προσεγγίσεις.. αυτό που πολύ ας πούμε με συγκίνησε με την NDI ήταν ο σεβασμός που έδειχνε προς τους συμμετέχοντες ας πούμε και ότι υπήρχε αυτό το ελεύθερο πεδίο να πλάσεις την ώρα που θα περνούσαν αυτοί οι άνθρωποι μαζί. Να πλάσουμε όλοι μαζί. Αυτό... ναι τώρα εγώ τόνισα τώρα στην αρχή τη διαφορά με τον ρότζερς. Αλλά ουσιαστικά αυτό ήταν που με συγκίνησε και στον ρότζερς και σε όλα αυτά.

E: OK.. τέλεια. Ωραία πάμε παρακάτω. Τι εντυπώσεις έχετε αποκομίσει από την εκπαίδευσή, στην NDI δηλαδή πως σου φάνηκε σα μέθοδος εκπαίδευσης τι σου άρεσε τι δε σου άρεσε; Σαν μέθοδος εκπαίδευσης έτσι;

Σ4: Εεεε .. ααα σαν μέθοδος εκπαίδευσης δηλαδή σαν εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

E: Έχεις εκπαιδευτεί σε αυτή τη μέθοδο.. πως σου φάνηκε σα μέθοδος εκπαίδευσης και τι σου άρεσε ή τι δεν σου άρεσε πιθανόν.

Σ4: Ωραία.. εεε λοιπόν καταρχήν έτσι νομίζω ήταν μια εμπειρία.. που πολύ.. μεγάλης.. με μετέτρεψε σαν άνθρωπο αρκετά. Εεε... οπότε ήταν μια έντονη εμπειρία με θετικό πρόσημο πολύ.. εεε μου άρεσε που... ο χαρακτήρας της ήτανε πώς να τον θέσω το βιωματικό μου φαίνεται πολύ μπανάλ για να το θέσω... ότι ουσιαστικά ... ότι... βασικά ας πούμε τα στοιχεία το ότι φεύγαμε εκτός πόλης και το ότι μέναμε σε ένα σπίτι κάποιιοι άνθρωποι μαζί ... εεεε... και ..υπήρχε ένας τρόπος έτσι διευκόλυνσης του τι έχει να δώσει αυτή η ομάδα.... εεε δηλαδή νομίζω ότι στέκομαι πολύ στην μη κατευθυντικότητα της κατάστασης στην ...στ ότι ζούσαμε μαζί και στο ότι δεν μιλούσαμε μόνο είχε πολύ κομμάτι για σωματικό και.. δραστηριοτήτων και θεατρικό και.. βόλτα στη φύση. Όλο αυτό το πράγμα δεν ήτανε μια... ένα κουβεντολόι ας πούμε.

E: Ναι

Σ4: Εεε... κατά τ' άλλα νομίζω ότι το ρίσκο είναι σε αυτή την εκπαίδευση ότι η ομάδα καθορίζει την εμπειρία σε ένα μεγάλο βαθμό... εεεε.. οπότε εγώ νιώθω πολύ τυχερή για την ομάδα που ήμουν και δεν έχω ακούσει κάποιον (από την ομάδα) να μην νιώθει τυχερός για αυτή την εκπαίδευση αλλά θεωρώ ότι είναι ένας παράγοντας αστάθμητος του ποιοι άνθρωποι είναι αυτοί που επιλέγουν να κάνουν την εκπαίδευση. Οι δυναμικές της

ομάδας παίζουν ρόλο γιατί ακριβώς ο εμπυχωτής δεν θα την καπελώσει την ομάδα θα αναδυθούν οι δυναμικές που αναπτύσσονται μεταξύ των ατόμων.

E: Ωραία, η επόμενη ερώτηση. Ποια ήταν οι προσδοκίες που σε ώθησαν να ξεκινήσεις την εκπαίδευση και αν άλλαξαν στην πορεία;

Σ4: Ναι, είναι αλήθεια ότι άλλαξαν δηλαδή εγώ στην αρχή εγώ μπήκα στην εκπαίδευση καθαρά για λόγους προσωπικής ανάπτυξης κατά κάποιο τρόπο και όχι όχι ακριβώς προσωπικής ανάπτυξης και προσωπικής ανάπτυξης αλλά ότι εγώ αυτό θα ήθελα να το ζήσω με ενδιαφέρει να το ζήσω αυτό σαν άνθρωπος. Οι σπουδές μου ήταν πάνω στη φυσική δηλαδή ακόμη ήμουν φοιτήτρια στο 3^ο – 4^ο έτος..εεε.. 4^ο μάλλον ναι... οπότε δεν το συνέδεσα με κάποιο τρόπο επαγγελματικά λέω αυτό με ενδιαφέρει να το ζήσω να το ζω συστηματικά ας πούμε.. εεε... και αργότερα όταν ολοκληρώνονταν σιγά σιγά η εκπαίδευση δηλαδή άρχισα να με θεωρώ τυχερή αν ασχολιόμουν με αυτό το πράγμα εν τέλει... οπότε άλλαξε τη πορεία μου

E: Με ποιο τρόπο άλλαξε, πιστεύεις;

Σ4: E... ένα νομίζω είναι πολύ καθαρά προσωπικό το ότι όταν ..αν το έβλεπα καθαρά επαγγελματικά στην αρχή θα μου δημιουργούνταν μια απόσταση από αυτό το πράγμα.. οπότε το είδα τελείως εεε... πως πηγαίνει κάποιος στον ορειβατικό σύλλογο , το είδα σαν χόμπι οπότε ήμουν πολύ χαλαρή στο να το βιώσω πιο ουσιαστικά και όχι ότι τώρα να... ότι τώρα καταρτίζομαι για κάτι. Εεεε.. οπότε αυτή νομίζω έτσι ο τρόπος που το βίωσα με άφησε ένα τέτοιο στίγμα που... και το βίωσα έτσι τόσο θετικά και.. και με τις δυσκολίες βέβαια, αλλά αυτό έχει δηλαδή θετικό πρόσημο εεεε... αλλά που με άγγιξε τόσο πολύ που λέω ότι εγώ δε θα ήθελα να φύγω από ένα τέτοιο πλαίσιο και ότι θα ήθελα.. ότι

δηλαδή το βρίσκω πολύ ουσιαστικό αυτό το πλαίσιο να υπάρχει και να το δημιουργούμε και σε άλλους χώρους. Οπότε έτσι σιγά σιγά μετατράπηκε από κάτι χαλαρό που κάνω για μένα σε κάτι που μπορεί να έχει σημασία να συνεχίσω να το κάνω και να το βιώσουν και άλλοι άνθρωποι.

E: Ωραία, σε βοήθησε ή σε επηρέασε η συμμετοχή σου στην NDI όσον αφορά στην επαγγελματική ζωή, τη προσωπική και τις ανθρώπινες σχέσεις.

Σ4: Πάρα πολύ.. πάρα πολύ με επηρέασε.. εεεε... την επαγγελματική ζωή με την έννοια ότι μου άλλαξε τη ρότα καθότι δηλαδή προερχόμουν από τελείως διαφορετικό πεδίο, προερχόμενα, εεεε καλά και στην προσωπική... οχοχο γιααα (έκπληξη) (γέλιο).. άλλαξε δηλαδή τον τρόπο που ακούω τους άλλους, σίγουρα, που τους αντιλαμβάνομαι εεε... βασικά ήταν και ένα μεγάλο κομμάτι ήταν «από-εκπαίδευση» δηλαδή να εγκαταλείψω κομμάτια τα οποία κάπως κατηγοριοποιούσα στοιχειοθετούσα τους ανθρώπους .. απαλλάχθηκα νομίζω από αυτά τα πράγματα σε ένα μεγάλο βαθμό. Δηλαδή ήταν ένας .. είχε και εκπαίδευση και από-εκπαίδευση σε εισαγωγικά , των μαθημένων πραγμάτων

E: Με ποιο τρόπο πιστεύεις έγινε αυτό, με ποιο τρόπο επηρεάστηκες τόσο πολύ;

Σ4: Το στοιχείο νομίζω ήταν ότι δημιουργούνταν ένα πλαίσιο εκεί μέσα που σε ωθούσε με έναν τρόπο να ακούσεις τον άλλον, γιατί οι άλλοι άκουγαν ας πούμε, ακόμη και αν δεν έχεις το αντανακλαστικό του να δώσεις χρόνο σε έναν άλλο άνθρωπο κάπως σου ακονίζει το αντανακλαστικό του να... λες για να δούμε τι λέει ο άλλος άνθρωπος και εμένα αυτή η πύλη που άνοιξε προς τον άλλον που είναι διαφορετικός από μένα εεεε και δεν είναι ανάγκη να τον κρίνω κλπ με άλλαξε προσωπικά και άλλαξε και τις σχέσεις

μου εκτός ομάδας. Δηλαδή του να αφήνω χώρο .. του να μην.... Εεεεε.... είμαι επικριτική
εεε και μέσα μου και έξω μου ας πούμε.. εεεε... αυτό αυτό νομίζω ήτανε.

Ε: Ωραία ωραία... θα πρότεινες σε κάποιον άλλον να εκπαιδευτεί στην NDI;

Σ4: Ναι!

Ε: Γιατί;

Σ4: Αλλά θα έλεγα ότι... δεν θα το .. εεε.. δηλαδή θα... δεν νομίζω ότι είναι για όλους
αυτή η εκπαίδευση. Είναι για κάποιον που αν ενημερωθεί και δει τι είναι θα πει «αυτό
με ενδιαφέρει», ας πούμε. Θα του πρότεινα όμως γενικά γιατί θεωρώ ότι είναι μια
εμπειρία που ο καθένας την .. με πάρα πολλά βιώματα και αυτό είναι ένας πλούτος για
τον καθένα και ο καθένας νομίζω έχει την ελευθερία να διδαχθεί αυτό που του ταιριάζει
ας πούμε. Το δεν είναι για όλους το είπα γιατί είναι μια εκπαίδευση που απέχει πολύ
από αυτό που ξέρουμε ως εκπαίδευση.. από το στερεότυπο. Δηλαδή αν κάποιος
προσδοκεί το στερεότυπο θα... θα... ματαιωθεί. Ναι ναι... οπότε δηλαδή κάποιος πρέπει
να είναι πολύ καλά ενημερωμένος για να την ξεκινήσει την εκπαίδευση, πιστεύω, και να
μην περιμένει μια διδασκαλία στερεοτυπική, ας πούμε.

Ε: εεε.. θα ήθελες να συνεχίσεις την εκπαίδευση σύμφωνα με τις αρχές της NDI ή θα
προτιμούσες πλέον να παρακολουθήσεις κάποια άλλη μέθοδο;

Σ4: Κοίταξε νομίζω ότι πλέον ο βασικός μου άξονας θέλοντας και μη και από τα βιώματα
είναι η NDI αλλά θεωρώ πάντα το να είσαι ανοικτός σε άλλα πράγματα πολύ σημαντικό,
αλλά σαν άξονα προσωπικά εγώ έχω την NDI.

E: Στην προσωπική ζωή θεωρείς ότι επιλέγεις περισσότερο να συναναστρέφεσαι με ανθρώπους που είναι εκπαιδευμένοι στην NDI;

Σ4: Κοίταξε αυτό είναι μεγάλο ζήτημα. Ε.. νομίζω ότι κάνω και τα δύο και δε θα μπορούσα να κάνω και διαφορετικά. Δηλαδή έχω ένα μεγάλο κύκλο ανθρώπων που είναι από την NDI και από τις ομάδες και έχω και ένα κύκλο ανθρώπων που δεν έχουν καμία επαφή με αυτό το πράγμα και αυτό το έχω ανάγκη ας πούμε. Που θεωρώ βέβαια ότι αυτοί οι άνθρωποι δεν είναι μη NDI, απλά δεν γνωρίζουν το πλαίσιο ας πούμε. Η φιλοσοφία τους θέλω να πω ακουμπά στην NDI αλλά δεν είναι εκπαιδευμένοι και προσωπικά εγώ το έχω ανάγκη λόγω το ότι δουλεύω πια στο πλαίσιο της NDI, να έχω ανθρώπους που είναι εκτός πλαισίου. Αλλά οι άνθρωποι του πλαισίου είναι πολλοί , δηλαδή αν εξαφανίζονταν οι άνθρωποι του πλαισίου ξαφνικά θα άδειαζε το καρέ αρκετά. Ναι ναι.... Θα μου έλειπαν πολύ. Οπότε επιλέγω να έχω στη ζωή μου ανθρώπους εκτός και εντός. Απλά τα βιώματα που ζήσαμε στην ομάδα της εκπαίδευσης σε συνδέουν με τους ανθρώπους οπότε....

E: Επαγγελματικά έχει χρειαστεί να συνεργαστείς με συναδέλφους που έχουν διαφορετική μετεκπαίδευση από την NDI, προκειμένου να επιτύχεις έναν κοινό σκοπό;

Σ4: Όχι όχι ιδιαίτερα... σκέφτομαι κάτι πολύ περιστασιακό αλλά όχι όχι δεν έχει τύχει.

E: Τι είναι αυτό που θεωρείς περισσότερο ενδιαφέρον στην NDI;

Σ4: Θεωρώ το ...ότι είναι το δημιουργικό.. ότι δεν.. δεν γίνεται να βαρεθείς στην NDI γιατί ως εμπυχωτρία τώρα μιλάω, γιατί εμπλέκεσαι και εσύ και καλείσαι να δημιουργήσεις κάτι από κοινού. Οπότε δεν είναι κάτι που λες ωχ τώρα ας πούμε... δηλαδή δεν είναι μια επανάληψη αυτό το πράγμα είναι μια συνεχής εεεε... δημιουργία. Ως εκπαιδευόμενη

μάλλον είναι το αντίστοιχο δηλαδή είσαι ενεργά εκπαιδευόμενη, ας το πούμε. Ότι συνδιαμορφώνεις, ακούγεσαι... όλο αυτό το πράγμα. Είσαι παρών και έχεις λόγο στα πράγματα.

E: Τι είναι αυτό που θεωρείς λιγότερο ενδιαφέρον στην NDI;

Σ4: Λιγότερο ενδιαφέρον... κάτσε να σκεφτώ... (παύση).. λιγότερο ενδιαφέρον... φφφφ.....
εεεεε.... Γιατί μου έρχεται να πω οι εργασίες (γέλια)... Οι εργασίες! Όχι αλλά δεν νομίζω ότι .. μάλλον... πρακτικά φαίνεται να τις θεωρώ λιγότερο ενδιαφέρον γιατί καθυστερώ να τις κάνω αλλά .. ναι ναι ναι τις βρίσκω πολύ ουσιαστικό κομμάτι και αυτές.

E: Κατάλαβα.... και τελευταία ερώτηση. Μετά την ολοκλήρωση του τετραετούς προγράμματος εκπαίδευσης στην NDI τι πρόταση θα είχες να κάνεις προς βελτίωση; Θα ήθελες να προστεθεί ή να αφαιρεθεί κάτι στη διαδικασία της εκπαίδευσης;

Σ4: Εεεε.. ίσως συχνότητα συναντήσεων να ήταν πιο.... «σφιχτή» ίσως.. και η εποπτεία των εργασιών να ήταν πιο.... Αλλά να μου πεις πάλι αυτό από την ομάδα βγαίνει οπότε δεν ήτανε εεεε ίσως για τη συχνότητα των συναντήσεων θα είχα να πω.. να ήταν πιο συχνές, να μην χάνουμε επαφή. Εγώ βέβαια έλειπα και ένα διάστημα από την ομάδα γιατί έλειπα στο εξωτερικό (ERASMOS) μπορεί αυτό να μου έδωσε αυτή την εντύπωση.

E: Τι είπες για τις εργασίες και την εποπτεία στις εργασίες πριν συγγνώμη δε το συγκράτησα

Σ4: Ναι είπα για αυτά, αλλά επειδή είναι και μη κατευθυντικό (το πρόγραμμα) δόθηκε όσο η ομάδα πήγαινε προς αυτό το σημείο , οπότε πάλι εκεί καταλήγουμε στη δυναμική της ομάδας.

Ε: Ωραία σε ευχαριστώ πολύ

Σ4: Και εγώ δεν ξέρω αν ήμουν βοηθητική σε ευχαριστώ πολύ. Καλή εργασία Γιάννα!

Σ5 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ημερομηνία: 15.01.20

Ώρα Συνέντευξης: 19.00μμ

Τόπος: Σπίτι συνεντευξιαζόμενου

Άτομο που παίρνει τη συνέντευξη:

Άτομο που δίνει τη συνέντευξη: Σ5

Ε:Τί γνωρίζεις για την εκπαίδευση ενηλίκων, ποια είναι κατά τη γνώμη σου τα βασικά χαρακτηριστικά στους ενήλικες που εκπαιδεύονται σε κάτι και τί θεωρείς εμπόδιο στην εκπαίδευση ενός ενήλικα;

Σ5:Θα ξεκινήσω από το τελευταίο. Στην εκπαίδευση ενός ενήλικα, βασικό εμπόδιο θεωρώ ότι είναι οι υποχρεώσεις που μπορεί να έχει κάποιος, που μπορεί να είναι η δουλειά, η οικογένεια, οι υποχρεώσεις που έχουν να κάνουν δηλαδή με αυτό το κομμάτι, το οικογενειακό και δευτερευόντως το κοινωνικό. Νομίζω αυτά τα δύο. Σχετικά με την εκπαίδευση ενηλίκων, η αλήθεια είναι πως δεν γνωρίζω πολλά και εδώ θέλω να αναφερθώ σε ένα πρόγραμμα εκπαίδευσης. Τί μπορεί δηλαδή να περιλαμβάνει αυτό. Φαντάζομαι δηλαδή μονάχα κάποια πράγματα. Όσον αφορά στα βασικά χαρακτηριστικά, νομίζω πως το ένα έχει να κάνει με το γεγονός ότι ένας ενήλικας έχει διαφορετικές ανάγκες, γιατί έχει περισσότερα βιώματα και έτσι ανάγκες από ότι θα είχε ένα παιδί, ή ένας έφηβος, ή ένας ο οποίος μόλις ενηλικιώθηκε και είναι στο

Πανεπιστήμιο. Οι ανάγκες είναι διαφορετικές, διότι έχουν διαμορφωθεί στην πορεία του χρόνου, κάποια θέλω τα οποία διαφέρουν πολύ από αυτά ενός παιδιού. Σε αυτό σίγουρα παίζει ρόλο ο τρόπος που έχει μεγαλώσει ο ενήλικας, ή μάλλον πέρα από τον τρόπο που έχει μεγαλώσει και τα βιώματα του. Τα βιώματα του όχι μόνο της παιδικής ηλικίας, αλλά και πολύ περισσότερο αυτά της ενήλικης ζωής. Επομένως ένα τέτοιο πρόγραμμα, φαντάζομαι ότι ασχολείται με όλο αυτό το κομμάτι και το περιλαμβάνει σαν ένα μέρος της εκπαίδευσης. Άρα, το χαρακτηριστικό έχει να κάνει με τα βιώματα ενός ενήλικα και με τα θέλω του τα οποία είναι πολύ διαφορετικά.

Μισό λεπτό να δω λίγο εμένα, για να συνεχίσω στην απάντηση...Ένα δικό μου κομμάτι είχε να κάνει σίγουρα με τα θέλω, με αυτά που εγώ θεωρούσα πια σημαντικά, με τις προτεραιότητες μου, τί ήθελα να πετύχω στη ζωή, τί ήθελα να κάνω, ένα κομμάτι σίγουρα είχε να κάνει με την προσωπική μου ανάπτυξη και νομίζω πως αυτό περιλαμβάνει ένα πολύ μεγάλο κομμάτι, δηλαδή πώς βλέπω εγώ τον αυτό μου, πώς βλέπω τους άλλους ..... εεεε... και φυσικά ένα πολύ σημαντικό κομμάτι ψυχολογίας μπαίνει σε όλα αυτά. Δηλαδή το... Αλλά αυτό ίσως είναι και κομμάτι της ανάπτυξης, δηλαδή θα το έβαζα εκεί.

Ε:Έχεις κάνει κάποια μετεκπαίδευση εκτός από την NDI; Δηλαδή κάποιο μεταπτυχιακό, ποιο ήταν αυτό, σε τί έμοιαζε και σε τί διέφερε από την NDI, όσον αφορά στην εκπαίδευση;

Σ5:Πέρα από την βασική μου πανεπιστημιακή εκπαίδευση, έκανα μεταπτυχιακή εκπαίδευση στο ίδιο κομμάτι που είχε να κάνει με την βασική μου εκπαίδευση, το κομμάτι δηλαδή των θετικών επιστημών, το κομμάτι της φυσικής και μάλιστα ήταν

επικεντρωμένο στο κομμάτι της φυσικής και πιο συγκεκριμένα στο κομμάτι της φυσικής της ατμόσφαιρας. Μετά από αυτό, αλλά δεν ξέρω αν αυτό μπορεί να θεωρηθεί εκπαίδευση, νομίζω ότι ένα σημαντικό κομμάτι παράλληλα με τις μεταπτυχιακές μου σπουδές, είχε να κάνει με ένα ανοιχτό πρόγραμμα εκπαίδευσης, αυτό νομίζω θα μπορούσε να ενταχθεί σε ένα τέτοιο πρόγραμμα εκπαίδευσης ενηλίκων, το οποίο είχε να κάνει με τις παραστατικές τέχνες και συγκεκριμένα με τον χορό, παράλληλα με το μεταπτυχιακό μου. Στη συνέχεια πέρασα από το παραϊατρικό κομμάτι, σε ένα διετές πρόγραμμα και συγκεκριμένα στο κομμάτι της φυσικοθεραπείας και λίγο μετά από αυτό, ξεκίνησε η εκπαίδευση στην NDI. Η σημαντική διαφορά που είχε να κάνει ανάμεσα στις κλασικές σπουδές που κάνει κάποιος, είτε πανεπιστημιακές, είτε μεταπτυχιακές, τις συμβατικές δηλαδή σπουδές που θα κάνει κάποιος σε σχέση με την NDI σίγουρα έχει να κάνει με το πρόγραμμα ο τρόπος δηλαδή που διαμορφώνεται ένα πρόγραμμα σπουδών. Το ένα είναι.. πολύ ..εε ... πως να το πω.. εε..έχει όλες τις συμβάσεις που έχει μέσα ένα κλασικό πρόγραμμα σπουδών που σημαίνει ότι υπάρχουν μαθήματα, υπάρχουν κύκλοι υπάρχουν βαθμολογίες , υπάρχουν εργασίες οι οποίες είναι υποχρεωτικές μάλιστα και βαθμολογούνται ανάλογα..ε και λοιπά στα μεταπτυχιακά όπως όλοι ξέρουμε υπάρχουν και μεταπτυχιακές εργασίες οι οποίες είναι πρωτότυπες και επομένως εκεί δίνεται ένα ιδιαίτερο βάρος της εκπαίδευσης ... εεεεε.... αλλά το πρόγραμμα είναι ιδιαίτερα εντατικό. Τώρα αν αυτό το πάρω και το μεταφέρω στην μετέπειτα εμπειρία μου η οποία έχει να κάνει με την NDI... το πρόγραμμα ήταν αρκετά ελεύθερο..εεε ... μπορούσα να ...να σε ένα τέτοιο πρόγραμμα να επιλέξω το τρόπο που εγώ θα το παρακολουθήσω με έναν τρόπο. Θέλω να πω... εεε έπρεπε να το παρακολουθήσω αλλά δεν ήταν και υποχρεωτικό αν έχανα κάποιες συναντήσεις τις οποίες μπορούσα να αναπληρώσω πολύ

εύκολα αργότερα....εεε κάποιες συναντήσεις εννοώ. Αλλά το σημαντικό είχε να κάνει με το ότι εγώ έκανα επιλογές εκεί. Έκανα επιλογές στο πως θα .. εντάξω το κομμάτι της προσωπικής μου ανάπτυξης εκεί πέρα μέσα στο δικό μου χρόνο , όταν εγώ θα είμαι έτοιμος, κάτι το οποίο δε μπορούσα να έχω (οπωσδήποτε όχι) στο κλασικό πρόγραμμα σπουδών στο μεταπτυχιακό μου η αργότερα, σε ένα οποιοδήποτε δηλαδή συμβατικό πρόγραμμα σπουδών ...εεε άρα νομίζω ότι το ότι μπορούσα να επιλέγω ήταν ένα πολύ βασικό κομμάτι το οποίο είχε και αντίστοιχα συνέπειες ψυχολογικές...εεεε... επίσης το ..θα το έλεγα... αν στο ένα έβαζα τη λέξη σύμβαση στο άλλο θα έβαζα τη λέξη «αντί» , εντάξει, ότι και αν σημαίνει αυτό. Από το τρόπο που θα ετοιμάζα εργασίες από το τρόπο που θα επέλεγα να μιλήσω στην ομάδα, από το τρόπο που θα συνεργαζόμουν με τους ανθρώπους εεεεε..... είχε όλα τα .. ήταν με όλη τη σημασία της λέξεως αντισυμβατικό και αυτό ήταν ιδιαίτερα βοηθητικό στο κομμάτι της προσωπικής ανάπτυξης πέρα από το ότι το πρόγραμμα ήταν έτσι και αλλιώς στο κομμάτι των ανθρωπιστικών επιστημών , οπότε είχε διαφορετικά χαρακτηριστικά σε σχέση με τις ανθρωπιστικές επιστήμες. Αυτά...

E: Γιατί επέλεξες την NDI ως μέθοδο εκπαίδευσης και τι ήξερες για αυτή πριν ξεκινήσεις; Εννοώντας τι σε κινητοποίησε ποιος σου τη σύστησε και εφόσον έχεις κάνει και άλλες εκπαιδεύσεις πως και επέλεξες την NDI για να συνεχίσεις την εκπαίδευσή σου;

Σ5: Η NDI με ότι αυτό σημαίνει δεν... δεν ήταν γνωστή σε μένα . έφτασα εκεί από πολύ μακριά έτυχε να έχω ένα καθηγητή στο σχολείο ο οποίος εεεε..... ήδη είχε μπει στις θετικές επιστήμες κιόλας ... ο οποίος ήδη είχε μπει το κομμάτι αυτό που είχε να κάνει με την εκπαίδευση στη ψυχολογία και την κλινική ψυχολογία ο οποίος έκανε μια εισαγωγή κατά κάποιο τρόπο σε εμάς όντας μαθητές λυκείου στο κομμάτι αυτό που είχε να κάνει με το κομμάτι της έκφρασης της ελεύθερης έκφρασης μέσα στη σχολική τάξη

εεε με το κομμάτι της αυτόματης γραφής που είναι ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό εεεε.... και τα δύο μάλλον ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της NDI...εεε...οπότε είχα μια πρώτη εμπειρία χωρίς όμως να... καταλαβαίνω και να κατανοώ τι σχέση είχε αυτό με τον πραγματικό κόσμο γιατί όλα αυτά γίνανε μέσα σε μια ξέρω εγώ εφηβική, στην εφηβική ηλικία που έτσι και αλλιώς είναι δύσκολη. Μιλώ για τον Κώστα το μπακιρτζή που είχα δάσκαλο στο σχολείο. Η ουσιαστική κατανόηση αυτών των πραγμάτων νομίζω ήρθε αρκετά χρόνια μετά όπου όλα αυτά μέσα μου άρχισαν να δουλεύουν με ένα ιδιαίτερο τρόπο τον οποίο ακόμη δεν καταλάβαινα καλά ... αλλά ήξερα ότι κάτι είχε συμβεί εκείνη την περίοδο. Αααα.... και με έναν τρόπο ήταν τόσο δυνατό αυτό για μένα που παρόλο που μετά από κάποια χρόνια ο Κώστας ο μπακιρτζής ο οποίος εν το μεταξύ είχε εγκαταλείψει και είχε πάει στη Γαλλία και είχε κάνει εκεί τις σπουδές και είχε επιστρέψει στο πανεπιστήμιο εδώ, παρόλο που τον αναγνώριζα στην πόλη σε διάφορες εκδηλώσεις που τύχαινε να βρισκόμαστε μαζί, νομίζω ότι αυτή η εφηβική εμπειρία ήταν τέτοια που τον απέφευγα με έναν τρόπο. Εεεε..... ίσως γιατί καταλαβαίνω ότι αυτό ήταν ένα κομμάτι το οποίο ήταν πολύ ιδιαίτερο ήταν δικό μου και υπήρχε και ένα στοιχείο φόβου «που μπορεί να με πάει» και πόσο επικίνδυνο σε πολλά εισαγωγικά μπορεί να είναι στο να εκφραστώ τελικά ακόμη πιο ελεύθερα στη ζωή μου. Και κάποια χρόνια μετά από όλα αυτά και αφού εγώ έχω ολοκληρώσει τις σπουδές έχω επιστρέψει στην Ελλάδα καλούμαι από τον Κώστα (μπακιρτζή) σε μια συνάντηση στο πανεπιστήμιο η οποία ...στην οποία είχε καλεσμένους πολλούς από τους μαθητές του εκείνων των δύο ετών στο λύκειο στο Αιγίνιο όπου δίδασκε για να .. ήθελε να κάνει μια συνάντηση και έτσι να ..να αρχίσει να αξιολογεί αυτή την εμπειρία μέσα από τη δική μας έκφραση, εμπειρία και έτσι εκείνο ήταν το κλειδί νομίζω που παρόλο που υπήρχε αυτό το στοιχείο το φόβου σε

μένα του πως μπορώ ή θα μπορούσα να σταθώ σε αυτό ..παρόλα αυτά τη κρίσιμη στιγμή ένωσα έτοιμος και έτσι βρέθηκα να εκπαιδεύομαι στην NDI.

E: Τι εντυπώσεις έχεις αποκομίσει από την εκπαίδευση στην NDI πως σου φάνηκες ως μέθοδος εκπαίδευσης τι σου άρεσε και τι δεν σου άρεσε;

Σ5: E..... νομίζω ότι το στοιχείο της... η NDI ως μέθοδος εκπαίδευσης πηγαίνει νομίζω είναι πολύ διαφορετική από άλλες εκπαιδεύσεις όπου υπάρχει το στοιχείο της....ας πούμε παρουσίασης εννοιών με έναν συμβατικό τρόπο της.... ή διδασκαλίας κατά κάποιο τρόπο ας το πούμε έτσι με έναν λίγο πιο συμβατικό τρόπο ακόμη και στο κομμάτι της ψυχολογίας.. εεε μου άρεσε πρώτα απ' όλα το γεγονός ότι η εκπαίδευση γινόταν σε έναν χώρο όπου μια ομάδα ανθρώπων ζούσε μαζί για τρεις μέρες και αυτό γινόταν επί 5 -6 χρόνια και αυτό γινόταν ανά τρίμηνο ή ανά δίμηνο ανάλογα τη διαθεσιμότητα ...εε της ομάδας άρα υπήρχε ένας στοιχείο που ήταν για μένα σαν να μεταφερόμουν σε ένα χώρο ο οποίος ήταν για μένα πολύ μακριά από όλα τα πράγματα την καθημερινότητα τη δουλειά τα προβλήματα και λοιπά και αυτό ήταν ιδιαίτερα βοηθητικό μαζί με το τρόπο που γινόταν η εκπαίδευση ,αυτά που ανέφερα προηγουμένως ότι ήταν όλα χαλαρά.. εεε μπορούσα να επιλέξω εγώ πότε θα ασχοληθώ με μένα μπορούσα να επιλέξω αν θα είμαι εκεί η αν θα φύγω για λίγο από την ομάδα εεε και όλο αυτό οδήγησε στο να είμαι να νιώσω τόσο κοντά σε μια ομάδα ανθρώπων που το έκανε σα βίωμα μοναδικό και αυτό με βοήθησε πάρα πολύ , πολύ γρήγορα συγκριτικά για τα δικά μου δεδομένα και για τον κίνδυνο που ένιωθα σχετικά με το τι μπορεί να σημαίνει το άνοιγμα το δικό μου και μάλιστα σε ανθρώπους που δεν γνωρίζω πέρα από τον ίδιο τον Κώστα που εντάξει δεν τον γνώριζα και πάρα πολύ καλά σαν άνθρωπο ...ε τελικά η ομάδα η ίδια ήταν αυτή που με βοήθησε να εκφραστώ και μάλιστα πάρα πολύ γρήγορα από τι πίστευα. Αυτό ήταν

ένα πολύ ιδιαίτερο χαρακτηριστικό πέρα από τη χαλαρότητα του τρόπου προσέγγισης της μεθόδου και η ίδια η ομάδα των ανθρώπων η οποία ίσως ήμουν και τυχερός που ήταν αυτή η συγκεκριμένη ομάδα και όχι κάποια άλλη. Αυτά δηλαδή ήταν δυο στοιχεία στα οποία ... ήταν πολύ ιδιαίτερα. Παρόλο που ο στόχος της εκπαίδευσης δεν ήταν αυτή καθαυτή η προσωπική μου ανάπτυξη , παρόλα αυτά νομίζω ότι αναπτύχθηκα πάρα πολύ εκείνα τα χρόνια της εκπαίδευσης εεεεε.....και πήγα παραπέρα και για μένα τον ίδιο και για τις σχέσεις μου με τους άλλους ανθρώπους , εεεεε... σε πολλά πολλά πράγματα. Πες μου λίγο ξανά την ερώτηση

E: Το τι δεν σου άρεσε δεν έχει απαντηθεί, αν υπήρχε κάτι.

Σ5: Ναι ναι... Τώρα το τι δεν μου άρεσε....εεεεε εγώ θα πω τι με δυσκόλεψε .....γενικά είπαμε μου άρεσε ο τρόπος που έγινε όλη αυτή η εκπαίδευση, το γεγονός ότι (και δεν το φανταζόμουν) ότι η ομάδα αυτή θα ζει μαζί, η ομάδα που ζούσε μαζί το διάστημα που εκπαιδευόταν, ήταν δυο πολύ ωραία χαρακτηριστικά .... εεε..... μου άρεσε φυσικά όπου υπήρχε εεεε..... δε θα το πω διάλεξη όπου υπήρχε αναφορά στη μέθοδο ή στους χμ.... στην ιστορία σε όλα αυτά που είχαν να κάνουν με τη μέθοδο αυτή, ακόμη και αυτό το κομμάτι, δινόταν με πολύ ιδιαίτερο τρόπο που μου ταίριαζε πάρα πολύ, ήταν ας πούμε αν τον παραλληλίσω σε σχέση με την εκπαίδευσή μου στο παρελθόν είχε να κάνει με την εκπαίδευση ενηλίκων που είχε να κάνει με τις παραστατικές τέχνες και το χορό, όπου μπορούσα να εκφραστώ με έναν τρόπο μοναδικό, ιδιαίτερος δικός μου, ξεχωριστός. Ήταν παραστατικός ο τρόπος αλλά και βαθιά εσωτερικός παράλληλα. Δηλαδή μπορούσα να αφουγκραστώ μόνος μου πράγματα χωρίς να τα βάζω αυστηρά σε έννοιες και κουτάκια.

Ε: Ωραία και στο τι δεν σου άρεσε;

Σ5: Ε..... το τι δεν μου άρεσε ας πω λίγο τι με δυσκόλεψε .....εεεε χμ.... τι με δυσκόλεψε (παύση για λίγο).... αααααα..... παρόλο που όπως είπα ένιωθα έτοιμος ας πούμε και μπήκα μέσα σε όλο αυτό παρόλα αυτά υπήρχαν άμυνες σε μένα πολλές , εντάξει; Από τον τρόπο που μεγάλωσα και μετά... εε.. οπότε νομίζω ότι το να πέσουν αυτά , όλες αυτές οι άμυνες και οι υπεράμυνες που ενδεχόμενα είχα ήταν ένα κομμάτι που με δυσκόλεψε αλλά ήταν και πρόκληση δηλαδή νομίζω ότι όσο και αν με δυσκόλευε εγώ τόσο περισσότερο ήθελα να είμαι εκεί και να μπαίνω πιο μέσα. Αυτό ήταν ένα κομμάτι που με δυσκόλεψε. Εεε..... χμ... κάποια στιγμή με δυσκόλεψε το κομμάτι που είχε να κάνει με ας το πω έτσι πολύ γενικά και πάλι με εισαγωγικά πολλά εισαγωγικά, υποχρεώσεων που απέρρεαν από το κομμάτι της εκπαίδευσης δηλαδή ε, συμμετοχή ας πούμε σε .. ο ρόλος μου και η συμμετοχή σε ημερίδες , παρόλο που το έκανα τις περισσότερες φορές ευχάριστα, δηλαδή το γεγονός ότι έπρεπε να δώσω περισσότερο προσωπικό χρόνο πέρα από το αυστηρό κομμάτι της εκπαίδευσης , νομίζω ήταν ,μάλλον αυτό με δυσκόλεψε γιατί δεν είχα συνειδητοποιήσει ότι, ούτε από την αρχή συνειδητοποίησα ούτε στη μέση της εκπαίδευσης τη σημασία αυτού , δηλαδή τη σημασία του να προσφέρω και με έναν άλλο τρόπο για την ομάδα και για το κομμάτι της εκπαίδευσης, πέρα από το να εκπαιδεύομαι εγώ ο ίδιος ήταν δηλαδή η αντίληψη του ότι αυτό ήταν κομμάτι και της δικής μου εκπαίδευσης.

Ε: Ωραία, πάμε λίγο στις προσδοκίες ποιες ήταν οι προσδοκίες που σε ώθησαν να ξεκινήσεις την εκπαίδευση και αν αυτά άλλαξαν στην πορεία, τι άλλαξε αν άλλαξε κάτι και με ποιο τρόπο και γενικά αν δεν άλλαξαν τα οι προσδοκίες, θεωρείς ότι ικανοποιήθηκαν αυτά για τα οποία ξεκίνησες να κάνεις αυτή την εκπαίδευση.

Σ5: Ναι , ήταν νομίζω .....εεεεε (μικρή παύση) ένα δικό μου έλλειμμα , ένιωθα ότι υπάρχει ένα έλλειμμα σε μένα εεε .... που είχε να κάνει με τη δική μου ανάπτυξη με τα θέλω μου, με το τρόπο που μεγάλωσα , με προβλήματα που κουβαλούσα από παιδί από την οικογένεια, εεεε είχε νομίζω να κάνει με αυτό με ότι ένιωθα πολύ δυνατή την ανάγκη ότι πρέπει κάτι να κάνω για μένα. Κάτι δικό μου το οποίο θα με βοηθήσει. Ένιωθα ότι χρειάζομαι βοήθεια. Ένιωθα ότι χρειάζομαι βοήθεια και ότι ήταν η κατάλληλη στιγμή να την πάρω. Έπρεπε να την πάρω τότε. Ε...εεεε..... νομίζω ότι αυτό ήταν το βασικό κίνητρο... εεεε..... επίσης εεεε... η βοήθεια τώρα αυτό μπορεί να την αναλύσει κανείς πολύ εεεε ...έχει ένα κομμάτι πολύ ισχυρό που έχει να κάνει με την έκφραση με το τρόπο δηλαδή που εγώ εκφραζόμουν απέναντι στους άλλους και φυσικά και στον ίδιο μου τον εαυτό έτσι; Του πως αξιολογούσα εγώ τον εαυτό μου ένα και πως εκφραζόμουν , εξέφραζα το συναίσθημα. Αυτό ήταν ένα πολύ δύσκολο κομμάτι για μένα παρόλο που καταλάβαινα ότι είμαι βαθιά συναισθηματικός υπήρχε ένα έλλειμμα εκεί , στο τρόπο που εκφράζομαι. Ε....εε.... ξαναπές μου από την αρχή την ερώτηση;

Ε: Ρώτησα για τις προσδοκίες που σε ώθησαν να ξεκινήσεις και αν αυτά άλλαξαν στην πορεία ή αν δεν άλλαξαν αν ικανοποιήθηκαν.

Σ5: Ναι ναι.... ωραία νομίζω οι βασικές μου προσδοκίες ήταν αυτές, δηλαδή όλο το κομμάτι αυτό το οποίο αργότερα ονόμασα προσωπική ανάπτυξη και είδα ότι είναι αυτό. Η προσδοκία μου ήταν αυτή , ήταν να μπορώ να εκφράζομαι καλύτερα να γνωρίζω περισσότερα πράγματα για μένα εε από αυτά που μου συνέβησαν και από αυτά που συμβαίνουν και θα μου συμβαίνουν έτσι ώστε να τα αναγνωρίζω τη στιγμή που συμβαίνουν. Εε.... σε μεγάλο βαθμό νομίζω πως ναι, αυτό ικανοποιήθηκε παρόλο που θεωρώ ότι αυτό είναι ένα κομμάτι, γενικά όλο το κομμάτι της προσωπικής ανάπτυξης

είναι ένα κομμάτι με το οποίο κανείς ασχολείται σε όλη του τη ζωή , εγώ τουλάχιστον θα ασχολούμαι. Δε θεωρώ δηλαδή ότι είναι κάτι που το δούλεψα και οκ. Οτι το έλυσα, νομίζω ότι είναι ένα κομμάτι που χρειάζεται δουλειά , αλλά νομίζω ότι έχω τα εργαλεία πια να γνωρίζω πράγματα και να προχωράω.

E: Πολύ ωραία

Σ5: και το τελευταίο τι ήταν για τις προσδοκίες;

E: Ναι, αν άλλαξαν στην πορεία της εκπαίδευσης.

Σ5: Όχι δεν άλλαξαν

E: Αν σε βοήθησε ή σε επηρέασε η συμμετοχή σου στην εκπαίδευση της NDI όσον αφορά στην επαγγελματική ζωή, στην προσωπική αλλά και τις ανθρώπινες σχέσεις.

Σ5: Ναι.... εεεε..... το κομμάτι των ανθρωπίνων σχέσεων ναι και έχει να κάνει με το κομμάτι της έκφρασης εντάξει; Είναι κάτι που ακόμη παλεύω θέλω να πω ότι ακόμη και αν κάποια στιγμή κρατάω κάτι βάζω τον εαυτό μου στην πρίζα να το πω τελικά, να το τελικά, στην πραγματική του διάσταση χωρίς να μπουν όλα τα φίλτρα τα μετέπειτα, τα οποία μπορούν να αλλοιώσουν την πρώτη εντύπωση. Επομένως ναι, σε αυτό το κομμάτι βοήθησε. Εεεεε... ξανά την ερώτηση;

E: Αν σε βοήθησε ή σε επηρέασε η συμμετοχή σου στην εκπαίδευση της NDI όσον αφορά στην επαγγελματική ζωή, στην προσωπική αλλά και τις ανθρώπινες σχέσεις.

Σ5: Ναι...Εεεε ... στην επαγγελματική ναι! Νομίζω ότι με έκανε άλλο άνθρωπο, συνήθως στις δουλειές μου το κομμάτι της έκφρασης ήταν και αυτό , ήταν ελλειμματικό πάντα και τώρα που όλα αυτά έχουν δουλευτεί με έναν τρόπο, εεε νομίζω ότι στέκομαι απέναντι

σε ανθρώπους και πράγματα με απόλυτη ειλικρίνεια απέναντι σε αυτό που θέλω να εκφράσω χωρίς να μασάω τα λόγια μου, με πολύ θάρρος εεεε ..... με έναν φόβο να μην προσβάλω κόσμο προφανώς αλλά με ειλικρίνεια. Στο επαγγελματικό κομμάτι νομίζω με βοήθησε απεριόριστα γιατί αλλιώς σε κάποιες δουλειές δε θα είχα επιβιώσει θα είχα φύγει. Εεεε....στην προσωπική ζωή έχει να κάνει νομίζω με το κομμάτι του , των σχέσεων πως δηλαδή σχετίζομαι με τους άλλους ανθρώπους και έχει σημασία για μένα αυτό το κομμάτι, το κομμάτι της ειλικρίνειας απέναντι σε μένα και τους άλλους εεεε..... και στο κομμάτι του τι θέλω τελικά, να κάνω βήματα στο τι εγώ θέλω. Όλα αυτά .. έχουν να κάνουν με το πως εκπαιδεύτηκα με την αντισυμβατότητα, αντισυμβατικότητα δηλαδή την αντισυμβατικότητα όλων αυτών, δηλαδή αυτό ήταν το εργαλείο νομίζω που κράτησα και κάθε φορά που προκύπτει κάτι το οποίο με ταλαιπωρεί εεεε προσπαθώ να το .. να το ρίχνω αυτό το κομμάτι της σύμβασης ότι α..... μήπως πρέπει να προσέξεις τώρα που θα μιλήσεις με την διευθύντριά σου , πώς θα εκφραστείς ή τώρα που θα πεις αυτό ας πούμε μήπως πρέπει να το φιλτράρεις γιατί είναι η υπεύθυνη του τμήματος σου η άλλη κυρία. Νομίζω ότι το τελευταίο καιρό έχουν όλα αυτά πέσει τέτοια φίλτρα δεν υπάρχουνε και εκφράζομαι με ειλικρίνεια και μάλιστα μου αναγνωρίζεται κιόλας απέναντι σε ανθρώπους που πριν κάποια χρόνια θα θεωρούσα αδιανόητο να μιλήσω εγώ με αυτό το τρόπο , αλλά μου αναγνωρίζεται ότι εκτιμάται αυτό το κομμάτι ότι μπορεί να είναι δύσκολο αλλά είναι ειλικρινές.

E: Θα πρότεινες σε κάποιον άλλο να εκπαιδευτεί στην NDI;

Σ5: Ναι σίγουρα θα πρότεινα. Αααα..

E: Γιατί;

Σ5: Γιατί εμένα με βοήθησε πάρα πολύ , νομίζω θα εξηγούσα το γιατί με βοήθησε εμένα εεε.... ο καθένας βέβαια είναι δια... είναι ξεχωριστή οντότητα και προσωπικότητα και όλα αυτά οπότε σίγουρα θα προσπαθούσα να μην επηρεάσω με έναν τρόπο ο οποίος θα ήταν κατευθυντικός μια και αυτό ήταν κομμάτι της εκπαίδευσης αλλά νομίζω ότι θα μιλούσα για μένα , το τί βοήθησε εμένα θα το έκανα δηλαδή προσωπικό, αυτό το μοίρασμα σε σχέση με το αν θα το πρότεινα σε κάποιον άλλον.

Ε: Θα ήθελες να συνεχίσεις την εκπαίδευσή σου σύμφωνα με τις αρχές της NDI ή θα προτιμούσες να συνεχίσεις με κάποιες άλλες μεθόδους;

Σ5: Δεν νομίζω ότι θα ήμουν αντίθετος για να παρακολουθήσω κάποιες άλλες μεθόδους πχ θα μπορούσα να κάνω επειδή το ακούω πολύ συχνά χωρίς να έχω γνώση αλλά με ιντριγκάρει λίγο, θα με ενδιέφερε να βρεθώ σε μια ομάδα gestalt , για να δω πως δουλεύει αυτό γιατί είναι ένα κομμάτι το οποίο κάτι μου λέει. Επομένως δε θα ήμουν αντίθετος απέναντι σε κάποια άλλη εκπαίδευση... εεεε ούτε βέβαια και στη συνέχεια αλλά πια τώρα με έναν διαφορετικό τρόπο. Με ένα τρόπο μέσα μου και όχι μόνο μέσα μου συνεχίζω στην NDI εεεε... και νομίζω ότι θα συνεχίζω, τώρα αν θα διάλεγα κάτι άλλο είναι μια δική μου ανάγκη αυτή. Δεν είναι τυχαίο ότι βρέθηκα από τις θετικές επιστήμες, σε ανθρωπιστικές επιστήμες σε παραϊατρικά, βρέθηκα με έναν τρόπο ...έχω κάνει πάρα πολλά πράγματα, νομίζω ότι κάποια στιγμή στη ζωή μου συνειδητοποίησα ότι δεν θα ήμουν ικανοποιημένος μόνο με ένα πράγμα. Ήθελα να κάνω πολλά και νομίζω θα κάνω και άλλα. Νομίζω ότι έχει να κάνει με αυτό το κομμάτι , έχει μια ψυχολογική διάσταση αυτό , τέτοια που με κάνει λίγο ανήσυχο απέναντι στα πράγματα νομίζω ο επιστήμονας της αρχής εξακολουθεί να παίζει ένα ρόλο και παίζει γιατί μπορεί να είμαι κάπου αλλού

τώρα, αλλά η μέθοδος του επιστήμονα εξακολουθεί να είναι μέσα μου εξακολουθώ να ασχολούμαι και να διαβάζω φυσική.

Εεεε ...νομίζω ότι υπάρχει μια ανησυχία γενικότερη για πράγματα για νέα πράγματα.

Ε: Στην προσωπική σου ζωή θεωρείς ότι επιλέγεις περισσότερο να συναναστρέφεται με ανθρώπους που είναι εκπαιδευμένοι στην NDI;

Σ5: Όχι, δεν το θεωρώ αυτό. Υπάρχουν άνθρωποι και υπήρχαν και σχέσεις με ανθρώπους πριν την εκπαίδευση μου στην NDI παρόλα αυτά θεωρώ ότι .. έκανα , έφερα κοντά ήρθα κοντά με ανθρώπους εξαιτίας της εκπαίδευσης και εξαιτίας του είδους των ανθρώπων εντάξει, γιατί δεν μπορείς να είσαι με όλους κοντά , ήρθαν κοντά μου άνθρωποι εξαιτίας αυτής της εκπαίδευσης και θεωρώ τον εαυτό μου πολύ τυχερό.

Ε.....εεεε..... ναι.... όχι δεν κάνω παρέα λοιπόν περισσότερο θα έλεγα ότι υπάρχει μια ισορροπία και ένας χώρος και εξακολουθεί να υπάρχει χώρος και για νέους ανθρώπους είτε είναι εκπαιδευμένοι είτε έτσι είτε αλλιώς είτε δεν είναι.

Ε: Επαγγελματικά έχει χρειαστεί να συνεργαστείς με συναδέλφους που είχαν διαφορετική μετεκπαίδευση από αυτή της NDI προκειμένου να πετύχεις ένα κοινό σκοπό και γενικά τι εντυπώσεις είχες τι σε δυσκόλεψε τι σε διευκόλυνε;

Σ5: Χμ.... πάλι θα πω με έναν τρόπο ναι γιατί βρέθηκα εθελοντής σε μια , σε έναν σύλλογο τη θετική φωνή που είχε να κάνει με υποστήριξη οροθετικών, οι άνθρωποι εκεί είχαν διαφορετικού τύπου εκπαίδευση άρα συνεργάστηκα με ανθρώπους οι οποίοι ήταν της συμπεριφορικής εκπαίδευσης, ο τρόπος αυτός είναι μακριά από την NDI , εεεε..... υπήρξαν όμως και άνθρωποι που ήταν πιο κοντά στην gestalt την ίδια περίοδο πάντα και μιλάω για τον ίδιο σύλλογο. Εεεε νομίζω ότι ναι συνεργάστηκα ... αναγνώριζα πολύ καλά

τις διαφορές και τα προβλήματα που μπορεί να προκύπτουν από αυτές τις διαφορές, εεεε...αλλά μπόρεσα να συνεργαστώ δεν νομίζω ότι διαμορφώθηκε κλίμα το οποίο με δυσκόλεψε , εγώ ακολούθησα αυτό που ήξερα που εκπαιδευόμενοι όσο καλύτερα μπορούσα.

E: Τι είναι αυτό που θεωρείς περισσότερο ενδιαφέρον στην NDI;

Σ5: Περισσότερο.....χμ.....νομίζω δύο πράγματα το γεγονός ότι .. περίμενε... το ένα έχει να κάνει με ένα βασικό μόντο που έχει να κάνει με την NDI... η κατευθυντικότητα και το δεύτερο είναι η υποστήριξη με ένα τέτοιο τρόπο. πως στέκεσαι δίπλα σε ανθρώπους οι οποίοι εκφράζουν ένα πρόβλημα μια ανάγκη ή οτιδήποτε άλλο. Το δεύτερο εεε.... ήταν ένα δικό μου στοιχείο δηλαδή ένιωθα ότι από πάντα θέλω να βοηθώ , ήταν αρκετά προσωπικό αυτό και έτσι ήρθε και κλείδωσε, από την αρχή , το πως δηλαδή συνοδεύω κάποιον. Εεεε και το κομμάτι της κατευθυντικότητας πάλι για πολύ προσωπικούς λόγους που είχαν να κάνουν με το τρόπο που εγώ μεγάλωσα και αντίστοιχα με το τρόπο που μεγάλωσε η δική μου οικογένεια τη δική της οικογένεια. Δυο διαφορετικές οικογένειες η μία της μητέρας μου και η άλλη του πατέρα μου, εντελώς διαφορετικές σε αυτό το κομμάτι. Στην μια περίπτωση δόθηκε χρόνος και ευκαιρία στα παιδιά της οικογένειας να βρουν το δρόμο τους και στην άλλη ήταν τέτοιος ο τρόπος κατεύθυνσης που ... τελείως διαφορετικά που με επηρέασε πάρα πολύ στο τρόπο που εγώ έβλεπα τα πράγματα και αυτό είχε αντανάκλαση στους γονείς μου. Το κομμάτι της κατευθυντικότητας ακόμη υπάρχει μέσα μου , έχει εμποτιστεί λόγω του τρόπου που μεγάλωσα και θέλει δουλειά , όταν θα μιλήσω τότε θα μιλήσω πως θα το πω .... το δουλεύω δεν είναι ένα κομμάτι που επειδή έκανα την εκπαίδευση της NDI είναι δεδομένο και το έχω. Θέλει δουλειά μέσα μου καθημερινή , νομίζω αυτά τα δύο .

Ε: Ωραία, και τι είναι αυτό που θεωρείς λιγότερο ενδιαφέρον στην NDI;

Σ5: αυτό που ήταν λιγότερο ενδιαφέρον; Χμ... υπήρχε άραγε λιγότερο ενδιαφέρον; Μάλλον .... λιγότερο ενδιαφέρον....αααα ..... (παύση) στο κομμάτι της εκπαίδευσης ήταν για μένα με κάτι που παραπέμπει και εξακολουθεί να παραπέμπει στο συμβατικό τρόπο εκπαίδευσης γιατί μπορεί η εκπαίδευση να ήταν έτσι αλλά υπήρχαν και συμβατικά στοιχεία υπήρχαν εργασίες , υπήρχαν πράγματα που έπρεπε με έναν τρόπο να παρουσιαστούν στην διάρκεια της εκπαίδευσης και πάει λέγοντας, υπήρχαν δηλαδή στοιχεία που παραπέμπανε σε συμβατικό τρόπο και τα οποία με ενοχλούσαν και εξακολουθούν να με ενοχλούν δηλαδή θα προτιμούσα να έχω έναν πιο ελεύθερο , ακόμη πιο ελεύθερο τρόπο απέναντι στα πράγματα αλλά παρόλα αυτά , εντάξει. Είναι κάποια πράγματα τα οποία ίσως να μην γίνονται με άλλο τρόπο.

Ε: ... και η τελευταία ερώτηση μετά την ολοκλήρωση της 4ετούς εκπαίδευσης στην NDI τι προτάσεις θα είχες να κάνεις προς βελτίωση θα έκανες κάποιες αλλαγές θα ήθελες να προστεθεί ή να αφαιρεθεί κάτι στη διαδικασία της εκπαίδευσης;

Σ5:.... νομίζω..... (παύση)..... νομίζω στις δράσεις ελεύθερης επιλογής, παράδειγμα στις παρουσιάσεις βιβλίων , σε διαλέξεις που είχαν να κάνουν με άτομα της NDI με τρίτους οι οποίοι δίνανε φωτίζανε άλλα πράγματα που είχαν να κάνουν με διαφορετικές εκπαιδεύσεις και λοιπά, υπήρχαν συμμετοχές σε ομάδες ανοιχτές είτε στο πανεπιστήμιο είτε στη Σαμοθράκη εεεεε..... υπήρχαν πάρα πολλές δράσεις.....εεεεε... ε εντάξει για όλους τους ανθρώπους κάποιες είναι περισσότερο ευχάριστες κάποιες λιγότερο ας πούμε υπήρχαν δράσεις που συνδυαζόταν πολύ καλά με διακοπές και έπρεπε να συνδυαστούν και με την εκπαίδευση εεεε.....νομίζω ότι υπήρχε ένα κομμάτι εκεί το

οποίο όταν άφηνα τον εαυτό μου ή όταν άφηνε η ομάδα τον εαυτό της περισσότερο ελεύθερο σε τέτοιες δράσεις εεε....νομίζω ότι κάποιος τραβούσε λίγο περισσότερο το σχοινί πίσω για να επανέλθουμε στο πλάνο ας το πω έτσι σε αυτό που ένας εκπαιδευτής ή περισσότεροι είχαν στο μυαλό τους πως μπορεί να είναι μια εκπαίδευση. Αυτό με δυσκόλευε και με ξένιζε κάποιες φορές χωρίς να εννοώ ότι γινόταν με ένα τρόπο κατευθυντικό ή αυστηρός ή είχε τέτοια στοιχεία. Αλλά παρόλα αυτά με δυσκόλευε θα ήθελα να είναι πιο ελεύθερο, αν είχα .. αν ήθελα εγώ να ..... σε μια δεδομένη μέρα να μην αναλάβω μια ομάδα ή να απέχω όλη μέρα έπο αυτό ή να πάω για μπάνιο ας πούμε και κει να κάνω την ομάδα ή οτιδήποτε άλλο θα ήθελα να είμαι ακόμη πιο ελεύθερος να κάνω τέτοιες επιλογές σε αυτές τις δράσεις, στη Σαμοθράκη κυρίως... γενικά στις δράσεις ελεύθερης επιλογής δεν νομίζω, υπήρχε βέβαια ένα κομμάτι το οποίο δυσκόλευε λίγο αλλά δεν είχε να κάνει με τις δράσεις αυτές καθ' αυτές εεε.. που είχαν πάρα πολύ μεγάλη χρησιμότητα είχε να κάνει με το δικό μου τον προσωπικό χρόνο γιατί αυτός ήταν χρόνος ο οποίος ήταν μετά από δουλειά μετά από κούραση ήταν δηλαδή ένα κομμάτι που με δυσκόλευε λίγο γιατί πήγαινε και παραπέρα. Οι επιπρόσθετες δράσεις που καλείσαι να κάνεις στα πλαίσια της εκπαίδευσης λοιπόν , όχι να μην ήταν τόσες πολλές αυτό είναι καλό ..... το ..... ναι νομίζω να ήμουν πιο ελεύθερος να επιλέξω το τρόπο που θα το κάνω αυτό που θα συμμετείχα κυρίως στις δράσεις που ήταν πιο...θέλανε περισσότερο οργάνωση. Αυτό ... θα ήθελα λοιπόν το πρόγραμμα κάποιες φορές να είναι πιο ελεύθερο... εεε για τους συμμετέχοντες έτσι και αλλιώς ήταν ελεύθερο για εμάς που διοργανώναμε ως συντονιστές όμως τα πράγματα δεν ήταν και τόσο πολύ ... θα ήθελα να ήταν πιο ελεύθερο κάποιες φορές. Όταν κλήθηκα να

συντονίζω ομάδες ... εκεί θα ήθελα να είχα περισσότερο ελεύθερη επιλογή και να μην είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα.

E: τέλεια ευχαριστώ πολύ Σ5: και εγώ σε ευχαριστώ πολύ

Σ6 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ημερομηνία: 3.11.2019

Ώρα Συνέντευξης: 20.00

Τόπος: Σπίτι συνεντευξιαζόμενου

Άτομο που παίρνει τη συνέντευξη: E

Άτομο που δίνει τη συνέντευξη: Σ6

E: Ερώτηση πρώτη. Τι γνωρίζεις για την εκπαίδευση ενηλίκων. Δηλαδή αν ξέρεις ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευόμενων ή ποια εμπόδια μπορεί να έχει ένας ενήλικας αν επιθυμεί να συνεχίσει την εκπαίδευσή του

Σ6: Ναι, για την εκπαίδευση ενηλίκων ..εεε γνωρίζω ότι έχει κάποιες ιδιαιτερότητες γιατί ο ενήλικας είναι αυτός ο οποίος θέλει να συμμετέχει και γνωρίζει και έχει άποψη για τα πράγματα οπότε πρέπει να προσαρμοστεί ανάλογα και η εκπαιδευτική μέθοδος και εμπόδια που πρέπει να ξεπεραστούνε πέρα από τυχόν χρόνου και ευέλικτης δηλαδή παρακολούθησης που αφορούν ΔΗΛΑΔΉ αυτό το κομμάτι εεεεε λοιπόν .. εε νομίζω ότι αυτά είναι τα κύρια εμπόδια αυτή τη στιγμή . Αυτά μου έρχονται...

E: ωραία.. εεε.. εσύ τώρα έχεις κάνει κάποια μετεκπαίδευση εκτός από την ΝΔΙ μεταπτυχιακό ή οτιδήποτε άλλο

Σ6: Ναι έχω κάνει

E: Σε τι έμοιαζε και σε τι διέφερε από την NDI, όσον αφορά τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα εννοώ

Σ6: εεε.. έμοιαζε έμοιαζε στο ότι είχε είχε το βιωματικό , με τη βιωματική μάθηση είχε να κάνει. Έμοιαζε σε αυτό.. εε διέφερε... εεε ως προς το ότι μπορεί να είχε στην μία περίπτωση πιο θεωρητικό χαρακτήρα και να ήταν πιο επικεντρωμένο στη θεωρητική κατεύθυνση

E: Ωραία . .εεε... γιατί επέλεξες την NDI ως μέθοδο εκπαίδευσης τι ήξερες για αυτή πριν ξεκινήσεις, σε επηρέασε κάποιος ή σου τη σύστησε;

Σ6: Δεν ήξερα πολλά αλλά απλώς ήξερα και..μπόρεσα και βρήκα ένα θεωρητικό υπόβαθρο αλλά και μια μέθοδος σε αυτό που καταλάβαινα ως εεε... προσέγγιση στον άνθρωπο. δηλαδή μια προσέγγιση που συνοδεύεται στο «ακούω προτείνω συνοδεύω» και όχι μια προσέγγιση που ξεκινάει από μια έτσι γνώση έτσι σίγουρη που ο ειδικός έχει να επιβάλλει κατά κάποιο τρόπο.

E: Γενικά τι εντυπώσεις έχεις αποκομίσει από την εκπαίδευση στην NDI ας πούμε πως σου φάνηκε σαν μέθοδος εκπαίδευσης τι σου άρεσε ή τι δεν σου άρεσε;

Σ6: E.. μου άρεσε το ότι είχε.. έχει ένα πολύ μεγάλο κομμάτι βιωματικό το ότι σταδιακά αισθάνθηκα ότι απέκτησα ικανότητες και δεξιότητες χωρίς να το επιδιώκω δηλαδή έγινε... μέσα από την εκπαίδευση αυτό. Ετσι; Εεε.. δεν μου άρεσε κάτι ... δεν ξέρω αυτή τη στιγμή να πω κάτι.

E: Ωραία... εεε ποιες ήταν οι προσδοκίες που σε ώθησαν να ξεκινήσεις την εκπαίδευση αυτή; Άλλαξαν αυτά στην πορεία; Αν άλλαξαν με ποιο τρόπο;

Σ6: Ναι ήτανε το ότι ...εεεε αισθανόμουν ότι χρειαζόμουν μια μέθοδο ψυχοθεραπείας και προσέγγισης για τις ομάδες. Να γνωρίζω δηλαδή ότι .. πως υλοποιείται μια ομάδα..έτσι πέρα από την εμπειρία μου στις ομάδες ή ακόμη και την εκπαίδευση ...χρειαζόμουν μια εξειδίκευση ας πούμε στο πως γίνεται μια ομάδα στην πορεία τα κίνητρα άλλαξαν με την έννοια ότι από ένα σημείο και μετά όταν κατακτήθηκαν οι ή αισθάνθηκα ότι κατέκτησα τις δεξιότητες τις βασικές από κει και πέρα το είδα σαν ένα ταξίδι που αφορούσε πλέον την προσωπική μου εξέλιξη και ανάπτυξη..

Ε: Άρα λοιπόν και ικανοποιήθηκαν οι προσωπικές προσδοκίες σε ικανοποιητικό βαθμό από τι κατάλαβα και από κει και πέρα πήρε και ένα χαρακτήρα ποιο προσωπικό.

Σ6: Ναι ναι έτσι και αλλιώς και από την αρχή αλλά από ένα σημείο και μετά πολύ σύντομα έφυγε το άγχος ότι πρέπει να μάθω και ότι είμαι σε μια εκπαιδευτική διαδικασία και συνειδητοποίησα ότι καθώς είμαι στην εκπαιδευτική διαδικασία μαθαίνω αλλά κυρίως τελικά αλλάζω διότι τελικά έχει και ....και για το όσον αφορά για το επαγγελματικό ότι όσο δουλεύω τον εαυτό μου μπορώ και δουλεύω με τους ανθρώπους δηλαδή η ικανότητά μου εεε όχι αυτό είναι η προσωπική μου ας πούμε ικανότητα γνώση του εαυτού και κατανόησης αυξάνεται και η δεξιότητά μου με τους ανθρώπους ... και ότι ναι ότι πλέον δεν είχε άγχος ..ήταν μια προσωπική εξέλιξη πάνω σε μένα

Ε: ΟΚ... σε βοήθησε ή σε επηρέασε η συμμετοχή σου στην εκπαίδευση της ΝΔΙ όσον αφορά στην επαγγελματική/ προσωπική ζωή αλλά και τις ανθρώπινες σχέσεις;

Σ6: ναι με βοήθησε στην επαγγελματική ζωή

Ε: Σε ποιο βαθμό;

Σ6: Στο ότι απέκτησα ... σε πολύ μεγάλο βαθμό διότι εκτός από τις δεξιότητες εε μπόρεσα λίγο να εντρυφήσω και στη φιλοσοφία η οποία ας πούμε αν την συνοψίσω θα έλεγα ότι ας το να συμβεί ας πούμε ..ζήσε εσύ και άσε και τους άλλους να ζήσουν ας πούμε. Με έναν τρόπο σήμερα οπότε αυτό με βοήθησε εεεε .. και στην δουλειά επάνω και στις προσωπικές μου σχέσεις όπως επίσης και τώρα τελευταία μια απενοχοποίηση της χαράς είναι κάτι το οποίο το.. παίρνω έτσι αρκετά από την NDI...

E: Ωραία.. Θα πρότεινες σε κάποιον άλλο να εκπαιδευτεί στην NDI;

Σ6: Ναι έχω προτείνει σε..αρκετά άτομα.

E: Γιατί;

Σ6: ε γιατί πιστεύω ότι είναι μια μέθοδος που... ένα βοηθάει πολύ σημαντικό για μένα στην έξοδο από την ψυχολογικοποίηση δηλαδή έχει μια προσέγγιση η οποία είναι πιο βαθιά υπαρξιακή ας πούμε θα την χαρακτηρίζα, φεύγει δηλαδή από ένα τεχνικό κομμάτι... πιστεύω ότι δίνει πολλά εφόδια σε αυτόν που θέλει να δουλέψει ανοίγει τις σκέψεις σε ένα ευρύ πλάσμα... φάσμα.... βιβλιογραφίας... και γενικά πιστεύω ότι είναι επίσης μια έντιμη σχέση με το κόστος μια προσέγγιση έντιμη σε σχέση με το κόστος και τα αποτελέσματα δεν είναι εμπορευματοποιημένη εκπαίδευση δηλαδή.

E: Ωραία.... εεε Θα ήθελες να συνεχίσεις την εκπαίδευσή, σύμφωνα με τις Αρχές της NDI ή θα προτιμούσες να παρακολουθήσεις κάποιες άλλες μεθόδους;

Σ6: E... παρακολουθώ και άλλες μεθόδους. Παρακολουθώ. Παρακολουθώ κάποιες μεθόδους. Ο λόγος που το κάνω είναι ότι... αααα διευρύνω τις γνώσεις μου , ανοίγω το πεδίο μου..εεεε... καμιά φορά βέβαια είναι και λίγο..μια δυσπιστία πολλές φορές.

Απέναντι θέλω δηλαδή και μια άλλη .. να δω και μια άλλη... άποψη προτού καταλήξω σε ένα αποτέλεσμα ότι έτσι είναι τα πράγματα ας πούμε... δηλαδή έχω ανάγκη από ένα καμιά φορά από ένα... ένα πλαίσιο εξήγησης που να με καλύψει σε ένα πιο πιο... βαθύ ας πούμε.. αυτό.

E: Στην προσωπική σας ζωή, τώρα θεωρείς ότι επιλέγεις περισσότερο να συναναστρέφσαι με ανθρώπους που είναι εκπαιδευμένοι στην NDI;

Σ6: ΕΕΕΕ όχι... όχι.. εεεε.. ναι ναι.. παλιότερα επέλεγα να συναναστρέφομαι με ανθρώπους που είναι στο.... που μιλάμε μια κοινή γλώσσα ας το πούμε.. αλλά αλλά όχι δεν μπορώ να το πω για σήμερα αυτό.

E: Ωραία. ... Επαγγελματικά, έχει χρειαστεί να συνεργαστείς με συναδέλφους που είχαν διαφορετική μετεκπαίδευση από αυτή της NDI να επιτύχετε ένα κοινό σκοπό; Τι εντυπώσεις Τι εντυπώσεις είχατε; Τι σας διευκόλυνε; Τι σας δυσκόλεψε;

Σ6: ναι έχω συνεργαστεί με ανθρώπους που έρχονται από άλλες εκπαιδεύσεις και μπορώ να πω με δυσκόλεψε το γεγονός ότι με δυσκολεύει .. με δυσκόλεψε .....το γεγονός ότι έχουν μια άλλη άποψη για το πώς πρέπει να είναι τα πράγματα... καμιά φορά εεεε... αυτό με δυσκόλεψε ας πούμε εεεε με δυσκολεύει καμιά φορά επίσης το γεγονός ότι ασκούνε μια κριτική του τύπου «παρά είναι ελεύθερα τα πράγματα» ε και δεν μπορούν να δουν... πρέπει να εξηγήσω μετά..την φιλοσοφία.. πίσω από αυτό που φαίνεται αυτή τη στιγμή χαοτικό και ελεύθερο , υπάρχει λόγος που συμβαίνει αυτό εδώ... αυτό η πιο μεγάλη μου δυσκολία έγκειται στο να εξηγήσω αυτό που κάνω.

E: Τι είναι αυτό που θεωρείς περισσότερο ενδιαφέρον στην NDI;

Σ6: Θεωρώ.. ενδιαφέρον την αποδοχή ...την αποδοχή και... των πραγμάτων όπως είναι δηλαδή την αναγνώριση της επιθυμίας , το κέντρο του ανθρώπου και την αναγνώριση

επίσης της ελευθερίας ως του κυρίαρχου σημαντικού στοιχείου του..χαρακτηριστικού του ανθρώπου ότι η ελευθερία τελικά είναι το χαρακτηριστικό του ανθρώπου και από κει και πέρα..τα υπόλοιπα οργανώνονται γύρω από αυτό.

Ε: Τι είναι αυτό που θεωρείς λιγότερο ενδιαφέρον στην NDI;

Σβ: Λιγότερο ενδιαφέρον καμιά φορά νομίζω ότι καμιά φορά... λιγότερο ενδιαφέρον δεν ξέρω αν θα το έλεγα έτσι.. αλλά εγώ δεν είμαι πολύ κοινωνικός μερικές φορές θέλω λίγο την ησυχία μου οπότε καμιά φορά αυτό το ομαδικό..εε αυτό το ομαδικό καμιά φορά είναι λίγο..εεε είναι κατακλυσμιαίο ναι ναι για μένα. Αυτό.

Ε: Ωραία και η τελευταία ερώτηση, μετά την ολοκλήρωση του 4ετούς προγράμματος εκπαίδευσης στην Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα, τι προτάσεις θα είχατε να κάνετε προς βελτίωση;

Σβ: εεεε... κοίταξε τώρα έτσι... κοίτα αν κάτι ας πούμε ίσως θα μπορούσε να είναι λίγο πιο .. δε ξέρω τώρα.. όσον αφορά στο βιωματικό μέρος δηλαδή της εκπαίδευσης και τα λοιπά νομίζω ότι είναι ικανοποιητικό δηλαδή θα μπορούσε να προστεθεί ναι.. θα μπορούσε να προστεθεί..και νομίζω είναι ένα κομμάτι το οποίο θα πρέπει να δοθεί.. λίγο πιο πολύ έμφαση στο πως..εεεε ...χρησιμοποιούνται τεχνικές μέσα στην μέθοδο βέβαια όχι αποκομμένα οι οποίες προέρχονται από ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις της gestalt ή του ράιχ και τα λοιπά δηλαδή ενώ τα διδασκόμαστε αυτά δεν εμβαθύνουμε όμως στον τρόπο χρησιμοποίησής τους και αυτό νομίζω ότι από την μια βέβαια βασίζεται έχει μια θεωρία στο γιατί συμβαίνει από την άλλη όμως νομίζω ότι... είναι χρήσιμο ως εργαλείο δηλαδή να γίνει πιο συγκεκριμένη η διδασκαλία των τεχνικών..εεε αυτό νομίζω θα έλεγα ως κύριο.. να γίνει μια θεωρητική εμβάθυνση. Στο ζήτημα της χρήσης τεχνικών ενώ έχουμε κάνει ας πούμε μέσα την ομάδα έχουμε διδαχτεί πως χρησιμοποιώ μια ραϊχική

προσέγγιση πως ας πούμε κάνω μια τελετή κάθαρσης και όλα αυτά εδώ πρέπει να γίνει νομίζω πιο ...νομίζω πιο εεεεε.... συγκεκριμένο δηλαδή και άρα να αποκτά μια πιο βαθιά ψυχοθεραπευτική προσέγγιση δηλαδή.... Πολλές φορές ας πούμε μπορεί να χρησιμοποιήσουμε μια ραϊχική άσκηση ναι;; οπότε αυτό θα πρέπει να γίνει πιο καθαρό πιο ξεκάθαρο.. γιατί κάνουμε τώρα μια gestalt και όχι μόνο στο γιατί. Να επιμείνουμε στο πως χρησιμοποιούμε αυτές τις μεθόδους μέσα απ την NDI και για ποιο λόγο το κάνουμε και να είναι μέρος της διδασκαλίας αυτό το πράγμα.

E: Άρα λοιπόν πολλές φορές λες ότι χρησιμοποιούνταν τεχνικές οι οποίες ήταν δανεισμένες από άλλες προσεγγίσεις εεε οι οποίες δεν ήταν ξεκάθαρο ας πούμε ακριβώς τον τρόπο που τις χρησιμοποιούμε για να είναι βοηθητικές μέσα στην NDI

Σ6: Ναι... δανεισμένες όχι, εγώ θα έλεγα.. δεν είναι δανεισμένες με την έννοια του ότι.. ότι είναι μια σύνθεση έτσι; Το ότι είναι από εκεί αυτό... ότι είναι μια άσκηση gestalt ή μια ραϊχική που ο Κώστας (Μπακιρτζής) ειδικά αν μιλήσουμε για εμάς , έχει ραϊχική εκπαίδευση ήξερε γιατί κάνει αυτό που κάνει.. αυτό.. αυτό.. θα μπορούσε να να.. εμβαθύνουμε και σε αυτή την κατεύθυνση περισσότερο.

E: Κατάλαβα, ναι.

Σ6: Στο γιατί τώρα κάνουμε μια ραϊχική άσκηση; Ή ή έτσι; Τι είναι αυτό που κάνουμε τώρα; Είναι μια ραϊχική άσκηση ή είναι μια άσκηση gestalt και έχουμε .. αυτό θέλουμε. Αυτό λέω.

E: Ωραία. Αυτά.... Ευχαριστώ πάρα πάρα πολύ.

Σ: Και γω...

Σ7 ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Ημερομηνία: 23.10.2019

Ώρα Συνέντευξης: 18.00μμ

Τόπος: Σπίτι συνεντευξιαζόμενου

Άτομο που παίρνει τη συνέντευξη: Ε

Άτομο που δίνει τη συνέντευξη: Σ7

Ε: Τι γνωρίζεις για την εκπαίδευση ενηλίκων, ας πούμε ποια είναι τα χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευομένων αν ξέρεις, τι θεωρείς κατά την γνώμη σου ως εμπόδιο στην εκπαίδευση ενός ενήλικα;

Σ7: Ναι ...και για την εκπαίδευση ενηλίκων... είναι αυτή η συνεχιζόμενη μάθηση που λέει δια βίου μάθηση εεεε.. προχωρεί είναι μετά το βασικό τίτλο σπουδών σε επαγγελματίες σε ανθρώπους που θέλουν ας πούμε να... να μάθουν κάτι επιπλέον σε σχέση με το βασικό τους πτυχίο..αυτά ..κάτι με την τυπική και την άτυπη μάθηση γενικώς... εεεε... νομίζω ότι με την εκπαίδευση ενηλίκων επειδή κάνω και εγώ τώρα το ΕΡΑΣΜΟΥΣ και απάντησα σε κάτι τέτοιες ερωτήσεις τις προάλλες , έχει να κάνει γενικώς.... Υπάρχει ελλιπής ενημέρωση εεε ότι .. γενικά τα πιο πολλά σήμερα στοιχίζουν οπότε η οικονομική δυσκολία θεωρώ ότι εμποδίζει την εκπαίδευση της δια βίου τελοσπάντων.. εκπαίδευση.. εεε αυτά... είναι αυτή που λέμε η δια βίου μάθηση η συνεχιζόμενη...

Σ7: Ναι και για πάντα και είναι πολύ σημαντική γιατί σου δίνει και.. από το burn out ρε παιδί μου σε βοηθάει και ανανεώνεσαι κάνεις καινούρια πράγματα..αλλά εντάξει αυτό.. δε ξέρω αν σε κάλυψα..

E: Έχεις κάνει κάποια μετεκπαίδευση, εκτός από την Παρεμβαίνουσα Μη Κατευθυντικότητα αν έχεις κάνει κάποια μετεκπαίδευση τι μετεκπαίδευση έχεις κάνει και σε τι έμοιαζε η διέφερε σε σχέση με την NDI; Σε τι διέφερε; Καταρχάς έχεις κάνει; Ας ξεκινήσουμε από κει..

Σ7: Έχω κάνει μεταπτυχιακό βασικά....

E: (σε τι επάνω ..με τι θέμα;)

Σ7: Πάνω σε ειδικούς πληθυσμούς

E: Αν μπορούσαμε να πούμε πάνω σε τι μοιάζει και σε τι διαφέρει σε σχέση με την εκπαίδευση που είχες με την NDI τι θα έλεγες;

Σ7: Εεεε το μεταπτυχιακό ήταν καθαρά ακαδημαϊκό .. με ότι αυτό σημαίνει.. εκπαίδευση .. διδασκαλία.. εργασίες και τα λοιπά... ενώ στην εκπαίδευση στην NDI ήταν καθαρά βιωματική OK OK..αυτή ήταν για μένα η μεγαλύτερη διαφορά... Η πιο βασική ναι! Το βιωματικό και το ακαδημαϊκό

ακαδημαϊκό καθέδρας... διδασκαλία κλασική τυπική μάθηση όλα αυτά.

E: Ωραία , ωραία.. Αν ήξερες κάτι σε σχέση με την NDI πριν ξεκινήσεις να εκπαιδεύεσαι σε αυτήν και γιατί την επέλεξες; Σε επηρέασε ή στη σύστησε κάποιος;

Σ7: Εεε είχα ακούσει για την NDI .. εγώ ξεκίνησα να εκπαιδεύομαι το 10 επίσημα, είχα ακούσει τουλάχιστον μια 8 ετία νωρίτερα εεε ήθελα να εκπαιδευτώ από τότε εε αλλά οικονομικά δεν μπορούσα τότε εκείνο τον καιρό ..δεν είχα μόνιμη δουλειά οπότε δε μπορούσα να μπω σε αυτή τη διαδικασία..εεε και την επέλεξα γιατί αυτό που με εντρίγκαρε ήταν το βιωματικό (ήρθε μετά το μεταπτυχιακό σου σωστά;) μετά το μεταπτυχιακό είχα κάνει το μεταπτυχιακό είχα κάνει και άλλες εκπαιδεύσεις στην μουσικοκινητική αγωγή αλλά εντάξει αυτά άστα... είχα κάνει διάφορες άλλες εεε και

ήταν αυτό γιατί αυτό ήταν διαφορετικό.. ήταν βιωματικό είχε την ομάδα που για μένα ήταν πάρα πολύ βασικό και ήτανε και συνδυαστικό με τη δουλειά που κάνω εγώ που έχει να κάνει με ομάδες.... στο πρόγραμμα και ήξερα και το Κώστα το Μπακιρτζή από εκείνα τα χρόνια

E: Αυτός σου την πρότεινε κιόλας ή κάποιος άλλος;

Σ7: Όχι δεν μου την πρότεινε ο Κώστας τον είχα ακουστά τον ήξερα, τον είχα δει σε διαλέξεις σε διάφορα είχε έρθει και στο πρόγραμμα (στην εργασία της εννοεί) είχε κάνει ένα βιωματικό και τον εκτιμούσα πάρα πολύ δηλαδή... όποτε έπαιξε πολύ μεγάλο ρόλο και ο Μπακιρτζής σε αυτό.

Σ7: Χωρίς να μου το προτείνει ο ίδιος. Τον είχα εγώ ακουστά από αλλού... εγώ ήμουνα στην ειδική αγωγή οπότε έπαιξε πολύ το όνομα Μπακιρτζής και Μπιτζαράκης τότε στην ειδική αγωγή

E: OK OK..

E: Τι εντυπώσεις έχετε αποκομίσει από την εκπαίδευσή σας, στην NDI δηλαδή πως σου φάνηκε σα μέθοδος εκπαίδευσης τι σου άρεσε τι δε σου άρεσε;

Σ7: Μεγάλο θέμα (γέλια). .εεεε τι μου άρεσε... μου άρεσε , θα σου μιλήσω για τα πρώτα χρόνια της εμπύχωσης έτσι (τα δύο πρώτα χρόνια ok) ναι των εμπυχωτών.. εε.. μου άρεσε πάρα πολύ που ήταν βιωματική ένα, εεε μου άρεσε πάρα πολύ το ότι δουλεύαμε σε ομάδα με την οποία δεθήκαμε και πάρα πάρα πολύ.. οπότε και κάναμε και παρέα μου άρεσε το ότι δεν ήταν η κλασική ψυχοθεραπεία όπου δεν σου.. σου απαγορεύει την ... σχέσεις με τα μέλη της ομάδας.. οπότε αυτό το ότι ήταν ανοιχτή σου έλεγε ρε παιδί μου ότι μπορείς να κάνεις παρέα και όλα αυτά .. αυτό δηλαδή μου άρεσε πάρα πολύ .. εε μου άρεσε πάρα πολύ το θεωρητικό κομμάτι που εντάξει ο Κώστας ο Μπακιρτζής το

κατείχε πάρα πολύ καλά και μας το δίδαξε και καλά..οπότε είχε και ένα .. πέρα από το βιωματικό είχε και τη θεωρία του που για μένα είναι πάρα πολύ σημαντική..εεε τι άλλο μ' άρεσε; Και γενικά η μέθοδος που κούμπωσε με τη δική μου έτσι στάση ζωής σε πολλά πράγματα.. Η φιλοσοφία... η φιλοσοφία ... κούμπωσε έτσι με μένα πάρα πολύ και με την δουλειά στο πρόγραμμα πάρα πολύ ..εε αυτό που δεν μου άρεσε ήταν το ότι.. η προσωπική εμπλοκή η πολύ προσωπική εμπλοκή των εκπαιδευτών με τους εκπαιδευόμενους ας το πω έτσι.... σε σημείο που δημιουργούσανε ρε παιδί μου πώς να το πω... μέσα στην ομάδα.., ξέρεις από ένα σημείο και μετά χάλασε το κλίμα της ομάδας να στο πω έτσι.. αυτή η προσωπική εμπλοκή πέρα από το όριο για μένα ..και λίγη περισσότερη θεωρία..

Σ: Ποια ήταν προσδοκίες που σε οδήγησαν να ξεκινήσεις την εκπαίδευση στην NDI και γενικά άλλαξαν στην πορεία; Αν δεν άλλαξαν θεωρείς ότι ικανοποιήθηκαν;

Σ7: Ναι... Ξεκίνησα επειδή την είχα ακουστά ήξερα για την NDI, ήθελα πάρα πολύ να εκπαιδευτώ σε αυτό γιατί ήξερα ότι θα με βοηθήσει πάρα πολύ στη δουλειά οπότε οι προσδοκίες μου συνδέονταν καθαρά με επαγγελματικούς λόγους εε και στην πορεία έτσι και για προσωπικούς λόγους ένιωθα πολύ ωραία μέσα στην ομάδα και όλα αυτά. Μ' άρεσε και μένα δηλαδή σαν προσωπική ανάπτυξη, με βοήθησε αρκετά... εεεε και στην πορεία ας πούμε τελειώνοντας και τους εμπυχωτές..των εμπυχωτών και μπαίνοντας στην ψυχοθεραπεία κλπ εκεί όλο το κλίμα το οποίο δημιουργήθηκε μέσα στην ομάδα σε σχέση με ίντριγκες με... τελοσπάντων με διάφορες δυναμικές που δημιουργήθηκαν μέσα στην ομάδα εεε αυτό λίγο με απογοήτευσε με έναν τρόπο ... και εντάξει από ένα σημείο και μετά.. από ένα σημείο και μετά (επανάληψη για να το τονίσει) βαρέθηκα... κουράστηκα... γιατί είδα ότι δεν είχε εξέλξει αυτό το πράγμα. Ότι είχα μάθει στους

εμψυχωτές ήταν και στην ψυχοθεραπεία (τα επόμενα δυο χρόνια) δεν είχε διαφορά δηλαδή ήταν μια επανάληψη που δεν είχε νόημα ας πούμε.. ήταν αρκετό δηλαδή τα δύο χρόνια, ήταν αρκετό, το παρακάτω δεν είχε κάτι να μου δώσει κάτι καινούριο

E: Τώρα κατά κάποιο τρόπο έτσι νομίζω απαντάς και στην επόμενη ερώτηση που λέει αν σε βοήθησε ή αν σε επηρέασε η εκπαίδευση στην NDI όσον αφορά στο επαγγελματικό κομμάτι αλλά και τη προσωπική ζωή, δηλαδή τις ανθρώπινες σχέσεις και αν αυτό έγινε σε πιο βαθμό, τι τομείς επηρέασε και με ποιο τρόπο ας πούμε πιστεύεις ότι έγινε.

Σ7: Ναι ναι αυτό που σου είπα και πριν.. ότι γενικά στην δουλειά με βοήθησε αρκετά γιατί με ποια έννοια .. ότι κάποια πράγματα που τα έκανα και εμπειρικά ξέρεις.. ήρθαν και κούμπωσαν και επιστημονικά να το πω.. οπότε απέκτησε ένα θεωρητικό υπόβαθρο όλο αυτό οπότε επαγγελματικά σίγουρα με βοήθησε. Και στην προσωπική μου ανάπτυξη σίγουρα με βοήθησε. Το να είμαι μέλος μιας ομάδας, το να συμμετέχω, το να μπορώ να εκφράζομαι, να μοιράζομαι πράγματα, θεωρώ ότι ναι με βοήθησε και ήταν και η αρχή για να μπω σε μια διαδικασία αργότερα ψυχοθεραπείας, προσωπικής αλλά όχι στην NDI.. εεεε σε δικό μου θεραπευτή έξω.. όχι στην NDI.. μου έδωσε ένα κίνητρο να ψαχτώ περισσότερο σε σχέση με μένα.

E: Εεεε τώρα επόμενη ερώτηση αν θα πρότεινες σε κάποιον άλλον να εκπαιδευτεί στην NDI. Αν ναι γιατί, αν όχι γιατί. Αν θα την πρότεινες δηλαδή ως μέθοδο εκπαίδευσης.

Σ7: Ναι.. εε δε ξέρω να.. δε ξέρω... εεε έτσι όπως βλέπω εγώ τα πράγματα σήμερα .. δε ξέρω δε θα πρότεινα τίποτα. Ούτε ναι ούτε όχι. Δε θα το πρότεινα. Βασικά αν .. αν.. θα έλεγα σε κάποιον τι είναι η NDI, πως είναι τα πράγματα και από κει και πέρα θα τον άφηνα μόνος του να αποφασίσει αν θέλει να μπει ή όχι.

E: Οκ οκ... Τώρα από δω και στο εξής θα ήθελες να συνεχίσεις την εκπαίδευσή σου σύμφωνα με τις Αρχές της NDI ή θα προτιμούσες να παρακολουθήσεις άλλες μεθόδους, Gestalt για παράδειγμα οτιδήποτε, αν δηλαδή είχες τη δυνατότητα να συνεχίσεις την εκπαίδευση τι θα επέλεγες;

Σ7: Εε νομίζω ότι ..εεε έχει κλείσει αυτό το κομμάτι για μένα. Σε μια φάση, σε ένα επίπεδο το να πηγαίνω να κάνουμε μια εποπτεία αυτό ναι το θεωρώ για μένα σημαντικό αν κάνουμε τώρα κάποιες εποπτείες που είπαμε έτσι... το θεωρώ σημαντικό να είμαι ...θέλω. Αλλά θα προτιμούσα δηλαδή, αυτό που είχα σκεφτεί και το έχω σκεφτεί δηλαδή απλά είπα φέτος να ξεκουραστώ είναι λίγο να κάνω περισσότερο ήθελα να κάνω αυτό που είπες Gestalt δηλαδή στο «εδώ και τώρα» και σωματικά πράγματα, τελείωσε το κομμάτι της NDI, νομίζω πως ναι!

E: Στην προσωπική σου ζωή, θεωρείς ότι επιλέγεις περισσότερο να συναναστρέφεσαι με ανθρώπους οι οποίοι εκπαιδευμένοι στην NDI ή όχι; Και αν το επιλέγεις γιατί μπορεί να το κάνεις;

Σ7: Ααααα όχι! Όχι όχι ...όχι καθόλου

E: Επαγγελματικά αν έχει χρειαστεί να συνεργαστείς με συναδέλφους οι οποίοι έχουν διαφορετική μετεκπαίδευση από την NDI, προκειμένου ας πούμε να επιτύχεις ένα κοινό σκοπό.

Σ7: Ναι.. στην δουλειά έχω συνεργαστεί με ανθρώπους που δεν έχουν εκπαίδευση της NDI

E: τι εντυπώσεις έχεις;

Σ7: Βέβαια

E: Σε δυσκόλεψε κάτι σε διευκόλυνε κάτι, πως ήταν η συνεργασία;

Σ7: Η συνεργασία γενικά ήτανε καλή... αλλά νιώθεις ότι ακροβατείς... ισορροπείς... εεε και αυτό που επέλεγα πάντα ήταν να λέει ο καθένας την άποψή του.. και ας πούμε εγώ έλεγα it's ok.. είναι πολύ ωραίο αυτό που λέει ξέρω 'γω ο τάδε ας πούμε , αλλά τι θα λεγάτε και για αυτό ως μια άλλη οπτική σαν μια άλλη.. κάπως έτσι δηλαδή το πήγαινα πάντα

Ε: Γιατί λες ακροβατείς;

Σ7: Ε γιατί ξέρεις όταν έχεις μια ομάδα και ο ένας είναι έτσι και ο άλλος είναι σε άλλη οπτική για τα πράγματα εκεί πρέπει να είσαι , να είσαι πολύ καλός στις ισορροπίες γιατί δεν μπορεί μέσα στην ομάδα να βγεις και να πεις ναι εντάξει κάντε αυτό, ναι αλλά εντάξει υπάρχει και αυτό.. πρέπει με έναν τρόπο να το χειριστείς... με έναν τρόπο σαν να είναι μια άλλη πρόταση μια άλλη οπτική ας πούμε που είναι αυτό , είναι αυτό είναι και αυτό, εσείς διαλέγετε κάπως έτσι ... ναι .. έχω συνεργαστεί δεν είναι εύκολο ..όχι δεν είναι εύκολο ναι..έχει δυσκολίες... αλλά στην δουλειά εμείς συνεργαζόμαστε υποχρεωτικά.

Ε: Τι είναι αυτό που θεωρείς περισσότερο ενδιαφέρον στην NDI και η επόμενη ερώτηση είναι τι είναι αυτό που θεωρείς λιγότερο ενδιαφέρον στην NDI

Σ7: Αυτό που θεωρώ πολύ ενδιαφέρον και ωραίο, είναι το βιωματικό τους χαρακτήρα ότι είναι βιωματικό δηλαδή ότι η εκπαίδευση γίνεται σε μια αγροικία εκτός Θεσσαλονίκης, γίνεται μέσα στην ομάδα αυτό δηλαδή για μένα αυτό είναι που την διαφέρει από όλα. Από όλες τις άλλες εκπαιδεύσεις. Είσαι εκεί παρόν είσαι εσύ μέλος της ομάδας οπότε ότι θεωρία έχει να σου δώσει για την ομάδα για όλα αυτά.... Ξέρεις... που έχει σαν θεωρία..στην ουσία τα βιώνεις... ναι μεν το θεωρητικό αλλά στην πραγματικότητα όλο αυτό το ζεις. Όταν μπαίνεις μέσα σε μια ομάδα και έρχεσαι και συ σε μια δυσκολία το να

μιλήσεις, το να εκτεθείς, το να βοηθήσεις, το να πώς θα επαναδιατυπώσεις, στο να.. όλα αυτά τα κάνεις μέσα από την πράξη όντας μέλος της ομάδος, οπότε αυτό το θεωρώ πολύ σημαντικό , θεωρώ ότι διαφέρει.

E: Και αυτό που θεωρείς λιγότερο ενδιαφέρον;

Σ7: Αυτό που θεωρώ λιγότερο ενδιαφέρον.. εεεε.. δε θα το λεγα λιγότερο ενδιαφέρον.. θα έλεγα ότι το βιωματικό εεε ....λειτουργεί εις βάρος του θεωρητικού.

E: Οκ οπότε πιο πολύ θεωρία θα ήθελες;

Σ7: Ναι θα ήθελα λίγο να στηρίζεται περισσότερο στη θεωρία.. αα να συνδέεται γιατί από ένα σημείο και μετά θεωρώ ότι δεν είναι εκπαίδευση, αλλά είναι σαν ομάδα θεραπείας, ας πούμε προσωπικής ανάπτυξης... να το πω.... και μένα ο στόχος μου είναι η εκπαίδευση και εκεί νομίζω αυτό είναι και το πρόβλημά μου. Αυτό με έχει κουράσει.. ότι κάπου μπερδεύονται τα πράγματα.. είναι εκπαίδευση για μένα δεν είναι θεραπεία προσωπική.. δεν είναι ανάπτυξη

E: Και νομίζω έτσι μου απαντάς και στην τελευταία ερώτηση, μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος τι προτάσεις έχεις να κάνεις προς βελτίωση;

Σ7: Ναι νομίζω αυτό.. ας πούμε το βιωματικό να μη λειτουργεί εις βάρος του θεωρητικού όταν πρόκειται για εκπαίδευση , όταν πρόκειται για ομάδα όταν μιλάμε για εκπαίδευση.. αυτό... να έχει.. να είναι ισότιμο βιωματικό – θεωρητικό. Επίσης στις εργασίες ας πούμε που γιατί σου βάζουν και κάνεις κάποιες εργασίες ...να υπάρχει περισσότερη έτσι καθοδήγηση μια βοήθεια, εεε .. με έναν τρόπο να αξιολογούνται με έναν ισότιμο τρόπο .. κατάλαβες αυτό..να είναι δηλαδή... να μην είναι τόσο ασταθή ... ναι θα κάνετε «αυτό» μετά θα κάνετε «αυτό».. να είναι δηλαδή.. συγκεκριμένοι έχετε να κάνετε «αυτό» με βάση «αυτό» και «αυτό» και «αυτό», να είναι πιο οργανωμένο δηλαδή σε «αυτό».

Ε: Ωραία, τελειώσαμε! Σ7: Ναι; Τέλεια καλή επιτυχία Γιάννα!